Gängrelaterat ungdomsarbete

Utvärdering av Ung och Trygg i Göteborg

Torbjörn Forkby

FoU i väst GR Rapport 1:2008

Kvalitetskriterier för FoU-rapporter vid FoU i Väst/GR

En FoU-rapport vid FoU i Väst/GR ska:

- vara relevant för praktiskt verksamma och politiker inom välfärdsområdet,
- sätta studien i ett vidare sammanhang och vända sig till en bredare målgrupp än de som är direkt berörda,
- vara utvecklingsorienterad,
- anknyta till relevant forskning/kunskapsutveckling inom området,
- innehålla en beskrivning av metod och tillvägagångssätt samt en genomarbetad analys,
- vara tillgänglig, välstrukturerad och kännetecknas av god språkbehandling,
- före publicering granskas av forskare och anställda inom Göteborgsregionens kommunalförbund och Västra Götalandsregionen.

© FoU i Väst/GR
Första upplagan mars 2008
Layout: Infogruppen GR
Omslagsbild: Ola Kjelbye
Tryckeri: PR-Offset, Mölndal
ISBN: 978-91-89558-48-9

FoU i Väst
Göteborgsregionens kommunalförbund
Box 5073, 402 22 Göteborg
e-post: fou@gr.to

Gängrelaterat ungdomsarbete

Utvärdering av Ung & Trygg i Göteborg

Torbjörn Forkby

FoU i väst GR

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING 9
INLEDNING 15
Ung och Trygg i Göteborg 19
Utvärderingens syfte och genomförande 20
Preventionsområdet 22
Metod och material 23
Läsanvisning 26
UNGDOMAR I GÄNG 27
Gäng på olika sidor av Atlanten 29
Gänget – en sorts social grupp 32
Gängets dragningskraft 36
De brottsliga handlingarnas betydelse 39
Gängforskningens relevans för preventiva insatser 43

DEL 1 • ÖVERGRIPANDE OM UNG OCH TRYGG I GÖTEBORG ... 51
VAD ÄR UNG OCH TRYGG – EGENTLIGEN? 53
Uppdrag och elementa 54
Dagordningsmakten 56
Ung och Trygg i sex dimensioner 58
A. Fokusering på ungdomsfrågor och brottsprevention 59
Medier som draghjälp och som självständiga aktörer 61
B. Stöd till lokalt arbete 65
Sammanflätningar 68
C. Identifiering av brister 71
En sådan seger till och… 72
D. Resursskapande 75

E. Resursmobilisering och samordning ... 76
Ordinär och extraordinär samordning ... 76
Modell för extraordinär samordning ... 77
F. Modellprövande ... 84
UPPFATTNINGAR OM UNG OCH TRYGG ... 87
Resultat ... 89
Verksamhet och funktion ... 89
Anknytning till Ung och Trygg ... 91
Kunskap om Ung och Trygg ... 94
Inställning till Ung och Trygg ... 97
Fler skeptiska i nordost ... 99
Ung och Trygg som utvecklings- och samarbetsorganisation ... 101
Kvaliteten på ungdomsarbetet i stadsdelarna ... 102
Ungdomsarbetets utmaningar ... 105

DEL 2 • TVÅ METODUTVECKLINGSSATSNINGAR ... 111
UNGDOMAR SOM FÖREBILDER ... 113
Bakgrund ... 114
Brottsutvecklingen i Tynnered ... 116
Each One Teach One ... 119
”Vi har befriat Kastanjeallén” ... 125
Identitetsbildningens erbjudanden och utmaningar ... 127
Förändringens uppoffringar och rättigheter ... 129
Utvecklande dialoger ... 131
Förhandlande dialoger ... 133
Den sociala gruppens gränser ... 136
Hierarkins symboliska och funktionella värde ... 137
Lärdomar från Each One Teach One ... 139
Avslutande reflektioner ... 140
Lockande och förförande som idé – svår i praktiken ... 142
ÄPPLET JOBCENTER – ETT AKTIVERINGSPROGRAM ... 147
Studier om aktiveringsprogram ... 148
Äpplet JobCenter – framväxt, mål och innehåll ... 152
Mål och innehåll ... 152
Resurser och lokaler ... 154
Deltagarna ... 155
Personliga förhållanden ... 158
Deltagarnas inställning och upplevelser ... 160
Diskussion ... 160

DEL 3 • TANKEMODELL FÖR FORTSATT UTVECKLINGS-
ARBETE 167
HANDLINGSKOMPETENS FÖR GÄNGRELATERAT
UNGDOMSARBETE 169
Kontinuerligt ungdomsarbete 170
Kunskap 172
Aktörer 176
Organisering 179
Situationsanpassad samverkan 182

REFERENSER 185

Bilaga 1. Enkätstudiens genomförande 192
Bilaga 2. Enkät 198

Rapporter från FoU i Väst/GR 203

Sammanfattning

Ung och Trygg i Göteborg är ett brottsförebyggande samarbete som startade hösten 2004 i fyra stadsdelar i Göteborg. Hösten 2005 utökades satsningen till att omfatta hela staden och även grannkommunen Mölndals Stad. Bakgrunden till Ung och Trygg är ett antal uppmärksammade uppgörelser mellan olika grupperingar i den kriminella världen. Gängen hade blivit mer påtagliga och uppfattades bedriva en allmänfarlig och systemhotande verksamhet. En underrättelserapport konstaterade att unga människor som riskerade att rekryteras till de kriminella gängen i huvudsak kom från stadsdelarna Bergsjön, Gunnared, Lärjedalen och Biskopsgården. Rapporten fick stor uppmärksamhet och föranledde fördjupade samtal mellan representanter för staden och polisen. För att bryta utvecklingen krävdes det mer än polisiära insatser. Ett mer offensivt och bredare förebyggande samarbete behövdes, menade man. Ung och Trygg i Göteborg skapades för att utveckla samarbetet mellan Polismyndigheten i Västra Götaland, Göteborgs Stad, Åklagarmyndigheten i Göteborg, Utbildningsförvaltningen i Göteborgs Stad och Förvaltnings AB Framtiden. Den senare, AB Framtiden, står för den övergripande samordningen och har inrättat ett särskilt kansli.

FoU i Väst/GR fick i uppdrag att följa och utvärdera Ung och Trygg under två års tid. Utvärderingen har fokuserat på tre teman: Implementering och projektstyrning, utveckling av målgruppsrelaterade metoder och arbetet med ungdomar i riskzon. Dessa har tidigare behandlats i tre rapporter. I *Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan* låg fokus på hur samverkansrelationerna byggts upp och fungerade mellan centrala aktörer. Två grundpositioner urskiljdes. De ”entusiastiska” som såg stora möjligheter och de ”avvaktande” som markerade en viss distans till satsningen. Två rapporter handlade därefter om utvecklingen av metoder och arbete med ungdomar i riskzonen. I *Socialt*

nätverksarbete – alliansbildning, makt och retorik analyseras det sociala nätverksarbetet som fått ökat stöd inom Ung och Trygg. Metoden kan vara ett kraftfullt redskap för att skapa gemensamma handlingsstrategier och allianser. De gruppdynamiska processerna som skapas under nätverksmötena fordrar samtidigt en etisk vaksamhet från mötesledarna. *Socialt arbete i polisens värld* beskriver och diskuterar modeller för samverkan mellan socialtjänsten och polisen. I en modell har socialsekreterare placerats på lokala närpolisstationer, i en annan har en särskild ansvarig socialsekreterare på socialkontoret avdelats för dessa frågor. Båda modellerna kan fungera beroende på behovet och situationen i området. Modellerna var exempel på hur yrkesgrupperna kan befrukta varandra i det konkreta arbetet, men också på att spänningar lätt uppstår mellan olika aktörer när man arbetar med utsatta ungdomar.

I denna slutrapport summeras en del av tidigare iakttagelser och diskussioner. Frågor ställs om vad Ung och Trygg i Göteborg är och vad som hittills uppnåtts. I och med att många aktörer ingår ställs särskilda krav på samverkan. Hur denna samverkan fungerat belyses från olika infallsvinklar. Som en ram och referenspunkt till diskussionerna presenteras en del av aktuell forskning om ungdomar och gäng.

En jämförelse mellan amerikanska gäng och europeiska görs i forskningsgenomgången. Det är relevant att tala om europeiska gatubaserade ungdomsgäng, men de skiljer sig en del från spridda föreställningar om vad ett gäng är. Föreställningarna är ofta en svårdefinierbar blandning mellan fiction och verklighet. Ett grundläggande perspektiv som går igenom rapporten är att det finns en poäng i att betrakta gäng som en viss form av social grupp. Det som gör gänget starkt är att det hålls samman på liknande sätt som andra sociala grupper: nämligen att det erbjuder en identitet, ger möjligheter till gemensamma aktiviteter och skapar en organisation mellan medlemmarna och för handlingarna. På grund av dessa egenskaper och de sammanbindande sociala relationerna kan vissa konstellationer visa sig vara svåra att bryta och fordrar reella alternativ. När man talar om vissa former av gatugäng så är en del av deras handlingar brottsliga och en del av deras kollektiva identitet. Därmed inte sagt att medlemmarna själva måste beteckna handlingarna som brottsliga.

Såväl kvantitativa som kvalitativa metoder har använts. De kvantitativa består av tre olika enkäter, en för att få uppfattningar om Ung och Trygg generellt och två riktade till deltagare i olika verksamheter. Den kvalitativa delen består av intervjuer, observationer och dokumentstudier. Ambitionen har varit att utvärderingen ska bidra till metodutveckling, ge en känsla av närvaro och bedrivas formativt i meningen att delresultat förs tillbaka till verksamheten återkommande under processen. Tanken är att utvecklingen

kan stimuleras genom att knyta samman olika former av kunskap, exempelvis forskning, praktikers yrkeskunskap och perspektiv från ungdomar.

Ung och Trygg kan förstås med hjälp av sex dimensioner: ökad fokusering på ungdomsfrågor och brottsprevention, stöd till det lokala arbetet, identifiering av brister i det ordinarie arbetet, resursskapande, resursmobilisering och samordning i det ordinarie arbetet och vid extraordinära situationer samt modellprövande ansatser. I rapporten ges exempel från dessa dimensioner varvid problem och utvecklingsbehov diskuteras.

Den ökade *fokuseringen på ungdomsfrågor* har inte minst att göra med stödet från kommunledningen och att centrala chefsfunktioner för parterna ingår i styrgrupper och deltar i olika aktiviteter. Det finns en rad *resurser* som har skapats i Ung och Trygg-sammanhanget. Nämnas kan omprioriteringar inom polisen som gett 70 poliser med ungdomsinriktning, särskilda åklagare för ungdomsmål, utökade resurser till arbetsgrupper som arbetar med socialt nätverksarbete och socialsekreterare på de lokala närpolisstationerna. Utöver detta finns olika projekt, så som arbetsmarknads-/utbildningsprojekten Vingen Bygg och ICA-skolan. Det förra innebär att ungdomar i gymnasieåldern med stora skolsvårigheter deltar i ett projekt som innebär att de bygger en villa för försäljning. Det senare att arbetslösa ungdomar får en praktikbaserad utbildning i vad arbete på en livsmedelsaffär innebär. I ett samarbete som innebär att aktörer ska mötas på lika villkor och där varje part har ansvar för sitt område, måste man ibland ha en stor fingertoppskänsla att hantera. Särskilt när *brister i det ordinarie arbetet* identifieras. Detta erfor kansliet vid ett tillfälle då de genomförde en utredning av stadsdelarnas arbete med ungdomar som inte följde ett program inom gymnasieskolan. På grund av att kansliet fått ett dubbelt uppdrag kom resultatet att presenteras innan styrgruppen hade haft möjlighet att kommentera det, vilket ledde till en hel del diskussioner. Frågor om vem som ger uppdrag, vem som har rätt att tolka material och har rätt att förslå insatser ställdes. Sådana frågor kan vara centrala och potentiella konfliktområden i denna typ av satsning. Under punkten *stöd till lokalt arbete* diskuteras satsningen i stadsdelen Backa. Efter att parterna inte lyckats nå fram till varandra när signaler kom på att ungdomssituationen i området förvärrats arrangerades en hearing som öppnade vägen för en mångfacetterad och offensiv satsning. Exemplet visar att Ung och Trygg kan fungera som ett samordnande nätverk för att mobilisera och samordna resurser, även om lika stora satsningar inte går att finna i andra stadsdelar. Exemplet visar dock på hur Ung och Trygg kan fungera, inte hur det har fungerat överallt.

Ung och Trygg är ett samarbetsprojekt. När det gäller arbetet med den primära målgruppen ”ungdom i riskzon” har SSP-modellen utvecklats för ett mer offensivt samarbete i det *ordinarie arbetet*. Modellen som har dansk

förebild innebär täta möten för att *samordna* arbetet kring de ungdomar man uppfattar är i riskzonen. Särskilda rutiner för att hantera sekretesskraven har utvecklats. När det handlar om ungdomar och brott uppstår då och då *extraordinära situationer*. Det kan handla om omfattande och snabbt accelererande brottslighet med många inblandade aktörer. Sådana situationer kräver särskilda former för samordning för att löpa smidigt. Det handlar om att upprätta tillfälliga organisationer. I rapporten utvecklas en modell för hur sådan samordning kan fungera. Utgångspunkten är ett faktiskt arbete kring ett antal ungdomar som begått ett större antal rån. Slutligen har det funnits en del *modellskapande ansatser* inom Ung och Trygg, inte minst sådana som handlar om att konkretisera vad arbetet med vad som kallas för ”trygghetskedjan” innebär. Tanken är här att utsatta ungdomar ska erbjudas ett anpassat och flexibelt samordnat stöd från olika aktörer. I ett försök skulle tre ungdomar väljas ut från några av stadsdelarna. Det visade sig dock vara svårt att motivera till ett engagemang för projektet. Knappt några ungdomar valdes ut och försöket lades ned tämligen omgående. Det har hittills visat sig mer lovande att utveckla arbetet i ”skarpt läge”, med verkliga problem och behov snarare än att konstruera former utan en tydlig metodanknytning.

Generellt sett visar enkätundersökningen att det finns ett stort stöd för Ung och Trygg, om än något lägre i de nordöstra stadsdelarna (Bergsjön, Gunnared och Lärjedalen). De svarande menade att det finns ett behov av satsningen, särskilt när det gäller arbetet med ungdomar i riskzon. Ung och Trygg uppfattas som en viktig satsning av det stora flertalet, även om färre uppgav dock ha sett konkret metodutveckling när det gäller det förebyggande arbetet. Man kan tolka det positiva resultatet i förhållande till uppfattningar som framkom i den första utvärderingsrapporten som att Ung och Trygg-samarbetet har satt sig och idag uppfattas som en mer naturlig aktör inom området än vid projektstarten.

I slutrapporten presenteras också två metodutvecklingsprojekt. Dessa delstudier är mindre omfattande än dem som tidigare redovisats som självständiga rapporter. ”Äpplet JobCenter” är ett aktiveringsprogram för att ge arbetslösa med försörjningsstöd en bättre anknytning till arbetsmarknaden. Orsaken till att denna verksamhet finns med i studien är den starka koppling som många deltagare vid planeringsmöten uttryckt mellan segregation, förlorad framtidstro, sökande efter alternativa karriärvägar och möjligheten till arbete. Slutsatsen är att deltagarna i Äpplet JobCenter uppskattade verksamheten och att den verkar ha bättre resurser än liknande satsningar som tidigare studerats i Sverige. Man kan dock ifrågasätta om en sådan verksamhet bör initieras inom Ung och Trygg då kopplingen till att motverka rekrytering till kriminella nätverk är ganska lös. Det andra projektet ”Each One Teach

One” handlar om att agera offensivt i förhållande till en negativ utveckling av ungdomssituationen i stadsdelen Tynnered Äldre ungdomar skulle användas som förebilder till yngre. Utmaningen var att få ungdomar som själva varit i riskzonen att göra andra livsval, genom att de fick en nystart och annan roll inom projektet. Det finns en intressant idé med Each One Teach One och även ett engagerat arbete från chefer, som annars inte brukar finnas med i direkt ungdomsarbete. I utvärderingen diskuteras projektidén eftersom denna återkommer även i andra ungdomsprojekt. Det är en lockande tanke att få ungdom i riskzon att göra sådana stora livsomställningar, men det är lätt att undervärdera svårigheterna i att få dem att fungera som goda förebilder och ledare för yngre ungdomar. Bristen på en gemenensam aktivitet/intresse att bygga upp och strukturera verksamheten kring kan vara problematisk.

I en summerande del diskuteras med en modell en handlingskompetens för ett offensivt arbete med gängrelaterade ungdomsfrågor. Modellen innebär att kunskap, aktörer och organisering knyts samman med hjälp av reflektion och analys. Dialog mellan olika parter är centralt. Utmaningen är kunna matcha förändringar i omvärlden utan att för den sakens skull bortse från viktiga erfarenheter från tidigare arbete. Basen för ett sådant arbete bör vara ett kontinuerligt bedrivet och uthålligt ungdomsarbete. Det är svårt och kräver ofta stora resurser att komma fram till verkligt fungerande insatser i akuta situationer om relationer, kunskaper och tillit måste byggas upp från grunden. Förhoppningen är att Ung och Trygg kan medverka till att en sådan bas för kontinuerligt arbete stärks i bostadsområdena, samt att ett likaledes offensivt och kontinuerligt (nätverks)arbete skapas på individ- och gruppnivå.

Inledning

”Gängkrig” står det i feta bokstäver på Göteborgspostens första sida hösten 2007[1]. I artikeln kan man läsa om ett antal våldshandlingar som ägt rum i Göteborg under senare år. Händelser som förutsätts ha en koppling till varandra genom oförrätter, hämndaktioner, strider om kriminella marknadsandelar och uppgörelser om statushierarkier. Brottsliga nätverk uppges strida sinsemellan och här nämns välkända Bandidos, Original Gansters och Naserligan men också en ny gruppering kallad Asir. En skottlossning i stadsdelen Backa ses som särskilt allvarlig. Den nationella insatsstyrkan inom polisen är på plats och förstärker sina insatser i Göteborg. En särskild satsning med den närmast övertydliga beteckningen ”Alcatraz”, startade 2006 för att komma åt dessa typer av gäng. Enligt GP har den resulterat i åtminstone 300 ingripanden hittills och ”fått ihop 50 fängelseår”. Att komma åt betyder i dessa sammanhang just detta, att se till att särskilt brottsbenägna personer kommer i fängelse. Samtidigt verkar just denna åtgärd ha en farlig rekyleffekt. Flera av de gäng som rapporteras om betecknas nämligen som ”fängelsegäng”, som alltså skulle ha sitt ursprung innanför murarna[2].

För att gäng ska växa fram och bli starka krävs en jordmån. Det är knappast förstahandsvalet för ett barn som växer upp under trygga förhållanden att satsa på en karriär som tungt kriminellt belastad och medlem av ett brottsligt nätverk. I ett samhälle där det finns en grundläggande organisation inkluderande någorlunda fungerande statsfunktioner, reella möjligheter för

1 GP 2007-11-14

2 Det är emellertid svårt att konstatera att personer som suttit i fängelse tillsammans verkligen har bildat fasta konstellationer till varandra i vilka de begår brott. Det är möjligen snarare gänget som företeelse som skapats. De aktuella medlemmarna, relationerna och brotten kan vara en annan fråga.

barn och unga att komma in för att bli accepterade och etablerade i samhället kommer gängtillhörigheten alltid att vara ett marginalalternativ. Ett alternativ som till övervägande del endast är attraktivt för dem med de allra sämsta förutsättningarna. Om människor ges möjligheter och blir tagna i anspråk på ett positivt sätt, kommer de allra flesta att vilja bli en del av och bidra till samhället. Framväxten av kriminella gängkonstellationer kan därför ses som ett samhälleligt misslyckande. Ett misslyckande som kräver insatser från många delar av samhället för att komma till rätta med. Om man ska minska gängens utbredning kan man inte enbart rikta in sig på att försöka splittra de befintliga organisationerna, utan man måste även göra något åt dess attraktivitet. Man måste försöka förhindra en nyrekrytering genom vilken unga brottsbenägna personer slutar som medlemmar i ett etablerat kriminellt gäng. Detta är utmaningen för samarbetet Ung och Trygg i Göteborg.

Några saker utmärker ungdomsbrottslighet: den är föränderlig, påverkbar och svårkontrollerad. Detta är både uppmuntrande och irriterande. Den förändrar sig i ett komplext samspel med den allmänna samhällsutvecklingen, inte minst när det gäller antalet brottstillfällen och normer och värderingar till brott. Vad som betraktas som ett brott är föränderligt över tid, exempelvis medförde förändringar i synen på bråk i skolan att ungdomsvåldet verkade ha ökat stort (Estrada, 1999b). Föränderligheten innebär också att den är påverkbar vilket naturligtvis en stor lättnad för alla som arbetar med brottsprevention och ungdomsfrågor. Tyvärr är den också svårkontrollerad. Det är svårt att förklara varför det gått snett för en viss ungdom och inte en annan trots liknande förutsättningar. Likaledes är det svårt att förutsäga resultatet av en viss insats. Ibland är skillnaderna stora mellan olika uppfattningar om vad en brottsförebyggande insats leder till. Vissa kan med emfas torgföra en metod som ett gott exempel, medan andra varnar för att just denna metod istället för att minska brottsligheten ökar den. En av de svåraste utmaningarna för det brottspreventiva arbetet är därför att sätta sig till värn mot invanda tankemönster och ideologiska ramar.

Eftersom det här handlar om ungdomar och gäng så kan det vara på sin plats att särskilt varna för sådana idéer som utgår från att allting bara blir värre, och att ungdomen nuförtiden skiljer sig på något fundamentalt sätt från tidigare generationer som gör dem särskilt svårförståeliga. Sådana invanda tankespår kan göra att man inte uppmärksammar positiva tecken. När det handlar om brottsutvecklingen i Göteborgsområdet finns faktiskt en del sådana. Antalet anmälda brott per hundra tusen invånare har till exempel legat relativt stilla sedan mitten av 1980-talet och det finns faktiskt en tendens till minskning. I första hand gäller emellertid minskningen tillgreppsbrotten, medan man kan se en ökning för misshandelsbrotten och rånen (Lindgren, 2006).

För att lyfta blicken och få ett annat perspektiv kan man också se till brottsutvecklingen i USA i början av nittiotalet. Då skedde nämligen en dramatisk förändring av brottsligheten i USA. Så stor att många av kriminologerna hade svårt att tro på statistiken. De som med sådan säkerhet hade förutspått att gängsituationen skulle bli allt värre. Morden fortsätta att öka för att endast överträffas av droghandelns ökning. Någon hade till och med talat om ett blodbad på gatorna. Så kom nittiotalet och brottsstatistiken förändrades också verkligen. Kurvorna bröts och började sjunka. De sjönk snabbt, radikalt och de sjönk ännu mer. Några som inte tvivlade över om förändringen var verklig ville istället förklara den och ta åt sig äran. Det var New Yorkpolisens offensiva nolltolerans som förklarade minskningen, menade exempelvis dåvarande borgmästaren Rudolph ”Rudy” Giuliani. Men han hade svårt att förklara varför den började sjunka tidigare än policyn infördes och att brottsligheten sjönk även i andra städer. Det var istället förändring på drogmarknaden med sjunkande vinster i crackhanteringen, menade andra. En av de mer utmanande tankarna fördes fram av ekonomen Levitt som menade att införandet av fri abort i USA ett tjugotal år innan nedgången av brottsligheten var en viktig förklaring. Möjligheten till fri abort innebär nämligen att färre barn föddes ovälkomna och därmed att lägre andel riskerade att bli kriminella, menade han (Levitt & Dubner, 2007). Oavsett vad olika faktorer spelade för roll kan man konstatera att det faktiskt skedde en stor och oväntad förändring och att det var resultatet av flera samverkande faktorer. Bland dessa faktorer var troligen både direkta brottspreventiva insatser av betydelse och indirekta samhälleliga förändringar.

Det är lätt att fastna i sina tankebanor. Allt blir värre, ungdomsvåldet blir råare eller fler mördas är exempel på tankefigurer som på ett närmast rubrikmässigt sätt präntas in i sinnet. När det väl sitter fast kan en förlamande känsla av vanmakt spridas. En känsla som sedan får ständigt nytt tillskott av näring från såväl nyhetsrapporteringen som underhållningsindustrin. Det var bättre förr, tänker man nostalgiskt. Men var det verkligen det? Låt oss titta på det värsta och oåterkalleliga brottet ”dödligt våld”. Det har faktiskt fördubblats i Skandinavien under de senaste sjuttiofem åren från 0,6 till 1,2 per 100 000 invånare (Eisner, 2001). Men om man sätter in dessa siffror i en längre historiskt epok och jämför utvecklingen med andra regioner i Europa får man ett annat perspektiv på utvecklingen.

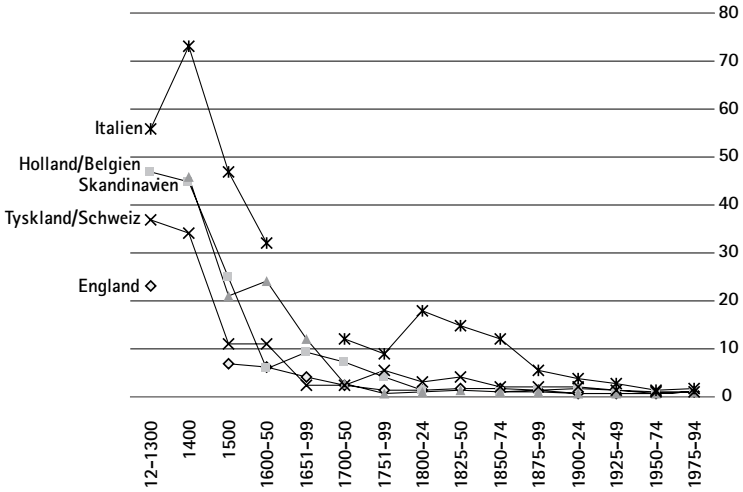

Figur 1. Antal fall av dödligt våld i fem europeiska regioner perioden 1200–1994 per 100 000 invånare. Källa: Eisner 2001.

Samtliga kurvor har sjunkit dramatiskt och nästan samtidigt. Eisners förklaring är att övergången till det moderna samhället innebar en utvecklad statlig organisering och en ny syn på människan där disciplin och självkontroll spelade en större roll. Detta kom till uttryck bland annat i ett minskat användande av dödligt våld. Även de senare decenniernas ökning tolkar han som uttryck för en större samhällsförändring har skett. Nu har övergången till ett senmodernt samhälle gett en ökad osäkerhet och större svårigheter att integrera olika grupper, vilket inneburit ökad brottslighet. När man ser på brottsligheten under en så här lång period blir det uppenbart att brottsligheten är påverkbar och framförallt att det är de större samhällsförändringarna som bestämmer nivån på brottsligheten. Förhoppningsvis kan kurvorna också dämpa känslan av panik inför utvecklingen.

Sett i ett kortare tidsperspektiv och när man ser till det direkta ungdomsarbetet är den svårkontrollerade karaktären på brottsligheten enerverande och problematisk. Det är inte konstigt att försöka sätta en sådan osäkerhet inom parentes. Ibland ställs förhoppningen till att man med forskningsmässigt säkerställda metoder skulle kunna kontrollera ungdomarnas utveckling. Inte sällan sprids så kallade goda exempel på hur arbetet skulle kunna läggas upp bättre och nå andra resultat. Risken är att en övertro skapas både till vad forskningen kan leverera och till förutsättningarna för kontroll. Min utgångspunkt är att det finns bättre och sämre angreppssätt för olika sammanhang, men det finns inga säkra.

Denna skrift är slutrapporten från utvärderingen av det brottsförebyg-

gande partnerskapet Ung och Trygg i Göteborg. Som jag ser det ligger den grundläggande utmaningen för dessa slags satsningar att balansera mellan de utmärkande dragen för ungdomsbrottslighet. Det handlar om att utgå och visa på att det är ett föränderligt område; det finns ingen yttre ödesbestämd styrning och ingen principiell anledning till att känna förtvivlan över utvecklingen. Ungdomars brottslighet är påverkbar med olika insatser. På en grundnivå handlar det om det samhällsklimat vi lever i och föräldrars möjlighet att ta hand om sina barn, på medelnivå om hur förskola, skola och andra stora välfärdsystem fungerar, och på mikronivå om effektiviteten i olika stöd- och behandlingsinsatser. Samtidigt är det svårkontrollerat. Det handlar därför om att värja sig mot tvärsäkerhet och sanningssägare för att istället ständigt söka mer och bättre kunskap om orsaker till utvecklingen och om olika insatsernas resultat, processer och effekter.

Ung och Trygg i Göteborg

Ung och Trygg startade hösten 2004 med ett arbete i stadsdelarna Bergsjön, Gunnared, Lärjedalen och Biskopsgården. Bakgrunden var att gängkriminaliteten blivit alltmer tydlig och provocerande i Göteborg, bland annat med skottlossning på en offentlig badplats och bilbomber placerade i centrala Göteborg. En rapport från polisens underrättelseenhet hade konstaterat att majoriteten av de mest brottsaktiva ungdomarna bodde i de fyra nämnda stadsdelarna (J. Johansson, 2004). Polisen startade då en ettårig särskild ungdomssatsning. I samband med denna gav kommunledningen förvaltningsbolaget AB Framtiden i uppdrag att organisera en större samverkan mellan olika aktörer för att motverka rekrytering till de kriminella gängen. Man såg med oro på utvecklingen av gängsituationen och befarade att Göteborgs möjligheter att attrahera företagssatsningar och locka nya invånare riskerades om staden uppfattades som otrygg. Satsningen innebar bland annat att en styrgrupp tillsattes och ett kansli inrättades. Samarbetsparter var kommunförvaltningarna i stadsdelarna (främst socialtjänst och skola), polisen, åklagarmyndigheten, bostadsbolag och utbildningsförvaltningen. För polisens del innebar projektet att särskilda poliser med inriktning mot ungdomar skapades. Tanken var att fler skulle arbeta efter den metodik som sedan tidigare utvecklats inom Angeredspolisen. När polisens ettåriga satsning löpte mot sitt slut konstaterades positiva effekter både internt inom polisen och bland andra aktörer. Satsningen permanentades därför men utökades samtidigt till hela staden. Kommunledningen menade i sin tur att den kommunala organisationen borde anpassas för att kunna fortsätta samarbetet över hela staden. Samtliga stadsdelarna i Göteborg fick därför en förfrågan om medverkan i

Ung och Trygg. Idag har förutom de 21 stadsdelarna i Göteborgs Stad även Mölndals Stad gått med i Ung och Trygg. Ung och Trygg presenteras mer ingående i kapitlet ”Vad är Ung och Trygg – egentligen?”.

Redan tidigt bestämdes att såväl polisens som de kommunala satsningarna skulle utvärderas externt. Polisens arbete följdes under det första projektåret av fil dr Micael Björk som rapporterade projektet i boken *Ordningsmakten i stadens periferi* (2006). Björk analyserade arbetsmetodiken för de poliser som inriktades mot ungdomsarbete jämte iakttagelser från ungdomsmiljöerna i Göteborg. FoU i Väst/GR fick i uppdrag att följa de kommunala insatserna. Inom detta projekt har hittills tre rapporter publicerats: *Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan* (Forkby & Larsen, 2005), *Socialt nätverksarbete. Alliansbildning, makt och retorik* (Forkby, 2006) och *Socialt arbete i polisens värld. Samverkans villkor och organisering (Forkby, 2007b)*. Den första rapporten handlar om starten av projektet, hur satsningen uppfattades av samverkanspartnerna och hur samverkansformer byggdes upp. De två andra rapporterna handlar om centrala metoder som fått stöd inom Ung och Trygg; dels socialt nätverksarbete där mer resurser har getts till ett stadscentralt team[3], dels satsningen på att placera socialsekreterare ute på de lokala närpolisstationerna. Jag kommer på några olika ställen i denna rapport att återknyta till tidigare rapporter.

Utvärderingens syfte och genomförande

Det övergripande målet för utvärderingen är att bidra till utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet med ungdomar i riskzon i allmänhet och till att minska nyrekrytering till kriminella nätverk/gäng i synnerhet. Utvärderingen avser att, med stöd i forskning om ungdomskriminalitet och gängbildning, beskriva och analysera arbetet inom Ung och Trygg i Göteborg, diskutera satsningens brottspreventiva kapacitet samt lyfta fram dess utvecklingsbehov.

Utvärderingen har tre teman: implementering och projektstyrning, utveckling av målgruppsrelaterade arbetsmetoder och arbetet med ungdomar i riskzon. Dessa teman har med lite olika betoning behandlats i de fyra utvärderingsrapporterna. Denna slutrapport kommer att dra mer generella slutsatser, men de olika rapporterna ska alla uppfattas som kompletterande delar till varandra. Följande frågeställningar kommer att behandlas.

---

3 Den form av socialt nätverksarbete som åsyftas här innebär att ett team bestående av två särskilt utbildade socialarbetare ansvarar för att anordna nätverksmöten. Dessa möten innebär en strukturerad och fasindelad form för probleminventering, behovsanalys och upprättande av handlingsplaner. Mötena består både av personer från det professionella som från det ”naturliga” nätverket (familj, släkt och vänner).

Vad är Ung och Trygg i Göteborg?
Frågor om vad Ung och Trygg ”egentligen” handlar om, vad som är dess uppgift, vilket mandat satsningen har och vilka som ingår i Ung och Trygg har följt med från starten. Det ligger i sakens natur att en så omfattande satsning med många aktörer och olika ansvarsområden väcker frågor om dess identitet. Ett svar på frågan om vad Ung och Trygg är kan därför inte förväntas att bli helt allmänt accepterat eller en gång för alla fastslaget. Genom frågeställningen finns en ambition om att ge ett förslag till hur Ung och Trygg kan förstås. Förutom att detta definitionsarbete kan ha ett självständigt värde, är det svårt att diskutera satsningens resultat om man inte presenterar vad man utgår från.

Hur lyckas Ung och Trygg med föresatsen att skapa en god samverkan kring det brottsförebyggande arbetet?
Oavsett mer precisa definitioner av Ung och Tryggs identitet finns ett genomgående drag i det mesta av visionerna och arbetsmodellerna. Det handlar om att utveckla samverkan mellan ett flertal olika aktörer. Ung och Trygg bygger på parternas frivilliga engagemang och intresse. Dessa måste därför uppfatta satsningen som relevant, helst också viktig men åtminstone som legitim. I utvärderingen ställs bland annat frågor om hur satsningen uppfattas av de involverade och hur samverkan fungerar mellan yrkesgrupper och verksamheter.

På vilket sätt har Ung och Trygg bidragit till konkret metodutveckling och hur har centrala utvecklingsmodeller fungerat?
En ambition för Ung och Trygg är att medverka till att metodutveckling kommer till stånd. Det finns ett stort antal idéer och projekt som genomförts i olika stadsdelar. Många av dem utgår från och formas efter de lokala behoven, men en del är gemensamma för eller åtminstone vanliga idéer i många av stadsdelarna. Inom utvärderingen studeras några av de senare formerna.

Hur kan man förstå Ung och Trygg mot bakgrund av forskning kring ungdomskriminalitet och prevention?
Den forskning som finns om hur olika brottspreventiva strategier fungerar är alltför begränsad för att användas för någon mer heltäckande och precis planering av olika strategier och arbetsmodeller. Det finns emellertid en hel del forskning när det kommer till bredare perspektiv på ungdomskriminalitet, gängbildningar och förebyggande arbete. Det är viktigt att ta del av denna forskning och att reflektera över vilka konsekvenserna kan vara för Ung och Trygg. I utvärderingen har tidigare forskning varit en viktig referenspunkt för diskussionen kring satsningen i stort och dess olika delar.

Preventionsområdet

Ung och Trygg är en satsning som avser att stärka och utveckla det förebyggande/preventiva arbetet. Det är därför angeläget att säga något om detta område. Ibland talar man om en kedja där olika insatser länkar i varandra. Tidiga insatser som kan sättas in redan under graviditet och småbarnsåldern är första länkarna och kedjan avslutas (i värsta fall) med tvångsvårdande insatser på slutna institutioner för kriminella och missbrukande ungdomar. Principen för de tidiga insatserna är att identifiera riskgrupper och nå dem på ett så lättillgängligt och positivt sätt som möjligt. Principen för de senare är snarast de omvända. Slutenvården är omgärdad av en rad lagstiftningsmässiga och byråkratiska regler för att garantera rättssäkerheten i myndighetsutövningen. Kedjemetaforen kan dock vara förledande eftersom även små barn kan bli föremål för tvingande åtgärder, även om det då är omsorgen om dem som brister och inte barnens egna handlingar.

Förebyggandebegreppet har visat sig notoriskt svårt att definiera (se exempelvis Lagerberg & Sundelin, 2000). Det har en flytande karaktär i och med att man alltid kan förebygga något värre – i praktiken ända till dess att döden inträffar. Vanligt har varit att man delar in insatser i primära, sekundära och tertiära insatser (eller prevention). Med primär prevention avses då insatser på befolkningsnivå utan att man identifierat särskilda riskgrupper - allmänna vaccinationer kan vara ett exempel från folkhälsoområdet, medan en utbyggd mödravård, familjecentraler för rådgivning även i psykosociala angelägenheter är exempel som ligger närmare socialt arbete. När det handlar om sekundär prevention kan det exempelvis handla om fältarbetares arbete för att nå ungdom i riskzon. De har inte ambitionen att nå samtliga ungdomar i ett område, utan lägger sig vinn om att knyta kontakt och ge stöd åt dem som riskerar att utvecklas ogynnsamt. Tertiära insatser har ofta karaktären av behandling och vård såsom att ge omsorg och stöd till missbrukare för att hålla ned konsumtion av droger och alkohol och att ordna med skyddade boenden till denna grupp.

Ett försök att använda tydligare definitioner som fått stor spridning på senare tid är att istället tala om universell, selektiv och indikerad prevention. Förespråkarna menar att detta ger en bättre indelning och att det stämmer bättre överens med sociala insatser än tidigare indelning som är mer medicinsk. Denna definition används exempelvis i forskningsöversikten *”Framgångsrika preventionsprogram för barn och unga”* (Ferrer-Wreder & Stattin et al 2005). När det gäller *universell prevention* är ambitionen att erbjuda insatser fritt till ”alla”. Insatsen tar inte hänsyn till skillnader mellan hög- och lågriskgrupper utan erbjuds till alla personer oavsett grad av upplevd eller faktisk risk. Syftet är mer att främja en positiv utveckling än att fokusera på riskförhållanden.

Insatser som syftar till *selektiv prevention* fokuserar på undergrupper som upplever/manifesterar en känd riskfaktor. Det är undergruppen som är i fokus, inte individen. Syftet är att styra bort individer från kronisk och ökad negativ anpassning. När det gäller *indikerad prevention* är den inriktad på personer som på något sätt har identifierats att vara i riskzonen. De kan ha identifierats med kroniska och/eller allvarliga problembeteenden.

Andra beteckningar förekommer också för förebyggande arbete med likartad uppdelning. Generellt förebyggande arbete är en sådan beteckning som avser insatser på samhällsnivå och riktat förebyggande arbete avser det selektiva. Tidiga insatser är erbjudanden som riktar sig till riskgrupper och är därmed en variant av riktat förebyggande arbete.

Det finns även en gräns för när de preventiva ansatserna börjar. Preventionen i dess olika former förenas nämligen av att den fokuserar på det problem, missförhållande eller sjukdom man vill undvika. Med inspiration från bland andra Antonovksy (1991) har det salutogena perspektivet fått många förespråkare, exempelvis inom omsorgsarbete (Westlund & Sjöberg, 2005). Här talas det om promotion istället för prevention. Det är det positiva, styrkan och motståndskrafter mot sjukdom och missförhållanden man vill stärka och fokusera på. I praktiken kommer olika perspektiv och förhållningssätt att överlappa varandra. En fältarbetare kan exempelvis arbeta med ett promotivt perspektiv med ungdomar som befinner sig i riskzon för att utvecklas ogynnsamt.

I denna rapport används två grova indelningar i ”arbete med riskzonsungdomar” och förebyggande arbete. Denna indelning avviker således något från ovanstående mer precisa indelning. Med riskzonsarbete avses i alla fall ett arbete där tyngdpunkten ligger i det sekundära fältet. Det handlar om insatser som riktar sig till vissa riskgrupper och inte generellt till hela befolkningen, men det handlar inte om vårdinsatser där ett mer eller mindre befäst missförhållande är etablerat. Om man tar stöd i begreppen universell, selektiv och indikerad prevention finner vi målgruppen både bland dem den selektiva preventionen riktar sig mot och den indikerade preventionen. Med förebyggande arbete avses istället insatser av primärpreventiv/universell karaktär i första hand.

Metod och material

Materialinsamling och bearbetning inom ramen för utvärderingen har pågått under drygt två års tid. Under denna period har åtskilligt material samlats in, med hjälp av både extensiva och intensiva metoder (Danermark m fl., 1997). Med extensiva metoder avses sådana som används för att hämta in material från större grupper/områden. Intensiva handlar däremot om djupgående

studier, ofta av mindre grupper. Extensiva studier är viktiga exempelvis för att ge kunskap om sådant som hur vanlig en viss uppfattning är och hur värderingsmönster ser ut i grupper. Generaliseringar kan göras om urvalet kan motiveras och identifieras i förhållande till populationen. Intensiva studier kan däremot ge mångdimensionella och mer komplexa svar, exempelvis vad en viss insats får för betydelse i enskildas liv. Både kvantitativa och kvalitativa metoder kan användas i extensiva och intensiva studier, även om kvantitativa är vanligare i de extensiva och vice versa.

I denna utvärdering har både kvalitativa och kvantitativa metoder använts. Metoderna har anpassats för att täcka allt från ingående samtalsanalyser i utvärderingen av socialt nätverksarbete där pauseringar och ordval noggrant transkriberades och analyserades, till olika former av intervjuer, samtal, observationer och flera breda enkätundersökningar, varav en webbenkät. Syftet med att kombinera olika metoder är att nå en mer allsidig kunskap och att ge idéer till hur ett praktiskt arbete kan utvecklas. Exempelvis kan det vara viktigt att veta hur en bred grupp (i detta fall samtliga som varit engagerade i ett Ung och trygg-sammanhang) uppfattar Ung och Trygg. Det är dock svårt att översätta denna information till hur man behöver arbeta för att verkligen få betydelse, om man inte samtidigt sätter sig in i den svarandes perspektiv och verklighet. Då gäller det att komma nära den enskildes verklighet och omständigheter.

Metodvalet har anpassats till frågeställningarna och till vad som krävts för metodutveckling. Att få reda på hur en bred grupp av intressenter uppfattar satsningen är viktigt för att kunna utveckla informationsstrategier och kontakter med olika grupper. Här är extensiva metoder viktiga. Det är dock helt otillräckligt exempelvis för nätverkslagen som arbetar med att arrangera sociala nätverksmöten att få reda på om de som deltog på ett möte tyckte det var bra eller inte. Det är ju trevligt om de tycker så, men för metodutveckling krävs det också att metoden synliggörs och granskas på ett mycket mer närgånget sätt. I rapporten diskuterades exempelvis metoden från maktaspekter i och med att den ofta presenteras som demokratisk och även som ”naturlig”. Det handlar om att kunna se sina metoder på annat sätt än det invanda. Därtill är det naturligtvis intressant att få reda på om metoder understödjer en positiv förändring för ungdomarna. Frågan är dock hur långt en metod sträcker sig. Nätverksmötenas resultat kommer i hög grad vara beroende av kapaciteten i nätverket. Om förändringar inte sker, trots att nätverksmöten hållits, betyder det inte att metoden i sig skulle vara felaktig. Det kan lika väl handla om att nätverket behöver mer kompletterande stöd och andra möjligheter. I den mån nätverksmötena främjar allianser kring utsatta barn och ungdomar är däremot helt rimligt att fråga. Att utvärdera effekter för de enskilda kräver

att man tar hänsyn till många faktorer utöver själva insatsen.

Utvärderingens mål är att vara ett stöd till utvecklingen av arbetet. Detta innebär att värdera och diskutera olika delsatsningar inom projektet, och att återföra resultatet på ett sätt så att det blir omsättningsbart. I utvärderingen har flera avrapporteringar och reflektioner getts för att kontinuerliga justeringar ska kunna göras. En sådan ansats brukar kallas formativ (Vedung, 1998). En fördel är att utvärderingen inte blir så dramatiskt. Det handlar inte om att vänta in en slutgiltig ”dom” för att sedan ta ställning till om projektet ska läggas ned, förlängas och/eller förändras. Resultat som enbart levereras i slutet av en utvärdering uppfattas dessutom inte sällan för gamla när de väl kommer i och med att den utvärderade satsningen ofta redan har förändrats. Till nackdelarna med en formativ ansats hör att utvärderaren riskerar att bli en del av det som han/hon ska utvärdera och att tillräcklig tid inte avsätts för analys av materialet. Det ställs alltså stora krav på en utvärderares förmåga att värdera när och i vilka frågor som denne kan gå in i och kommentera.

I analysen används olika perspektiv och teorier. Syftet med en teoretisk grund för utvärderingen är att ge en mer nyanserad bild av Ung och Trygg än rena jämförelser av måluppfyllelser och beskrivningar. Det handlar om att kunna ge en utökad kunskap om väsentliga krafter och såväl ”gynnande som motverkande” mekanismer som är verksamma i arbetsprocessen (Pawson & Tilley, 2000). De teoretiska perspektiv och referenserna presenteras i de sammanhang de används.

Inom utvärderingen har ett omfattande empiriskt material skapats. Det viktigaste materialet är svårt att kvantifiera då det utgår från den etnografiska blicken. Denna kunskap uppstår genom närvaron i olika sammanhang, i spontana samtal och i ett slags tredje blick som kontinuerligt observerar och analyserar när man bara verkar finnas på plats (Forkby, 2007a). Det handlar om närvarokänsla och förtrogenhet med satsningen, kännedom om olika aktörer och inlevelse för olika tankemönster.

För det totala utvärderingsarbetet har ett åttiotal intervjuer genomförts, därutöver har en mängd samtal förts med olika aktörer. Tre enkäter har genomförts vilka gett knappt 700 svar. Drygt 20 styrgruppsmöten och verksamhetschefsmöten har observerats, därutöver tjugotalet andra sammankomster såsom arbetsgrupper, tematräffar, nätverksmöten och liknande. Stor del av materialet har dokumenterats både genom anteckningar och ljudupptagningar. Övrigt material består av skriftlig dokumentation och andra skriftliga källor.

Analysen av det kvantitativa materialet har gjorts med hjälp av statistikprogrammet SPSS. Här är det frågan om relativt enkla analysmetoder såsom sambandsanalyser. De flesta av intervjuerna har skrivits ut, några i sin helhet och några i mer sammanfattande form. Andra intervjuer har lyssnats av i

efterhand och/eller utgått från skriftliga anteckningarna. Vid nätverksmötesanalysen användes en samtalsnära transkriptionsmetod, där pauseringar och tveksamheter antecknades (Wetherell m fl., 2001). Mötena bandades samtidigt som jag förde anteckningar från en observatörsposition. Analysen av det kvalitativa materialet har skett på ”etnografisk grund” (Forkby, 2007a). För min del innebär detta att en känslighet och frågeställningar uppstått i mina observationer. Idéer till teman och frågeställningar har sedan använts som sökverktyg bland annat vid läsningen av utskrivet material. Jag har också försökt att läsa materialet med en ren blick för att upptäcka nya teman och få nya idéer.

Läsanvisning

I den första delen av rapporten kommer jag att ge ett sammanhang för utvärderingen genom att redovisa en del av tidigare forskning om ungdomar, gäng och kriminalitet. Här kommer du att läsa om skillnaden mellan amerikanska gatugäng och europeiska. Kan vi exempelvis verkligen tala om att vi har gatugäng i Sverige? I slutet av denna del diskuterar jag vilka implikationer som kan dras från gängforskningen till det brottsförebyggande arbetet.

I *del ett* av rapporten beskrivs och analyseras i första kapitlet Ung och Tryggs funktion mer ingående. Jag utgår här från ett antal teman som jag uppfattar kännetecknar satsningen och ger exempel på hur arbetet fungerat inom respektive tema. I nästa kapitel presenteras resultatet från den stora enkätundersökningen som genomfördes bland viktiga intressenter i Ung och Trygg.

I *del två* följer två kapitel som rör konkret metodutveckling. Dessa har valts ut då metoderna är exempel på vanliga idéer när det handlar om att arbetet med målgruppen. Grundidén i den första verksamheten ”Each One Teach One” innebär att vända ungdomar från att ha varit i riskzon till att bli förebilder för andra. Den andra är en ”indirekt” ungdomsverksamhet. Här är tanken att integration, i form av arbete, är det mest väsentliga för att förhindra nyrekrytering. Vi studerar aktiveringsprogrammet Äpplet Jobcenter och diskuterar bland annat dess plats i ett brottsförebyggande arbetet.

I *del tre* avslutas och summeras den totala utvärderingen med hjälp av en modell hur Ung och Trygg fungerat, varvid några utvecklingsbehov och observandum noteras. Här kan du läsa om behovet av ett kontinuerligt bedrivet ungdomsarbete för att skaffa den nödvändiga kunskapen i arbetet, för att engagera rätt aktörer och för att organisera arbetet på ett lämpligt sätt.[4]

4 Jag vill tacka fil dr Marianne Lundgren, fil dr Cecilia Löfstrand och socionom Jan Magnusson för värdefulla synpunkter på texten.

Ungdomar i gäng

> Bli en småtjuv, drogförsäljare eller hallick och gå samman med andra för att utkämpa striden om att bli nummer ett. Bygg upp en lönande affärsverksamhet genom att bli skicklig i gängbeteende, såsom att överleva på drogmarknaden och hur man rekryterar hallickar, fler drogförsäljare och småtjuvar som arbetar under dig. (www.gang-wars.com, hämtat från Internet 20070319, min översättning)

Gäng i allmänhet och ungdomsgäng i synnerhet är något som samtidigt skrämmer, lockar och fascinerar. Begreppet är laddat med en mängd föreställningar, faktiskt närmast överladdat och mytiskt. Det finns en lockelse som särskilt medierna har varit skickliga i att använda och förstärka, vilket kan ses såväl i nyhetsrapporteringar som i underhållningsindustrin. Citatet ovan är exempelvis hämtat från introduktionen till det Internetbaserade spelet ”gang-wars”. Förutom de ovan nämna kunskaperna får spelaren också tillfälle att öva upp fem andra ”life-skills” (färdigheter) nämligen: gerillakrigföring, kemi, sexualundervisning, sjätte sinnet och kvinnostudier. Man får väl dock anta att innehållet i dessa ämnen skiljer sig en del från traditionell skolundervisning, namnlikheten på vissa ämnen till trots.

Det är kanske inte förvånande att underhållningsindustrin försöker hitta vägar att slå mynt av en företeelse som skrämmer och fascinerar. Det mest intressanta är dock att det första som möter den som öppnar sidan inte är de ovan tydligt dramatiserade skildringarna, utan en definition av gäng som leds tillbaka till FBI (Federal Bureau of Investigation). Vi befinner oss alltså i ett område där fiction och faktabaserad information smälter samman. Citatet inleds med frågan ”Vad är ett gäng?” Sedan står det att läsa:

> Any group of people which engage in socially disruptive or criminal behaviour. They are usually territorial and operate by creating an atmosphere of fear

> and intimidation in a community. They will have some form of leadership and a method of operation and recruitment. They should be taken seriously and dealt with swiftly.

Kopplingen mellan fiction och fakta kan, om man utgår från citatet finnas i gängets hotfullhet, dess anspråk på äganderätt över ett territorium, strategin för hur det opererar och dess hierarkiska uppbyggnad med någon form av ledarskap och rekryteringsstrategier av nya medlemmar. I föreställningarna om gäng flyter alltså dramatisering, fiction, underhållning samman med alldeles påtagliga bilder av våld, territorialitet och social sammanhållning. Detta gör det befogat att titta lite närmare på vad en del av gängforskningen sagt om vad ett gäng är, och då inte minst om och hur olika de kan vara.

Det är emellertid en svår, för att inte säga omöjlig, uppgift att fastställa vad ett ungdomsgäng är. Varje kategorisering får därför ses i förhållande till det aktuella syftet. Vad ett gäng är och vad som skiljer ett ungdomsgäng från ett nätverk, kamratgrupp eller annan sammanslutning beror mycket på sammanhanget i vilket beteckningarna används. Det finns överlappningar och motstridigheter som delvis kan ha att göra med definitionen av vad som kännetecknar fenomenet å ena sidan (denotationen) och de reaktioner och föreställningar det ger upphov till å den andra (konnotationen). Hur beteckningen används i ett forskningssammanhang kan skilja sig från ett polisärt, vilket in sin tur skiljer sig från mediernas användning. Varje sammanhang har sitt behov av innehåll, omfattning och precision. Det polisärstrategiska arbetet kan exempelvis kräva hög grad av precision för att urskilja olika grupper från varandra, medan medierna har ett intresse av ett vittomfattande begrepp i och med att detta kan skapa ett större intresse. En positiv tolkning av skillnaderna är att gängbegreppet kan, som Björk (2006, s. 20) formulerar det, ses som en arena för ”produktiv oenighet” - såväl mellan olika samhällsområden som inom dem (exempelvis inom forskningsfältet). Flera svenska forskare, bland andra Sarnecki (Sarnecki & Pettersson, 2001), har menat att man inte alls bör tala om (ungdoms-)gäng i Sverige. Det finns i allmänhet inte den organisation som gör att man kan tala om ett gäng, utan man riskerar bara att förstärka en negativ bild och ytterligare stigmatisera ungdomarna, menar han. Även Lien (2005a) menar att det är bättre att tänka i bilder som nätverk när det gäller dylika konstellationer, åtminstone hellre än gänget som en avokado. Enligt ”avocadomodellen” uppfattas gänget bestå av en hård kärna med en lösare massa omkring och därefter ett skal som skiljer det mot omvärlden. Om man ser gänget som ett nätverk ser man lättare de många kontakter som finns till olika delar av samhället som skär in i gänget, menar hon.

Oavsett vilka beteckningar som använts för sådana grupperingar har föreställningen om gäng varit drivande för Ung och Tryggs tillkomst. Uppkomsten,

etableringen och särskilt rekryteringen till dylika grupperingar är det centrala problemet för Ung och Trygg. Motivet till att projektet överhuvudtaget kom till stånd var nämligen att man i Göteborg tyckte sig se en tydligare formering av gäng än tidigare, och att det fanns någon form av utvecklad eller organiserad koppling mellan de etablerade kriminella grupperingarna och utsatta ungdomar (i förort). Det är därför värt att ge ett perspektiv från den forskning som bedrivits omkring ungdomsgäng. På grund av den omfattande forskning som finns inom området, blir varje genomgång selektiv. Ambitionen är att presentationen ska leda fram till ett perspektiv på ungdomsgäng som kan bidra till det brottspreventiva arbetet. I och med att föreställningar om vad ett gäng är ofta är medieproducerade, stereotypa och nordamerikanska ligger det ett värde i att i någon mån nyansera bilden av gänget samt kommentera skillnaden mellan den europeiska och nordamerikanska situationen.

Gäng på olika sidor av Atlanten

Bilden av gänget och hur situationen i Nordamerika (USA) ser ut påverkar i hög grad vår egen syn, och kan då i sin förlängning bilda underlag för olika strategiska satsningar likt de man tagit sig för i USA. Det finns dock inte någon entydig bild i den amerikanska forskningen av vad ett gäng är. Man finner beskrivningar som sträcker sig från grupperingar med inslag av politiskt och socialt närmiljöbaserat arbete till organiserad tung kriminalitet. Varje sådan gruppering måste studeras utifrån sin egen karaktär och förutsättningar (Dichiara & Chabot, 2005). I variationen finner beskrivningar av grupper som väl överenstämmer med Ung och Tryggs målgrupp. Man talar då ofta om ”deliquent peer group”, ”street gangs” eller ibland bara om ”troublesome youth”. Här beskrivs ungdomar som umgås i konstellationer i gränslandet mellan kamratgrupper och etablerat kriminella grupper. Det finns en identifikation med och fascination för de äldre som är mer avancerade i kriminellt hänseende, men ungdomarna har inte själva ännu hunnit utveckla en kriminell identitet. Grupperingarna saknar ofta en mer strikt organisering och medlemmarna relaterar inte sinsemellan så hierarkisk som de mer kända vuxna kriminella grupperingarna (Valdez, 2003).

Ett förhållande som dock skiljer en hel del av de europeiska grupperingarna från deras amerikanska motsvarigheter är anspråken på äganderätt till ett visst territorium. Lien (2005b) som studerat gäng i Norge såg exempelvis att det förekom strider mellan olika grupperingar, men dessa rörde inte rätten till en viss plats, utan andra former av makt, inflytande och respekt. En förklaring till skillnaden kan vara den tydligare uppdelningen av etniskt sammanhållna bostadsområden i USA. Denna verkar ha underlättat en gemensam tillhörighet till en viss plats. En tidig studie som gjordes av sådana platser

är Whytes (1993) klassiska studie ”Street Corner Society” från 1943, där han skrev om hur ungdomar i familjer som invandrat från Italien skapade sin samlingsplats i Chicagos gatuhörn. Med hjälp av etnografiska närstudier gav han en bild av gängens dynamik och aktiviteter inifrån. Han och andra forskare från Chicagoskolan förklarade gängens uppkomst med att samhället hade svårt att integrera alla grupper och särskilt då nytillkomna invandrare i andra generationen. Samhället var ”desorganiserat”. Gänget erbjöd då en alternativ samvaro, identitet och aktiveter som gav livet en mening, när andra möjligheter saknades.

Chicago-sociologerna betraktade alltså inte gängen som kriminella organisationer även om brottsliga handlingar kunde ingå, utan som rimliga sammanslutningar som skapas när många människor befinner sig i en viss social situation. Om samhället inte lyckas med att integrera olika grupper och om det inte lyckas tillgodose tillräcklig trygghet, känsla av ordning och tillförsikt är olika former av organisering i civilsamhället ett naturligt svar. Gängen kan i ett desorganiserat samhälle fylla flera olika behov. Ett kan vara att skapa ordning och kontroll i det egna kvarteret, vilket inte bara gängmedlemmarna själva kan tjäna på. Ett annat kan vara att utnyttja den bristande kontrollen genom att organisera brottslighet. Det finns ett flertal exempel på att sådana gäng kunde vara integrerade i lokalsamhället och även fyllde en positiv social funktion, exempelvis att hålla droghandlare utanför det egna området. Spergel (1995) skriver att den bredare förståelse av gängen under senare år verkar ha ersatts av en mer entydigt negativ beskrivning som närmast automatiskt sätter likhetstecken mellan gäng och våld, droghandel och annan kriminalitet. Det är möjligt att denna förändring i viss mån speglar att gängen generellt sett förändrats över tid åtminstone i USA, där gängrelaterad droghandel möjligen blivit mer utbredd. Det kan också vara så att vi behöver ha en bredare förståelse för gängen för att inte få en missvisande och framför allt förenklad bild.

Curtis (2005) visar exempelvis hur de från början gatu- och fängelsebaserade gängen i New York ”Latin Kings” och ”Latin Queens” och ”Ñeta” kom att spela en alltmer positiv och mobiliserande social roll i utsatta bostadsområden. De etablerade ett motstånd till såväl den bolagiserade droghandeln som inte kände något socialt ansvar, som den samhälleliga kontrollpolitik som baserades på en sällsynt kraftfull och repressiv polisinsats. Visst fanns det medlemmar exempelvis i Latin Kings som sålde droger för sin försörjning, men det fanns i organisationen en påtaglig ambivalens till detta, särskilt mot försäljningen av tyngre narkotika. De bildade också en rörelse för att samla det sociala och politiska engagemanget ALKQN – The Almighty King and Queen Nation (Barrios, 2005).

Den starka laddningen som finns kring gängbegreppet gör att det inte bara lånar sig till fiktionens värld, utan också att det blir politiserat. Definitionen av ett gäng kommer nämligen att avgöra hur många gängmedlemmar och hur stor gängproblematik man har i ett område eller en stad (Spergel, 1995). Erfarenheter från USA visar exempelvis att medierna kan tjäna på att lyfta fram, överdriva och göra hotet från gängen mer påtagliga för allmänheten än de vanligen är, medan politiska intressen kan vilja tona ned och skyla över. Politiker ville inte erkänna att det fanns en gängproblematik eftersom denna riskerade att investeringar skulle gå förlorade och minskad inflyttning av nya invånare. Jämförelser mellan olika städer och uppskattningar av hur allvarlig gängsituationen är i olika delar av USA är därför mycket vansklig (ibid). Det är naturligtvis än svårare att jämföra karaktär på och utbredning av gäng och deras ingripande i samhället mellan länder och kontinenter.

En hel del forskare vill ändå tala om att det finns gäng i Europa, men samtidigt också markera att det finns en skillnad mot de amerikanska och talar därför om ”Eurogang” (Decker & Weerman, 2005; Klein, 2001) De menar att man måste studera den europeiska gängsituationen med öppna ögon utifrån sina egna förutsättningar. Därefter kan man diskutera likheter och skillnader mellan den europeiska och amerikanska situationen. Ett viktigt steg för studier av ”Eurogang” var att utveckla en gemensam definition av vad de benämnde ”gatubaserade ungdomsgäng”. Man menade att ett sådant är: *en varaktig, gatuorienterad sammanslutning av ungdomar vars involvering i illegala handlingar är en del av deras gruppidentitet*. (Decker & Weerman, 2005; Lien, 2005a, s. 32)[5]. I denna definition markeras alltså att det är frågan om en grupp som har viss beständighet. Gruppen utvecklar en form av kollektiv identitet som de enskilda medlemmarna tar till sig. Skillnaden till andra grupperingar av karaktären kamrat- eller intressegrupper är att kriminella handlingar är en del av den kollektiva identiteten.

Forskarnätverket bakom definitionen av Eurogang vill också varna för två faror när det handlar om studier och planering av åtgärder mot gäng. Den ena är att man överdriver och dramatiserar situationen, såsom medierna tenderar att göra. I förlängningen kan man hamna i en situation av moralpanik som lätt kan motivera ensidigt repressiva åtgärder. Den andra risken är den omvända; att man inte alls uppmärksammar att det finns en problematisk gängsituation. Denna risk är särskilt påtaglig i det fall då en dramatiserad och därmed snäv bild som det klassiska amerikanska gänget utgör sinnebilden (Klein, 2001). Jag ställer mig bakom dessa tankar och menar att det trots svårigheter är befogat att använda sig av gängbegreppet på det sätt som utvecklats. Att enbart tala om nätverk riskerar att inte se de mer stabila sociala relationerna

5 Min översättning från engelska.

som kan ha bildats i dessa grupperingar, och som är svåra att studera enbart med utgångspunkt i brottsstatistik.

När det handlar om vilka individer som riskerar att bli gängmedlemmar finns det stora likheter mellan situationen i USA och Europa (Weerman & Esbensen, 2005). Det är ungdomar som lever under sämre familjeförhållanden, har stora skolsvårigheter och är dåligt integrerade i samhället. Med utgångspunkt i ovanstående definition av gatugäng fann man att omkring sex procent av ungdomarna tillhörde någon form av gäng i Holland, mot omkring åtta procent i USA (ibid). Denna typ av gatubaserade ungdomsgäng finns i stort sett i samtliga större städer i Europa. I Skandinavien har sådana konstaterats i åtminstone Stockholm, Köpenhamn och Oslo. Förutom det territoriella inslaget är det som framförallt skiljer karaktären på gäng i USA och dess europeiska motsvarigheter hur gängen presenterar sig. Ett kännetecken för många gäng i USA är deras utpräglade identitetsarbete. De antar ett eget namn, markerar sin tillhörighet genom gemensamma symboler och inskriptioner (som tatueringar), förutom deras territoriella anspråk. Denna form av mer avancerade sätt för självframställning och anspråk är sällsynt för europeiska gatugäng (ibid).

Något som är gemensamt för gängforskningen är att det företrädesvis handlar om killar. Det kan ha att göra med att killarna är i majoritet och det är dem som sätter kulturen. Tjejer beskrivs ofta ha en underordnad roll i förhållande till den manliga kulturen, i den mån de alls förekommer (Fundén, 2001).

Gänget – en sorts social grupp

Gängbegreppet ger alltså upphov till en mängd associationer och ett gäng kan också se ut på flera olika sätt. En sak är dock gemensamt att det är frågan om en sorts social grupp. Brottsligheten ingår i sättet att umgås med sina kamrater (Sarnecki, 1983). Detta innebär att gänget på en grundläggande nivå måste ha de egenskaper som gäller för sociala grupper i allmänhet. Det måste finnas något slags känsla av att man hör samman. Medlemmarna bör kunna identifiera vilka som tillhör gruppen och vilka som är utanför. Om man inte känner varandra personligt, bör man helst på annat sätt kunna urskilja medlemmar genom kännetecken eller snabbt kunna härleda en gemensam tillhörighet genom olika kontakter. Det måste vidare finnas några centrala värderingar som delas av medlemmarna i gruppen.

Att betrakta gänget som en social grupp innebär att säga att den skapas av samma krafter som gör att människor överhuvudtaget vill sluta sig samman. Det måste finnas vinster med ett gemensamt agerande och att vara tillhörig

ett kollektiv. Genom tillhörigheten till gruppen får man del av en identitet, man får saker att göra och får del av en organisering i vilken roller tilldelas samtidigt som aktiviteter kan genomföras mer planmässigt (Fundén, 2001). Detta betraktelsesätt går tillbaka på klassisk sociologisk och socialpsykologisk teori om hur grupper bildas och upprätthålls. Gruppen ger en tillhörighet, skänker mening till handlingar och kan ge riktning för olika livsprojekt. Flera forskare har talat om att gruppens identitet stärks genom motsatsförhållandet mellan ”vi” och ”dem”, eller inne- och utegrupper (Bauman, 2004). Den egna gruppens värderingar stärks och normaliseras medan de andras nedvärderas. Genom att den andra gruppen betecknas som lägre stående i olika avseenden försvaras handlingar som inte skulle vara tillåtna internt i den egna gruppen (Sherif m fl., 1961). Grupper som uppfattas stå vid sidan av det dominerande normgivande samhället etiketteras som lätt avvikare (Becker, 1966). I och med att stämplingsmekanismerna kan vara mycket kraftfulla är det svårt för de ”avvikande” grupperna att helt undkomma de erbjudna kategorierna, varför subkulturer utvecklas till försvar för den egna gruppen, kulturen och handlingarna (Jefferson & Hall, 1991).

Medan samtliga aktiviteter i gruppen har en social aspekt är det endast en del av dem som innebär ekonomisk vinning och/eller är olagliga. Handlingarna kan också betecknas olika beroende på vilken sida om gänget man befinner sig. Från utsidan gänget och i vissa situationer kan exempelvis handlingen ”att ta en annans egendom” betecknas som en kriminell handling, medan den från insidan skulle kunna ses som en nödvändig och kanske rättvis handling från en förfördelad grupp för att klara livsuppehället.

Gänget som social grupp åskådliggörs i nedanstående figur. Identitet, aktiviteter och organisering är centrala komponenter för den sociala gruppen. Dessa delar tänker jag mig hålls samman av det starka lim som utgörs av sociala relationer. De sociala banden som utvecklas i grupper skapar lojalitet, befordrar solidaritet inom gruppen, påverkar vad man uppfattar som lämpliga handlingar och skapar ett emotionellt kitt (Scheff, 1997). Figuren innehåller också en idé om vilka nya medlemmar tillkommer. De som upplever ett utanförskap från andra sammanhang kommer gänget att utgöra en större dragningskraft på.

Figur 2. Gäng som social grupp.

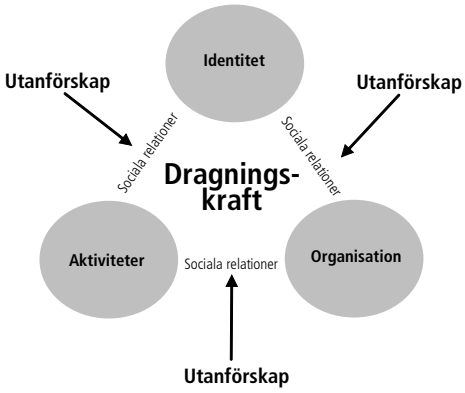

I sin grundläggande form handlar *identitet* om ett sätt att beskriva vem man är inför sig själv och andra. När det handlar om gäng och grupper handlar det också om en känsla att vara en del av en kollektiv identitet. Det som väcker uppmärksamhet för gängen är att tillhörigheten ibland används för att skapa respekt och öka sin makt. Att man är tillhörig andra markeras ibland på olika sätt exempelvis genom symboler såsom tatueringar och ryggsköldar. Sådana förstärker känslan av tillhörighet och hjälper till att göra gruppen till en synlig grupp för andra, vilket i sin tur hjälper till i medlemmarnas identitetsformning. En gängmedlem behöver inte bevisa för andra att han eller hon har makt och besitter resurser, utan det räcker med att visa upp symbolen som visar att man är tillhörig ett gäng. På så sätt effektiviseras sociala kontakter. Stig Grundvall (2005) ger i sin avhandling om en motorcykelklubb en inträngande och nära beskrivning av hur olika attribut markerar och förstärker känslan av tillhörighet och därmed en kollektiv identitet. Motorcykeln, ryggtavlan var symboliskt mäktiga attribut som visade upp för omvärlden vem man var och att man faktiskt var att räkna med.

Gänget har också vissa *aktiviteter* tillsammans. Dessa är naturligtvis till stor del relaterade till sådant som får gruppen att vara en grupp, som att umgås och att ”hänga” tillsammans. Frågan om vilken betydelse som kriminella aktiviteter spelat för gängen är omtvistad. Svaret verkar vara att det ser mycket olika ut. Det är också en definitionsfråga. Om inga kriminella handlingar alls skedde så kanske det är bättre att tala om en kamratgrupp än om ett gäng, kan man hävda. När man talar om kriminella gäng eller nätverk kan man uppfatta att de kriminella handlingarna är de mest centrala och sammansvetsande aktiviteter för gruppen. Detta gäller inte för alla gäng (Venkatesh, 2003). För många av ungdoms-/gatugängen kan de kriminella aktiviteterna sägas tillhöra vardagen och livsstilen, utan att de för den sakens skull är viktiga identitetsskapande inslag. Bland dessa grupperingar har de kriminella handlingarna inte heller den organiserade och planerade karaktär

som de har hos de vuxna gängen. Brotten är oftare en följd av tillfälligheter, ingivelser och tillfällen som uppkommer i stunden. Det kan ändå vara fråga om en stor mängd kriminella handlingar eftersom brottstillfällen dyker upp ofta och kontinuerligt när man lever i en gängmiljö, och finns i ett sammanhang där kamraterna kan driva på varandra, kanske mer eller mindre omedvetet än organiserat. För många grupper verkar det variera från en situation till en annan i vilken mån brottet är planerat. Därtill kan det skifta över tid. Ju mer avancerad brottslighet gruppen begår desto mer av planering krävs det (Fundén, 2001; Sarnecki, 1986).

Den tredje delen i figuren avser att det måste finnas någon form av *organisering* för att man ska kunna tala om ett gäng, eller för den delen om en grupp överhuvudtaget. Sinnebilden för ett organiserat kriminellt nätverk är maffian[6]. Här finns en strategi för hur man ska bevara eller utöka sina marknadsandelar, det finns en tydlig ledare till vilken medlemmarna svär sin lojalitet och det finns en inre kärna av särskilt inflytelserika medlemmar. Organiseringen innebär bland annat att hierarkier skapas bland medlemmar med olika status och inflytande. Man kan finna olika beteckningar för dessa statusnivåer i gängsammanhang. I kärnan finner man medlemmar som ibland kan kallas för ”original gangsters”. Dessa utgörs av de medlemmarna med lång tid i gruppen och då framförallt grundarna av ett gäng. De yngsta kallas ibland för ”pee-wees”, medan de som aspirerar på men ännu inte är medlemmar kan kallas för ”wanna-bees”. Gängforskningen, åtminstone under senare år, har till stor del bedrivits på gängen från ”utsidan”. Detta har fått till följd att grupperingarna ibland kan ha uppfattats som mer hierarkiska och välorganiserade än vad de i själva verket varit. När man möter de enskilda individerna och inte bara betraktar gruppen som kollektiv möter man en betydligt större heterogenitet i fråga om värderingar och individuella val än vad man kan se på avstånd, vilket framgår med stor tydlighet i Grundvalls ovan refererade avhandling.

En annan aspekt som krävs för att en grupp skall skapas är någon form av gränskontroll för vilka som tillhör respektive är utanför gruppen. Om alla som tyckte sig tillhöra en grupp, eller om alla som exempelvis befann sig på en viss plats skulle tillhöra en social grupp skulle denna formation vara omöjlig att urskilja på annat sätt än som en kategori av personer. Inträdessätten kan vara flera. Det kan handla om att man successivt knyter tätare kontakter med gänget, kanske genom att man känner någon i gruppen sedan tidigare

6 Här finns en rad journalistiska dokumentära bidrag av den Italienska situationen vad gäller den Sicilianska Cosa Nostran och den Neapelbaserade Camorran (Lappalainen, 1993; Saviano, 2007), samt en nytutkommen skildring av situationen i Sverige särskilt vad gäller motorcykelgrupperingarnas expansion (Larsson & Wierup, 2007)

som kan hjälpa en till fler och fördjupade kontakter. Ungefär som det går till när relationer utvecklas i många andra sammanhang. Det kan också ha utvecklats ett stegvis prövande, som hos Hells Angels som noggrant prövar vilka som får tillåtelse att bära en ryggtavla. De som aspirerar på en plats i gruppen kan accepteras som ”hang-around” och får under denna fas visa att man har de nödvändiga kvalifikationerna. Efter en prövningsprocess kan den som klarat prövotiden sedan eventuellt bli invigd i sällskapet. Man kan också som aspirant till att tillhöra ett gäng tvingas utföra vissa handlingar för att visa sin duglighet, såsom att begå vissa typer av brott. Det kan också vara attraktivt för äldre gängmedlemmar att rekrytera yngre personer att begå brott, eftersom dessa ännu inte är straffmyndiga. När man talar om att ungdomar riskerar att rekryteras till kriminella gäng, leder det tankarna till någon form av strategi eller åtminstone ett aktivt sätt för att värva nya medlemmar till gruppen. Det är då alltså inte frågan om att gänget passivt prövar, om en sökande kan få bli medlem, utan om ett mer offensivt förfaringssätt. Idén om sådana strategier liknar de som finns i företagsvärlden. Verksamheten har ett behov som uppmärksammats av fler människor för att kunna driva rörelsen vidare och eventuellt för att utöka den. Även om de kriminella grupperingarna på något sätt får nya medlemmar har det varit svårt att belägga mer precist hur dessa ser ut. För Göteborgs vidkommande nämner visserligen Björk (2006) att såväl rekryter och rekryterare förekommer, men han är inte så specifik i denna fråga att det går att dra några mer långtgående slutsatser.

Gängets dragningskraft

Principiellt finns det två sätt som gäng kan få nya medlemmar på; antingen genom att gänget självt värvar nya medlemmar eller att aspiranter självmant söker sig till gängen. Om dessa två krafter samverkar är naturligtvis chansen för att en person blir gängmedlem stor. Grovt sett kan man säga att polisen bär huvudansvar för att skära av och begränsa gängens egna rekryteringsstrategier, medan av samhällets resurser bär socialtjänst och skola huvudansvar för att försöka minska gängens attraktivitet hos den enskilde. Det är dock knappast slumpmässigt vare sig vilka ungdomar som attraheras av gängen eller vilka som uppfattas som attraktiva att rekrytera, även om det inte går att förutsäga med någon större precision i det individuella fallet om en ung människa kommer att bli gängmedlem. Så är det dock med all ogynnsam social utveckling. Det finns ett stort stöd för att vissa faktorer medför en ökad risk för en negativ utveckling och att andra faktorer däremot verkar skyddande (se exempelvis Lagerberg & Sundelin, 2000).

Knut Sundell, forskare som i skrivande stund är ansvarig för IMS (in-

stitutet för metodutveckling inom socialtjänsten), visade[7] i sin presentation av framgångsrik prevention hur risk- och skyddsfaktorer samspelar när det handlar om hur många ungdomar i årskurs nio som begått allvarliga brott med nedanstående diagram.

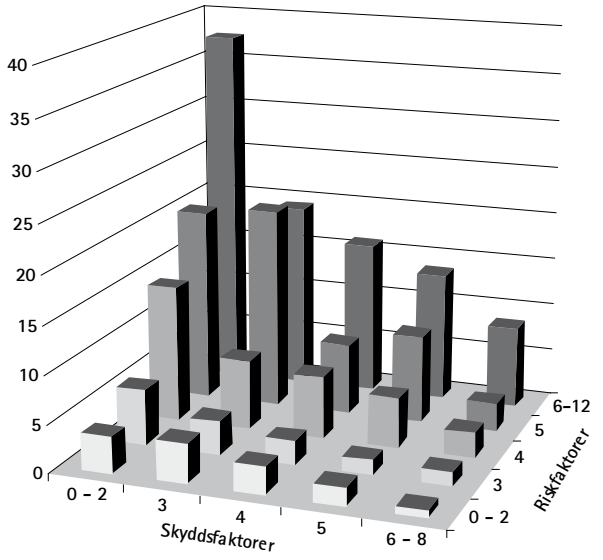

Figur 3. Förekomst av risk- och skyddsfaktorer hos ungdomar i årskurs nio i relation till allvarlig brottslighet. Från presentation av K. Sundell 20041206. Hämtat från Internet: www5.goteborg.se/prod/Centrum/kunskapskallarn.

I den mest belastade gruppen hade knappt fyrtio procent begått allvarlig brottslighet, medan andelen var mycket liten i den minst belastade. Den mest belastade gruppen hade mellan sex till tolv riskfaktorer och högst två skyddsfaktorer och för den minst belastade gruppen var förhållandet det motsatta.

Forskning som utgår från risk- och skyddsfaktorer är viktig för att visa på det dynamiska i den mänskliga utvecklingen. Man kan inte se till en enskild riskfaktor för att förstå livsvillkoren och vilket stöd en enskild ung människa behöver, utan det är det totala samspelet mellan mängden av riskfaktorer och skyddande faktorer som ger utslag. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma vilka skyddande krafter som finns som kan motverka även mycket destruktiva miljöer och levnadsvillkor. De ungdomar som har en livssituation där en mängd riskfaktorer sammanströmmar, såsom svag socioekonomisk status, ensamstående förälder, förälder som själv är gängmedlem, idealisering av gängkulturen löper naturligtvis mycket större risk att själv bli gängmedlem än många andra. Andreassen (2003, s. 31) har sammanställt de starkaste riskfak-

7 Presentation Kortedala, Göteborg hösten 2005.

torerna för kriminalitet i fem områden: a) ”antisociala”[8] vänner eller attityder, b) temperament, impulsivitet och drogmissbruk, c) skolproblem och skolk, d) dåliga föräldra-barnrelationer och e) avsaknad av empati och moraliska värderingar. De viktigaste skyddsfaktorerna på personlig nivå sammanfattar Bernard (2004) i fyra områden: social kompetens – bland annat förmågan att upprätta goda sociala relationer, problemlösningsförmåga, autonomi – inkluderande en känsla av positiv identitet och inre kontroll över sin utveckling samt en känsla av att livet har en mening. Utöver dessa finns viktiga motkrafter i hur familjer fungerar och i den sociala omgivningen genom tillgång till vänner, släkt och inte minst tillgång till fungerande skolor, fritidsaktiviteter och andra samhällsfunktioner. Det positiva med risk- och skyddstänkandet är att det förutom är ett dynamiskt perspektiv erbjuder möjliga ingångar till förändring. Riskfaktorer kan motverkas och skyddsfaktorer stärkas.

Gatti med flera (2005) tecknar en pregnant bild av hur barn som växer upp utan tillräckligt stöd och skydd från föräldrar så småningom söker sig ut till jämnåriga och till umgänget på gatan. Redan från tidig ålder har han i stor utsträckning fått klara sig själv. På gatan kommer barnet i kontakt med andra i liknande situation som kan ge en viss kompensation av den värme som han saknat. Samtidigt erfar han att gatan och samhället är en farlig plats. Därför blir gruppen än viktigare för att skapa trygghet enligt principen att en oförrätt aldrig får gå obemött. När samhället inte förmått att kompensera för en sådan grundläggande brist i omsorgen, blir kamratgruppen och gänget den nya familjen.

Jag tror sammanfattningsvis att involveringen är fråga om en process där olika faktorer utövar ömsesidig dragningskraft. Gänget är attraktivt för ungdomar i riskzon i och med att det erbjuder en identitet som ofta uppfattas positiv av den enskilde och blir lockande. Han kommer också in och accepteras i en gemenskap och blir där en person som får betydelse för andra. I gänget får han vara med om en hel del aktiviteter där han får utlopp för sin aktivitet, får erfara spänning och sätta ”livet under prövning”, exempelvis att se vad han klarar av utan att bli tagen av polisen. Att komma in i ett sådant sammanhang är naturligtvis mer lockande för dem som inte är en del av starka, positiva sociala sammanhang. Alternativa gemenskaper blir i synnerhet lockande för dem som upplever sig nedvärderade i ordinarie sammanhang, ibland för att de har svårt att klara sig i konkurrensen med jämnåriga. Åtminstone en del gäng har å sin sida har ett intresse av att få nya medlemmar, åtminstone sådana som godkänns i viktiga avseenden. Det kan få större betydelse och inflytande, kan upprätthålla sin numerär i de fall äldre medlemmar lämnar gänget på grund av

8 I dessa forskningssammanhang används begrepp som ”antisociala” i betydelsen att de begår normöverträdande handlingar. Alltså inte att de skulle vara o-sociala.

ändrad livsföring, att de hamnar i fängelse et cetera. Även samhället, inte minst de lokala bostadsområdena kan med- eller motverka en involveringsprocess. De ungdomsgrupper som har svårt att få en plats i samhället, komma in på arbetsmarknaden, överhuvudtaget få uppmärksamhet för sina resurser och bli tagna i anspråk kan nästan uppfatta sig bli hänvisade till gängen i brist på annat (Hagedorn & Macon, 1988; Thrasher, 1927/1963). Eller med en formulering från några tyska forskare: ”(they) experience the new country as an 'enemy country' where their main task is to survive” (Weitekamp m fl., 2005, s. 84). Citatet avser de svårigheter unga ryssar i forna Östtyskland haft att integreras i det nya sammanslagna Tyskland. I det läge samhället uppfattas som ett hotfullt och avvisande ”fiendeland” väcks känslan av frustration och kampen om erkänsla och social tillhörighet. I det läget kan gängtillhörigheten stå som ett attraktivt alternativ.

De brottsliga handlingarnas betydelse

Det finns ett flertal teorier som bidrar till förståelsen till varför vissa människor begår kriminella handlingar, eller varför de tvärtom avstår från sådana. Ett brott kan orsakas av viljan att komma över resurser i någon form som de annars skulle ha svårt att komma i besittning av, men det kan också handla om att söka spänning eller att uppnå mer symboliska värden som att uppleva ökad respekt med flera.

De gatubaserade gängen som diskuterats ovan utmärker sig från andra sociala grupper bland annat genom att en del av deras identitet är att begå brott. (Den konstellation av ungdomar som begått ett stort antal rån som åsyftas senare i rapporten, omkring vilka organiserades ett extraordinärt samarbete, uppfattar jag exempelvis som en variant av en sådan gruppering). Ibland begås själva brottshandlingen tillsammans och organiseras i gänget, i andra fall sker brottsligheten individuellt eller i delgrupperingar. Ibland är brottsligheten en följd av en noggrann planering, ibland är den spontan då ett tillfälle uppkommer och ibland, särskilt inifrån gänget, behöver handlingen inte alls definieras som ett brott.

Att kunna identifiera möjliga brottstillfällen är en del av en socialisationsprocess. Man tränas att tänka i och se möjligheter till brott, eller sätter sig i situationer där brottstillfällen kan uppkomma. De som lämnar den kriminella banan kan vittna om att den ”brottsliga blicken” kan vara svår att slippa ifrån. Brottsligheten har ju under en längre tid spelat en roll för gängets identitet och är det något som medlemmarna varit medvetna om och utbytt erfarenheter kring. Gänget har alltså en viktig betydelse för medlemmarnas socialisation. Men vad spelar de kriminella handlingarna för roll i

ett ungdomsgäng, och på vilket sätt kan gänget hjälpa till att bearbeta och härbärgera medlemmars kriminalitet? Lien (2005b) svarar på ett intressant sätt i hennes analys av gängrelaterade brott i Norge. Hon studerade hur en gängmentalitet växte fram. Diskussionen är intressant inte bara för att den ger insikt i gängets funktionssätt, utan också för att den kan ge uppslag till utvecklingen av interventioner.

Liens uppfattning är de flesta människor måste träna in brottsliga handlingar, särskilt sådana som involverar att hota eller skada andra människor i ansikte mot ansikte. Hon beskriver ett slags moralisk karriärutveckling genom vilken kriminella handlingar övervinns, prövas, ritualiseras och övergår till en vana. När kriminella aktiviteter blivit till en naturlig del av vardagen framstår de inte längre som särskilt märkvärdiga eller främmande. Kriminaliteten motiveras helt enkelt med att den krävs för att få vardagslivet att fungera som gänget önskar. Rån, stölder och våld används rationellt för att uppnå saker och har inget egentligt egenvärde. När den kriminella livsföringen nått så långt används våld bara så ofta och i den uträckning det krävs, varken mer eller mindre. Det är ett instrument för att uppnå ett önskat syfte. Våldsanvändning utöver detta är svårt att kontrollera och riskerar i värsta fall att få motsatt effekt.

Till att nå till den punkt där kriminella aktiviteter blir en vana och en kriminell identitet är befäst är det dock en ganska lång väg för de allra flesta. En av de viktigaste utgångspunkterna hos Lien är alltså att det inte är lätt att begå kriminella handlingar. Särskilt svårt är det att begå sådana brott som ofta relateras till (gatu)gängbrottslighet som personrån, misshandel och liknande som bygger på direktkontakt mellan människor. Trots att det finns moment som att uppleva spänning, upprätta sin heder eller bevisa sin manlighet som kan upplevas positivt i sådana brott, finns det också starka hinder mot dessa, särskilt för den ovane. Men med referens till bland andra Goffman (1959/1990) och Scheff (1997) menar hon att kriminella handlingar skapar motstridiga känslor av stolthet, skam, rädsla och styrka på grund av att dessa former av kriminella handlingar bryter mot universella regler för hur människor bör agera gentemot varandra. Det är därför sådana handlingar måste därför erövras.

> The crime act is actually a destruction of the potential social bond between the victim and the perpetrator and an introduction of a new set of rules (…) the perpetrator must use force and fear to obtain a kind of defence based on respect out of fear. (Lien, 2005b, s. 110)

Det är bland annat som stöd i hanteringen av sådana motstridiga känslor som gänget blir betydelsefullt. I gänget tränas sätt att tänka upp som avhumaniserar

offret, rättfärdigar handlingar, skuldbelägger den utsatta och hjälteförklarar den som begått den brottsliga handlingen. "Det är inte mer än rätt att vi tar tillbaka lite grand av den rikedom vi aldrig kommer i närheten av, det är rätt att ge igen mot andra grupper eftersom de inte respekterar oss", är exempel på sådant rättfärdigande. Sådana tankesätt stödjer och underlättar fortsatta kriminella aktiviteter genom olika sätt att neutralisera de emotionella och kognitiva hindren. Gänget erbjuder alltså på detta sätt en mängd neutraliseringstekniker (Sykes & Matza, 1957), som skapar en spegelvärld till det dominerande samhället. En värld som har ett eget moralsystem och egen socialisationsprocess.

Våld och hot om våld ingår som en naturlig del i de former av kriminalitet som här diskuteras. Det är dock viktigt att skilja mellan olika former av våldsanvändning. För det första har vi det våld som inte är tänkt att användas överhuvudtaget. Här finns hoten och den symboliserade övermakten. Genom att grupper som Hells Angels bär synliga tecken på deras makt och potens, genom ryggsköldar och annat, behöver våld sällan effektueras. Det är fullt tillräckligt att (det fysiska) våldet ligger latent och lätt åtkomligt som en resurs att ta till för att uppnå vissa mål. Våldet blir en del för att affärstransaktionerna ska löpa på så smidigt som möjligt. Å andra sidan har vi våldet som är till för att komma till uttryck. I gängstrider och olika uppgörelser där maktförhållandena är oklara och en kamp finns om vem som ska få dominera, måste ibland ett öppet fysiskt våld användas. Ett sådant våld kan också användas för att statuera exempel, återgälla en oförrätt och upprätta respekt och heder.

Det öppna våldet i gängstrider är med naturlighet svårkontrollerat då de möter en motståndare som också är beredd att använda sin bästa styrka i kampen. Det öppna våldet som används för att statuera exempel, kanske för att kränka någon, kan användas mer precist och instrumentellt. Den utsatte ska dock "helst" ha en ovisshet inför hur långt våldet kommer att drivas, då det gör maktöverläget särskilt påtagligt för den dominerande. Men, det mest intressanta är situationer som går snett och hur dessa tolkas. Att använda öppet våld är alltså riskabelt. Det finns större risker att bli tagen av polisen och man kan skada både sig själv och andra. Att använda hot om våld är därför att föredra i de flesta sammanhang, i vilket fall när det inte handlar om att upprätta hierarkier. Personrån är typexempel där ett hot om fysiskt våld är en viktig del för att handlingen ska kunna genomföras effektivt, men där ett öppet våld riskerar att göra situationen svårhanterlig. Om rånet innefattar öppet våld förlorar förövaren koncentrationen på handlingen, tappar lätt kontrollen och måste istället inrikta sig på att klara sig så bra som möjligt, exempelvis att klara sig från att bli tagen av polisen. Ett väl utfört rån är därför kontrol-

lerat och effektivt. Ett sådant kan hjälpa till att höja status och få en person att framstå som kompetent inom området. Det finns också sådana brott där själva handlingen är mer symbolisk, även om förövaren inte själv behöver vara medveten om det. En del av de personrån som vi sett i Göteborg under senare år verkar ha denna karaktär. Det är i dessa fall främst känslan av att kunna ge igen på ett samhälle som man upplever inte ser en eller ger tillräcklig respekt som då eftersträvas, inte att komma över själva egendomen.

Sammanfattningsvis, vad är det för processer som är igång? Som jag ovan refererande till måste brottslingen övervinna, åtminstone inledningsvis, en sådan handling som ett rån. Han/hon måste tränas upp att bli mindre inkännande i just den situationen. Det vill säga att stänga ute den andra och blockera den andres signaler och ens egen empati. Med Asplunds begrepp (1987) måste den sociala responsiviteten sättas inom parentes i situationen för att han eller hon ska kunna agera mer som en maskin. Att blockera denna grundläggande aspekt för socialt samspel är inte enkelt utan det är en träningsfråga där gänget vägleder. Det är problematiskt att främst (eller enbart) hänföra den brutalitet som kan finnas i viss gängbrottslighet till enskildas medlemmars personlighetsstörningar. Man kan faktiskt tränas till mindre empati i den situation brottet begås genom den mentalitet och kultur som ett brottsligt gäng erbjuder. Hur utförs då ett effektivt rån? Jag menar att ett sådant bäst utförs där båda aktörerna följer ett slags manuskript där förövaren har lärt sig att hantera offret som objekt. Objektet bör ”helst” följa de direktiv som den aktive parten ger. Rånet handlar på detta sätt inte egentligen om att kränka en enskild person, eftersom personen är utraderad. I det fall rånet främst eller även handlar om kränkning och inte att komma i besittning av den andres tillgångar, är rånritualen i första hand en symbolisk handling. Förövaren manifesterar sin makt genom att den andre underordnar sig. Men den andre är i detta fall inte en person, utan en representation för en grupp, en representant för det som uppfattas som dominerande i samhället eller på annat sätt hotande mot en själv. På detta sätt etableras en motvikt till det gängse och rånarens identitet som individ och medlem av en samhällsgrupp kan på sitt sätt revanscheras. Den känslokyla som ses vid vissa personrån kan delvis förstås som ett inlärt sätt att genomföra handlingar som annars skulle vara svåra att utföra. Det betyder inte nödvändigtvis att personen i sig skulle vara känslokall i alla sammanhang, utan det är situationen som skapar denna och det är i gänget som kylan kan tränas upp. Känslokylan kan också vara skyddande för offret. För i den stund som offret börjar göra motstånd och sätta sig till motvärn kommer det vara svårare för förövaren att betrakta offret som objekt. Rånet måste i den stund lämna ett mer lättkontrollerat manus och de inblandade befinner sig plötsligt i direktrelation människa mot

människa i öppen kamp, där våldet brukas så långt det är nödvändigt för att en dominans ska stabiliseras.

Gängforskningens relevans för preventiva insatser

Det finns ingen helt samstämmig eller enhetlig kunskap om hur man ska arbeta för att förhindra att destruktiva gängkonstellationer uppstår, hur man ska reducera de negativa effekterna av sådana gäng eller hur man ska splittra dem. En sak verkar dock forskningen vara överens om: hantering/behandling och förändring av brottslighet och annat avvikande beteende är svårt, framgångarna ofta begränsade och bakslagen många (Andreassen, 2003; Sherman, 2002). Detta innebär att det finns stort utrymme för metodutveckling, men också att det är svårt att tro att det ska komma några metoder som i ett slag förbättrar effekten av insatserna på något mer dramatiskt sätt. Det handlar därför om att lära sig att uppskatta och uppmärksamma även de små framstegen. För även om resultaten för olika insatser sällan är dramatiska är man inom forskningen överens om att man kan nå goda resultat, att behandling generellt sätt lönar sig mänskligt och samhällsekonomiskt, och att det verkar finnas vissa drag som återkommer i många av de lyckade interventionerna (Andersson & Brottsförebyggande rådet, 2001; Shaftoe, 2002; Sundell & Forster, 2005). Jag kommer i detta avsnitt att reflektera över några hållpunkter i ett preventivt arbete med gängproblematik genom att relatera till ovanstående presentation av forskningen kring gäng. De nedanstående punkterna ligger på en nivå över enskilda metoder eller interventioner, och utgår från tanken att preventivt arbete måste grundas på en gedigen kunskap om karaktären på det problem man ska arbeta med. Jag vill betona att även denna diskussion rör ungdoms- gatugäng och inte etablerade brottsliga nätverk/gäng. Det är också viktigt att säga att en hel del av forskningen inom preventionsområdet bygger på amerikanska förhållanden, samt att det saknas heltäckande manualer för hur ett sådant arbete bör byggas upp för att fungera. Nedanstående skrivning är därför mina tolkningar, översättningar och reflektioner över satsningar i Sverige och då särskilt i Göteborg som denna utvärdering rör primärt.

1. En grundläggande utgångspunkt för ett lyckat preventionsarbete torde vara insikten om vilken kraft en gängkonstellation kan ha. Den största styrkan kommer dock inte från någon särskild egenskap som enbart gäller för brottsliga gäng, utan för att gängen är en variant på allmänmänskliga sätt att relatera till andra människor och skapa grupper. Gänget erbjuder identitet, organiserar aktiviteter och roller och bearbetar individuella erfarenheter till kollektiva. Med andra ord erbjuder gänget ett sätt att leva och fungera. Att

dra en ung människa från ett socialt sammanhang *utan* att ge ett rimligt alternativ är därför mycket svårt. Interventioner borde därför innehålla konkreta möjligheter för andra livsstilar, andra grupper att tillhöra och andra kulturer att ansluta sig till.

2. När man ser till vilka ungdomar som blir gängmedlemmar måste man se till både de krafter och processer som utesluter dem från andra, ordinarie sammanhang och den lockelse som gänget utgör. Det är kombination av ett upplevt utanförskap och gängens dragningskraft som rekryteringen har särskilt stora chanser att lyckas. Uteslutningsmekanismerna till utanförskapet (pushfaktorer) och dragningskraften (pullfaktorer) kan göra gängets sociala värld attraktivt för den enskilde. Därför måste interventioner både riktas mot det som gör att en individ har svårt att finna en plats i de ”ordinarie” sammanhangen och mot de alternativ som gänget erbjuder.

3. Brottslighet kan ses som en socialisationsprocess genom vilken brott görs mer och mer till en naturlig del av livsföringen. Vägen ut ur ett gäng kan på samma sätt ses som en (re)socialisationsprocess. Benägenheten till att genomgå dessa processer ökar i relation till förekomsten av riskfaktorer och skyddsfaktorer. I det individuella arbetet bör alltså fokus vara på att reducera riskfaktorernas antal och påverkan och stärka de skyddande faktorerna. Ett helhetstänkande på individnivå bör utgå från en kunskap om hur dessa faktorer ser ut i det enskilda fallet och i umgängeskretsen för att sedan på ett konsekvent och genomtänkt sätt rikta insatser där de kan ge bäst effekt. De kan handla om att arbeta för att etablera kontakter med välfungerande kamrater, träna prosociala attityder, öva sätt att hantera aggressioner, ge stöd så att ett eventuellt drogbruk bryts, komplettera bristande skolunderbyggnad, bearbeta destruktiva familjemönster, öva upp ett moraliskt tänkande och handlande et cetera. Flera av de spridda och lovande programmen inom området, såsom ART, MST, funktionell familjeterapi[9] innehåller sådana komponenter. De olika programmen behövs för att strukturera arbetet och göra interventionerna tillräckligt kvalificerade, men det krävs också ett aktivt och engagerat arbete för att samordna insatserna över tid. Det är detta som jag tidigare kallat för kontinuerligt nätverksarbete (Forkby, 2006). Det kan handla om att utveckla ett arbete som stärker de positiva krafter och ”motståndskraften” hos utsatta barn och ungdomar (Benard, 2004; Brendtro & Larson, 2005). Det finns också en hel del studier som visar på goda effekter

9 ART (Aggression Replacement Training) är en metod som innebär träning i att hantera aggressioner konstruktivt, social färdighetsträning och träning i moraliskt tänkande. MST (Multisystemisk Terapi) är ett intensivt arbete med hela ungdomens nätverk för att identifiera positiva och negativa faktorer och träna särskilt föräldrarna till att ge sina barn stöd och ramar. Funktionell familjeterapi är en form av familjebehandling som fokuserar på kommunikation inom familjen. Den har visat sig ha god effekt vid kriminalitet.

av detta slags arbete, jag tänker då på studier av närmiljöbaserade modeller som case management och ”wrap-around”[10] (Burns m fl., 2000). Dessa modeller visar också på intressanta likheter till åtminstone en del av de mer omfattande öppenvårdsmodellerna för ungdomar som utvecklats under senare år i Sverige (Forkby, 2005; Socialstyrelsen & Forkby, 2006).[11] Det kan alltså i många fall finnas en god grund att bygga vidare på.

4. Det individbaserade arbetet är en av utgångspunkterna i Ung och Trygg. Arbetet med individer och enskilda familjer dominerar också arbetet på socialkontoren. Jag menar att det visserligen är viktigt att se till varje enskild ungdoms och familjs situation och förändringskapacitet i det praktiska arbetet. Det individbaserade arbetet är dock begränsat när det handlar om kunskap och analys av den sociala situationen som medverkar till att gäng uppstår. Kriminalitet under ungdomsåren är till stor del ett gruppfenomen. Därför är en analys av hur de aktuella gruppkonstellationerna i området ser ut en viktig del. Det räcker inte med att utredningar görs av individens förutsättningar, handlingar och tillkortakommanden, inte ens att slå samman olika individutredningar för en berörd grupp. Analysen av hur kamratgrupper fungerar, vad som upprätthåller dem, vad som är positivt att bygga vidare på och vad som är destruktivt, är nödvändig. Det handlar vidare om att undersöka hur hierarkin i gruppen ser ut och om det finns ett etablerat ledarskap. Sådan kunskap nås svårligen genom att addera en mängd individuella beskrivningar och analyser, utan kräver andra undersökningssätt. Dessa sätt innebär bland annat närvaro i ungdomsmiljöerna, sammanslagning av flera olika kunskapskällor och ett kritisk reflekterande, prövande förhållningssätt. Att lägga samman olika kunskapskällor, att faktiskt undersöka hur livsmönster etableras och ser ut i olika bostadsområden för att kunna planera interventioner är en stor utmaning (se diskussion i rapporten Socialt arbete i polisens värld). Denna kunskapsgrund är dock väsentlig för att ta ställning om man bör arbeta med en viss gruppkonstellation. Även om polisen skapat en hel del sådan kunskap inom Ung och Trygg behövs även en social kunskapsproduktion, inte minst för att identifiera vilka positiva krafter som finns i ett bostadsområde att bygga vidare på. Finns förutsättningar för att arbeta med gruppen gemensamt eller dominerar de negativa inslagen på ett sätt som för att man bör splittra gruppen? En del av inspirationen för sådant gemensamt kunskapssökande arbete

10 Case-management och Wrap-around modeller har likheter i att de utgår från att specialiserade team arbetar med att samordna nätverk och ge resurser i nätverket erforderligt stöd för att själva kunna bidra till en positiv utveckling.

11 En hypotes som delvis förklarar varför MST inte verkar har en signifikant bättre effekt än andra insatser i Sverige, är att det relativt andra länder finns en någorlunda god kvalitet i öppna insatserna. Möjligen kan det då också handla om att flera av dem innebär ett slags ”kontinuerligt nätverksarbete” av det slags som berördes ovan.

kan hämtas från det som kallas för ett problemorienterat (polis)arbete (Clarke & Eck, 2005; Knutsson & Søvik, 2005) i kombination med mer strukturerade former för sociala utredningar i individärenden (se exempelvis Dahlberg & Forssell, 2006). Det krävs kunskap som stammar från den direkta närvaron i ungdomsmiljöerna.

5. I och med att det upplevda utanförskapet och dragningskraften från gängen utgörs av såväl individuella faktorer som samhälleliga behövs insatser på flera olika nivåer och från olika aktörer. Vissa av dem, såsom behandling av familjesystem och kommunikationsmönster inom familjer kräver exempelvis kvalificerade professionella interventioner, medan andra, som att erbjuda ungdomar goda förebilder, kan fungera väl med ideella insatser. Kombinationen av ideella insatser som handleds och hålls samman av professionell expertis kan vara ett alternativ. Ytterligare andra fungerar antagligen bäst på civilsamhällets egna villkor men där ett utökat socialt ansvar ibland kan stimuleras. Exempel finns på hur föreningslivet kan ta ett utökat socialt ansvar (Brännberg, 1995)

6. Utanförskap och dragningskraften från gängen samspelar och förstärker ofta varandra. Det är exempelvis ingen slump att barn med utagerande beteende tenderar att finna varandra. Dels blir de uteslutna från andra sociala grupperingar då de kan uppfattas besvärliga att umgås med, dels kan deras temperament fungera ”bäst” tillsammans med dem med likartade beteende. När väl en grupp etablerats kan den locka fler deltagare. Gruppkonstellationer av utagerande, spänningssökande unga som är på kant med vuxenvärlden, har negativa upplevelser av familjeliv och uppfattar sig orättvis behandlade och utstötta ur de ordinarie sammanhangen förstärker snabbt varandras negativa beteenden (Dishion m fl., 2006; Dodge m fl., 2006). Denna förstärkning kan vara en form av revanschlängtan för upplevda oförrätter. De negativa handlingarna blir både en identitetsgivare för gruppen och konsekvens av medlemmarnas spänningssökande. Ju mer etablerade gängen blir i samhället och ju mer marginaliserad en samhällsgrupp uppfattar sig, desto högre risk torde det vara för att även mer välfungerande unga från den marginaliserade gruppen lockas av gängen. I och med att samspelet mellan individuella, gruppbaserade och områdesrelaterade faktorer är komplext och mångdimensionellt krävs insatser på många olika nivåer, en god områdesanalys och en utvecklad förmåga till och struktur för samordning.

7. En av de mest betydelsefulla faktorerna när det handlar om livsinställning, värderingar och handlingar är umgängeskretsen. Denna allmänmänskliga vetskap, att ”man blir som man umgås”, har alltså gott om forskningsstöd. Umgänget har stor betydelse oavsett om det handlar om att stimulera till socialt ansvarstagande eller kriminella aktiviteter. Hur medlemmarna i en

grupp agerar och vilka värderingar de skapar har ofta formats över en längre tid och är väsentligt för deras identitet. I de fall arbetet med befintliga gäng sker i grupp och särskilt när deltagarna möts i egenskap av att de är gängmedlemmar, har man tyvärr mycket låga odds för att lyckas vända gruppens gemensamma värderingar och identitet. Risken är påtaglig att arbete med gängmedlemmar i grupp istället förstärker gruppidentiteten och att effekten därför blir motsatt mot den man avsett (Dodge m fl., 2006). Särskilt riskabla är insatser som innebär att brottsbenägna ungdomar exkluderas från ordinarie sammanhang för att placeras tillsammans under lång och oviss tid umgås under relativt ostrukturerade former (Dishion m fl., 2006).

Men det kan också finnas negativa ”smittoeffekter” även i de sammanhang som många uppfattar som positiva, föreningslivet. En studie visade att även deltagande i kampsportträning i helt ”legitima” föreningar kan innebära en förhöjd risk för att vara misstänkt för misshandel och inblandad i våld utanför föreningen (Endresen & Olweus, 2005). Kampsportträningen kunde ge tillgång till våldbenägna förebilder och att machovärden gäller för mellanmänskliga relationer, menade forskarna. Det är lätt att inse att konstellationer i ”gråzonen” till kriminalitet kan innehålla mycket starka brottsförhöjande mekanismer.

Forskning har konstaterat goda effekter av interventioner som kombinerar individuella insatser för att ge medlemmar möjligheter att bryta sig ur gänget och insatser för att kartlägga och splittra (gatu)gängen. Insatser från fältbaserade socialarbetare i nära samarbete med polis och insatser i form av drogrådgivning, sociala träningsprogram, utbildningsinsatser, yrkesträning/arbete är återkommande för flera lyckade interventioner (Welsh & Akemi, 2002). Stöd till individerna bör alltså kompletteras med riktade interventioner mot gänget. Det kan nämligen utgöra en stark dragningskraft såväl för att hålla kvar individer som vill lämna som för att locka nya medlemmar. Återkommande är betoningen av ledarnas skicklighet, kunskap och erfarna ledare i ungdomsarbete. De måste ha kunskap och ”pondus” tillräckligt för att etablera en tydlig struktur och ramverk av normer och värderingar.

8. Interventioner borde bygga på en förståelse för hur gängen underlättar brottsliga handlingar. Det kan handla om att lyfta fram typiska sätt som gänget understödjer objektiveringsprocesser, som Lien visat. Det är viktigt att upptäcka att gänget bidragit till att tränga undan grundläggande empatiska drag och inse vilka konsekvenserna blivit. Ett problem är att inlärda handlingar, beteendemönster och känslostämningar blir mer och mer accepterade med tiden. Till slut uppfattas dessa som fullt integrerade i personen och kommer över tid alltmer att uppfattas som en del av dennes grundläggande identitet, och är därmed mycket svåra att påverka. Ett annat problem är att

de handlingar som möjliggjorts av avvikelseträningen kan blockera rehabilitering, eftersom dessa handlingar måste omvärderas och hanteras med ett återskapat samvete. Resocialiseringen är en stegvis process som går parallell med att förståelsen för hur processen att begå brotten fördjupas. Det gäller att få möjlighet att ta ansvar för sina handlingar i en hanterbar takt.

9. Det är avslutningsvis viktigt att påminna sig om att kunskapsläget vad gäller lyckade interventioner bland utagerande, brottsbenägna ungdomar inte ger alldeles tydliga anvisningar för hur arbetet bör läggas upp. Det finns vissa ingredienser som har visat sig positiva i många sammanhang och en del interventioner som är förknippade med en hel del risker. Samtidigt är variationerna stora mellan olika individer, grupper och sammanhang. Detta innebär att man kan förvänta sig att till synes samma insats kommer att få olika effekt på olika individer. Det är till exempel helt rimligt att vissa gruppverksamheter med utagerande ungdomar kan fungera relativt väl för ett antal individer. Därför måste man sätta olika typer av studier i relation till varandra och även sammanställa resultat från flera liknande insatser och större grupper. Det är lätt att man färgas av personliga uppfattningar om vad som verkar fungera, eller av vad som låter bra.

10. Ett minimikrav som man borde kunna ställa på när interventioner och insatser planeras för denna grupp av ungdomar är att man trots bristande kunskaper, orienterar sig i grundläggande principer för framgångsrikt arbete och särskilt vad som verkar vara direkt skadligt. En del satsningar är tämligen oproblematiska i detta hänseende, exempelvis att skapa vägar som leder till arbete på den ordinarie arbetsmarknaden för ungdomar. Andra insatser är betydligt svårare att ta ställning till. Verksamheterna står dock inte stilla, utan det finns ett när nog ständigt behov/intresse av att utveckla och pröva nya arbetssätt och organisationer. Allt förändringsarbete innehåller osäkerhetsmoment. Ju mer osäker en metod är, desto större behov finns det av en väl fungerande stödstruktur. Jag har tidigare skrivit om att utvecklingsarbete och projekt i många fall skulle må bättre av att organiseras efter de ”ständiga (mindre) misslyckandets princip” (Forkby, 2001). Allt för ofta organiseras projekt och andra satsningar efter vad som uppfattas som en så god idé att den inte ”kan” misslyckas. Styrgrupper eller referensgrupper, om de alls finns, är mer lösligt kopplade och har sällan möjligheter vare sig kunskaps- eller mandatsmässigt att ingripa tillräckligt snabbt eller tydligt om utvecklingen går åt fel håll. Om man kan säga något generellt om arbetet med utsatta ungdomar, är det att det sällan går som på räls till det mål man avsett. Det är snarare fyllt av större eller mindre ”urspårningar” och ”felkörningar”. Utan en väl fungerande struktur och organisation kan mindre tillbud snabbt bli till totala haverier.

En princip för val av insatser skulle kunna vara att först undersöka om det finns dokumenterade metoder som visat sig fungera för en viss problematik. Om denna metod skulle kunna användas – varför försöka med att testa en annan lokal variant? Om det inte finns metoder eller om metoderna inte är applicerbara handlar det om att söka efter principer som fungerat i andra sammanhang och som är dokumenterade. Att minimera risk- och minimera skyddsfaktorerna är naturligtvis viktigt. I det fall man ger sig in i ”högrisksatsningar” bör en välorganiserad struktur skapas för kontinuerlig kontroll och reflektion av etiska och resultatmässiga aspekter. För detta krävs en kontinuerlig uppföljning av arbetet.

Det finns i denna diskussion om insatsers kunskapsgrund en avgörande balansgång för en satsning av Ung och Tryggs typ. Det handlar ibland om att väga mellan att få många aktörer att engagera sig och att arbeta med kunskapsbaserade metoder. Den typ av idéer som skapas på en framtidsverkstad[12] och liknande sammanhang kan i och för sig vara bra för att mobilisera och skapa entusiasm, men idéerna är sällan så genomtänkta eller värderade efter aktuell forskning som är önskvärt (Forkby & Larsen, 2005). De arbetsgrupper som bildas borde därför ha ett särskilt ansvar för att inte bara försöka realisera idéerna, utan också för att granska den etiskt och ta ställning till i vilken mån den strider mot eller ligger i linje med vad forskning säger.

Jag har nu diskuterat brottspreventivt arbete och försökt att knyta samman forskning om gäng med preventiva insatser. Det har handlat om behovet av kontinuerlig kunskapsuppbyggnad och behovet av metodutveckling för det direkta förändringsarbetet. Jag har också angett något om hur båda dessa aspekter skulle kunna utvecklas. Det viktigaste uppfattar jag emellertid inte handlar om de olika insatserna var för sig, utan det kontinuerliga offensiva, sammanlänkande och samordnade arbetet. Det finns ett stort behov av att utveckla former för aktiv samordning, helhetlig analys och långsiktiga interventioner. Det är detta som jag återkommit till vid flera tillfällen i utvärderingen när jag talat om vikten av ett ”kontinuerligt nätverksarbete”[13]. Med denna presentation övergår jag nu till att diskutera Ung och Trygg.

12 I början av nästa kapitel förklaras vad en framtidsverkstad är.

13 Stora likheter kan ses med Case-work metodiken som utarbetats inom den öppna psykiatrin (se exempelvis dokumentation från Case-work konferens: www.fouivast.com).

Del 1.
Övergripande om Ung och Trygg i Göteborg

Vad är Ung och Trygg – egentligen?

En fråga som de som arbetar med en ovanlig arbetsuppgift ofta får är just denna: ”vad gör ni – egentligen?”. Det behöver inte vara frågan om en helt udda eller svårförståelig uppgift. Det räcker oftast med att den ligger utanför det som andra i organisationen företrädesvis arbetar med. De som får denna fråga brukar tycka att den kommer lite väl ofta, och att den lika gärna skulle kunna ställas till dem som frågar. En del av den kritik som Stadsrevisionen i Göteborgs Stad riktade mot Ung och Trygg var en variant på frågan, man menade att det var problematiskt att det saknades en gemensam uppfattning bland de involverade av vad satsning var (Stadsrevisionen, 2007). Även jag som utvärderare har vid ett flertal tillfällen fått frågan om vad satsningen handlar om, en fråga som då ofta varit ackompanjerad med en hel del tankar om vad man menar Ung och Trygg är och borde vara. Det speciella med frågan är avslutningen med ”egentligen”. Detta påhäng kan tolkas på flera sätt. Ibland är det en ren förstärkning av frågeställarens nyfikenhet, ibland är det för att tydligt markera behovet av mer kunskap. Det besvärliga är övertonerna. Med ”egentligen” väcker frågan upp en aura av misstänksamhet kring satsningen. Det är som om frågan alternativt skulle kunna formuleras som: Arbetar de överhuvudtaget med något vettigt? Kan de verkligen fylla sin arbetstid? Har de någon försvarbar funktion, eller handlar satsningen om något annat bortom den officiella versionen?

Om vi här bortser från den kritiska undertonen i frågan, så erbjuder detta ”egentligen” faktiskt en intressant ingång till att analysera och diskutera Ung och Trygg. Denna tolkning innebär att säga att det finns flera dimensioner av en företeelse än man brukar tänka på. Därtill att det är viktigt att borra i dessa dimensioner för att förstå och möjligen också påverka satsningen. Hela denna slutrapport kan i denna mening sägas vara ett försök att besvara frågan: Vad

är Ung och Trygg – egentligen? Och med följdfrågorna: Är detta sätt i så fall rimligt och bra och vad skulle Ung och Trygg kunna vara och bli?

Uppdrag och elementa

Från Ung och Tryggs start hösten 2004 till hösten 2005 har satsningen omfattat stadsdelarna Bergsjön, Lärjedalen, Gunnared och Biskopsgården. Polismyndigheten avsatte 29 poliser för arbetet med riskzonsungdomar. 25 av dessa avdelades för operativ verksamhet och fyra bildade en särskild utredningsenhet. Inom åklagarväsendet avsattes en tjänst till arbetet med målgruppen. Polismyndigheten beslutade våren 2005 att permanenta sin ungdomssatsning och samtidigt att utöka den till att omfatta hela Göteborg. Samtidigt utökades antalet poliser med ungdomsinriktning till 70. Åklagarmyndigheten förstärkte också sin satsning från en till två åklagare. Detta medförde att kommunledningen i sin tur slog fast att den kommunala organisationen borde anpassas till polisens organisation, varför samtliga stadsdelar erbjudits medverkan i Ung och Trygg och senare även Mölndals Stad.

En central styrgrupp anger ramarna och inriktningen för Ung och Trygg. I styrgruppen ingår representanter på ledningsnivå från samarbetsparterna: VD på Förvaltnings AB Framtiden, förvaltningschef utbildningsförvaltningen, fyra stadsdelschefer (en från vardera region i Göteborg – nordost, centrum, Hisingen och väster/Mölndal), kommunchefen i Mölndal, polismästaren för närpolisområde ett, chefsåklagare, chefen för utbildningsförvaltningen och chefen för arbetsgruppen. Därutöver har det i vardera fyra regioner skapats lokala styrgrupper med representation på chefsnivå från samarbetspartnerna.

I ett första skede angav en grupp politiker och ledande tjänstemän organisationer ett antal så kallade vägledande principer för arbetet:

- Arbetet ska utgå från individens problem och förutsättningar.
- Inom utvecklingsarbetet ska nya och effektivare samarbetsformer mellan myndigheter och organisationer utvecklas så att vi tillsammans kan ge ungdomar i riskzon positiva alternativ och möjligheter.
- Öppenhet och förtroende ska genomsyra arbetet

(www.utg.goteborg.se, hämtat 2008-02-05)

Under utvärderingen har de vägledande principerna diskuterats tämligen ingående, särskilt frågan om hur samverkan fungerat, exempelvis i vilken mån öppenhet och förtroende präglat arbetet. Fokuseringen på individens problem och förutsättningar diskuteras också återkommande i denna rapport, i relation till vad som krävs för att bygga upp ett offensivt arbete med gäng. Under

rubriken strategier och mål står att läsa att Ung och Trygg ska leda till:

- Långsiktigt hållbar metodutveckling inom förskola/skola, fritid, socialtjänst, polis, föreningsliv, åklagarmyndigheten och bostadsföretag. Var och en för sig och i samverkan.
- Narkotikafria stadsdelar genom en förändrad attityd bland ungdomar. Ökad kunskap om droger.
- Alla ungdomar ska ha god självkänsla och höga ambitioner när de lämnar skolan.
- Positiva exempel på samarbeten ska lyftas fram och stärkas.

Målen ligger på en mycket övergripande nivå och är svåra att utvärdera direkt. Vad som exempelvis ska ses som en långsiktig metodutveckling är också en bedömningsfråga som inte låter sig avgöras än så länge. Målet om narkotikafria stadsdelar är i och för sig enkelt att uttala sig om – det har inte uppnåtts hittills, men det var väl heller ingen som förväntade sig. Åtminstone inte så snabbt. Att alla ungdomar ska ha god självkänsla när de lämnar skolan är också av karaktären vällovligt, men svårt att uppnå för samtliga ungdomar. Det är mer av en allmän intention. Det mest konkreta är sista målet om att lyfta fram positiva exempel. Det görs ju också i nyhetsblad, på konferenser och i andra sammanhang.

I Ung och Tryggs kansli/arbetsgrupp är åtta personer anställda: chef, informationsansvarig, en processledare med särskilt ansvarig för socialtjänstfrågor, två processledare för skolområdet (en för grundskolor och en för gymnasier) en processledare för bostads- och arbetsmarknadsfrågor, två förändringsledare samt en administrativ resurs. Arbetsgruppen är bland annat tänkt att fungera som en motor i arbetet samt samordna och stödja metodutveckling i stadsdelarna.

Kansligruppen har lokaler i Gårda i centrala Göteborg och är samlokaliserade med polisens ungdomsutredningsgrupp (samt störningsjouren). Lokalerna har också iordningsställts för att de särskilda åklagare som utsetts för ungdomsmål ska kunna finnas på plats vissa tider.

Som ett led i att initiera Ung och Trygg i stadsdelarna arrangerades så kallade framtidsverkstäder arrangerats, vanligen två i respektive stadsdel (se Katalysatormodellen för diskussion av metod och projektstarten). Framtidsverkstäder är en mötesform som innebär att deltagare i olika funktioner bjuds in för att skapa en gemensam inriktning på arbetet i en satsning eller ett projekt. En grundläggande idé är att deltagarna möts över organisatoriska och professionella gränser. På framtidsverkstäderna har olika aktörer från Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Förvaltnings AB Framtiden och Göteborgs

kommun samlats för att skissera utvecklingsplaner och forma arbetsgrupper. Dessa planer innehåller sådant som att utveckla tidiga och snabba insatser till brottsmisstänkta eller missbrukande ungdomar i form av 24 timmars-rutinen. Denna innebär att familjen ska kontaktas av socialtjänsten inom 24 timmar varvid ett arbete ska initieras. Andra förslag som kommit upp förbättra samarbetet mellan organisationerna såväl generellt som i arbetet kring enskilda ungdomar, skapa arbetstillfällen, utveckla det förebyggande arbetet i skolan samt metoder för att stärka föräldrar. Andra metoder än framtidsverkstäder har använts för att stärka utvecklingsprocesserna. SWOT-analysen innebär att på ett strukturerat sätt identifiera styrkor, svagheter, möjligheter och hot (strengths, weaknesses, opportunities, threats). Open Space är en metod som används för locka fram många olika idéer från en grupp människor och för att sedan skapa arbetsgrupper kring olika teman[14].

Dagordningsmakten

Ung och Tryggs viktigaste bidrag uppfattar jag är att ungdomsfrågorna har getts avsevärt ökad tyngd, inte olika enskilda projekt eller delsatsningar. Den ökade tyngden är till stor del en effekt av att den centrala kommunledningen i samråd med ledningsfunktionärer i samarbetsorganisationerna tog beslutet om satsningen. Samtidigt kan man säga att Ung och Trygg är en effekt av att ungdomsfrågorna blev mer aktuella, inte minst genom mediernas bevakning. Riktigast är väl att säga att det är ett samspel. Men också att detta samspel fick en yttring i en organisering där ungdomsfrågorna hanteras och där olika aktörer förpliktigar sig till varandra. Organiseringen kan därför ses som en viktig förstärkare och ”kvarhållare” av en fråga.

Ung och Trygg fick status som en betydelsefull organisation direkt från start. Det fanns visserligen kritiska röster som menade att förankringen var dålig och att Ung och Trygg inte var en viktig organisation för det interna arbetet, men det var i vilket fall en organisation som man förhöll sig till. Även om förankring och stödet för Ung och Trygg har varierat över tid och skiftat mellan olika stadsdelar, har betydelsen av att intensifiera ungdomsarbetet sällan ifrågasatts.

Denna funktion som Ung och Trygg fått kan förstås med hjälp av det man brukar kalla för dagordningsmakten. Denna makt handlar om rätten att bestämma över vilka frågor som är viktiga och hur de ska behandlas. Det behöver inte innebära ett inflytande över vad som faktiskt beslutas, men kontrollen över sättet att behandla en fråga har ofta en betydelse även för innehållet. Att

14 Andra metoder och begrepp kommer att förklaras i det sammanhang det först används i texten.

Ung och Trygg i hög grad engagerat den högsta ledningen i de samarbetande organisationerna har bidragit till att ge frågorna en ökad tyngd. Om man ser till de kommunala aktörerna finns ett direkt samband mellan beslut hos den centrala kommunledningen och att stadsdelsledningarna organiseras. Den aktör som visar engagemang i frågorna och genomför olika satsningar har också lätt för att få uppskattning och spela en positiv roll. Detta stärker i sin tur organisationens bild utåt och dess legitimitet bland andra organisationer och högre upp i hierarkin. Beroende på om det är betydelsefulla intressenter som bedömer en satsning kan alltså själva förekomsten av en organisering i en fråga ha betydelse för vilka ansträngningar som görs inom ett område. I de flesta fallen bör det också underlätta för personer längre ner i organisationshierarkin att få gehör för idéer om satsningar inom ungdomsområdet. Här kan också framtidsverkstäderna ha spelat en positiv roll i och med att personer från olika sammanhang, funktioner och organisationsnivåer fått tillfälle att träffa varandra under mer jämlika samtal. Oavsett vad dessa verkstäder har resulterat i konkret så har de med största sannolikhet bidragit till att öka medvetenheten om att ungdomsfrågorna är prioriterade. Genom att skapa och ange ramarna för en mängd olika former av möten mellan sådana funktioner som inte annars träffas naturligt och genom att skapa fastare relationer mellan vissa (i styrgrupper och arbetsgrupper) har Ung och Trygg gett ungdomsfrågorna ökad tyngd. Som mest effektiva är olika konstellationer när deltagarna uppfattar sig ömsesidigt förpliktade till varandra. Om en aktör gör en satsning förpliktar den andra till att svara upp. Allra tydligast kan denna form av relation ses i det att polisens särskilda satsningar lett till att kommunen fått replikera med motsvarande satsningar.

Att ungdomsfrågorna, åtminstone på det stora hela, blivit mer fokuserade och fått ökad tyngd är dock inte liktydigt med att frågorna nått en annan position långsiktigt. Det finns heller ingen måttstock för vad som är tillräcklig uppmärksamhet och rättvis tyngd i förhållande till andra frågor. Uppmärksamhet är en bristvara inom organisationer och måste därför avvägas mellan olika intressen. Vad som uppfattas som väsentliga frågor och ges uppmärksamhet i en organisation (”attention” March & Olsen, 1976) kan därför ses som följden av en kamp mellan olika grupper och intressen. I vissa skolor får exempelvis lästräning stor uppmärksamhet under perioder, medan det i andra kan tonas ned till förmån för demokratifostran och så vidare. Att ungdomsfrågorna har fått ökad tyngd innebär alltså ingen garanti för att dessa frågor får denna uppmärksamhet även framöver. Utmaningen för Ung och Trygg ligger därför i att *tillförsäkra uthållighet* hos de involverade organisationerna.

Ung och Trygg i sex dimensioner

Jag kommer resterande del av detta kapitel diskutera dessa frågor om vad satsningen handlar om och med utgångspunkt i ett antal exempel. Presentationen utgår från sex dimensioner. Vissa av dessa har åtminstone sin start i en analys av kansliets funktion. Efterhand uppfattade jag det emellertid som för snävt och missriktat att begränsa diskussionen till denna enhet och använde istället punkterna till en diskussion om satsningen totalt sett. Men naturligtvis är kansliet en central aktör i satsningen och relationen mellan kansli, stadsdelar och andra aktörer utgör en navelsträng. Denna diskussion bygger vidare på och fördjupar rapporten Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan. I den rapporten menade vi att man kunde förstå det arbetssätt som användes i satsningen som en katalysatormodell. Det handlade om att koppla samman olika aktörer, erbjuda en metod för gemensamt samtal, ge möjligheter för att goda exempel sprids och att stimulera till gränsöverskridande tänkande och arbetssätt. Denna modell har alltjämt sin giltighet och blev faktiskt än mer tydlig i samband med att Ung och Trygg utvidgades till hela staden och att särskilda förändringsledare anställdes i kansliet. Nu fanns det särskilda resurser direkt knutna till satsningen som just arbetade med denna arbetsmodell. Så som Ung och Trygg har utvecklats menar jag att man kan identifiera sex dimensioner:

A. Fokusering på ungdomsfrågor och brottsprevention
B. Stöd till lokalt arbete
C. Identifiering av brister
D. Resursskapande
E. Resursmobilisering och samordning
F. Modellprövande

Jag diskuterar dessa dimensioner i tur och ordning och ger också konkreta exempel för att belysa framgångar och svårigheter inom de områden som jag uppfattar särskilt väsentliga att lyfta fram. Exemplen är valda för att de på ett tydligt sätt visar på svårigheter, framgångar eller dilemman i satsningen. På så sätt är de valda för att kunna stödja ett fortsatt utvecklingsarbete. Att arbetet med ungdomsrånen våren 2007 exemplifierar en lyckad form av extraordinär samordning, ska inte tolkas som att Ung och Trygg alltid lyckats med att etablera en sådan form av samordning, utan hur det kan fungera i vissa fall. Exemplet åskådliggör ett fall där det faktiskt lyckats av försöker lyfta fram lärdomar från det. Det finns i en så stor satsning som Ung och Trygg naturligtvis andra exempel än de anförda som skulle kunna visa på

andra möjligheter och hinder. Alltså, även om jag menar att dimensionerna sammanfattar de viktiga dragen i satsningen är det dock inte så att Ung och Trygg alltid eller överallt innefattar helheten av dessa.

A. Fokusering på ungdomsfrågor och brottsprevention

Ung och Trygg bygger på nya kontakter som byggts upp i första hand mellan ledningsfunktioner i organisationerna. Det är ett genomgående drag för Ung och Trygg att deltagarna i olika grupper har en funktion på en nivå ovanför vad som annars varit vanligt i dessa frågor. Såtillvida är det främst funktioner på stadsdelschefsnivå och motsvarande i den centrala och de lokala styrgrupperna. Enbart i några fall finns representanter på verksamhetschefsnivå som har en mer näraliggande sakkunskap inom området. När man ser till de lokala samverkansorganen SSP-grupperna gäller motsvarande fast ett steg lägre i organisationen. I dessa möts representanter på verksamhetschefsnivå. Fördelen med denna organiseringsprincip är som ovan nämnts att det skapar legitimitet och tyngd åt frågorna. Nackdelen kan vara att närheten till frågorna och den mer ingående sakkunskapen saknas. Organiseringsprincipen har också inneburit att vissa viktiga led i organisationerna kommit vid sidan av. Flera av verksamhetscheferna uppfattade särskilt inledningsvis Ung och Trygg som något som inte riktigt angick dem, och som de inte hade något inflytande över. Ett annat problem är att de funktioner som finns på höga ledningsnivåer i organisationerna har ansvar för en stor mängd olika områden. Frågan är om det går att ägna lika stor kraft åt ungdomsfrågorna kontinuerligt som det gått under en kortare tid, eller då frågorna uppfattas som akuta. För att utveckla ett långsiktigt arbete krävs dock en kontinuerlig uppmärksamhet. På motsvarande sätt som ett engagemang hos ledningen kan ge ökad legitimitet åt en fråga, kan en minskad legitimitet bli resultatet om deltagarna börjar se det som svårt att tilldela frågan tillräckligt med tid och intresse. Det har under lokala styrgruppsmöten också redan förts fram åsikter i denna riktning som menar att Ung och Trygg frågorna bör finna en form inom ordinarie verksamheter och att ungdomsfrågorna inneburit att andra områden fått stått tillbaka alltför mycket.

För att tillförsäkra uthållighet hos de inblandade organisationerna måste Ung och Trygg uppfattas som *väsentligt* och *kompetent* samarbete för att hantera för organisationernas *angelägna problem*. Samtidigt måste ungdomsfrågorna klara sig i konkurrensen med andra frågor. För att uppfattas som väsentlig samarbetsform fordras det att det finns ett flöde av intresseväckande frågor och angreppssätt som hanteras samt att Ung och Trygg på något sätt uppfattas som en kompetent organisering att hantera problemen på.

Ett exempel på att Ung och Trygg fungerat som en sådan *väsentlig* och

kompetent nätverksorganisering rör prioriteringen av polisresurser under sommarperioden. Under flera år har nämligen polisresurserna till ungdomsnärpolisverksamhet och kontaktskapande arbete i bostadsområdena tagits i anspråk för uttrycknings- och ordningsverksamheten under sommaren. Det har dels handlat om resursbrister i samband med semestrar, dels om att olika arrangemang i centrala Göteborg fordrat stora polisiära resurser. Extra kritisk var sommaren 2006 i stadsdelen Biskopsgården. Ett antal ungdomar som var placerade på ett särskilt ungdomshem ställde till stor oro och skada i området. Från stadsdelen menade man att polisen inte agerat tillräckligt effektivt och ägnat frågan tillräcklig kraft, och förde fram sin kritik inom ramen för Ung och Trygg. Tidigare år har liknande synpunkter förts fram från andra stadsdelar när det gäller att polisresurserna tas bort i det kritiska läge under sommaren då det finns många skollediga ungdomar. Denna kritik medverkade till att resurserna prioriterades annorlunda inför sommaren 2007 och man lät poliserna med ungdomsinriktning fortsätta bedriva ett kontinuerligt arbete.

Ett annat exempel på kritik som (bland annat) förts fram inom Ung och Trygg är uppfattningar om att kommunen genom att anordna det så kallade Göteborgskalaset aktivt skapade förutsättningar till ökade oroligheter och brottslighet bland ungdomar. Kritikerna menade att evenemanget lockade stora grupper in till centrala staden vilket inneburit en stor konsumtion av alkohol, bråk och misshandel samt andra oroligheter bland ungdomar (men även bland personer i andra åldrar). Enligt uppgift från Ung och Trygg kansliet bidrog denna kritik till att kalaset fick en annan prägel sommaren 2007, vilket innebar en mycket lugnare tillställning. Här skall väl också sägas att det regniga vädret sommaren 2007 påverkat resultatet. ”Vi ska inte slå oss för bröstet allt för mycket, utan det mest brottsförebyggande som finns är vädret”, som en representant från rättsväsendet sa när händelser under sommaren 2007 redovisades i styrgruppen.

En möjligen svårare del i att bevara uthållighet och långsiktighet än att uppfattas som väsentlig problemlösare, är att deltagarna i längden och i olika delar av staden ska uppfatta ungdomsfrågorna som *angelägna* problem. Denna svårighet har koppling till att Ung och Trygg utvidgades till hela Göteborg och nu även inkluderar grannkommunen Mölndal. Det är svårt att tänka sig att ungdomsfrågorna, åtminstone när det handlar om koppling till organiserad brottslighet och gäng uppfattas, eller för den delen är, lika allvarliga överallt. I vissa stadsdelar kan man mena att ungdomsfrågorna visserligen bör tilldelas stor uppmärksamhet, men att frågorna inte utgör problem för organisationen eftersom man utvecklat sätt att hantera dem på. De kanske redan har välfungerande samarbetsformer och har ett metodiskt genomtänkt arbete med enskilda ungdomar. Ett exempel är svårigheten att motivera deltagare

i framtidsverkstaden för Mölndal och Västra Göteborg. Flera av deltagarna menade att de inte hade den gängproblematik som är central för Ung och Trygg och att de hade redan en utvecklad samverkan. När deltagarna uppfattar andra problem som mer angelägna finns det en möjlighet att/risk för andra problem fokuseras inom ramen för Ung och Trygg. Framtidsverkstäderna som används som metod för att inventera problem och prioritera lösningar kan underlätta en sådan utveckling då denna just innebär att utgå från deltagarnas uppfattningar. Det positiva kan vara att deltagarnas engagemang tas till vara, risken är dock påtaglig att Ung och Trygg blir mindre definierat och flyter ut och att det blir ännu svårare att bestämma vad satsningen ”egentligen” handlar om.

I detta sammanhang kan man blicka tillbaka till den inledande forskningsgenomgången för att nyansera gängbegreppet. Ett av syftena med forskningsöversikten ovan var att det finns flera sätt att se definiera vad ett gäng är. När man talar om ”gatugäng” är det inte frågan om Bandidos, Hells Angels med flera, utan om lokalt baserade grupperingar där kriminaliteten har en betydelse för deras kollektiva identitet. Denna definition är således bredare än att det ska vara en mer eller mindre affärsmässig verksamhet. Visst förekommer det gäng av den förra definitionen i Göteborg, men i bostadsområdena kan man även se fler exempel på olika gatugäng även där mer kända organiserade konstellationerna saknas. Och det är ju gatugängen som är en av huvudmålgrupperna för Ung och Trygg. Senare i rapporten studeras Each One Teach One, som var ett arbete med en gatubaserad gruppering just i stadsdelen Tynnered i västra Göteborg.

Medier som draghjälp och som självständiga aktörer

Att behålla uthållighet för att garantera en långsiktighet är som ovan nämnts också en fråga om vilka andra frågor som pockar på uppmärksamhet. Förändringar i omvärlden som inte direkt har att göra med interna prioriteringar inom organisationen, eller för den delen bland målgruppen, kan ha stor betydelse för att ge olika frågor olika tyngd. När ny lagstiftning kommer kan det krävas stora resurser i implementeringen, ibland kan brukargrupper göra sina röster hörda och påkalla ändringar i handlingssätt, i andra fall kan politiska omprioriteringar ha gjorts. Den mest avgörande externa kraften när det gäller ungdomar och gäng är dock utan tvekan medierna. För Ung och Trygg betyder det i första hand Göteborgsposten (GP). När GP skriver om ungdomar, oavsett om det är problem eller positiva aspekter som lyfts fram, får det stor uppmärksamhet inom Ung och Trygg-samarbetet. På ett sätt är GP en viktig draghjälp för Ung och Trygg i och med att tidningen återkommande har skildrat en allvarlig ungdoms- och gängsituation. Uppmärksamheten stärker

Ung och Trygg på det sätt att ungdomsfrågor och behovet av ett mer offensivt arbete väcks och hålls vid liv. Det kan dock vara en besvärlig draghjälp eftersom den är svårkontrollerad, följer sin egen logik och som det därför vid flera tillfällen utvecklats särskilda strategier för att hantera. Exempel på sådana tillfällen är planläggningen av satsningen i stadsdelen Backa, arbetet med ungdomar som begått ett stort antal rån av jämnåriga våren 2007 och projektet Vingen Bygg.

Jag har vid ett flertal tillfällen lyssnat till hur styrgruppen diskuterat olika artiklar. Diskussionerna har rört sig kring vad de aktuella skrivningarna kan ha för konsekvenser, om man från Ung och Trygg borde komma med ett eget inlägg, vad som ”egentligen” låg bakom artikeln och om det finns behov av en gemensam mediestrategi. I de diskussioner som uppstått kring mediernas agenda kan man identifiera såväl internt verksamhetskritiska frågor som externt mediestrategiska delar. De förra frågorna handlade om att undersöka om verksamheterna verkligen hade brustit i något avseende. De mediestrategiska handlade om att skapa och underhålla en bild både utåt och inåt i organisationen av den egna verksamheten. Det strategiska handlandet kom sig av att medierna uppfattades följa en logik som ofta gick på tvärs mot den egna organisationen och kunde få ett stort inflytande. Särskilt viktigt verkade inflytandet på den politiska nivån vara. Mediestrategierna blir därför ett indirekt sätt att försöka kontrollera politikers och inflytelserika gruppers verklighetsbild. Det är lätt att förstå varför man utvecklar sådana strategier, även om det också kan finnas ett demokratiskt problem i att uppfattningar och bilder designas för att passa in i medierna och fylla en funktion som svarar mot den egna verksamheten. Det är dock ett inte helt enkelt område att utveckla strategier för, då medieskildringarna förändras snabbt och den aktuella dagsbilden verkar leva utan större historisk koppling. Generellt sätt verkar skildringen av dramatiska händelser följa en sensationssökande logik, medan vardagsnära skildringar är mera faktabaserade (Blomberg m fl., 2004; Ghersetti, 2000). Det kan vara svårt att få ihop bilderna, och det är naturligtvis mycket enklare att hantera skrivningar om samarbete som ska byggas upp och offensiva satsningar, än att man skulle ha blundat för stridigheter mellan aktörer. Ena dagen skildras exempelvis positiva satsningar och samarbetsinriktning, för att några veckor senare beskriva ett närmast totalt samarbetshaveri:

> Samarbete ska fånga upp unga i Backa. (GP 2007-04-04)
>
> Backa blundade för problemen – Polisen tänkte anmäla socialen – inget gjordes för ungdomarna. (GP 2007-04-22)

Det är lätt hänt att medieskildringarna skapar och/eller förstärker samarbetskonflikter. De aktörer som sätts på de anklagades bänk kan ifrågasätta varför man överhuvudtaget ska samverka med en aktör som man uppfattar agerar för egen vinning, går bakom ryggen och sprider ensidiga bilder.

Ytterligare ett exempel är Göteborgspostens artikelserie om socialtjänstens ungdomsvård senvåren 2007 som man skulle kunna säga utsatte Ung och Trygg-samarbetet för ett naturligt experiment. Den startade med artiklar som kritiserade den institutionella tvångsvården, och följdes senare upp med artiklar om vård på hemmaplan och kommentarer på ledarplats.

> UNDERKÄNT! Tvångsvårdade ungdomar ger samhället bottenbetyg. (GP 2007-06-17)

> ”Vård på hemmaplan är ett sätt för socialkontoren att spara pengar”. (GP 2007-06-19)

> Ingen ungdomsvård light. (GP, ledare 2007-06-20)

Slutsatsen av artikelserien var att socialtjänsten brast på de flesta punkter när det gäller insatsers kvalitet och resultat men var förhindrad att till mer ingripande insatser på grund av besparingskrav. Som stöd för dessa slutsatser återgavs enskilda polismäns uttalande. I ledaren citeras en polis: ”Vård på hemmaplan är bara en fråga om att spara pengar och fungerar aldrig, säger han” och skriver vidare att: ”även socialsekreterare som GP har pratat med instämmer i att besluten om LVU i hemmet handlar om att det helt enkelt är dyrt att institutionsplacera unga människor. Och vad skulle annars vara anledningen?”. Man kan notera att den sista mening var formulerad som en fråga, men var här naturligtvis enbart retorisk.

Det naturliga experimentet handlade om att olika aktörer i Ung och Trygg framställdes som motparter, i vilket fall att det fanns en kraftfull kritik från polisen mot socialtjänstens verksamhet. Man skulle lätt kunna tänka sig att representanter gick till motangrepp. På en nivå handlade prövningen om samarbetet skulle vara robust nog att hantera denna potentiella konflikt. Det fanns en risk för att parterna skulle polariseras genom att de framställdes som kontrahenter. På denna nivå klarade Ung och Trygg av prövningen relativt väl. Det har inte lett till någon ökad splittring eller konflikter mellan aktörerna, åtminstone i de grupper jag observerat. Snarare har det förstärkt betydelsen av att Ung och Trygg har funnits som mötesplats. I resonemangen om mediestrategier har visserligen vikten av att visa upp en enighet mellan parterna framhållits. Exempel finns dock på att kansliet varit inblandat i att lösa potentiella konflikter i liknande sammanhang mellan parterna som åtminstone delvis skapats genom medierapporteringen, exempelvis arrangerades

möte mellan åklagare och socialtjänst i samband med ett allvarligt brott som skedde i stadsdelen Biskopsgården sommaren 2007.

På en annan nivå, på sakfrågenivån, finns det mer att göra. Skulle det verkligen vara önskvärt och välmotiverat att placera fler ungdomar på institutionsvård, om bara pengarna fanns? En grupp av verksamhetschefer för individ- och familjeomsorgen inom Göteborgs Stad fick ett debattinlägg publicerat i vilket de menade att man inom sina verksamheter utvecklade olika så kallade evidensbaserade metoder, och varnade för negativa smittoeffekter inom institutionsvården. Från forskning är det nämligen väl känt att om utagerande, kriminella eller missbrukande ungdomar placeras tillsammans under lång tid med lite kontakt med övriga samhället, tränar de och stimulerar varandras negativa beteenden och attityder (Andreassen, 2003; Dodge m fl., 2006). Samtidigt är det lika känt att ungdomar med detta beteende kan spela en negativ roll i närsamhället och medverka till att fler ungdomar faktiskt hamnar i svårigheter. Åtminstone kan de påverka ungdomar som själva är i riskzonen, utan att ha blivit fullt så avancerade. De uppfattningar som förs fram handlar således mycket om vilket perspektiv man ser utifrån, vilken roll man har och vilken kunskap man vilar sina bedömningar på. Det finns i vilket fall inga enkla lösningar på hur man ska välja det minst riskabla alternativet. Jag kommer att diskutera detta dilemma genom hela rapporten, varför jag här nöjer mig med att utställa en förhoppning om att framöver också få läsa om hur arbetsmodeller utvecklats som stärker en ömsesidig tillit, som innebär stark och tydlig närvaro kring utsatta ungdomar och som på olika sätt fungerar normaliserande.

Min bedömning om medierapporteringen och medvetenheten om medier-nas betydelse hittills har stärkt Ung och Trygg även om, eller kanske just på grund av, att den uppfattas svårhanterlig för parterna. Samarbetet har nämligen visat sig vara användbart för att hantera medierapporteringen. Den ibland intensiva mediebevakningen som funnits när det handlar om ungdomar och brott, särskilt när dessa kopplats samman med någon form av förortsproblematik, har bidragit till att ungdomsfrågan getts större uppmärksamhet och prioritering inom organisationerna. Ung och Trygg har också vid ett flertal tillfällen blivit en väsentlig organisering i och med att olika parter kunnat tala med varandra direkt om det som rapporterats i medier. Medierapporteringen har närmast varit en stående, om än inte formulerad punkt när olika styrgrupper har träffats. Utformningen av särskilda mediestrategier verkar också närmast ha blivit till en naturlig del i arbetet för vissa funktioner.

Det finns dock en risk för att Ung och Trygg i för stor utsträckning blir ett forum för olika strategier för att hantera en medieuppmärksamheten. Det finns en risk för att man låser ute omvärlden och att man förlorar den spänst

och liv som kritik kan ge upphov till. Ett samarbete där alla ska vara sams eller inta en gemensam front och ståndpunkt i alla frågor, blir dött och tråkigt. Även av rent demokratiska skäl är det viktigt att bevara och tillvarata kritik. För att inte Ung och Trygg blir ett överstrategiskt organ för att hålla samman eller bemöta uttalanden, utan faktiskt öppet försöka besvara den frågan som ställdes retoriskt i GP: ”vad skulle annars vara anledningen?” och reflektera över om samtliga anledningar är goda sådana.

B. Stöd till lokalt arbete

Endast en liten del av utvecklingen av ungdomsarbetet kan rimligen komma från nytillskott och extrasatsningar (såsom ökade resurser till socialt nätverksarbete och socialsekreterare hos polisen). En kärnfråga är därför hur befintliga resurser används och bidrar till utvecklingen. Om Ung och Trygg ska få betydelse förutsätts att ett ömsesidigt förtroende finns mellan samarbetspartnerna. Denna fråga rör relationen mellan samarbetspartnerna, och då särskilt mellan de lokalt ansvariga och kansliet.

Om kansliet inte efterfrågas eller ses som en resurs kan snart hela organisationen uppfattas som ovidkommande. Det handlar för kansliets del om att uppfattas ha ett rimligt avstånd till organisationerna. Om kansliet å ena sidan uppfattas vara för långt ifrån stadsdelarnas verksamhet blir det perifert. Om det å andra sidan uppfattas som alltför närvarande kommer det att uppfattas som besvärande. Båda positionerna är problematiska för kansliet. Ung och Trygg måste vara så attraktivt att det efterfrågas för att utveckla det lokala arbetet och då erhålla ett mandat för att påverka och förändra. Först om de får ett sådant kan kansliet fungera fullt ut. Lösningen som valts är att vara ett *erbjudande* som de olika aktörerna kan acceptera eller ställa sig utanför om de vill. Att aktivt ställa sig utanför, om ungdomssituationen betraktas som allvarlig i området, är dock inte enkelt då ungdomsfrågorna och brottsligheten varit en fråga högt upp på dagordningen, både i medierna och på den politiska nivån. I rapporten *Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan* diskuterades vilka strategier stadsdelarna kunde använda om de ville hålla Ung och Trygg på visst avstånd från den egna verksamheten, samtidigt som de inte ville framstå som alltför motsträviga. En sådan strategi benämndes för ”feed the dog”. Enligt denna liknade vi Ung och Trygg vid en skällande hund som krävde uppmärksamhet. Man kunde inte bara ignorera den, utan var tvungen att mata den så mycket så att den höll sig lugn och lät en vara i fred. Alltså visa upp så mycket av engagemang som krävs för att man inte ska bli kritiserad för att vara motsträvig eller ointresserad. Erbjudandet har i mycket handlat om att erbjuda ett processtöd för att stadsdelens egna utvecklingsidéer ska komma fram och utvecklas. I praktiken handlar det om

en kombination där vissa metoder och rutiner blivit till en del av Ung och Trygg på alla ställen, såsom 24-timmarsregeln om snabba insatser för unga lagöverträdare. Satsningen på att anställa två förändingsledare var strategiskt viktigt för att själva förfoga över balansen mellan de olika aktörernas inflytande. Det är dessa som arbetar med framtidsverkstäderna och liknande möten i vilka handlingsplaner och grundstrategier läggs upp.

Strategin att vara ett erbjudande fungerar om man väl blir använd men även om man inte blir det förutsatt att det inte finns några större ungdomsproblem i det området. Den kan dock visa sig otillräcklig om kansliet och andra aktörer inom Ung och Trygg menar att en lokal aktör inte agerar tillräckligt offensivt eller kraftfullt. Den grundläggande legitimiteten för kansliet och Ung och Trygg hos de lokala aktörerna utgår från att uppfattas som attraktivt av parterna, samtidigt finns det andra intressen att ta hänsyn till. Om man inte blir tagen i anspråk, eller strider om hur verkligheten ser ut, hamnar man i en målkonflikt. Låt oss titta på en särskilt tydligt artikulerad formulering för att utveckla arbetet i stadsdelen Backa och därefter diskutera bakgrunden. Vid ett möte i april 2007 följdes en ”hearing” om ungdomssituationen upp. Närvarande var personer på ledningsnivå för samarbetsparterna.

Mötet önskar att Ung & Tryggs kansli tar fram ett gemensamt förslag utifrån grupparbetena, förankrar det hos de närvarande och presenterar det i en gemensam pressrelease.

En sammanslagning av samtliga gruppers förslag ger följande huvudpunkter:

Fler vuxna ute

– professionella, som polis och fältassistenter

– ideella, som föräldrar, föreningar och hyresgäster

Lilla affären (åtgärder kring att ungdomar samlades utanför en lite affär i området, min anm)

– punktinsats

– bom (att sätta upp en vägbom för att hindra trafik in till där den ”lilla affären” var placerad, min anm.)

Sommarjobb

Kommunikationsplan (mediestrategi, min anm)

(från mötesanteckningar förda av personal från Ung och Trygg kansli, fetstil i original)

Under 2006 förekom en hel del diskussioner mellan kanslipersonal, polismyndighet och anställda i stadsdelsförvaltningen där man inte lyckades nå någon gemensam syn, utan befann sig i alltmer fastlåsta positioner. Med tanke på dessa är ovanstående formuleringar närmast en succé för Ung och Trygg. Att de tyngsta tjänstemännen tydligt artikulerar att de önskar kansliets hjälp med att ta fram och formulera hur arbetet skulle bedrivas i Backa. Detta var ett genombrott, eller i alla fall beviset för att ett genombrott hade skett. I mina kontakter med kanslipersonal och poliser mötte jag under 2006 återkommande uttryck en stor frustration över situationen i Backa och man menade att det krävdes mycket mer av gemensamma och offensiva satsningar. Man tyckte sig då inte ha fått gehör i samtalen med stadsdelsförvaltningen. Poliser beskrev att de möttes av en hotfull och fientlig stämning i området. Polisbilar hade blivit utsatta för stenkastning och omringade av ungdomsgrupper. Från stadsdelsförvaltningen menade man att man visst ville medverka i Ung och Trygg-samarbetet och hade velat så redan när satsningen startade. Man var samtidigt mån om att framhålla att de akuta problemen i området rör en begränsad del och mindre grupp ungdomar samt att det var viktigt att undvika en svartmålning av området. Några månader senare får ändå kansliet det kanske tydligaste mandatet som getts inom Ung och Trygg. Hur var detta möjligt? Man skulle enligt protokollet ta fram ett gemensamt förslag som skulle innehålla fler vuxna ute, större kontakt med och kontroll av ungdomar som samlades på ett ställe i området, en vägbom skulle sättas upp, sommarjobb skulle ordnas och en kommunikationsplan för kontakter med medierna upprättas.

För det första har krafter utanför själva Ung och Trygg-samarbetet säkerligen har spelat en roll. Det fanns ett ökande politiskt tryck på handling, det var stor uppmärksamhet på situationen i medierna och det skedde vissa personalförändringar inom organisationen. För det andra har säkert tillgången till Ung och Trygg haft betydelse. Det har genom samarbetet funnits ett naturligt forum för olika aktörer att lyfta upp frågan och ställa krav på åtgärder, även om man inte alltid varit ense. Ung och Trygg kan på detta sätt fungera mobiliserande just genom att man måste diskutera frågan: Man har förfogat över dagordningsmakten. Trots denna makt är det inte alltid så att Ung och Trygg får ett så tydligt mandat som kansliet fick i detta arbete. Det är inte alldeles lätt att bli insläppt i en annan organisations område, och stadsdelsförvaltningarna fungerar ju denna mening som relativt självständiga enheter gentemot andra organisationer.

Jag menar att den viktigaste förklaringen till att Ung och Trygg lyckades bidra så positivt till att en gemensam satsning i Backa kom till stånd handlar om att det stora tryck på handling som laddades upp under år 2006, till slut

innebar ett förhandlat mandat att verka för förändring. Här handlade det uttryckligen om att stödja den lokala processen, genom att erbjuda en struktur för den genom att just fungera som processledare. Stöd i form av sådan ledning innebär oftast inte att bli en del av själva processerna. Att erbjuda stöd och ledning för att processer ska kunna uppstå är en annan sak. Det handlar här om att arbeta med struktur för processer ska komma till stånd och kunna utvecklas, inte egentligen om att gå in i själva processen särskilt mycket, för utan struktur sker ingen process. Denna ingång är också viktig för hur kansliet kan fungera, då det ett så stort antal organisationer medverkar och frågorna spänner över ett stort område. Det kan handla om att ge struktur till möten genom dagordning, fördelning av ordet, att ansvara för uppläggningen av en framtidsverkstad eller SWOT-analys, eller helt enkelt att se till att information går ut i rätt tid och till rätt parter.

Det är emellertid inte självklart vem som ska ta ansvar för strukturen i en sådan frivillig samarbetsform som Ung och Trygg är. Strukturansvaret är nämligen en maktposition. Den som styr över dagordning och fördelar ordet samt har stor betydelse för de förslag som kommer fram. Framtidsverkstäder är ett exempel på en sådan form som mer eller mindre tvingar deltagarna till att vara kritiska i ena stunden för att sedan bli positiva och kreativa och slutligen bli strukturerade och skapa handlingsplaner. Att bli utsedd och tillskriven roll och få ett mandat är när aktörer träffas frivilligt något man måste förtjäna. Ung och Trygg kan i och för sig inte ses som en helt frivillig organisering (som en förening). Men i och med att deltagande organisationer var och en förfogar över ett relativt stort område av självbestämmande måste strukturansvaret erövras och helst förtjänas av Ung och Trygg. På den nivå av chefsfunktionärer som Ung och Trygg ofta relaterar till finns många parter som är vana vid att åta sig strukturansvar och ledning för olika frågor. Det finns på denna nivå också en balans mellan att öppna sig för andra organisationer för att lösa frågor i samverkan med risken att andra organisationer lägger sig i det interna arbetet och att hålla sig åtskiljd från andra med risken att förlora legitimitet och ha svårt att överhuvudtaget bedriva sitt arbete (Scott & Meyer, 1994).

Sammanflätningar

Att arbeta i partnerskap som bygger på frivillig samverkan och i denna få befogenhet att ta ett strukturansvar är alltså en utmaning som inte sällan kräver en stor ”fingertoppskänsla”, inte minst för att kunna förebygga och hantera uppkomna konflikter. Det finns stora potentiella konfliktområden, särskilt i ett område som detta som dels väcker starka känslor och uppfattningar till liv, dels där självklara svar på vad som är riktiga och effektiva handlingar

saknas. I de fall konflikter inte löses utan olika parter befinner sig i kamp med varandra, undermineras partnerskapet samtidigt som resurser förslösas. Ett sådant samarbete innebär istället minskad effektivitet, tvärtemot intentionerna. Den fingertoppskänsla som jag avser är inte en personlig egenskap som man mer eller mindre föds med. En grund för att utveckla denna känsla är synen på konflikter. Ett sätt att betrakta en konflikt är att det är en kamp om seger där vinnaren erövrar resurserna och anseendet. En sådan kampsituation kan uppstå i samverkan, trots alla goda intentioner. Ett annat sätt att betrakta konflikter på är att se dem som förhandlingar där den som har strukturansvar intar en roll av medlare. I en förhandling behöver inte den enes ökade inflytande innebära att andra får mindre makt totalt sett, utan de olika aktörernas maktaspirationer och strukturansvar fördelas och kompletterar varandra. Målet för en förhandling där olika maktsfärer och ansvarsförhållanden länkas samman till ett effektivt partnerskap och en handlingsinriktad organisation vill jag kalla för *sammanflätning*. I sammanflätningen använder de olika aktörerna sig aktivt av varandras resurser och de olika parternas strukturansvar anpassas ömsesidigt till varandra. Vi ska se ett exempel på just en sådan sammanflätning och fortsätter med arbetet i Backa. Vidstående bild (figur 4) presenterades på en uppföljning av den hearing om situationen och arbetet i området som jag berört ovan. Förutom att den ger en bild över vilka konkreta åtgärder som planerades är den intressant som uttryck för ett gemensamt arbete som kan förstås som en sammanflätning.

Figur 4. Tidsaxel för samordning av satsningen i stadsdelen Backa.

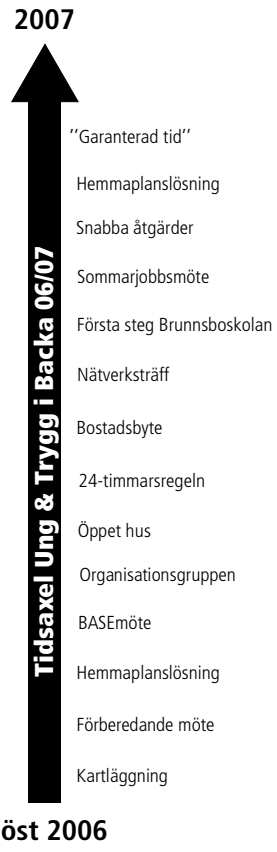

Den första nivån av sammanflätningen av strukturansvar är den som överhuvudtaget gjort tidsaxeln möjlig, alltså att olika aktörer kommit samman för att skissera gemensamma mål och

satsningar. Här vävs i första hand Ung och Trygg kansliets ansvar samman med stadsdelsledningens, även om andra aktörer medverkat. Kansliet har ordnat med att möten kommit till stånd och metoder för att processen drivits framåt under mötena. Stadsdelsledningen har därefter ordnat de satsningar som beslutats i tid efter varandra, skapat delstrategier för satsningarna och åskådliggjort strukturen genom tidsaxeln. Poängen med att struktur skapas och artikuleras på detta sätt är att arbetsprocesser lättare kommer igång, får riktning och styrfart. På innehålls- och resursnivå kan man finna liknande sammanflätningar. Vi finner då exempel på perspektiv och arbetsmodeller som stöttats, spridits och ibland utvecklats inom Ung och Trygg samarbetet, exempelvis 24-timmarsregeln, BASE-möte och snabba åtgärder vid brott[15]. Vi finner också satsningar som är unika för Backa såsom en extra satsning på sommarjobb till ferielediga ungdomar och satsning på att utveckla Brunnsboskolan. På tidslinjen finner man också organisationsgruppen som fick i uppgift att se över hur samarbetet kring ungdomar skulle kunna bedrivas så effektivt som möjligt. Man talade om så kallade SSP-grupperna som efter dansk modell utvecklats i Gunnared som en möjlig form, men det kunde också bli en lokal variant. Samarbetslösning à la Pilen[16] nämndes också, även den med inspiration från stadsdelen Gunnared och som fått uppmärksamhet genom Ung och Trygg, bland annat genom seminarier och nyhetsblad. Bostadsbyte handlade om att utöka möjligheter för familjer, ungdomar som befinner sig i en svår situation att byta bostad till en annan del av staden[17]. Hemmaplanslösning står för intentionen att utveckla stöd till ungdomar genom öppna insatser, för att på så sätt höja kvaliteten på insatserna och samtidigt skapa alternativ till institutionsvården.

Utöver dessa satsningar har bostadsbolagen gjort insatser i området. En väktare har placerats på Selma Lagerlöfs Torg efter önskemål från handlare och en säkerhetsutbildning för handlarna har genomförts. Den så kallade trygghetsbilen har fått större område. Arbetet för att utveckla Selma Lagerlöfs torg har intensifierats.

Det tillkom senare beslut om att tillsätta åtta poliser för lokalt polisarbete

15 24-timmarsregeln innebär att kontakter ska ha tagits i mening att initiera arbete kring en brottsmisstänkt ungdom senast 24-timmar från det att han eller hon blivit intagen av polis. BASE är ett samarbetsprojekt mellan bostadsföretag och socialtjänst som innebär boendestöd i kombination med arbetsträning. Morot är en egen bostad och arbete. Hjällbo BASE står som förebild. Snabba åtgärder vid brott kan innefatta många olika åtgärder, men är en policy som Ung och Trygg (bland flera andra) ställer sig bakom.

16 Pilen är en resursskola för ungdomar som syftar till ett samlat pedagogiskt, socialt och psykologiskt stöd.

17 Beslut har också tagits inom Ung och Trygg att medverka till detta, såväl inom staden som mellan städer i Sverige i de fall hotbilderna är särskilt stora.

i området och en arbetsgrupp för uppsökande ungdomsarbete skapades inom stadsdelsförvaltningen. Den tredje nivån av sammanflätning, som inte är direkt synlig i tidsaxeln, är deltagarnas granskning av de egna verksamheterna och försök att komplettera varandra. Ett exempel på detta framkom under samma möte där tidsaxeln presenterades då en representant för polisen och en från stadsdelsledningen bytte perspektiv och möjligen tog ett steg till i byggande av en tredje sammanflätad omvärldsförståelse och gemensamt perspektiv.

> – Vi har alla önskemål på varandra och behöver gå hem och fundera på hur vi kan bidra. Samsyn är viktigt, att vi vill samverka. Vi vet vilka de aktuella ungdomarna är men gör inget. Vi vet hur vi ska arbete med möten och dialog. Ändå fortsätter vi inte. Kampen mellan det förebyggande arbetet och produktionskraven är varje chefs problem (inom polisen, min anm.). Vi är alla jagade av tydliga ekonomiska produktionskrav, till harm för långsiktigheten. Hur vi lyckas kan man mäta först om några år. Det är en provokation att veta vad man ska göra, men inte ha tid. (Representant polis)

> – Vi har en fördel i vår breda verksamhet med socialtjänst, fritid, skola. Det är att allt inte behöver mätas i pengar hos oss, utan att det kan vara en bedömningssak hur man använder resurserna. Vi har möjligheter i vår bransch att se över de resurser vi har. Det är ingen tvekan att det är mellanskiktet med den halvkriminella gruppen som är den största utmaningen. (Representant stadsdelsledning)

Denna sammanflätning av perspektiv är också ett exempel på ett fördjupat kontextuellt tänkande, det vill säga en större inblick i andras verksamheter, perspektiv och kulturer. När aktörer möts under förhållanden som underlättar öppenhet och intresse mellan olika parter kan man tala om att Ung och Trygg kan innebära ett steg mot vidgad kulturkompetens.

C. Identifiering av brister

Vid ett möte med den centrala styrgruppen presenterades resultatet av en kartläggning genomförd av kanslipersonal. Det blev en ganska intensiv diskussion kring kartläggningen som styrgruppen inte ville ställa sig bakom, och de beslöt om en återträff endast en vecka senare redan klockan sju på morgonen. I detta avsnitt ska jag diskutera vad som uppfattades så alarmerande från denna kartläggning av stadsdelarnas arbete med ungdomar som hoppar av, eller inte ens påbörjar gymnasieskolan.

Bakgrunden är kort att Sveriges kommuner fått ett ökat ansvar att följa upp och erbjuda stöd/utbildning/sysselsättning till ungdomar i åldrarna 16 – 19 år som inte följer ett program inom gymnasieskolan. Man talar i SOU (2003:92) om ungdomar som hotas av utanförskap och att det är av stor vikt att utveckla mer aktiva förhållningssätt för att nå dem. I Göteborg har

utbildningsförvaltningen förstahandsansvaret att organisera utbildningar för målgruppen och i viss utsträckning att bistå med socialt stöd, bland annat för att ungdomar ska motiveras till att fullfölja sin skolgång. De ungdomar som inte söker in, kommer in på önskat val eller som hoppar av sitt program får information om vilka möjligheter det finns att påbörja eller återgå till utbildning eller praktik. I och med att gymnasieskolan inte är obligatorisk så är möjligheterna att få kontakt med ungdomarna beroende av hur väl deras informations- och motivationsinsatser fungerar. Om dessa inte leder till att ungdomarna fångas upp går en signal till stadsdelarna som utsett kontaktpersoner inom individ- och familjeomsorgen. Man kan utgå från att en inte oväsentlig del av ungdomarna är i behov av mer motiverande och stödjande insatser. Enligt sammanställningar som utbildningsförvaltningen gjort under våren 2007 rörde det sig om upp emot fem hundra ungdomar som befann sig utanför utbildningssystemet, och vars sysselsättning man saknade kunskap om. Stadsdelarna har organiserat arbetet för att nå de ungdomar som riskerar att hamna utanför utbildningssystemet på olika sätt. Då en del av dessa ungdomar kunde antas falla inom Ung och Tryggs målgrupp ville kansliet genomföra en kartläggning i mening att lyfta fram brister och utvecklingsbehov. Kansliet fick i uppdrag av styrgruppen att genomföra kartläggningen. Ett problem var att även utbildningsförvaltningen gett detta uppdrag. Detta skulle visa sig bli en problematisk dubblering.

En sådan seger till och…

När kartläggningen var genomförd och resultatet presenterades för styrgruppen uppstod en konflikt som på ett intressant sätt belyser gränsen mellan stadsdelar, kansli och styrgrupp och vad som uppfattades stå på spel mellan de olika aktörerna. Här är ytterligare ett exempel på den fingertoppskänsla som kan krävas i partnerskap med många olika intressenter involverade. Som en av styrgruppsledamöterna exemplifierade vid det extrainkallade morgonmötet: ”skillnaden mellan succé och den situation vi befinner oss i är hårfin”. Den hårfina skillnaden tydliggjordes veckan tidigare vid slutet av föredragningen av kartläggningen:

> Vi har ju ett förslag också, det är att man startar någon form av navigatorscentra. Att man samlar flera olika småresurser till en enhet. Det är något som vi föreslår härifrån, och som vi kan diskutera vidare.

Var detta då en rapport från Ung och Trygg eller var det enbart författarnas egna åsikter? Styrgruppen hade visserligen tidigare godkänt att kansliet genomförde kartläggningen och sett frågeställningarna som ställdes, men när resultatet presenterade uppstod den största öppna förtroendeklyftan som jag observerat under den tid jag följt Ung och Trygg. Konflikten utlöstes särskilt

av en formulering i kartläggningen där det sades att stadsdelarna saknade en tydlig uppfattning om hur uppföljningen ska hanteras och var ansvaret ska ligga. Denna formulering uppfattades av flera ledamöter som svepande och felaktig och riskerade att leda till negativa konsekvenser om den spreds. Det skulle kunna innebära en hel del efterarbete att förklara hur den egna stadsdelens arbete såg ut, särskilt om medier eller politiker började driva frågan. Frågan var dock mer komplicerad än att kartläggningen skulle ha gett en felaktig bild, den centrala punkten var istället att ledamöterna i styrgruppen uppfattade sig ha berövats problemformuleringsinitiativet. Kartläggningen hade nämligen redan presenterats dagen innan och då för politiker i utbildningsnämnden. Styrgruppsledamöterna blev säkerligen inte mindre oroade av att höra att politikerna i utbildningsnämnden då: ”satt helt tysta och såg lite lätt chockade ut”. Med tanke på att det fanns ett dubbelt uppdrag att genomföra kartläggningen var det oundvikligt att den ena av uppdragsgivarna skulle få informationen först, särskilt om det inte var sagt vilken uppdragsgivare som vägde tyngst. Det är här en fråga om äganderätten och ha första initiativrätt att agera, som en av ledamöterna uttryckte det och fortsatte:

> Bara man har informationsövertaget, det är det vi ska skaffa oss här. För har man det då blir man bekväm med situationen.

Frågan blev inte mindre het av att det informationsövertag det var frågan om berörde relationen till grupper och verksamheter som man i stadsdelarna har utvecklat strategiska förhållningssätt till, nämligen utbildningsförvaltningen och politiker. Gränsen mellan utbildningsförvaltningens ansvar och stadsdelarnas är delvis en fråga om resurser och gränsen till politikerna handlar delvis om kontroll över den egna verksamheten. Ytterst handlar det om vilka uppgifter organisationerna får i uppgift att hantera med hjälp av vilka resurser. Det framkom när frågan diskuterades djupare att man visserligen kunde göra mycket mer i stadsdelarna, men då krävdes mer resurser. Några av ledamöterna menade att det inte är någon ny fråga för stadsdelarna och även att stadskansliet är inblandat i frågan. Ledamöter menade att förslagen i kartläggningen inte var nya, men svåra att förverkliga då:

> Vi har fått ett uppdrag, men vi har inte resurserna. Därför gör vi inte så mycket. Vi kan inte bli inlåsta av något annat, när man (politikerna) inte prioriterat frågan högre.

Man kan uppfatta att den uppkomna situationen utpekar klassiska dilemman när det handlar om ledning för organisationer i tillstånd av bristande resurser. Alltså närmast normaltillståndet för människovårdande organisationer. Alla är medvetna om att frågan är angelägen och att den målgrupp som diskuteras

är viktig. En grunduppgift för personer i ledande ställning för en organisation är att presentera verksamheten utåt, detta brukar också innebära att man presenterar en så fördelaktig bild som möjligt. Organisationens förtroende, legitimitet och därmed möjlighet att agera självständigt hänger till stor del samman med den bild man lyckas att få gehör för (March & Olsen, 1976; Powell & DiMaggio, 1991). För människovårdande organisationer gäller att det ständigt finns ett stort antal behov som väntar på att bli bättre tillgodosedda (Hasenfeld, 1983; Lipsky, 1980). Mycket av den kritik som organisationen utsätts för finns ofta tämligen väl utvecklade neutraliseringstekniker för, men annan kritik är svår att hantera. Nya krav och förändringar i omvärlden fordrar alltid en hel del av kraft och energi från organisationen, varför stabila relationer till omvärlden eftersträvas. Att leda sådana organisationer är därför ofta en fråga om att lösa ut ganska komplicerade ekvationer. För även om man vill uppnå stabilitet, så är det inte frågan om att stå stilla, utan om att strategiskt kontrollera genomförandet av förändringar. Det är därför som problemformuleringsinitiativet är så viktigt att komma i besittning av. Med detta initiativ kan man ge intrycket av att man visserligen har en välfungerande verksamhet, men att man med ett något förändrat arbetssätt ska kunna uppnå ett ännu bättre resultat (Brunsson, 2002; Brunsson m fl., 1990; Czarniawska, 1997).

Det är lätt att förstå att styrgruppen blev provocerad av att kansliet som man själv satt i ledningen för, höll på att ställa till med ordentliga svårigheter för den egna organisationen. Säkerligen hade också en del av detta kunnat undvikas om styrgruppen fått presentationen först. De diskuterade om det fanns sätt att neutralisera frågan, men tvingades att inse att det saknades möjlighet att justera texten när den redan var presenterad. Styrgruppen konstaterade då i protokoll och resonemang att man fått informationen, att förslagen om vad som kunde göras för att förbättra arbetet var författarnas egna, att frågan om uppföljningsansvaret för ungdomar skulle tas med ut till de regionala styrgrupperna för vidare behandling och att Ung och Trygg kansliets uppgift inte är att driva olika frågor, utan presentera goda idéer på arbetsformer som finns i stadsdelarna.

Nu blev det ingen storm i medierna eller särskilda framstötar från politikernas sida i frågan med anledning av arbetsrapporten från kansliet. Vad som däremot hände var att frågan togs upp i de regionala styrgrupperna, vilket åtminstone i några fall verkar ha lett till att en del konkreta förbättringsåtgärder vidtagits och att frågan fått en större uppmärksamhet och kraft. Med tanke på resultatet så verkar det i och för sig som att kansliets föresatser kan ha infriats till viss del, men det var till priset av en åtminstone tillfällig kris i förtroende och legitimitet. Och som Pyrrus en gång lär ha sagt att: *en sådan*

seger till och jag är förlorad.

Det kanske viktigaste resultatet är de lärdomar som skapats om gränser mellan olika aktörer och risken som är förenad med överskridande. Det handlar om att klargöra frågor om vem som ger/har rätt att ge uppdrag, vem är det som tolkar resultatet, vems brister man fokuserar på och vem som ger förslag om åtgärder.

En ytterligare lärdom är att de involverade trots allt avslutade konflikten och sade att de lärt viktiga saker och nu ville fortsätta att agera ännu bättre tillsammans i framtiden, och att man ändå gav sig i kast med att undersöka själva sakfrågan ute i regionerna.

D. Resursskapande

Jag tänker inte fördjupa mig på denna punkt här, då det framgår på andra ställen vilka resurser som skapats inom ramen för Ung och Trygg. Dessa resurser kan delas in i sådana som är en följd av en ökad prioritering av brottspreventivt ungdomsarbete och de som inneburit nysatsningar. Bland omprioriteringarna utmärker sig satsningarna inom polisen där omkring sjuttiotalet poliser med inriktning på ungdomar avsattes för området, men man kan också räkna in resurser i form av den tid som olika aktörer lagt ned på möten och sammankomster för att diskutera och förbereda sig inför olika frågor. Det har också tillkommit nytillskott av resurser. Jag har i tidigare utvärderingsrapporter skrivit om den utökade satsningen på socialt nätverksarbete och socialsekreterare hos polisen. De utökningar av resurser som skett i stadsdelen Backa av både polis och stadsdelen är också exempel. Utöver dessa finns olika projekt som åtminstone delvis skapats inom ramen för satsningen som Vingen Bygg som är ett projekt där ungdomar i skolrelaterade och sociala svårigheter fått möjlighet att under handledning bygga ett hus. Ett annat är den så kallade ICA-skolan där unga arbetslösa har fått utbildning i vad affärsarbete innebär och även sedan fått ett arbete och bostad. Man kan således rada upp ett stort antal satsningar mer eller mindre tätt knutna till Ung och Trygg. I detta avsnitt räcker det dock att konstatera att Ung och Trygg lyckats med föresatsen att skapa nya resurser för det brottspreventiva och förebyggande ungdomsarbetet. För att svara på om det är tillräckliga i förhållande till behovet, eller bra satsningar måste man studera dem mer ingående var för sig. De nya resurserna har generellt sätt varit okontroversiella i den meningen att de utökat handlingsmöjligheterna. När det gällt omprioriteringarna är det min sammanfattande bedömning att det generellt sätt funnits gehör för att prioritera arbetet med ungdomar i riskzon. Det har visserligen framförts meningar om att prioriteringen har inneburit att andra frågor fått stå tillbaka i för hög grad.

E. Resursmobilisering och samordning

Fördjupat samarbete är en ledstjärna i det mesta av arbetet inom Ung och Trygg. I tidigare rapporter har samarbetet på övergripande nivå mellan olika organisationer och direkt mellan olika professioner belysts. Man kan se två huvudsakliga faser för samarbetet inom Ung och Trygg syftat till. Den första är att ”allockera resurser”, alltså att inventera och mobilisera resurser som är viktiga för att kunna lösa ett visst problem. Den andra fasen innebär att samordna insatserna. Ytterligare en dimension kan läggas till för att särskilja strategier för *ordinära* och *extraordinära* situationer.

Ordinär och extraordinär samordning

Med den ordinära samordningen avser jag här helt enkelt den som sker i det löpande arbetet med ungdomar och brottsprevention. Att urskilja Ung och Tryggs bidrag till denna är en svår uppgift. Enligt Ung och Tryggs egna föresatser ska det så också vara eftersom satsningen utgår från att parterna ska göra det till en del av sitt eget arbete. För utvärderingens del är det ändå värdefullt att försöka peka på vilket eventuellt mervärde som Ung och Trygg inneburit, även om det är lokala aktörer som genomfört förändringsarbetet. Rent allmänt kan man då peka på den samordning som sker genom att olika aktörer träffas inom ramen för Ung och Trygg och identifierar gemensamma problem, behov och mötespunkter. Detta moment finns exempelvis på framtidsverkstäderna, i styrgrupper och i olika arbetsgrupper. Den mest substantiella samarbetsformen som ändå tillkommit är de så kallade SSP-grupperna. Inspiration till denna samordningsform hämtades från Malmö och Danmark av en grupp tjänstemän i stadsdelen Gunnared. Denna stadsdel var också först att, efter viss modifikation, pröva den i sitt lokala arbete. Modellen bygger vidare på de lokala samverkansgrupper som funnits under lång tid såväl i Göteborg som i andra delar av Sverige. SSP-modellen innebär en mer intensiv och precis samordning kring vissa enskilda ungdomar. Man träffas tätare och är mer fokuserade vid att utveckla det gemensamma arbetet kring enskilda barn och ungdomar än tidigare modeller. Sammansättningen av funktioner ser lite olika ut men socialtjänst, skola och polis ingår alltid, ibland även fritid och barn- och ungdomspsykiatrin. I SSP-modellen har man varit noga med att ledamöterna har erforderlig beslutskapacitet, vilket oftast innebär att chefsfunktioner valts ut. Särskilda rutiner har utvecklats för att undanröja eventuella hinder i sekretessbestämmelserna genom att föräldrarna gett sitt medgivande att gruppen diskuterar situationen och insatser för den enskilde.

Den extraordinära samordningen sker däremot i ovanliga situationer som kan kräva resurser utöver det som de involverade aktörerna normalt själva

förfogar över, eller där själva händelsen på något sätt är mer uppseendeväckande. Ett exempel på en sådan som också fick stor uppmärksamhet i medier är de ”spårvagnsrån” där ungdomar från Hisingen var gärningsmän. Här fanns enligt parterna en tydlig och effektiv samordning som startade redan innan gripandet av enskilda ungdomar och som fortsatte fram till att domslut fallit. Socialsekreterare fanns exempelvis på plats vid gripandet och kunde snabbt sammankalla till nätverksmöten. Socialsekreterare fanns också på plats vid domstolsförhandlingarna. Detta uppfattades öka känslan av gemensamt ansvarstagande och minskade risken för att ungdomarna spelade ut olika aktörer mot varandra. Behovet av sådan extraordinär samordning kommer med all säkerhet att återkomma när ungdomsgrupper gör snabba brottskarriärer. Extraordinära situationer kan också ”stressa” organisationerna, vilket i sin tur lätt kan leda till att konflikter uppstår varför jag fortsätter utveckla diskussionen om hur denna kan se ut.

Modell för extraordinär samordning

Vi ska nu titta på en liknande extraordinär situation som den som uppstod kring ”spårvagnsrånen”. Denna uppkom våren 2007, då ett tjugotal ungdomar från nordöstra Göteborg gjort sig skyldiga till vad som var känt ett trettiotal rån av jämnåriga. Ett sjuttiotal brottsoffer var inblandade. Situationen var allvarlig på grund av det stora antalet rån, att förnedrande våld hade använts och att det fanns en ”outlaw”-mentalitet bland vissa av gärningsmännen. Då offren var ungdomar med nordiskt utseende och förövarna ett utländskt fanns också en stor oro för att fientliga stämningar mellan grupper skulle uppstå eller förstärkas. Exemplet är intressant eftersom det belyser den kapacitet som finns i samordnade resurser, men också svårigheter och behovet av väl utvecklade kanaler inte minst mellan Ung och Tryggs kansli (inbegripet polisens utredningsgrupp) och den sociala resursnämnden. Det är många aktörer inblandade när det handlar om extraordinär samordning.

Jag vill diskutera den extraordinära samordningen med utgångspunkt från en modell som schematiskt åskådliggör de olika arbetsmoment som ingick i det aktuella ärendet. Vi kommer att se att samordningen som sker vid ovanliga och större händelser inte är en väsensskild process i förhållande till de ordinära vardagliga, men att den lägger till ett antal moment. En av huvuduppgifterna är att knyta samman, eller snarare som ovan visats att ”fläta samman”, det särskilda insatserna och de ordinarie. Syftet med skapa figuren är att peka ut viktiga komponenter i processen men också att diskutera om arbetsmetoden i detta ärende skulle kunna användas som modell i liknande fall.

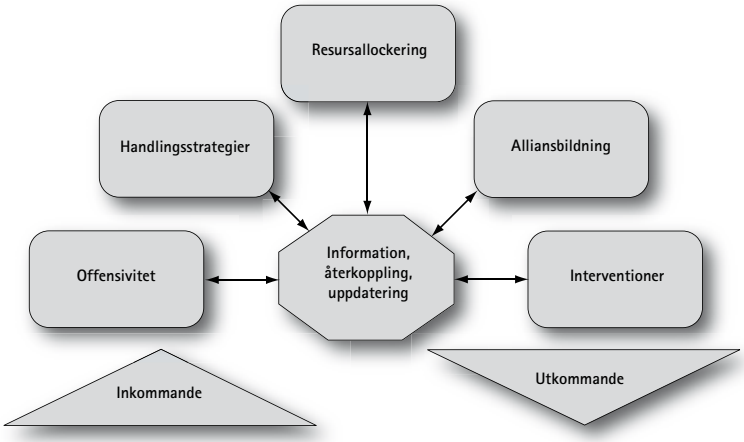

Figur 5. Modell för extraordinär samordning.

Modellen börjar och slutar i trianglarna ”inkommande” och ”utkommande”. Med inkommande menar jag uppgifter som föranleder någon form av aktivitet från organisationens sida. Med utkommande menar jag resultatet av de aktiviteter som genomförts. För att få del av inkommande frågor kan organisationen agera antingen aktivt eller passivt. Det aktiva förhållningssättet innebär att frågan blir aktuell tack vare uppsökande arbete. Hit kan man lägga polisens spaningsverksamhet och uppsökande ungdomsarbete. Det passiva förhållningssättet är det vanligaste när det gäller offentlig verksamhet. Myndigheterna agerar på frågor som kommer till dem just för att de har en viss funktion, så som att polisen tar emot anmälningar om brott, socialtjänsten hanterar barnavårdsanmälningar och så vidare.

I detta fall fanns en intressant kombination av det aktiva och passiva förhållningssättet som verkar ha varit en viktig anledning till att härvan överhuvudtaget skulle nystas upp. Det är denna kombination som innebär att göra mer än vad som absolut krävs som jag avser med *offensivitet* som finns i den till inkommande anslutande boxen i figuren. Det kan handla om att ställa undersökande frågor och att i viss mening skapa och testa hypoteser. Helt i linje med hur ett problemorienterat polisarbete ska bedrivas, väcktes nämligen en misstanke om att ett par anmälda ungdomsrån som blivit aktuella hos polisens ungdomsutredningsgrupp kunde stå för ett mycket större problem. Först tog man alltså passivt emot ärendena men sedan begärde man från polisen aktivt in och undersökte om det fanns fler liknande fall. Även om man kan tycka att ett sådant förhållningssätt skulle vara rutin i brottspreventivt arbete, är det åtminstone inte gängse i all offentlig verksamhet som har med ungdomar

att göra. Det finns ofta krafter som motverkar ett förhållningssätt där man frivilligt tar på sig mer arbete än vad man måste, särskilt om organisationen redan är hårt arbetsbelastad. Det handlar om att vilja, våga och ha beredskap att hantera svaret på frågor som: kan det stå för något mer, hur omfattande är det och hur hänger olika händelser samman och skapar mönster?

I centrum av figuren är en oktagon placerad med texten ”information”, ”återkoppling” och ”uppdatering”. Att ge adekvat information till rätt aktörer vid rätt tillfälle, att återkoppla vad som hänt efter överenskomna/vidtagna åtgärder och att hålla informationen uppdaterad ser jag som den centrala motorn i den extraordinära samordningen. Det är naturligtvis viktigt i allt samarbete att aktörerna håller varandra informerade och uppdaterade. Men det finns en väsentlig skillnad mellan det ordinarie arbetet och den extraordinära samordningen i det att det förra i högre grad kan vila mot rutiner och invanda handlingsmönster. Vid extraordinär samordning är sådana rutiner och handlingsmönster mindre utvecklade. Det är ofta frågan om större händelser som kräver annan form av resursansamling och själva ramen omkring arbetet ifrågasätter om de annars gällande rutinerna faktiskt ska gälla. Det finns en risk för att en känsla av särskildhet gör arbetet mindre istället för mer effektivt eftersom de involverade börjar tvivla över hur man bör agera och vilka rutiner som är tillämpliga i den aktuella situationen. Man skulle kunna säga att medan information, återkoppling och uppdatering är smörjmedlet i all samverkan, är de själva motorn i den extraordinära. Betydelsen av detta betonas i figuren genom att samtliga delmoment i processen länkas till varandra genom ett centralt nav som handlar om information, återkoppling och uppdatering. Om inte navet håller samman kommer det vara väldigt svårt att få till stånd ett bra flöde i en arbetsprocess. Allra viktigast är att det kan vara svårt att länka samman etablerade rutiner och ordinarie ansvariga med för situationen särskilt designade aktiviteter, nya resurserna och aktörerna. Utan fungerande nav kan man istället för en kraftansamling få se en samling av krafter som utan större koppling till varandra kan motverka och hamna i konflikt med varandra. De andra delarna av modellen återkommer jag till i nedanstående diskussion om det konkreta arbetet med ungdomsrånen.

Extraordinär samordning i praktiken

I det aktuella fallet skedde den första kopplingen när polisen tog kontakt med lokala aktörer i befintliga system för att informera dem om läget och tillsammans diskutera möjliga *handlingsstrategier*. Konkret innebar det att den lokala SSP-gruppen tidigt fick information om att ett större antal ungdomar var misstänkta för omfattande brottslighet. Samtidigt informerades den lokala närpolisen tillsammans med socialsekreterarna hos polisen och en

åklagare kopplades in. Detta innebar att SSP-gruppen kunde diskutera vad som kunde ske när ungdomarna hämtades till förhör och planlägga för detta. Socialtjänsten kunde också se över vilka resurser som skulle kunna krävas, inventera lediga institutionsplatser med mera. I detta skede tillsattes också en lokalt ansvarig samordnare inom socialtjänsten. Detta skulle visa sig viktigt bland annat för det långsiktiga arbetet där familjerna senare bjöds in till samtal och försök att skapa allianser mellan föräldrarna och mellan föräldrar och kommun. Genom att informationen kom tidigt fick socialtjänsten en möjlighet att förbereda sig, vilket senare i processen föranledde en polis att ge detta möjligen något ovanliga omdöme om socialtjänsten: ”soc har varit så briljanta i det här ärendet”.

Med ”resursallockering” menar jag i detta fall den mobilisering som skedde där resurser som inte per automatik finns i ärendet kopplades in. Det är lätt att förundras över det stora antal verksamheter och aktörer som är inblandade i arbetet med ungdomar som begått allvarliga brott. Vid ett av de möten jag var med på hade tiotalet verksamheter enbart från den sociala resursförvaltningen samlats. Polisens ungdomsutredningsenhet hade kallat till mötet. Utöver dessa fanns några representanter från polisen själva och Ung och Trygg[18]. Då var ändå inte de ansvariga för ärendena eller den särskilda samordnare som tillsatts i stadsdelen, eller för den delen representanter från skolan med. Då detta var en träff för professionella fanns heller inte familjerna med. När en så stor mängd aktörer inblandade ställs det stora krav på en effektiv samordning dels för att se till att resurser verkligen mobiliseras, dels för att inte alltför mycket tid och resurser ska gå åt till olika möten. En utveckling av en samordningsmodell för de extraordinära situationerna handlar om två ytterligare aspekter som blev tydliga på mötet.

Den ena aspekten är att mängden av specialiserade verksamheter gör att det blir en närmast oöverstiglig uppgift för samarbetspartnerna att hålla reda på vad de olika verksamheterna arbetar med och var gränserna mellan dem går. Det var också så att verksamheterna i viss mån själva inte var helt klara över hur det såg ut, vilket ansvar respektive part egentligen hade. Det andra var att trots att så många resurser hade samlats verkade det ändå finnas känslan av resursbrist. Denna brist kan i sin tur ledas tillbaka på skilda meningar om hur de bäst skulle samverka.

Det tydligaste exemplet på sådana olikheter var att polisen ville att de som arbetade med att ge stöd till brottsoffer skulle finnas på plats där poli-

18 Nätverkslag, medling, stöd till unga brottsoffer, brottofferjouren, enhet för mångkulturell utveckling, kriscentrum för män, familjerådgivning, ungdomstjänst, centralt placerade inom den sociala resursförvaltningen. Vid tidigare möten hade även rådgivningsbyrån Mini-Maria och socialsekreterare hos polisen närvarat.

serna satt för att kunna knyta kontakt med offren direkt. De som arbetade med unga brottsoffer menade istället att det bara är för polisen att ringa när de har önskemål om att de kommer, så kan de ordna med möten vid behov. En person från medlingsverksamheten kunde däremot se det som positivt att finnas i lokalerna och knyta kontakt med ungdomarna, men menade att medling inte var samma sak som att ge stöd till brottsoffer.

Det är lätt att undra över hur samverkan är möjlig att upprätthålla när verksamheter dels blir mer specialiserade, dels utvecklar sin egen verksamhetslogik. De skilda logikerna som bland annat innebär olika inställning till när man ska samarbeta, hur ärenden ska överföras och hur relationerna mellan verksamheterna bör se ut. Man kan närmast tala om en ”divisionalisering” av det sociala arbetet. Detta ställer samverkanskanalerna inför nya påfrestningar och i sin tur till behov av olika samarbetsprojekt. Hur mycket bör samarbetspartnerna egentligen ha koll på för att kunna samarbeta väl? Eller kommer det mer att handla om den personliga inställningen, och att samarbete utvecklas där ”tycke uppstår”? Mängden av verksamheter är i och för sig särskilt påtaglig vid de extraordinära träffarna som denna, men det pekar ändå mot ett dilemma för Ung och Trygg-samarbetet. Vilken roll kan lokala och centrala aktörer spela för att på bästa sätt komplettera varandra och hur skapar man flöden mellan verksamheter med så liten resursåtgång som möjligt samtidigt? Hur bevarar man den lokala kontrollen över arbetet samtidigt som bästa möjliga resurser sätts in som lösningar?

För att besvara frågan om hur samordningen kan bli så effektiv som möjligt måste man ställa den i relation till syftet. Man kan tycka att det vid detta tillfälle var en onödigt stor samlig av aktörer och verksamheter som samlades. Det är dock viktigt att se att det inte fanns så mycket tidigare erfarenheter av samarbete mellan dessa aktörer att luta sig tillbaka mot. Flera av verksamheterna var dessutom nya både i sig själva och inför varandra. Hela den sociala resursförvaltningen var ju en relativt färsk konstruktion vid tillfället. Orsaken till den stora mobiliseringen syftade därför till att finna former och att låta olika verksamheter möta varandra. Om inte människor känner till varandras verksamheter och när de inte alls har mött varandra är det mycket svårare att finna gemensamma idéer och möten för att använda varandra på bästa sätt. Syftet med att samla människor och verksamheter är att det ska leda till en *alliansbildning* av olika goda krafter. Med en sådan menar jag att olika aktörer skapar samarbetsrelationer till varandra och identifierar tillräckligt mycket av gemensamma mål och värden för att de ska vilja utveckla ett arbete tillsammans, eller i alla fall agera på något sätt samordnat. En alliansbildning bygger på att de deltagande har en vilja och möjlighet att faktiskt bidra till arbetet, vilket underlättas om de känner en samhörighet

till gruppen. En sådan arbetsgemenskap är svår att enbart basera på formella uppdrag utan skapas ofta just genom möten, att man känner till varandras verksamheter och att man har en någorlunda god kunskap om vad som sker i den gemensamma strävan. Sammandragningen som beskrivits ovan, men också den som skedde lokalt från socialtjänst med medverkan från polisen där föräldrarna bjöds in, kan ses som försök att etablera allianser och ett test för att se vilka som deltog och vilka som ställde sig utanför.

Fördelen med att sammanföra många verksamheter är möjligheten att skapa större allianser och möjlighet till flera kreativa idéer. Nackdelar med sammanförandet är att de är svårplanerade. Almanackorna är vanligen fulltecknade och möten tar också stora resurser i anspråk. Jag vill här samtidigt resonera kring strategin att uppmana folk att bidra till arbetet. Det finns ibland en form av ”kollektinsamling” där den som avstår från att ge sitt bidrag framstår som snål och ogin. ”Vad kan du bidra med?”, är en vanlig fråga. Detta kan skapa bräckliga allianser som riskerar att spricka och motverka sitt syfte om de involverade känner sig tvingade att bidra fast de ser att de egentligen saknar möjlighet, och att de inte tar ansvar för vad de åtagit sig. Det kan också uppstå motsättningar mellan aktörerna när någon uppfattas obenägen att leva upp till andras önskemål eller bidra på annat sätt än genom den ordinarie verksamhet han/hon har. Allteftersom de olika aktörerna och verksamheterna finner samarbetsformer och lär känna varandra bättre borde det vara möjligt att precisera vilka verksamheter som är lämpliga att bjuda in till att etablera tätare arbetsgemenskaper.

De som har ansvar för en extraordinär samordning skulle på denna punkt mycket väl kunna hämta inspiration från hur nätverkslagen arbetar inför ett möte. Genom att först identifiera viktiga aktörer, få dem att förstå den aktuella situationen, skulle man kunna hitta effektiva och välfungerande samarbetsformer, där var och en hinner förbereda sig inför arbetet. För att åstadkomma detta ser jag framför mig att formerna för samarbetet mellan centrala aktörer tar ytterligare. Jag tänker då i synnerhet på kanalerna mellan Ung och Tryggs kansli, polisens ungdomsutredningsgrupp och den sociala resursförvaltningen, då dessa kommer att vara betydelsefulla oavsett vilken stadsdel som påkallar extraordinär samordning. Gemensamma återkommande planeringsmöten samt att en mindre grupp, förslagsvis med en person från respektive organisation, bildas för att bistå stadsdelarnas arbete när det handlar om extraordinär samordning kan vara ett steg på vägen[19].

Modellen som visades ovan beskriver en arbetsprocess som börjar med

19 Under hösten 2007 påbörjades ett arbete inom den sociala resursförvaltningen med just denna intention att skapa mindre och effektivare konstellationer för samarbetet med stadsdelarna i ungdomsfrågorna.

”inkommande” (ärenden) och efter ett antal delmoment passerats slutar i interventioner och får ett utkommande resultat. Så rationell är vanligen inte arbetsprocesserna i verkligheten. De olika delarna i modellen kan länka till varandra på flera olika sätt. För att processen ska flyta på mer smidigt så är det väsentligt att momenten länkas just genom information, återkoppling och uppdatering. När nya resurser kopplas in finns ofta behov av att förnya handlingsstrategierna, inte bara att planera för olika interventioner. Ett exempel är att en särskild grupp tillsattes för att upprätta en mediestrategi för det troliga scenarium att tidningar och andra medier började rapportera om händelserna.

Den sista delen i processen är en mängd olika ”interventioner”. Jag kommer inte gå in på dem i någon detalj här. Det var totalt sett frågan om massiva insatser när man lägger samman exempelvis institutionsplaceringar, hemmaplansbaserade stödinsatser, samtal med familjerna, stöd i skola, medlingar, stöd till brottsoffer, samtal med åklagare för de ungdomar som inte är straffmyndiga, samtal med butiksägare och hyresgäster som oroats med flera.

Jag vill alltså särskilja interventioner från ”utkommande” resultat. Orsaken är att det finns en skillnad mellan vad som faktiskt ges i form av olika åtgärder och insatser till ungdomarna och familjerna och vad insatserna resulterar i. Tudelningen tjänar till att markera behovet av att följa upp och lära av arbetet. Det utkommande är mer än enbart själva interventionerna, utan kan istället ses som det samlade resultatet av de ingående momenten i hela processen. Ett resultat kan exempelvis vara att de olika parterna funnit ett sätt att samarbeta på genom att de lärt känna varandra bättre, eller omvänt att de funnit att de inte fullt ut kan motsvara varandras förväntningar varför samarbetet får ske mer formellt, trots att det kan finnas behov av annat. För att se vad som är utkommande menar jag att man bör avsätta tid för reflektion där man följer upp vad man faktiskt lärt sig och vad som skulle kunna fungera vid fler tillfällen. I det ovan beskrivna fallet gjordes detta också i form av en konferensdag där arbetet presenterades och ytterligare utvecklingsbehov preciserades. En ambition med ovanstående modell för extraordinär samordning är att den skulle kunna tjäna som ett redskap vid en reflekterande dialog med inblandade. Utöver denna form av utveckling så finns det ett stort behov av fungerande rutiner för uppföljning av interventionerna som riktas till ungdomarna. Det är svårt att längre, i tider med ökade krav på att visa fram resultat och effekter, försvara att det saknas fungerande former för uppföljning av arbetet med ungdomar i riskzon.

F. Modellprövande

I det förra avsnittet skapade jag en modell för att diskutera den extraordinära samordningen. Här vill jag istället diskutera Ung och Tryggs ambition och kapacitet för att fungera modellskapande. Det finns nämligen flera svårigheter att skapa modeller. En sådan rör förhållandet mellan det ansvar som kansligrupp och lokala aktörer har. Olika röster har hörts om detta vilka roller olika aktörer borde ha. Vissa har menat att det centrala kansliet skulle fungera som en kunskapsbank och föreslog modeller för arbetet som man mot bakgrund av tidigare forskning visste fungerade. Andra har istället framhållit att kansliet bör vara understödjande till de lokala aktörerna, och enbart erbjuda struktur för arbetet och föra fram olika goda idéer som uppkommit i olika delar av staden. Det pågår samtidigt en mängd satsningar inom Ung och Trygg som har en modellskapande intention. Man kan nämna tidigare beskrivna projekt som ”Vingen Bygg” där ungdomar som hamnat utanför utbildningssystemet får en specialanpassad praktik där de bygger ett hus för försäljning på öppna marknaden. ICA-skolan är ett annat där arbetslösa ungdomar får en utbildning i samarbete mellan kommun och ICA i vad butiksarbete innebär. De har sedan stora möjligheter till arbete inom affärskedjan. Polisens satsning på att skapa poliser med ungdomsinriktning, sättet att planera verksamheter med hjälp av framtidsverkstäder kan också ses som modellskapande men med mer omfattande ambitioner. En kärnfråga för satsningen är emellertid modellskapande för (sam)arbete kring ungdomar i riskzon. I början av Ung och Trygg fanns ett försök med att distribuera förteckningar på ungdomar som var i riskzon i de olika områdena. Detta försök föll av flera anledningar, primärt för att det inte var förankrat hos samtliga parter och att socialtjänsten inte såg listorna som bidrag till deras arbete. Ett särskilt problem var att förteckningarna innehåll en så stor mängd ungdomar tillhöriga de olika stadsdelarna (upp till omkring 150 stycken) att det var svårt att se hur man skulle kunna arbeta mer offensivt med alla dessa. När en grupp bestående av socialchefer, skolchefer, polis och Ung och Tryggs kansli träffades föreslogs därför att man skulle välja ut en mindre grupp ungdomar, nämligen tre stycken. Det var då enbart frågan om de första fyra stadsdelarna (Bergsjön, Gunnared, Lärjedalen och Biskopsgården).

Socialtjänsten skulle stå för urvalet av ungdomar, Ung och Trygg-kansliet skulle bjuda in till träffar med involverade aktörer för planering och jag skulle utvärdera arbetet och se till vilka idéer som kom upp. En ambition var att fylla den så kallade trygghetskedjan med ett innehåll. Frågan om vad satsningen ledde till går att sammanfatta väldigt enkelt, förutom några träffar med anställda inom skola, socialtjänst och polis: ingenting. En första svårighet visade sig i att socialtjänsten hade svårt, bristande resurser för eller var ovillig

att ta fram ungdomarna. Det fanns knappt några ungdomar att samarbeta om. Bland de ungdomar som väl togs fram visade det sig att flera föll ifrån av olika anledningar. De kanske inte ville, ungdomen flyttade utomlands, blev placerad och så vidare. Det var särskilt svårt att få ett klartecken till att följa upp ungdomarna i och med att väldigt få efterfrågade samtycke till att delta i en uppföljning. Hur kunde de då gå så här?

Efter mina kontakter och samtal med de berörda tror jag att det har flera förklaringar. Det var det en satsning som uppfattades ligga utanför det ordinarie arbetet, särskilt inom socialtjänstens myndighetsutövning. Man var tvungen att anordna fler och särskilda möten och ställa andra frågor än socialsekreterarna vanligen gjorde. De socialarbetare som arbetar med mer förebyggande, uppsökande arbete kan ha större vana vid detta slags arbete, men de var inte involverade här. Ett arbete som ligger utanför ordinarie rutiner fordrar kraft, tid och resurser, något som få hade något överskott på. Men allt detta skulle man möjligen ha kunnat avsätta om man klart såg att det fanns en nytta med arbetet och att man såg framför sig vad arbetet konkret innebar. Det var dock ingen som hade någon egentlig bild av vad trygghetskedjan innebar – vad skulle man då motivera till? Samarbeta med andra i mån av behov gjorde man ju ändå. Man skulle alltså motivera klienter och sig själv till något som man inte riktig visste vad det handlade om, förutom då ”ökad samverkan” som många av deltagarna ändå uppfattade sig hålla på med. Det var ju ingen särskild metod eller andra resurser som fanns att tillgå. Slutligen var det problem med att arbetet leddes av en part som uppfattades utanförstående och som mer eller mindre tvingande till det egna arbetet. Det var i alla fall inte någon satsning man själv uppfattade sig kontrollera och se som positiv. Vad kan man då lära av detta?

När man jämför arbetet med ungdomsrånen som presenterats ovan med denna satsning på att utveckla samarbete kring tre ungdomarna slås man av att medan man i första fallet åstadkommit mycket och gett underlag till modellskapande, trots att man inte uttalat hade den ambitionen. I det andra fallet åstadkom man mycket litet och gav egentligen bara upphov till frustration bland olika parter, när man uttalat sagt att man skulle utveckla och pröva modeller. Jag tror att det handlar om hur relevant arbetet uppfattades för de inblandade parterna. I arbetet med ungdomsrånen fanns reella och konkreta problem att utgå från, deltagarna diskuterade utformningen av olika insatser och strategier i ”skarpt läge” och arbetet var en del av det ordinarie arbetet på ett mycket tydligare sätt. Arbetet med de tre ungdomarna uppfattades som en konstlad form med oklart mål som samtidigt krävde särskilda arrangemang. Konkretiseringen av trygghetskedjetanken bör därmed hellre sökas i det praktiska arbetet, än de särskilt anordnade metodutvecklingssatsningarna.

En annan form av modellskapande som tidigt initierades inom Ung och Trygg handlar om arbetet med enskilda ungdomar som dock verkar ha lyckats bättre är 24-timmarsmodellen. Denna innebär att kontakt med en ungdom misstänkt för brott ska tas snabbt från socialtjänstens sida för uppnå större effektivitet och skyndsamhet i processen, kontakt ska tas inom 24 timmar. Det positiva resultatet stärker samtidigt ovanstående diskussion om de mer artificiella modellprövande ansatserna. Det var nämligen konkret vad idén handlade om, vad som skulle göras och vad som var tanken bakom.

Det går säkert att skapa modeller genom särskilda satsningar, men för Ung och Trygg talar de hittills gjorda erfarenheterna för en *tydlig integration* av utvecklingsarbete i det ordinarie arbetet i organisationerna. Vidare verkar känslan av *lokal kontroll och ägarskap* till frågan vara väsentlig. Det är mycket svårare att få till stånd ett arbete om man uppfattas som extern part i förhållande till det egna arbetsområdet. Det är också viktigt att det finns en *tydlighet* i vad satsningen handlar om. För hur ska man kunna motivera klienter till att finnas med i ett utvecklingsarbete som man själv har mycket svårt att beskriva? Slutligen bör satsningen också uppfattas ge ett *väsentligt mervärde* till det ordinarie arbetet (För liknande diskussion se Forkby & Larsen, 2005; S. Johansson m fl., 2000).

Uppfattningar om Ung och Trygg

I rapporten ”Katalysatormodellen…” framkom att det fanns många starka och olika uppfattningar om Ung och Trygg. Det fanns de som var klart positivt ”entusiastiska” till Ung och Trygg. Dessa menade att satsningen hade inneburit en välbehövlig fokusering på ungdomsfrågorna samt att nya och gemensamma åtgärder hade underlättats. Det fanns också de som var kritiska och förhöll sig avvaktande. Kritikerna menade att satsningen var dåligt förankrad och att man från kansliets sida inte varit tillräckligt lyhörda vare sig för lokala behov eller frågat efter vilka erfarenheter som redan fanns av ungdomsarbetet. Det fanns en problematik i matchningen mellan stadsdelarnas arbete och kansliet/Ung och Trygg-satsningen. I rapporten analyserades dessa två ståndpunkter med hjälp av tidigare forskning kring mellanorganisatorisk samverkan. I rapporten menade vi att det inte är uppseendeväckande eller ovanligt att man finner sådana uppdelningar, mellan entusiaster och avvaktande. Det är snarast legio att man vid samverkansprojekt möter en hel rad av hinder av organisatorisk och professionell karaktär.

En del av dessa hinder uppstår som en följd av att organisationernas omgivning förändras och att detta fordrar omställningsprocesser som kräver kraft och energi. Ung och Trygg är ett i raden av projekt och satsningar som organisationerna har ställts inför att hantera under senare år. Det är därför inte konstigt att man inom organisationerna iakttar viss tveksamhet och försöker syna korten innan man går in i en satsning fullt ut. En kortsiktig satsning kan te sig alltför oekonomisk när det gäller att ställa om organisatoriska resurser snabbt. Men ju längre tid en satsning varar, desto mer sannolikt är det att organisationerna accepterar satsningen som en del av omgivningen. De involverade parterna lär sig också med tiden vilka strategier som fungerar sinsemellan samtidigt som deltagarna utvecklar ömsesidiga sociala relationer

som oftast gör samarbetet smidigare. Utvecklingen mot större acceptans är dock ingen självklarhet för en satsning. Man kan också tänka sig en utveckling där Ung och Trygg blev mer marginaliserad som en part i utvecklingsarbetet. Det är heller inget som säger att sociala relationer innebär att deltagarna får lättare att arbeta tillsammans. Fler kontakter kan självfallet också leda till fördjupade motsättningar.

Det finns ett behov av en förnyad och breddad undersökning av hur Ung och Trygg uppfattas bland samarbetspartnerna. Ung och Trygg har sedan den första utvärderingsrapporten publicerades blivit mycket mer omfattande än att omfatta embart de fyra ursprungliga stadsdelarna. Detta kapitel är resultatet av en webbaserad enkätundersökning som genomfördes i januari 2007. Enkäten gick ut till samtliga från vissa bostadsområden som dittills fram till mitten av hösten 2006 deltagit i någon form av Ung och Trygg-sammanhang. Med sådana sammanhang avsågs olika möten och övergripande gruppkonstellationer för satsningen. Stadsdelarna som valdes ut var först Gunnared, Lärjedalen, Bergsjön och Biskopsgården. Bedömningen var att man i dessa stadsdelar borde ha mer gedigna erfarenheter eftersom de varit med från start. Utöver dessa stadsdelar gick enkäten ut till de som medverkat i arbetet kring de stadsdelar där någon form av mer aktivt arbete skett inom ramen för Ung och Trygg. Dessa var Frölunda, Backa och Lundby. Tanken var att göra en jämförelse med de fyra första stadsdelarna och att nå en större bredd. Det var dock svårt att motivera att gå ut till stadsdelar där man inte kommit igång med något arbete inom Ung och Tryggs ram, eftersom man där inte hade någon förstahandserfarenhet. Ytterligare grupper som fick enkäten var de som bedömdes ha särskild kunskap och betydelse för ungdomsarbetet eller brottsprevention i Göteborg, såsom till grupper av fritidsledare, fältarbetare och brottsförebyggande råd. Dessa yrkesgruppers/verksamheters attityd till Ung och Trygg borde rimligen spela roll för vilka förutsättningarna för satsningen är. Totalt skickades enkäten ut till cirka 400 personer och resulterade i en svarsfrekvens på drygt 70 procent, vilket anses som mycket bra när det handlar om enkätundersökningar. Enkätundersökningen genomfördes i samarbete mellan författaren och Anna Johansson, då anställd vid FoU i Väst/GR och doktorand vid Handelshögskolan Göteborgs Universitet.

Det är många saker att ta hänsyn till när det handlar om giltigheten för kvantitativa undersökningar, likaväl som det är för kvalitativa. I enkätundersökningar handlar det särskilt om frågekonstruktion, urval och bortfallsanalys (Grinnell & Unrau, 2005; Trost, 1994). För att läsaren själv ska kunna ta ställning till genomförandet finns en detaljerad redovisning av enkätkonstruktion och metodmässiga överväganden för denna undersökning finns i bilaga 1, enkäten finns som bilaga 2.

I och med att bortfallet är så pass lågt i undersökningen, och att inga problematiska skevheter i svarsfrekvens finns mellan olika grupper bör undersökningen väl representera den undersökta populationen. En annan fråga handlar om generaliserbarheten, vilket handlar om urvalets relation till populationen. I och med att urvalet av undersökningsgrupp har gjorts strategiskt för att fånga åsikter från de som har gjort egna erfarenheter av Ung och Trygg och/eller har särskild betydelse för ungdomsarbetet, kan resultatet naturligtvis inte extrapoleras till dem som inte har sådana erfarenheter eller funktioner. Tanken är ju att dessa grupper har störst förutsättningar att bidra med genomtänkta synpunkter. Å andra sidan är undersökningen en totalundersökning av dem som deltagit (och vars adress eller tillhörighet gått att återfinna). Undersökningen bör därför väl spegla uppfattningar bland dem som har egna erfarenheter av Ung och Trygg, men kan inte generaliseras till andra grupper. Man kan exempelvis inte säga att resultatet är giltigt för ett tvärsnitt av alla anställda inom en viss verksamhet eller bland samtliga anställda i de olika stadsdelarna i Göteborg.

Resultat

Först redovisas grunduppgifter om de som besvarat enkäten, därefter presenteras svaren på frågor som relaterar till Ung och Trygg. I enkäten efterfrågades också synpunkter på ungdomssituationen i det egna området och vilket utvecklingsbehov man såg. Dessa svar följer på redovisningen av synpunkter på Ung och Trygg.

Verksamhet och funktion

Bland de svarande är de flesta anställda inom de stora verksamhetsområdena Socialtjänst och Förskola/skola, men det finns en stor bredd av andra verksamheter representerade. Det är naturligt att det kommer fler svar från vissa verksamheter eftersom dessa involverar fler anställda. Det är på motsvarande sätt inte konstigt att det enbart är två svar från åklagare. Några av de svarande har inte kunnat placera in sig i en särskild verksamhet eftersom de arbetar verksamhetsövergripande i lednings- eller planeringsfunktion.

Figur 6. Enkätsvar redovisade per verksamhet.

Många av aktiviteterna och grupperna som skapats inom ramen för Ung och Trygg vänder sig i första hand till personer i någon form av ledande funktion. Det är en medveten strategi att nå dem som har stort inflytande på organisationens arbete och utvecklingsstrategier. En del aktiviteter, såsom olika tematräffar och dylikt har däremot vänt sig till en bredare grupp. Inriktningen på ledningsfunktioner avspeglar sig i enkätsvaren genom att knappt sextio procent var chef eller hade arbetsledande funktion. Svaren avspeglar åsikter och attityder bland en grupp som har särskilt stort ansvar för verksamheterna och som kan antas ha stort inflytande över arbetet och attityderna bland övriga anställda. Svaren kommer alltså till stora delar från en nyckelgrupp för ungdomsarbetet. Det är en förhållandevis erfaren grupp, två tredjedelar hade längre erfarenhet av det nuvarande verksamhetsområdet än fem år, och endast omkring en tiondel hade kortare erfarenhet än två år.

Diagrammet (figur 7) visar vilka stadsdelar som de svarande arbetar i eller om de arbetar övergripande eller i andra stadsdelar. Svaren i de största grupperna kommer från dem som arbetar eller på annat sätt är verksamma i stadsdelarna Gunnared och Lärjedalen.

Figur 7. Enkätsvar redovisade per stadsdel.

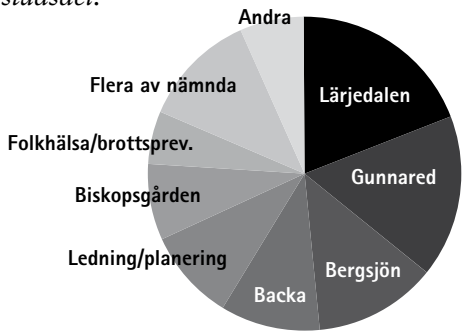

Anknytning till Ung och Trygg

En central fråga i implementeringen av Ung och Trygg har varit vilka som egentligen ingår i Ung och Trygg. Det är ni alla och inte vi i kansliet som är Ung och Trygg, har man närmast med en dåres envishet sagt från kansliets sida och fortsatt ungefär med att ”det är era idéer som ska komma fram och vägleda arbetet, vi är bara ett redskap i denna process”. Ett redskap som är till för att skapa struktur och understödja processerna. Samtidigt finns det ett behov i varje organisation att visa att man är duglig och kompetent, så också hos kansliet. I vissa sammanhang kommer därför presentationen av vad man kansliet har åstadkommit själva att lyftas fram, och då inte enbart som en understödjande verksamhet. Det är dock svårt att komma ifrån att när man anställt personer till ett centralt kansli, när man arrangerar särskilda möten under Ung och Tryggs beteckning och när man upprättar särskilda samverkansstrukturer, kommer många, åtminstone när de svarar spontant, att förknippa Ung och Trygg med kansliet. Några frågor i enkäten handlade om detta område. I vilken mån uppfattade man sig som en del av Ung och Trygg och i vilken mån var det något som andra höll på med? Det handlade både om att undersöka hur identifikationen med satsningen var och om den som svarade arbetade med ungdomsfrågor eller prevention. Nedanstående diagram visar i vilken mån man uppfattade sitt arbete som en del av Ung och Trygg.

Figur 8. Andelen som såg sitt arbete som en del av Ung och Trygg fördelat på a) chefer/ arbetsledare och övriga anställda samt b) hur ofta de arbetet med frågor om ungdomar, brottsprevention. Procent.

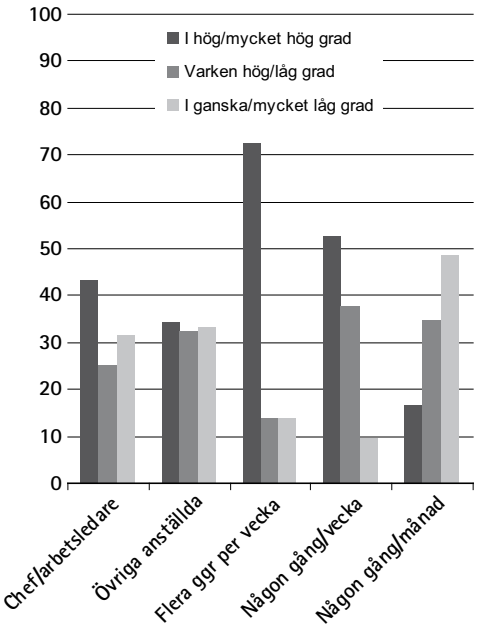

Det är svårt att dra några mer långtgående slutsatser från svaren om huruvida Ung och Trygg har blivit till en del av det ordinarie arbetet i organisationerna. Det är ju delvis en definitionsfråga om vad som ingår respektive ligger utanför. Trots detta urskiljer sig några resultat. Uppenbart är det så att de som ofta arbetar med frågor som de ser som en del av Ung och Trygg också betraktar sitt arbete som en del av satsningen. Det kan tyckas självklart, men behöver inte vara det. Man skulle kunna uppfatta sig avskiljd från och främmande inför Ung och Trygg även om man arbetar med sådana frågor som man uppfattar är relaterade till satsningen. Chefer och arbetsledare ser sig i högre grad som en del av Ung och Trygg än övriga. Det gäller även om de inte arbetar i lika hög grad med ungdomsfrågorna som övriga anställda. Känslan av större tillhörighet till Ung och Trygg bland chefer och arbetsledare kan ha att göra med att dessa funktioner ofta är del av styrgrupper för satsningen. De har därmed fått mer information om och insikt i projektet och har dessutom haft möjlighet att påverka det. Även de som är verksamma inom bostadsförvaltning uppfattar i hög grad sitt arbete som en del av Ung och Trygg, även om de själva inte arbetar ofta med sådana frågor. Mest intressant är att ju oftare man arbetar med de frågor som Ung och Trygg avser desto mer positiv till satsningen är man, se mer nedan.

Den vanligaste Ung och Trygg-aktiviteten de svarande hade deltagit i var Framtidsverkstäder, därefter kom uppföljning av framtidsverkstad och andra former av seminarier och träffar. Omkring hälften av de svarande hade deltagit vid en eller två olika former av aktiviteter. För många av de svarande kan en sådan form avse ett flertal tillfällen, exempelvis vid ledningsgrupper och arbetsgrupper.

Ung och Trygg förändrades efter det första projektåret till att omfatta hela Göteborgs Stad och inte enbart de fyra stadsdelarna som var med ursprungligen. Det var oklart hur förändringen skulle tas emot. Kritik hade kunnat uppstå med hänvisning till ändrat fokus genom större geografisk omfattning och risk för att mindre vikt skulle läggas vid de stadsdelar som har särskilt stora svårigheter. Det visade sig dock att majoriteten av de svarande (omkring 70 procent) menade att det var positivt att en sådan utökning skett, även om det faktiskt var ett mindre stöd i de fyra ursprungliga stadsdelarna (här var stödet omkring 65 procent medan det var 80 procent bland övriga). Det var mycket få som var klart negativa till utvidgningen, men några var kluvna, eller hade inte bildat sig en uppfattning. Drygt femtio kommenterade också sitt svar. Man kan dela in deras kommentarer i fyra grupper. Många bland de positiva betonade att man såg utvidgningen som ett naturligt steg för en förbättrad helhetssyn.

> Jag tror att det betyder mycket att man får en helhetssyn och samsyn på frågor om ungdomar och framtid bland annat. Genom Ung och Trygg kan en dialog föras över hela kommunen och vi kan dela goda exempel, kunskap och så vidare.
>
> Satsningen rör hela staden och inte bara några stadsdelar. En viktig del i satsningen är den strukturella och politiska såsom segregation, fattigdom, arbetslöshet och utanförskap.

Flera påpekade också att eftersom ungdomarna flyttar på sig och brottsligheten är rörlig kan inte ungdomsarbetet begränsas till några få stadsdelar.

> Brottsligheten har inga gränser därför är det viktigt att arbeta i hela Göteborg. Vi måste ju ta ansvar för hela staden.

Men det fanns också kritiska röster. Vissa menade att utvidgningen kunde medföra att fokuseringen på de mest behövande stadsdelarna förlorades.

> Uppbackningen från polisen försvann när arbetssättet utvidgades till att omfatta hela staden. Vi klarar därför inte längre att leva upp till intentionerna i Ung och Trygg.
>
> Negativt för Lärjedalen där jag är verksam. Utvidgningen har minskat fokus på de mest utsatta stadsdelarna.

Den fjärde gruppen uttryckte sig mer generellt kritiskt om satsningen. Flera menade att Ung och Trygg var otydligt och att koppling till stadsdelarnas arbete hade misslyckats. En uppfattning som nedan, att Ung och Trygg är en extern organisation (och inte en nätverksorganisering) som skapat parallellprocesser, kan försvåra för Ung och Tryggs att nå in i organisationen. Ung och Trygg kan uppfattas som ett externt hot utifrån. I slutet av denna rapport diskuteras olika sätt att koppla samman olika aktörer inom Ung och Trygg och göra satsningen relevant för olika parter.

> Ung och Trygg som organisation har inte gett oss något nytt. Att skapa en övergripande organisation hux flux är inte bra - allt det som redan görs i sdf bryr man sig inte om - dessutom skapades massa parallella processer och grupper som skulle pyssla med samma saker som den egna organisationen gjorde i någon annan konstellation. Däremot menar jag att vi arbetar med frågor som är Ung och Trygg frågor men vi arbetar INTE med dem.
>
> I grunden är min uppfattning att en central organisation som Ung och Trygg och dess tillkomst har svårt att fungera. Det skulle förutsätta en tydlig och efterfrågad kompetens som annars inte finns i stadsdelarna.

Några uttryckte här även kritiska mot den ordinarie verksamheten och såg att Ung och Trygg borde bli mer kraftfullt och få större resurser, vilket kunde uttryckas som:

Ge ung och trygg mer/större mandat!

Kunskap om Ung och Trygg

För att skapa medvetenhet om satsningen och motivera till gemensamma strategier är information en kritisk faktor. Att sprida information är inte en enkel uppgift. Det handlar om att utveckla en kommunikation som är tydlig, klar och anpassad för målgruppen. Men även information som är väl anpassad för sitt syfte och målgrupp måste finna vägar för att verkligen kunna nå in i informationsöverlastade organisationer. Det är ofta här de största problemen finns. Hur informationen ska utformas kan avsändaren ha kontroll över, men om den verkligen når mottagaren (oavsett hur välgjord informationen är), är en annan fråga. Det handlar med andra ord att tänka i termer av att ”nå in” inte bara att ”nå ut” med information.

En annan sak är var kunskap om en företeelse hämtas. Att själv kontrollera vilken information som sprids kan vara en fördel i och med att detta ger större möjligheter till att styra hur informationen ska ges. Samtidigt kan det finnas en styrka i att information ges inom organisationernas ordinarie system för information, då det kan vara ett tecken på att verksamheten blivit etablerad. Mer svårhanterligt kan det vara om externa informationskällor står för den huvudsakliga informationen. Exempelvis: om deltagarna skulle uppfatta att deras främsta informationskälla om Ung och Trygg är medierna. Det var därför intressant att undersöka vilka källor som utgjorde basen för information om Ung och Trygg.

De besvarande fick markera de tre viktigaste källorna. I diagrammet nedan har alla markerade källor förts samman och viktats efter deras relativa betydelse. Vad som är värt att notera i denna sammanställning är att Ung och Tryggs hemsida och det nyhetsbrev som skickas ut från kansliet ses som viktiga informationskällor. Att informationen främst kommer från chefer och arbetsledning är inte så konstigt i och med att dessa funktioner har särskilt ansvar för att delge information. Som minst betydelsefull källa var kansliets egen ”face-to-face information. Eftersom såväl nyhetsbrev som hemsidan produceras av kansliet är ju deras inflytande över den information som går ut större än den sektor de motsvarar i diagrammet. Det kan ju också vara så att den information som chefer och arbetsledare för vidare just kommer från kansliet direkt eller indirekt. Kollegor, medierna och seminarier/möten spelar också en viss roll i att ge information. Man kan uttolka att medierna

uppfattades ha en begränsad roll. I sammanhanget kan man nämna att kansliet inledningsvis hade en strategi att återkommande träffa olika anställda ”informatörer” för att de skulle sprida kunskap vidare. Denna strategi verkade inte fungera, enligt kansliet då informatörerna hade så många andra arbetsuppgifter än just att sprida information i organisationen.

Figur 9. Informationskällor om Ung och Trygg.

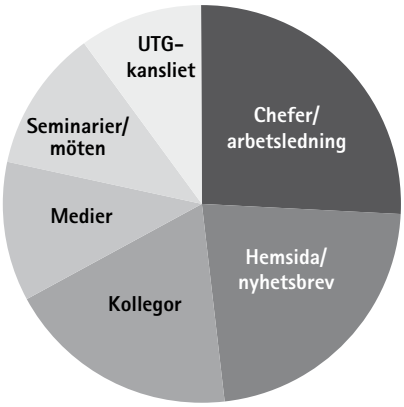

En annan sak än att spåra varifrån man uppfattar sig få information är att fråga om den uppfattas som tillräcklig. Här framkom en skillnad i svaren mellan chefer och arbetsledare å sin sida och de utan dessa befattningar å den andra. Medan omkring två av tre chefer och arbetsledare uppfattar informationen som tillräcklig så var det färre än hälften bland övriga som höll med om detta. Informationen verkar alltså nå organisationsledningen, men det verkar finnas problem med att den fastnar där. Det är i och för sig naturligt att de förra får mer information än de senare. Frågan avsåg dock inte om mängden av information, utan om man fått den information man uppfattade sig behöva. Även om det kan vara svårt att bedöma värdet av information man inte uppfattat sig ha fått, så är det ändå värt att uppmärksamma att det finns ytterligare behov av att *nå in* med informationen. Det är ju också värt att påminna om att undersökningen gäller de stadsdelar som varit med i Ung och Trygg under en period. När nya stadsdelar ansluter sig blir informationsbehovet antagligen också större.

De som har valt att kommentera i vilken mån de nås av information om Ung och Trygg har i allmänhet kritiska synpunkter. Flera menar att när det inte händer något särskilt, såsom när satsningen initierades, så kommer inte mycket information. Sammantaget kan det tyda på att det finns vissa svårigheter när det handlar om att Ung och Trygg ska vara en ordinarie del av det vardagliga arbetet i organisationerna. Två kommentarer som går i denna riktning citeras här.

> Svårt besvara egentligen – nås egentligen inte speciellt mycket av info överhuvudtaget om jag ska mena att jag verkligen tar del av den – dock kommer ju nyhetsbreven regelbundet men hinner sällan kolla dem

> Jag får ingen information vilket förvånar då stadsdelen var en av de stadsdelar som var med i startsatsningen, och som jag antar också avsatt medel för verksamheter.

Några påpekar också att information om Ung och Trygg är betydelsefull i och med att satsningen kan uppfattas diffus. Vad handlar det egentligen om, finns det några särskilda resurser eller erbjudanden?

> Vi tar reda på det vi behöver. Däremot är den sannolikt otillräcklig generellt sett då vi får många frågor om vad Ung och Trygg är egentligen.

> Skulle behövas mer information om vad Ung och Trygg mer konkret erbjuder, vad de kan tillhandahålla och jobba med.

Som vi skrev om i första delrapporten (Katalysatormodellen…) så är det här den sorts satsning som är utsatt för en rad påfrestningar i förhållande till dess legitimitet som ”förändringsagent” och hur verksamheten skall förstås. Det tangerar frågor om vem som bär ansvaret för ett visst arbetsområde och vad som egentligen är syftet med en extra satsning. Om samverkanspartnerna inte kan se att de får positiva saker ut från ett samarbete, i form av andra resurser eller metoder et cetera, underkastas satsningen ett närmast kontinuerligt identitetsarbete. Och med ett så stort antal aktörer involverade från så många organisationer så ska det till mycket välfungerande strukturer för att verkligen kunna nå in.

De ovanstående frågorna om information ger en indikation om i vilken mån deltagarna överhuvudtaget nåddes av vad som skedde inom Ung och Trygg. En annan sak är vilka områden de uppfattade att de hade kunskap om. I enkäten ställdes frågor om syftet med Ung och Trygg, om det lokala arbetet och om kansliets arbete. Av svaren kan man se en fallande skala. Medan det stora flertalet kände till vad Ung och Trygg syftar till, var det betydligt färre som var förtrogna med det lokala arbetet och i sin tur fanns det ännu mindre kunskap om kansliets arbete. Detta resultat understryker behovet av en välfungerande och kontinuerlig information. Det är lätt att de som en gång varit engagerade i arbetet förlorar kraft om de får uppfattningen att ingenting händer. Frågor kan uppstå om vad arbetsgruppen egentligen är till för, om de lever sitt eget liv fjärran från samarbetspartnerna. Varje verksamhet som har så stort behov av kontinuerlig förankring som Ung och Tryggs kommer snart mötas av den klassiska legitimitetsfrågan som inledde förra kapitlet ”vad gör ni *egentligen*?”, om den förlorar kontakt till dem den är beroende av. I

Figur 10. Andelen som känner till Ung Tryggs syfte, lokalt arbete och kansliets arbete.

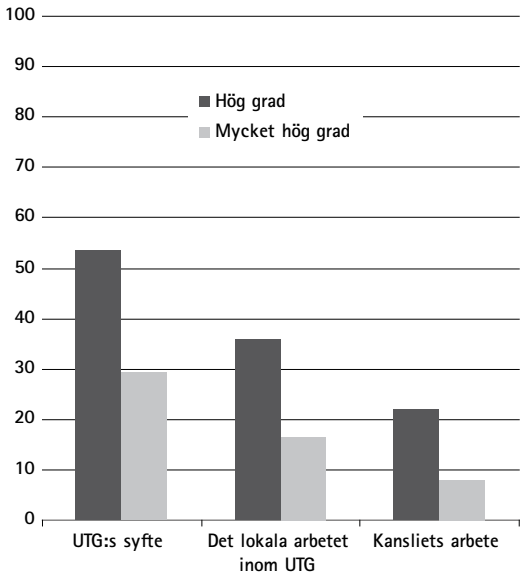

diagrammet ovan redovisas de som upplever att de är väl förtrogna med Ung och Trygg i tre aspekter: de som svarade med att de i mycket hög respektive i hög grad kände till Ung och Tryggs syfte, det lokala arbetet som skedde och vad kansliets arbete bestod av.

Inställning till Ung och Trygg

Än mer betydelsefullt än om information når in, är naturligtvis hur Ung och Trygg uppfattas. I enkäten fanns elva frågor som handlade om dessa attityder. Först fanns frågor om i vilken mån Ung och Trygg uppfattas bidra och om organisationen var viktig för det förebyggande arbetet med ungdom i riskzon. Därefter fanns några frågor om samverkan och slutligen om informationsspridning.

I rapporten ”Katalysatormodellen…” fann vi att det fanns en tveksamhet till satsningen från en inte oväsentlig del av de intervjuade. Då tillfrågades stadsdelschefer och ansvariga för individ- och familjeomsorg och skola samt deltagare i styr- och ledningsgrupper. Nu är undersökningsgruppen väsentligt utökad vad gäller verksamheter, antal svar och stadsdelar. Den kan därmed ge en mer generell bild, men kanske inte djupare eftersom enkätundersökningar är sämre på att fånga sådana uppfattningar som fordrar ett resonemang för att utveckla. Det är visserligen intressant att ställa frågan om inställningen till Ung och Trygg har förändrats över tid, men det går inte inom ramen för denna undersökning att ge några klara svar eftersom mätningarna inte är jämförbara. Som ni snart kommer att se kan man dock ana en klart positiv

förändring i attityderna till Ung och Trygg. Det är ändå viktigt att hålla i minnet att legitimitet inte är något som man vinner en gång för alla i en satsning som Ung och Trygg. Snarare bör man tänka att det finns ett närmast ständigt närvarande legitimitetshot i dess konstruktion med så många involverade – legitimitet är en färskvara. Jag kommer att återkomma i diskussionen till vilka de viktigaste hoten är och något om hur de kan hanteras. En till markering är nödvändig. Det finns ingen måttstock för vad som är ett bra resultat i dylika mätningar, utan resultatet måste tolkas och översättas. Det är dock sällan man får riktigt dåliga ”betyg”, eller ens medelmåttiga betyg i liknande undersökningar. I undersökningar av karaktären ”nöjd kund” finns en tumregel att vara vaksam på resultat lägre än 75 procent nöjda kunder (Grinnell & Unrau, 2005).

I vilken mån denna regel är applicerbar på Ung och Trygg är omöjlig att besvara. Att mäta attityder till Ung och Trygg är annorlunda än kundundersökningar eftersom de involverade här inte är några kunder, patienter eller liknande utan samarbetsparter. De ingår i komplexa ömsesidiga relationer som inte kan reduceras till någon enkel kund–säljare relation. Hur det påverkar svaren att en stor andel har ledande funktioner är svårt att bedöma. De positiva svaren skulle kunna tänkas bli fler eftersom ledarnas uppgifter ofta handlar om att förmedla en positiv attityd inåt i organisationerna för att främja utvecklingsarbetet. De kan också påverkas av tydligare krav om lojalitet. Man kan också tänka sig att man får fler negativa svar eftersom dessa funktioner måste bevaka förändringar i omgivningen och se till att ”obehöriga” håller sig utanför det egna ansvarsområdet. Samtidigt var det många som i rapporten Katalysatormodellen… uttryckte kritik. I och med den komplexitet som Ung och Trygg innebär, att satsningen ställer organisationerna inför nya utmaningar och värderingssystem samtidigt som det tidigare varit lätt för personer i ledande befattningar att uttrycka kritik så är det min bedömning att tumregeln om 75 procents tillfredsställelse för ett godkänt resultat kan vara i överkant. Ett sätt att nyansera den gruppen som uttrycker tillfredsställelse är att ställa den i relation till hur många som är kritiska. Man ser då hur stor grupp som antingen inte har en tydlig bild av Ung och Trygg eller har blandande uppfattningar och hur många som är övervägande kritiska.

I figur 11 presenteras i vilken mån Ung och Trygg i Göteborg uppfattas bidra respektive om detta samarbete är viktigt i arbetet med barn och ungdomar. Såväl det förebyggande som arbetet med ungdom i riskzon efterfrågades. I redovisningen har de som instämmer helt och de som instämmer delvis slagits samman till påstående om Ung och Tryggs betydelse, samma sak har gjorts med de som delvis tar avstånd och de som tar helt avstånd.

Figur 11. Andel som uppfattar att Ung och Trygg bidrar till/är viktigt för utvecklingen av förebyggande arbete och arbete med ungdom i riskzon. Procent.

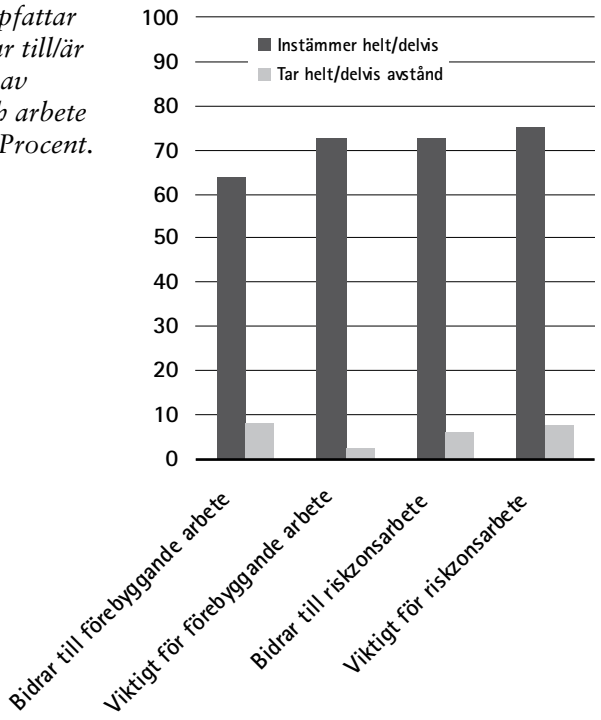

Det första man kan konstatera är att det finns en stor skillnad mellan hur många som är till övervägande del positiva till Ung och Trygg och de som är till övervägande del kritiska. De positiva rösterna har en andel som varierar från knappt 65 procent till tre fjärdedelar. Den lägsta noteringen av positiva svar rör påståendet att Ung och Trygg bidrar till att utveckla det förebyggande arbetet. I övrigt är svaren på samma nivå. En tolkning är att Ung och Trygg i första hand uppfattas som en satsning på att utveckla arbetet med ungdomar i riskzon och att fler uppfattar att det kommit konkreta resultat från detta. Något färre har dock kunnat notera att Ung och Trygg bidragit till utvecklingen av det förebyggande arbetet.

Fler skeptiska i nordost

Hur det totala antalet svarande fördelar sig i fråga om attityder till Ung och Trygg kan enbart ge en allmän bild. För att ge en mer nyanserad uppfattning har analyser gjorts för att identifiera om och i så fall var det finns intressanta skillnader i svaren från olika grupper. Två beräkningar gjordes, den första för att undersöka utfallet för olika stadsdelar, den andra som ett steg att

undersöka om det fanns skillnader mellan de som främst arbetade i någon av de för Ung och Trygg ursprungliga stadsdelarna (Lärjedalen, Gunnared, Bergsjön och Biskopsgården). De anställda i dessa stadsdelar har ju haft möjlighet att bilda sig en uppfattning över längre tid och har sannolikt fler erfarenheter av samarbetet.

Det visar sig faktiskt att det finns en skillnad i inställningen till Ung och Trygg mellan stadsdelarna. Den handlade dock inte om en skillnad mellan de fyra ursprungliga stadsdelarna och övriga, utan om stadsdelarna i nordost, alltså stadsdelarna i Angered (Bergsjön, Gunnared och Lärjedalen) i förhållande till övriga. Överlag fanns en mer skeptiskt hållning i nordost än i andra stadsdelar. Den stadsdel som utmärker sig genom det största stödet, eller tilltron till Ung och Trygg är Backa, en stadsdel som varit omtalad på grund av en tilltagande problematisk ungdomssituation under tidsperioden då enkäten besvarades. Man kan se det i nedanstående diagram som avser de frågor som fått mest positivt stöd till den som fått minst.

Tabell 1. Uppfattning om i vilken mån Ung och Trygg är viktigt för att utveckla arbetet med ungdom i riskzon fördelat på stadsdelar i Nordost/ övriga. Procent.

"Ung och Trygg är viktigt för att utveckla arbetet med ungdom i riskzon"	Nordost	Övriga
Instämmer helt	34,4	58,9
Instämmer delvis	29,5	24,7
Varken instämmer eller tar avstånd	23,0	13,3
Tar delvis avstånd	9,8	3,2
Tar helt avstånd	3,3	0

Resultatet är signifikant på ***-nivå. Signifikansnivåer: p<0,001 ***, P<0,01 **, p<0,05

Gruppen som är allra mest positiv är klart mindre i de nordöstra stadsdelarna än i de övriga, omkring en tredjedel mot knappt sex av tio. De som är övervägande kritiska och de som har svårt att ta ställning är därmed också fler i nordost. Gruppen som placerar sig i mittenalternativet kan dels vara sådana som inte har tillräckligt med kunskap för att kunna avge ett svar åt endera hållet, dels sådana som uppfattar att deras positiva och negativa uppfattningar tar ut varandra. I nordost borde gruppen som inte kunnat bilda sig en uppfattning vara mindre än i andra stadsdelar på grund av att Ung och Trygg verkat under längre tid i dessa.

Tabell 2. Uppfattning om i vilken mån Ung och Trygg bidrar till att utveckla det förebyggande arbetet fördelat på stadsdelar i Nordost/övriga. Procent.

"Ung och Trygg bidrar till att utveckla det förebyggande arbetet med barn och ungdomar. "	Nordost	Övriga
Instämmer helt	15,9	36,1
Instämmer delvis	35,2	38,0
Varken instämmer eller tar avstånd	36,1	22,2
Tar delvis avstånd	11,5	3,2
Tar helt avstånd	1,6	0,6

Resultatet är signifikant på ***-nivå. Signifikansnivåer: p<0,001 ***, P<0,01 **, p<0,05.

De andra variablerna vad gäller attityder till Ung och Trygg har ett liknande mönster som de ovanstående två. Man kan alltså konstatera att det finns en skillnad mellan stadsdelarna i nordost och övriga, där inställningen till Ung och Trygg bland de förra är om inte kritisk så mer avvaktande. När det gäller i vilken mån man ser att Ung och Trygg konkret bidrar till att utveckla det förebyggande arbetet är det ungefär varannan som instämmer.

Ung och Trygg som utvecklings- och samarbetsorganisation

Några frågor i enkäten avsåg också att undersöka i vilken grad Ung och Trygg uppfattades som en satsning som gynnade samverkan mellan olika aktörer. För det första ställde vi frågan om Ung och Trygg bidragit till ökad förståelse för olika aktörers uppdrag, för det andra om satsningen har underlättat gemensamt agerande i stadsdelen och för det tredje om Ung och Trygg har inneburit ökat samarbete mellan olika organisationer. Det visar sig att vi får en likadan skillnad här mellan de nordöstra stadsdelarna och övriga. I nordost finns en lägre grad av entusiasm bland de svarande. Vad gäller den totala gruppen svarande är det omkring sex av tio som instämmer i påståenden om att satsningen varit positiv för samverkan i de ovan efterfrågade tre aspekter, och något fler uppfattade att den bidrog till erfarenhetsutbyte.

Minst antal av de besvarande uppfattar att Ung och Trygg initierat nya arbetsmetoder, enbart omkring hälften. Detta kan vara följdenligt i och med att ambitionen snarast har varit att underlätta och driva på processer där deltagarna själva tar fram idéer och väljer ut vilka metoder de avser är lämpliga i arbetet. De metoder som fått ökat stöd inom Ung och Trygg kanske inte heller uppfattas som nya, exempelvis har ju socialsekreterare hos polisen funnits tidigare, likaså socialt nätverksarbete. Endast en del av de besvarande har eller har haft den överblicken att de kunnat uttala sig om helheten. Fler skulle möjligen ha uppfattat att nya metoder initierats om de exempelvis känt till ICA-skolan i Bergsjön och den aktiva roll Ung och Trygg spelat för att skapa denna.

Kvaliteten på ungdomsarbetet i stadsdelarna

Behovet av Ung och Trygg kan delvis härledas till hur arbetet med ungdomar uppfattas i stadsdelarna. Uppdelningen mellan förebyggande arbete och arbetet med ungdomar i riskzon behölls även i denna frågeställning. Det finns stora likheter i utfallet av båda frågorna. Den största gruppen menar att såväl det förebyggande arbetet som arbetet med ungdomar i riskzon är ”ganska bra”. Bland dessa svar fanns alternativet ”vet ej” inte med så de svarande får antas ha en någorlunda insikt i hur arbetet bedrivs. Drygt hälften av de svarande menar att stadsdelarnas arbete är mycket eller ganska bra. Fördelningen av svaren på hur de uppfattar det förebyggande arbetet redovisas i nedanstående diagram.

Figur 12. Uppfattningar om kvaliteten på det förebyggande arbetet i stadsdelarna.

Figur 13. Uppfattningar om kvaliteten på arbetet med ungdomar i riskzon.

Som ovan nämnts går det inte att entydigt bestämma hur resultatet om attityder ska tolkas. Vad innebär exempelvis att något är ”ganska bra” och vad står egentligen ”varken bra eller dåligt för”? Det är i vilket fall små andelar som ger ungdomsarbetet högsta betyg. De som svarar att ungdomsarbetet är ganska bra torde ju i vilket fall ha en del åsikter om saker som borde kunna förbättras. Samtidigt behöver det inte vara någon nackdel i och med att det kan ses som ett tecken på att de anställda är engagerade och ser utvecklingsmöjligheter. Det finns alltså ingen absolut måttstock.

Ett sätt att tolka resultatet är att göra jämförelser mellan stadsdelarna. För båda frågorna gällde att flest kritiska röster fanns bland de svarande i Backa och Gunnared medan mest positiva till arbetet i stadsdelen fanns i Lärjedalen och Lundby. Det visar sig att den största spridningen i utfallet

syns när det gäller det förebyggande arbetet. I stadsdelen med minst andel positiva svar, Backa, tyckte enbart en av fem att det förebyggande arbetet var ganska eller mycket bra, medan fyra av fem angav detta svar i Lundby. Även när det handlar om arbetet med ungdomar i riskzon var det minst antal positiva i Backa, omkring en tredjedel (9 av 26 svar) medan knappt fyra av fem var ganska eller mycket positiva i Lundby (17 av 22 svar). Vid tolkningen av resultatet måste man komma ihåg att det blir ett begränsat antal svar i respektive kategori när man delar in svaren i så många kategorier, man ska därför enbart se till huvudsakliga tendenser. Samtidigt har ju enkäten inte gått ut slumpmässigt till alla anställda, utan till dem som har särskild insikt i eller funktion för ungdomsarbetet. En sådan tendens är att situationen i Backa, åtminstone då enkäten fylldes i januari 2007 uppfattades som problematisk av många. Den särskilda satsningen på att utveckla gemensamma strategier och förstärka resurserna i området som skedde under våren 2007 får därför rimligen anses ha ett stort stöd bland de anställda.

Ytterligare en dimension till tolkningen av svaren kan ges då de svarande uppmanades till att kommentera sina svar med egna ord. Det finns naturligtvis en stor spännvidd i uppfattningar mellan de svarande. Vissa är mycket positiva och pekar på specifika verksamheter och de anställdas kompetens, medan andra menar att det knappt bedrivs något förebyggande arbete överhuvudtaget. De finns också olika uppfattningar mellan parterna om hur kvaliteten ser ut i ett visst bostadsområde. En röst som ger en positiv bild av det förebyggande arbetet i väster uppger att:

> Vi har en fältverksamhet med mycket kompetens, som jobbat mycket med metodutveckling. Vi har ett väl utvecklat samarbete inom förvaltningen för att samordna det förebyggande arbetet och vi har ett organiserat samarbete rörande ungdomsarbete med övriga förvaltningar och polis i väster. Vi har ett gott samarbete med ungdomspoliserna rörande såväl individuella ungdomar som rörande ungdomssituationen mer övergripande.

Likartad uppfattning kommer från en person som kommenterar arbetet i Lärjedalen:

> Engagerad personal med mångårig erfarenhet av verksamheter för barn och unga. Lång tradition av samarbete över traditionella yrkesgränser, bland annat med polisen, bostadsföretagen, försäkringskassan, arbetsförmedlingen m. fl. Kontinuerlig återkoppling i organisationen.

Samarbete är återkommande i de positiva svaren, men det finns också flera som menar att just samarbete och samordning borde utvecklas:

> Många små”öar”. Lite dålig samverkan.

De mest kritiska rösterna kommer från dem som uttalar sig om situationen i Backa. Flera tycker sig knappt se något förebyggande arbete överhuvudtaget. Nämnas kan att enkäten gjordes innan de extrasatsningar som presenterats denna rapport gjordes. I citatet finns också en form av uppmaning till socialtjänsten att utveckla sitt förebyggande arbete på kvällstid där flera nämner behovet av ett bättre uppsökande ungdomsarbete, fältarbete.

> Förebyggande?????????????????????????????? Sommarjobb 3 veckor på sommaren. 10 timmar musikverksamhet i veckan 40 veckor per år Varför jobbar inte soc på kvällarna????

Många av dem som kommenterar arbetet med ungdomar i riskzon har liknande kommentarer, att det finns mycket som fungerar väl men i och med att arbetet är så komplicerat krävs det samtidigt fler och bättre resurser. Några kommentarer avser samverkan och vem som bör ta det huvudsakliga ansvaret för att få till stånd ett samordnat arbete. Socialtjänsten ses som en nyckelresurs.

> Det borde pratas mer mellan socialtjänsten, fritid, polis och skola. Ofta står vi och drar i samma ungdom utan att veta om det. Jag anser att det borde vara socialtjänsten som borde var spindeln i nätet för att hjälpa ungdomen på bästa sett, så är inte fallet utan det är dom som pratar minst.

> Beror på vilken nivå ni menar. Fritidsgårdar och skolor bland andra jobbar bra, tycker jag. Men det tar för lång tid innan något händer när man anmäler till soc. och ibland har vi helt olika åsikter om vad som är bäst för ungdomen i fråga.

Samtidigt menar någon att det är svårt att uttala sig om kvalitetsfrågor i och med att man saknar uppföljning.

> Det är svårt att svara eftersom man inte utvärderar arbetet.

De mest positiva uttalanden om socialtjänstens arbete kommer från dem som arbetar i denna verksamhet. Några av dem som uttalar sig om socialtjänstens arbete skiljer ut sig från andra genom kopplingen till så kallade evidensbaserade metoder och till forskning. Det kan vara en viktig sak att uppmärksamma att det kan finnas olika referensramar för vad man betraktar som ett gott arbete. I vilken mån ska det exempelvis finnas stöd i forskningen för att man ska kunna säga att en metod fungerar?

> Bred samverkan, tillvaratar kraften i det privata nätverket, har byggt upp en resursstark utförarenhet, har infört evidensbaserade metoder och har en tydlig inriktning som har sitt stöd i forskningen.

Ungdomsarbetets utmaningar

I en öppen fråga efterfrågades vad som uppfattades som mest problematiskt i ungdomssituationen i den stadsdel de arbetade i. Knappt två hundra svarade på denna fråga. Svaren kan delas in i tre områden. Flest lade tonvikten på utanförskapet som de menar att många unga och deras familjer upplever, särskilt när man är invandrare och växer upp i förort. Denna känsla av utanförskap innebär i värsta fall en förlorad framtidstro. Många menade också att föräldrar och andra vuxna var alltför frånvarande i ungdomarnas liv. Några kännetecknande citat för dessa uppfattningar:

> – Brist på vuxna förebilder, hopplöshet och känslan av utanförskap. Man har förlorat tron på att själv kunna påverka sin situation.
>
> – Fattigdomen och trångboddhet samt utanförskap i form av brist på bl.a. integration.

Andra lyfte istället fram kriminalitet och drogmissbruk. En del uppfattade att det spred sig en ghettomentalitet där det fanns kopplingar till organiserad kriminalitet:

> – Utanförskap, identifiering och glorifiering av gettomentalitet, ser en omöjlighet till karriär och svenssonliv men stor möjlighet till kungar i förorten
>
> – Gängbildnning, narkotikamissbruk, våldsbrott. Socialtjänsten i stadsdelarna har mycket hög toleransgräns. Budget måste hållas till den grad att placeringar och behandling ej kommer på fråga förrän det är försent.
>
> – Den allvarliga kriminaliteten som i flera fall har kopplingar till den organiserade kriminaliteten.

Den tredje gruppen uppfattade istället att de stora problemen för ungdomarna handlade om sättet som samhällets olika funktioner arbetade tillsammans på och man menade att de ekonomiska ramarna var för snäva:

> – Att grupper av barn driver omkring utan omsorg Vi saknar fungerande nätverksarbete
>
> – Möjligheten att agera är för dåliga. Svårt med kontakter/nyckelpersoner polis, soc, SDF. Tid att arbeta frågan saknas, det är oftast en bisyssla. Svårt att få gehör internt och få möjlighet att arbeta med frågorna, ibland upplever jag det som att bostadsbolaget med flera är med för man ska, men det händer inget. Budgeten styr.

Utöver dessa tre huvudgrupper fanns det en del som nämnde problem inom samtliga kategorier:

> Att skolan inte snabbt nog aktualiserar och vidtar åtgärder vid skolk. Föräldrars arbetslöshet och utanförskap. Normlösheten, där kriminella värderingar lätt tar överhanden.

Slutligen fanns det skrivningar som tog- ett delvis annat perspektiv. I citatet nedan lyfts problemet med att en stadsdel kan få en negativ stämpel på sig och vad det kan leda till.

> Den negativa bilden av Backa har fått fotfäste, det som gjort Backa till en aktiv stadsdel inom fritids och kulturaktiviteter har vattnats ur vilket gjort att det friska och positiva för barn och ungdomar försvagats och försvårat integrationen i stadsdelen.

Det är lätt att koppla samman grupperna i en modell. Den första gruppen talar om de strukturella svårigheter i form av utanförskap och marginalisering som ligger till grund för det som den andra gruppen talar om. När många ungdomar uppfattar att chansen till att få en plats i samhället är liten så ökar risken för att de söker en alternativ identitet och andra vägar till framgång än det ordinarie samhället erbjuder. Här blir de problem som den andra gruppen talar om, som kriminalitet och droger påtagliga. För att hantera detta ställs stora krav på att samhällets insatser samordnas för att kompensera och ge förutsättningar för att vägen till integration och en plats i samhället blir reell.

Dessa uppfattningar om vilka problem i ungdomssituationen som är allvarligast är väl knappast förvånande. Vad som är värt att diskutera i detta sammanhang är dock på vilket sätt Ung och Trygg bör eller kan vara en del av ett svar på dessa utmaningar. Jag kommer att återkomma till denna diskussion senare i rapporten, så jag vill här bara att ni börjar funderar på detta dilemma. Hur kan Ung och Trygg balansera för att verkligen fokusera och göra något påtagligt i stället för att arbeta på ytan eller fläckvis alltefter som problem aktualiseras? Hur brett måste det vara för att få med olika aktörer och inte försöka lösa grundläggande strukturella problem med ad-hoc liknande projekt? Associerat med detta dilemma är frågan om legitimiteten hos olika aktörer, vilka förväntningar om lösningar på vilka sorts problem som reses av vilka aktörer.

Den avslutande frågan i enkäten kan möjligen vara till viss hjälp när det handlar om att ta ställning till Ung och Tryggs position och funktion. I denna kunde man skriva ned olika kommentarer, exempelvis om vad som krävs för att Ung och Trygg ska utvecklas vidare. Knappt hundra personer redovisade sådana uppfattningar. Dessa rörde i fallande ordning relationen mellan Ung och Tryggs centrala aktörer (i huvudsak kansliet) och de lokala organisationerna, kommentarer om utvecklingsområden och projekt, idéer

om inriktning och ideologiska markeringar, betydelsen av att många olika aktörer finns med i arbetet, att arbetet med denna grupp måste prioriteras av de deltagande organisationerna, betoning av att mötesplatser för information om Ung och Trygg samt utbyten av goda och mindre goda erfarenheter och exempel är viktiga, kansliets funktion och att ett perspektiv på hela staden bör finnas i arbetet. Det fanns naturligtvis inte någon enighet bland samtliga svarande. Ett område där klart motstridiga uppfattningar angavs rörde till exempel relationen mellan central funktion (kansliet) och de lokala organisationerna. På en nivå torde de flesta rösterna kunna ena sig kring att ansvarsförhållanden behöver vara tydliga och respektive uppdrag tydligt. Vad detta skulle innebära i praktiken fanns dock olika meningar om. Några uttryckte stor tveksamhet till vad man definierade som en ”sidoverksamhet” och manade till bättre dialog:

> Det blir sällan bra med den här typen av ”sidoverksamhet”.
>
> Bättre dialog med de lokala organisationerna, för att undvika den vi/dom mentalitet som finns nu.

Andra önskade ett starkare mandat för Ung och Trygg för att kunna driva frågor tydligare:

> Ett klart mandat att vidta åtgärder i de fall där man bedömer att exempelvis samverkan inte fungerar.

De verkar som att de som uttrycker starkast kritik mot stadsdelarnas arbete också är de som vill ge Ung och Trygg starkast mandat att genomdriva förändringar och i viss mån vice versa. Det finns en del mer utvecklade resonemang om vilken inriktning som Ung och Trygg bör ha och om hur man ska förstå satsningens grundidéer. Man kan naturligtvis inte bedöma hur representativa dessa är, men de är ändå intressanta i och med att de pekar på vissa centrala frågeställningar. En sådan handlar om vad Ung och Trygg är. I och med att satsningen griper över stora områden geografiskt, kunskapsmässigt och samlar ett stort antal aktörer finns det ett närmast kontinuerligt behov att återkomma till vad det hela handlar om. Det är särskilt viktigt i och med att det inte finns några särskilda verksamheter eller metoder som är Ung och Trygg. Frågor om vilka som ”äger” Ung och Trygg och vilka aktörer som har störst inflytande kommer också ofta upp. Att säga att Ung och Trygg är namnet på en process och viljeyttring där samling och partnerskap är medlet är måhända en möjlig definition, men det skulle vara mycket tydligare och enklare att förstå om verksamheten kunde avgränsas till en lokal, vissa personer, en klar målgrupp och särskilda metoder.

– Klargöra uppdraget. Råder en stor förvirring över vad Ung och Trygg är. Är det en polissatsning? Är det en arbetsmetod? Är det Framtidskoncernens satsning att arbeta med ungdomar? Är det en polisiär definition om vad som är förebyggande? Borde definiera personer och organisationer. Eller är det den kansligrupp som är anställd av Framtidskoncernen? Om man säger att man är med i Ung och Trygg – vad betyder det. Idag hör jag en del säga det utan att kunna konkretisera sig. Någon har sagt att vi är med och då är vi väl det... Risk för att denna diffushet blir kontraproduktiv.

– Vad är syftet idag? Det finns skrivet men är det känt utanför en snäv krets? Överbryggande? Utbildande? För sin egen skull? Det finns många olika aktörer inom Ung&Trygg området. Kan U&T vara en samordnare för alla goda krafter? Satsa på ungdomar i ”ledningen”? Behövs U&T i alla stadsdelar?

Det finns också ett antal som menar att arbetet med utsatta ungdomar i för hög grad styrs av och utvecklas från idéer som olika aktörer uppfattar som lovvärda, oavsett dess kunskapsstöd. Dessa röster pekar återkommande ut ett behov av att även det förebyggande arbetet bör drivas ”evidensbaserat” och på professionell grund, att man bör utvärdera olika metoder och att det faktiskt finns en kunskap att hämta. Några menar till exempel att arbetet i allt för hög grad förlitat sig på sunt förnuft och tyckande. Traditionen att satsa på tillfälliga projekt riskerar att inte leda fram till en mer gedigen grund för arbetet på sikt. Erfarenheter tenderar att glömmas av när projekten läggs ned för att i nästa stund bli ersatta av nya projekt med hjälp av de gamla idéerna som visade sig svåra att få att fungera, hålla vid liv eller hålla tillräckligt hög kvalitet kontinuerligt. Någon uttrycker också kritik mot att man satsar på olika ”modeprojekt” som kan växa sig starka och bli populära.

– Samverkan har varit både positiv och negativ, inte varken eller. Jag tycker att man skulle väntat med utvidgning tills utvärderingen var klar. Ung och Trygg baserar sig på ”sunt förnuft” och det räcker en bra bit, men de verkar ha fått mandat att avgöra vad som fungerar utan att det är ett tydligt sådant och där dessutom vad som fungerar eller inte gör det baseras på enstaka händelser. Ett mycket större fokus på att stödja utifrån stadsdelarnas behov snarare än att styra behövs. Att basera verksamheten på kunnande snarare än tyckande.

– Starka visioner och tilltro till förebyggande arbete hos beslutsfattare. Det behövs permanent och långsiktigt förebyggande arbete som utförs av professionella. Närpolis, fältarbetare och bra fritidsgårdar. Sluta satsa på konstiga projekt som lugna gatan och liknande. Använd hellre den kompetens som finns inom kommunal verksamhet och satsa långsiktigt. Ska man satsa på ungdomsförebilder så använd de som från början valt en annan väg än de kriminella, men som har liknande bakgrunder. Kriminalitet bör inte kunna användas som en karriärväg.

På andra ställen i denna rapport har forskningen inom området berörts. Några kommentarer för att återkoppla till dessa diskussioner kan göras här. Det är naturligtvis viktigt att ta tillvara på vad som kan konstateras av olika studier av metoders effektivitet. Man bör samtidigt hålla i minnet att mycket av forskningen rör nordamerikanska förhållanden, som inte alltid låter sig överföras till en svensk kontext. Mycket mer forskning skulle exempelvis behövas kring den vanliga formen av svensk institutionsvård, de så kallade hvb-hemmen. Forskningsstöd finns enbart kring en viss del av socialtjänstens praktik, vissa metoder som inte alltid tillämpliga för ett visst sammanhang. Effekterna av behandlingsinsatser är generellt sätt bättre än att inte göra något alls, men de effekter som mäts handlar företrädesvis om individuella förändringar. Problemen i ett visst bostadsområde kan dock vara så stora att de individuella förbättringarna knappast går att utläsa på områdesnivå. Det krävs därför insatser på många olika nivåer. Eftersom man i många fall saknar forskningsstöd, men problematiken är omfattande måste man också kunna skapa kompetenta utvecklingsorganisationer. Sådana bör då få till uppgift att ta tillvara generella kunskaper om effekter och att skapa en välstrukturerad organisering för utvecklingsarbetet så att lärdomar skapas från erfarenheter, något som inte alltid är fallet när det handlar om utvecklingsprojekt (S. Johansson m fl., 2000).

Del 2.
Två metodutvecklings-satsningar

”Each One Teach One” i stadsdelen Tynnered

Äpplet JoBCenter i Biskopsgården

Ungdomar som förebilder

”Vi ska bli världens bästa förebilder”, en rubrik från tidningen Svensk Polis i april 2006. Artikeln handlar om satsningen *Tynnered Funkar* och speciellt metodiken *Each One Teach One*. ”För bara några månader sedan spred de skräck i omgivningen – idag sitter de åtta ungdomarna avspänt i soffan och pratar med polisen. Det har samlats för att genomgå en utbildning till trygghetsvärdar, och därmed bidra till att skapa lugn runt torget och fritidsgården i stadsdelen”, står det vidare. Artikeln beskriver en framgångssaga i vilken brottsutvecklingen sjunkit drastiskt och där ungdomar som tidigare begått allehanda brott nu vänt om och istället vill bli förebilder för andra. Det är lätt att dras med av artikeln, för det är ju det vi så gärna vill – att ungdomar vänder om och använder sina resurser positivt. Skulle det kunna vara möjligt om vi bara gav dem chansen och arbetade lite okonventionellt? I detta kapitel kommer jag att beskriva och analysera delar av satsningen Tynnered Funkar och metodiken Each One Teach One. Jag kommer att lyfta fram det som är lockande i metoden, och då vad som är positivt i det lockande men också det som kan vara problematiskt just i lockelsen. Bevara därför gärna känslan som ni fick när ni läste artikelutdraget från Svensk Polis i inledningen och fundera på vad det väcker hos er. Är det möjligen en känsla av hoppfullhet - och vad kan det finnas för problem med det?

Satsningen på projektet Each One Teach gjordes inom ramen för en större områdessatsning ”Tynnered Funkar”. Båda satsningarna togs visserligen före det att stadsdelen engagerade sig i Ung och Trygg, men metodiken att använda ungdomar som viktiga aktörer och som förebilder för andra unga är vanlig i det förebyggande arbetet. Den liknar exempelvis tanken med Lugna Gatan, varför det finns ett intresse utöver det aktuella projektet. Två-stegsmodellen innebär att de anställda ledarna först arbetar med en kärngrupp av ungdomar

som får träning i ledarskap och förmodas förändra sitt tidigare beteende och attityder. I nästa steg avses kärngruppen själva bli ledare för yngre ungdomar. Eftersom ungdomarna i kärngruppen ofta själva befunnit sig i riskzonen, förutsätts de ha särskilda kunskaper om ungdomsvärlden och olika lockelser. Min utgångspunkt, mot bakgrund av en tidigare studie av en liknande idé, är att modellen är en avancerad pedagogisk strategi som kräver en hel del för att fungera (Forkby & Leissner, 1997). Syftet med att belysa Each One Teach One är att diskutera kring metoden att använda ungdom i riskzon som förebilder för yngre och vad det innebär att arbete med identitetsförändring med dessa ungdomar.

Jag kommer i kapitlet att fokusera på det strukturerade arbetet med den grupp jag kallar för ”kärngruppen” av ungdomar. Tynnered Funkar innefattar dock fler delar än så, exempelvis andra ungdomsgrupper och uppsökande arbete i bostadsområdet. Jag uppfattar dock att arbetet med kärngruppen tydligast avsåg att förverkliga den centrala idén med ”två-stegsmodellen”. Genom denna avgränsning avser jag att kunna lyfta fram några av möjligheterna och riskerna med denna modell.

Studien bygger på intervjuer av tre anställda, i fritid- och kultur, socialtjänst och polis, fyra deltagande ungdomar samt observationer vid gruppsammankomster vid tre tillfällen. Tanken vara att studien skulle vara under en längre tidsperiod och innehålla fler observationer, men då verksamheten förändrades inför sommaren 2006 försvann denna möjlighet. Jag menar ändå att det finns ett värde att reflektera över metodiken trots att studien blev mer begränsad än planerat.

Bakgrund

Under åren 2003 och 2004 utvecklades ungdomssituationen i Tynnered i negativ riktning. Den ungdomsrelaterade brottsligheten steg, det bildades gängbildningar kring gångstråket Kastanjeallén och en allmän otrygghet spreds bland boende. Tjänstemän i olika förvaltningar hade då också identifierat och listat vilka ungdomar som var särskilt bekymmersamma, och förväntningar ställdes till att socialtjänsten skulle ingripa med kraftfulla åtgärder. Från socialtjänstens sida var man dock tveksam till tillvägagångssättet och effekterna. Då hade också ett flertal ungdomar placerats på institution, men utan att en positiv förändring i området hade skett.

> Då hamnade listorna på vårt bord. ”Ja, men omhänderta ungarna och se till att dom försvinner härifrån”, var i princip budskapet då. Men jag sa då att så kan vi inte jobba, det går inte. Vi kan hålla på att identifiera ungdomar tills vi pensionerar oss och det händer ingenting för det. (Socialchef)

Situationen förvärrades ytterligare under våren 2005. Politiker i stadsdelsnämnden engagerade sig och såg med stor oro på vad sommaren skulle komma att innebära om inget gjordes. Stadsdelsnämnden tog därför initiativ till en särskild satsning för att skapa aktiviteter för skollediga ungdomar. Fritidschefen fick bråttom att finna någon som kunde arbeta med verksamheten under sommaren. Han tog då kontakt med ”James”, en person med gott renomé från sitt arbete på skolorna i området, en person som han uppfattade hade ”absolut gehör för arbete med ungdom”. James hade inte bara erfarenhet från arbete på skolorna, utan hade också kännedom om metoden ”Each One Teach One”. De sommaraktiviteter som sattes igång visade sig vara mycket positiva, de ungdomsrelaterade brotten verkade sjunka.

Vid denna tid hade också en del organisatoriska förändringar skett som skulle bli betydelsefulla för ungdomsfrågorna. Samarbetet i det lokala brottsförebyggande rådet hade börjat finna sina former och en särskild brottsförebyggande tjänst hade tillsatts inom polisen. Ett tätare samarbete hade också vuxit fram på mellanchefsnivå mellan socialchef, fritids- och kulturchef och en polis med ansvar för brottsförebyggande arbete. Detta nätverk av chefer och ledningsfunktioner var viktigt för utformningen av det fortsatta arbetet. Samtliga understryker vikten av att de tagit ett gemensamt ansvar för satsningen, där vardera part bidrar med sitt och har sin roll.

> Ledningsnivån är mycket central. Ledningsnivån är både ursprunget och en garant för att det här ska kunna funka. Det är att vi tror stenhårt på idén. Vi visar ingen kompromissvilliga i vår tro på idén. Det gör ju också att det får en stark genomslagskraft. (socialchef)

> Det är en mix utav socialtjänstens sätt att tänka och fritids sätt att tänka och polisen här, den treenigheten här tycker jag har varit väldigt bra. (Fritidschef)

Förslaget innebar att fortsätta bedriva det ungdomsarbete som påbörjades under sommaren, men också att utveckla det genom en mer omfattande pedagogisk modell. Konkret innebar det att ytterligare en person anställdes för att bedriva uppsökande, stödjande och mobiliserande arbete med ungdomar i stadsdelen. Målet var att vända den lokala ungdomskulturen från negativ till positiv. Det nära samarbetet mellan cheferna blev nu än mer konkret och praktiskt stödjande.

> Jag och NN (fritidschefen) finns precis bakom ryggen på honom, det är väldigt viktigt detta vad vi har upplevt att han (James) har haft absolut stöd. (Brottsförebyggande polis)

> Vi har olika roller. Min roll är att hålla politikerna på gott humör, NN (fri-

tidschefen) arbetar med att hålla James på gott humör, James arbetar med att hålla ungdomarna på gott humör. (socialchef)

Jag nämnde i inledningen att satsningen på Tynnered Funkar låg helt i linje med Ung och Tryggs syften. Tynnered Funkar handlade visserligen inte om att i någon snäv mening bryta nyrekrytering till kriminella gäng, såsom bakgrunden till Ung och Trygg, men ungdom i riskzon var likafullt en primär målgrupp. Som framgått i utvärderingen har Ung och Trygg i praktiken också en mycket bredare ambition än att enbart fokusera på gängproblematiken. Man kan dock konstatera en viss skillnad i perspektiv. Om man polariserar mellan dem kan man säga att Tynnered Funkar utgår från ett ”främjande” perspektiv medan Ung och Trygg i huvudsak är ”förebyggande”. Det förra fokuserar i högre grad på att stärka positiva resurser hos ungdomarna, och betonar sådant som jämlik kommunikation, delaktighet och ömsesidiga läroprocesser. Det senare är i högre grad fokuserat på att undanröja brister och svårigheter för att undvika framtida problem. Här står hotbilderna och riskerna och det som man vill undvika i centrum istället för de positiva resurserna och krafterna. Trygghetskedjan är ett utslag av ett förebyggande perspektiv i det att det är individen och de problemen man vill undvika, som står i fokus. Man behöver dock inte se perspektiven som konkurrerande utan som kompletterande. I praktiken flyter de båda perspektiven ofta samman. I och med att det ändå finns en viss skillnad i perspektiv kan man betrakta Tynnered Funkar som ett perspektiv på hur man kan arbeta med ungdom i riskzon.

Vi jobbar lite mer områdesbaserat och främjande snarare än individbaserat. Vi plockar inte bort värstingar för då kommer det nya, utan vi försöker låta dem vara kvar men ändra på kulturen. Att helt enkelt se ungdomarna som experter och lösningar. Området är strukturellt problematiskt. Det är inte ”ni” som är problemet utan det är området och det är strukturen i området som skapar problem, brott föder brott som föder en kultur av brott. (…) När NN (brottsförebyggande polisen) sade att han också skulle vilja ha en plattfrom för kommunikation med ungdomarna så var det precis samma som jag tänkte. Vi måste tala om för ungdomarna att polisen inte är era fiender, måste få dom att integrera rätts- och ett vanligt samhällstänkande. (fritidschef)

Brottsutvecklingen i Tynnered

På en av väggarna på närpolisstationen i Västra Frölunda var en stor White-boardtavla uppsatt. På den fördes månadsvis statistik upp över anmäld brottslighet i området. Poliserna kunde snabbt konstatera upp- och nedgångar, reflektera över vad sådana berodde på och om särskilda insatser krävdes. Förändringar i denna statistik uppmärksammades i chefsnätverket i samband

med sommaraktiviteter 2005 och skulle också bli viktiga för satsningen på Tynnered Funkar.

> Då kom NN (brottsförebyggande polis) med sina statistiksiffror. Titta här, sa han. Brottsligheten har gått ner med nästan hundra procent under denna period som detta (sommaraktiviteterna) var igång. Då blev vi på allvar intresserade - vad är det nu som har hänt? För vi förstod att aktiviteter hade gjort att det var lugnare i området, men att det skulle ha den effekten på kriminaliteten det tog oss med överraskning, det måste jag säga. Det gav ju oss också en kunskap, nämligen att kvantitativt så låg ju alltså den stora ungdomsrelaterade brottsligheten hos ett relativt begränsat antal personer. Det framgick ju ganska klart då. Vad gör man då? Jo då satsar man självklart på det, då efter sommaren och i början på hösten så arbetade vi fram det här projektförslaget då Tynnered Funkar. (socialchef)

Den statistik som relateras i citaten presenteras i nedanstående diagram (figur 14). Detta visar utvecklingen under en period av 21 månader från september 2004 i Tynnered för brott där en hög andel begås av ungdomar. Den översta kurvan beskriver den totala brottsligheten, därefter följer en linje där tillgreppsbrotten och skadegörelse lagts samman, som startar med 141 anmälda brott. De flesta av dessa är tillgreppsbrott. Därefter följer skadegörelse, den totala våldsbrott, klotter, misshandel mot barn i åldrarna sju till fjorton år,

Figur 14. Statistik över anmälda typiska ungdomsbrott i Tynnered perioden september 2004 till maj 2006. Källa: Polismyndigheten i Västra Götaland. Rar-registret.

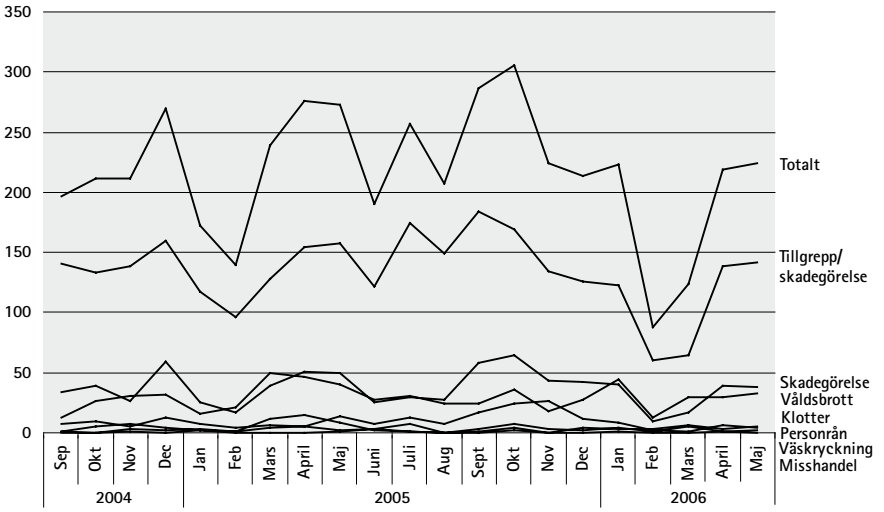

personrån och väskryckning. Utvecklingen av det totala antalet ungdomsbrott ser alltså i princip likadan ut som kurvan för tillgrepps-/skadegörelsebrotten, men ligger på högre nivå.

I diagrammet kan man utläsa att det skedde en viss nedgång i anmäld brottslighet under juni månad 2005, dock inte så stor. Det var en betydligt större nedgång från oktober samma år till våren 2006. Därefter sker en ökning igen. Under denna period ser man en minskning för samtliga brottstyper som redovisas i diagrammet, förutom våldsbrotten som stiger från november 2005 till januari 2006. Störst är minskningen av antalet tillgreppsbrott som september 2005 låg på drygt 180 anmälda brott till februari 2006 där endast 60 brott anmäldes. Året innan, februari 2005 låg tillgreppsbrotten på knappt hundra stycken. Våldsbrotten toppade dock månaden innan med drygt 40 anmälda brott, mot att några månader innan legat på omkring 20. Som synes i diagrammet varierar dock antalet anmälda brott stort månad för månad. Utvecklingen efter maj 2006, där diagrammet slutar, är inte lika dramatisk. Enligt brottsförebyggande polis har kurvorna normaliserats men ligger fortfarande på en något lägre nivå än ”höjdpunkterna” i diagrammet. Det verkar också finnas en viss förändring hos några enskildas brottsmönster, från våldsbrott till stölder.

Statistiken över anmäld brottslighet för ett begränsat geografiskt område har ofta denna karaktär, den går upp och ned som en zick-zack-formad feberkurva. En uppåtstigande kurva kan exempelvis förklaras av att en negativ ungdomsgruppering bildats och snabbt accelererat i antal brott. En kurva kan däremot bryta av nedåt om en brottsbenägen person döms till fängelse, och kan tyvärr vända uppåt igen när denne kommer ut igen. Det finns alltså all anledning att iaktta försiktighet när man tolkar statistiken. Det är lätt att dra konsekvenserna för långt av kortsiktiga förändringar.

Kriminologer påpekar ofta de svårigheter som är förenade med brottsstatistiken, inte minst när det gäller ”mängdbrott” som de typiska ungdomsbrotten sorterar under (Flyghed & Estrada, 2001). För att få en mer gedigen bild behöver man därför använda olika källor så som statistik över anmälda brott, självrapporterad brottslighet och utsatthet för brott. Statistiken måste också sättas i relation till hur samhällsklimatet förändras och inte minst till rapporteringen i medierna. Anmälningsbenägenheten har att göra med vad som uppfattas som ett brott, tron att ett anmält brott kommer att klaras upp, vad försäkringsbolag kräver, rädsla för repressalier och ideologiska ställningstaganden. Estrada (1999a) visade till exempel att den i medierna ofta exponerade ökningen av ungdomsvåld kunde förklaras med en förändring mot att skolan polisanmälde våld mellan elever.

Ju mer avgränsat område man för statistik över ju större är dock möj-

ligheterna att knyta upp- och nedgångar i statistiken till enskilda händelser, individer och grupper. Om man har direkt kunskap exempelvis om att en viss gruppering splittrats, eller att belysning ordnats på parkeringar och att brottstyper direkt kan knytas till dessa händelser kan statistiken naturligtvis användas mer precist. Så kan då statistiken som totalt sett visar ett minskat antal brott under hösten 2005 till våren 2006 ha något samband med Each One Teach One?

Här kan inga säkra svar ges. Men min bedömning, mot bakgrund av både ungdomarnas och anställdas kunskap om de brottsbenägna grupperna och individerna, är att satsningen rimligen hade viss betydelse under denna period. Det är tyvärr omöjligt att uttala sig om hur stor roll den rollen var. Denna bedömning utgår från antagandet att ungdomsbrottsligheten faktiskt är påverkbar med offensiva strategier. Ökningen av anmäld brottslighet som sker från april 2006 väcker emellertid en rad frågor kring kontinuiteten och beständigheten. Kan det ha tillkommit andra personer (unga eller vuxna) som begått brott än dem som ingår i Each One Teach One? Har dessa i så fall uppmärksammats? Har tidigare brottsbenägna ungdomar återfallit i brott? I vilket fall gör såväl nedgången i statistiken som uppgången att det är intressant att undersöka vad Each One Teach One innehöll.

Each One Teach One

I detta avsnitt ger jag en bild av bakgrunden och den bärande idén i Each One Teach One. Den första fasen innebar uppsökande arbete i bostadsområdet i första hand av ”James”. Han tog särskilt kontakt med dem han uppfattade var utan sysselsättning. Sommaren 2005 ordnades med främst fritidsorienterade aktiviteter, som fotbollsträning. Hösten 2005 startade alltså verksamheten på bredare front i Tynnered. Den grupp av ungdomar (killar) som knutits upp genom olika aktiviteter, särskilt genom det nybildade fotbollslaget, erbjöds nu att delta i en mer strukturerad verksamhet. Det uppsökande arbetet i området fortsatte och ytterligare en grupp skulle startas senare. Så småningom konstruerar en av ungdomarna en hemsida för Each One Teach One. Här kan man läsa om hur de uppfattade den första tiden och hur några av dem blev ”rekryterade”. Det handlade först om fritidsaktiviteter och fotbollsträning, sedan övergick satsningen till något mycket mer. Genom utbildningen förändrades deras värld och inställning till sig själva och deras ansvar för andra, står det.

> Jag ska nu berätta kort sagt hur vi blev en del av E1T1. En kall dag i hösten då jag och mina vänner står och hänger i allén i Frölunda bara pratar om allmänna saker så kommer en man fram till oss (James). James berättar lite

om sig själv och vi berättar lite om våran situation att vi inte har så mycket att göra och vi har ofta tråkigt på fritiden James svarar att han kan kanske ordna så att vi kan ha ett ställe där vi kunde spendera lite tid till att umgås och kanske titta film och bjuda in vänner. Vi tyckte detta lät som en bra idé och var positivt inställda för idén.

Efter ett par löpande dagar då vi lärt känna James bättre allesammans så lyckas James fixa så att vi har ett ungdomshus att vara på då och då. Här satt vi och diskuterade om vad vi kunde göra tillsammans och då kom vi fram till att vi ville skapa ett fotbollslag och det gjorde vi tillslut och vi spelar även idag i detta lag efter att några av oss slutat och andra börjat. Detta var inte slutet på våran färd James startade en utbildning för oss med hjälp av en polis och fritidschefen från Tynnered. Med denna utbildning hjälpte dessa män att få oss och se världen från ett annat perspektiv, ett fredligt perspektiv där vi ska hjälpa folk med deras problem och lära dom det vi kan. (www.eachoneteachone.se, hämtat 2007-11-07, namn är ändrade eller utbytta av mig)

Om man översätter Each One Teach One blir det ungefär att ”varje person kan lära någon”. Det är också kärnan i idén: att det handlar om en form av kunskapsförmedling genom en viss form av pedagogik. Om man söker på ”Each One Teach One” på Internet får man en stor mängd träffar. Det gemensamma för dem är att de beskriver projekt som syftar till att skapa utvecklingsprocesser och öka kunskap i många olika former, ofta i underprivilegierade områden. Det handlar ofta om att tillvarata och ge ansvar till goda resurser i lokalsamhället. Det finns exempel på hur modellen används för att informera kvinnor om HIV/AIDS och för att minska de smittades utanförskap i samhället ”peer support” (kamratstöd). Ett annat är ”tutoring” som innebär att elever får stöd i skolarbetet, hjälp till läxläsning genom att frivilliga kommer till skolan efter lektionstid.

Each One Teach One i Tynnered är variant på ovanstående strategi. Det är här en del av en samhällelig strategi och drivs med offentliga medel. I jämförelse med exemplen ovan är projektet i Tynnered bredare och mindre precist. Här handlar det om genomgripande livsstils- och attitydförändringar och i viss mån om stadsdelsutveckling, och inte om kunskapsförmedling inom ett avgränsat område. Ungdomarna i Each One Teach One i Tynnered har därtill själva varit en del av den problematiska situation de ska påverka.

Målet är att få så mycket folk som möjligt att gå med i Each One Teach One, och kunna lära vidare vad det är för något. Alla skall lära det dem kan vidare för att få ett bättre samhälle. Reglerna i Each One Teach One är ju utbildning och kärlek till varandra och så vidare. (Deltagande ungdom)

Som ovan nämndes utgår Each One Teach One på ett så kallat ”främjande perspektiv”. Detta innebär i praktiken att man försöker fokusera på ungdo-

marnas (potentiella) resurser och positiva kraft och inte på olika problem eller avvikelser. Detta avspeglas i hur de anställda förklarar ungdomarnas brottsliga aktiviteter med att i första hand se till ungdomsgruppen och till den lokala ungdomskulturen. Beroende på hur uppväxtmiljön ser ut i området kommer fler eller färre ungdomar att utveckla ett riskbeteende. Genom att stimulera de positiva krafterna vill man skapa alternativ till en ogynnsam utveckling och en trygg uppväxtmiljö för så många barn och unga som är möjligt. Trygga uppväxtmiljöer vill man uppnå genom att stimulera de goda krafter som finns i området och bland ungdomarna själva. Det finns också ett slags perspektiv som man finner i så kallat samhällsarbete. Det handlar här inte bara om att försöka påverka en utpekad riskgrupp till att förändra sitt beteende, utan också att på bred front mobilisera olika goda krafter bland barn och ungdomar och att därigenom försöka öka trivsel och trygghet i bostadsområdet (Sundh & Turunen, 1992).

Utöver de två personer, en man och en kvinna, som rekryterades särskilt för satsningen det under första projektåret ingick även chefen för kultur och fritid och en polis med ansvar för brottsförebyggande arbete engagerade i det direkta arbetet med ungdomarna. Inför sommaren 2006 anställdes ytterligare en person som övertog arbetet med ungdomarna i ”kärngruppen”, se nedan. Denne skulle i första hand arbeta med fotbollsträning. De två som först anställdes skulle då istället arbeta med att få kontakt med ”nya”, yngre ungdomar i Tynnered. Ledarna var viktiga för ungdomarna på flera sätt. Det handlade om att de representerade samhället, att de tog sig tid att träffa dem och särskilt att de stod för andra värden och en ansvarskänsla för samhället som de tidigare inte mött på detta sätt. James nämndes som en viktig förebild.

> Det är viktigt att vi har James. Han har klonat sig så att vi blivit som honom, sedan är tanken att vi på samma sätt ska klona oss så att de yngre blir som oss. (Ungdom)

Each One Teach One är en flerstegsmodell. Det första steget koncentreras till arbetet med en kärngrupp av ungdomar. Syftet är att de själva upphör med eget riskbeteende för att därefter använda sina erfarenheter konstruktivt genom att bli förebilder för yngre ungdomar. I nästa steg ska kärngruppen i sin tur påverka dessa på liknande sätt som de själva blivit påverkade och så vidare. I förlängningen kan man tänka sig att ett stort antal ungdomar skolas in i sättet att tänka och handla – som en sorts modern folkrörelse. Man talade om det som en pyramidmodell, där utbildningen till så kallade trygghetsvärdar var ett viktigt verktyg.

> De är så pass duktiga så vi kan återanvända dem till nästa generation för tanken är att det ska komma nya generationer av trygghetsvärdar. Vi är raka

med dem. Blir de trygghetsvärdar då går det ju inte an och ha syltbruken med dig. Klarar man inte hålla sig ifrån brott och dumheter då är man ute ur det här direkt. James har ställt av tre stycken. Det var tio från början, men tre passade inte in här. (Brottsförebyggande polis)

Figur 15 åskådliggör den tänkta organisationen med Each One Teach One. När det handlar om hur de olika grupperna skulle delta i verksamheten fanns både likheter och skillnader. För både kärngrupp och undergrupp skulle aktiveter vara ett viktigt inslag. Aktiviteterna var dels ett sätt att skapa positiva alternativ på fritiden och dels ett sätt att få närmare kontakt med ungdomarna. Det fotbollslag som startade redan tidigt med många av deltagarna i kärngruppen var den mest betydelsefulla återkommande aktiviteten för kärngruppen. Utöver aktiviteterna skulle grupperna träffas för mer eller mindre strukturerade samtal med varandra. Sådana gruppträffar fungerade med något undantag enbart då de anställda träffade kärngruppen. Det är också några av dessa gruppträffar jag fick möjlighet att observera under studien.

Till skillnad från deltagarna i undergrupperna fick ungdomarna i kärngruppen en utbildning till så kallade ”Trygghetsvärdar”. Denna utbildning utgjorde stommen för de flesta av de strukturerade gruppträffarna. Som trygghetsvärd skulle de lättare kunna få arbeta vid olika arrangemang, och även agera som ”lokala stabilisatorer”. De förväntades exempelvis kunna säga ifrån när andra ungdomar betedde sig olämpligt och även hantera mindre konflikter. En sådan utbildning planerades inte för ungdomarna i undergrupperna. Dessa grupper baserades istället på att de yngre fick närmare kontakt med någon av ungdomarna i kärngruppen, som förmodas agera som förebilder.

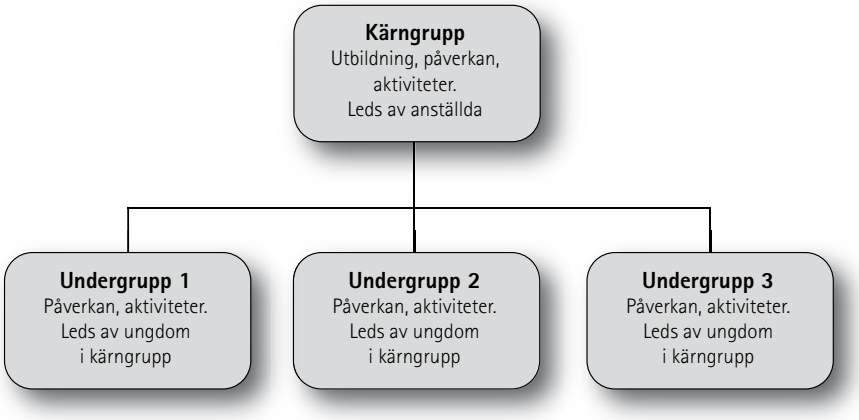

Figur 15. Each One Teach Ones tänkta uppbyggnad.

De anställda ledarna arbetade direkt med ungdomarna i kärngruppen, men till att börja med indirekt genom handledning i förhållande till ungdomarna i undergrupperna. Tanken var också att yngre ungdomar skulle slussas in i verksamheten i någon av undergrupperna för att sedan kunna avancera till kärngruppen för att själv då kunna bli ledare för nya ungdomar.

I och med sommaren 2006 förändrades dock alltså upplägget genom att pyramidmodellen togs bort. De anställda ledarna tog då själva över och arbetade med de yngre ungdomarna direkt. Som jag förstår orsaken till omläggningen var det så att projektledningen bedömde det som viktigare att rikta ledarresurserna till yngre ungdomar. Det verkade för osäkert att de äldre skulle få igång egna undergrupper. Samtidigt kunde man konstatera att många yngre började röra sig mer ute i området och att det fanns bland dem ett intresse för Each One Teach One. Det fanns även en viss oro i kärngruppen. Den äldre gruppen var ju på ett sätt färdig i den mening att de fått en utbildning till Trygghetsvärdar och verkade ha fått en viss stabilitet i att ha förändrat sin tidigare livsföring. De äldre som fanns i kärngruppen fick därför en annan ledare som i huvudsak arbetade med en av gruppaktiviteterna, nämligen fotbollsträning. Jag kommer i diskussionen nedan ändå att diskutera över den tänkta modellen, då denna finns även i andra sammanhang. Det är viktigt, menar jag, inte minst för att kunna se varför den var svår att realisera. För att en sådan modell som Each One Teach One ska fungera krävs det att flera led fungerar. Ungdomarna i kärngruppen ställs inför stora utmaningar att genomgå en identitetsförändring och att utveckla kunskap och färdigheter. De måste dels själva ta avstånd från kriminalitet dels utveckla en förmåga att leda och påverka andra i denna riktning. Att vara ledare och förebild i lokalsamhället innebär att ungdomarna kommer att vara igenkända i många sammanhang. Hur de handlar i en situation kommer snabbt att spridas bland ungdomar i området. Det ställs därför stora krav på att förändringen är genomgripande och bestående. Även de mest gynnsamma förändringsprocesser innehåller bakslag, snedsteg och återfall. Då kärnan i en kriminell kultur just är hemlighållandet kan det också behövas en kontrollstruktur kring satsningen för att inte ungdomarna ska utveckla dubbla identiteter. Slutligen var alltså Each One Teach One tänkt att utvecklas likt en pyramid, med ständigt nya deltagare. Denna idé är lätt att attraheras av, men fordrar tämligen mycket av den organiseringen. Det krävs goda socialisationsvägar för att nya ungdomar ska komma in och ges utvecklingsmöjligheter liknande de som kärngruppen fått. För att modellen ska fungera krävs det ett antal förutsättningar:

- Att ungdomarna verkligen har utvecklat en adekvat kompetens för sin uppgift
- Att det utvecklas former där ungdomarnas kompetens får utrymme

- Att deras kompetens är någorlunda stabil i olika sammanhang och över tid
- Att det finns en yttre stöd- och kontrollstruktur som kan träda in när någon av ungdomarna vacklar
- Att det finns en någorlunda tydlig väg för nya ungdomar att socialiseras in.

Sammanfattningsvis så här långt menar jag alltså att Each One Teach One i Tynnered är intressant att studera inom ramen för utvärderingen av Ung och Trygg då den står för ett delvis annat perspektiv, ett främjande i förhållande till ett förebyggande. I den aktuella utformningen innebär det bland annat att ungdomar som gjort sig skyldiga till olika former av normöverträdelser inte ses som problem, utan som potentiella resurser. Arbetet innebär också försök till att påverka ungdomarna i grupp, till skillnad från Ung och Tryggs idé om att utgå från individen. Här finns intressanta frågor att diskutera, inte minst mot bakgrund av att aktuell forskning påvisat att arbete med ungdom i riskzon i gruppform riskerar att stärka asociala tendenser (Dishion m fl., 2006). Trots detta sker mycket av arbetet, även med ungdomar i riskzon, just i gruppform. Kan det då finnas metoder och perspektiv som minskar risken för sådana omvända effekter?

Jag kommer nu att gå igenom olika aspekter av verksamhetens idé, förutsättningar och praktik. En central del i metodiken menar jag är att skapa sociala läroprocesser. Det handlar om ett lärande för att se vilken roll man spelar i ett större sammanhang, vilka möjligheter man har för att utveckla sin kapacitet och vilket ansvar för samhället och för sina medmänniskor man har (Bruner, 2002; Madsen, 2001). Jag inleder med att diskutera två delar som båda kan ses som mål och medel: identitetsbildningen och dialogen. Metodiken syftar till att ungdomar får möjlighet att skapa en positiv identitet vilket bland annat innebär att de kan delta i en respektfull dialog med olika grupper. Vägen till detta är att öppna möjligheter för ungdomarna att träna förmågan till lyssnande och god argumentation, vilket också innebär att de successivt bildar och omformar sin identitet. Each One Teach One innebär ju också arbete med ungdomar i grupp. Att tillhöra en grupp kan skapa samhörighet och mening. Själva gruppskapandet blir också ett sätt att påverka ungdomarnas identitet bland annat med avseende på egenskaper, förmågor och rättigheter. Gruppen och därmed medlemmarna i den tilldelas en viss status i förhållande till andra. En grupp med hög status har stor påverkan på andra när det handlar om attityder och handlingar. En sådan grupp blir attraktiv att tillhöra. Om alla skulle kunna bli medlemmar i en grupp med hög status skulle gruppen riskera att få sitt anseende devalverat, varför sådana grupper

måste bevaka sina gränser till icke-medlemmar. Det kan gå till genom att nya medlemmar måste kvalificera sig i olika steg. Jag diskuterar vad sådana gränser har för betydelse för Each One Teach One när gruppen oväntat ställdes inför att ta in eller avfärda en ny medlem i kärngruppen. I detta avsnitt blir ledarskapsfrågan och hierarkier satta under belysning.

”Vi har befriat Kastanjeallén”

Kastanjeallén är det gångstråk som löper genom Tynnereds hyreshusområde fram till Opaltorget där en del av samhällsservicen och handeln är lokaliserad. Oroligheter och minskad trygghet bland boende i samband med att ungdomsgrupper samlades på detta stråk var en viktig orsak till att satsningen på Tynnered Funkar gjordes. Uttalandet från en av ungdomarna att ”vi har befriat Kastanjeallén” kan därför ses som en kraftfull markering av att de haft stor betydelse för att öka tryggheten i området. Själva ordvalet ”befriat” är intressant i och med att det för tankarna till att stråket tidigare skulle ha hamnat i, närmast ockuperats av orätta händer. Uttalandet pekar också mot den egna rollen: mot befriarna. De har befriat ett område för andras skull, utan egen vinning. Vad är det då för förändringsprocess ungdomarna har genomgått för att tala på ett sådant ansvarstagande sätt?

Det var ett uttalande från av en av ledarna som gjorde mig uppmärksam på ett av de mer framträdande sätten de anställda använde för att påverka ungdomarnas identitet. Each One Teach One var inbjudna till Ung och Tryggs kansli för att ungdomarna skulle presentera sin verksamhet och att diskutera möjligheten för metoden att spridas till andra stadsdelar. Efter den sedvanliga presentationsrundan riktade sig en av ledarna till en i Ung och Tryggs kansligrupp och sa: *Du ska veta att de här ungdomarna har lärt oss mer än vad vi någonsin kan lära dem*. Eftersom jag hört liknade uttalanden tidigare började jag fundera. Hur var det möjligt att hävda att läroprocessen var omvänd den man i allmänhet föreställer sig? Fanns det någon annan och kanske viktigare funktion för uttalandet? Efterhand som jag deltog i verksamheten blev jag alltmer klar över att uttalandet på ett komprimerat sätt sa mycket om karaktären på verksamheten. Det framstod allt tydligare för mig att de anställdas sätt att påverka ungdomarnas identitet i mycket handlade om att tala om och till dem på specifika sätt. De anställda tilltalade återkommande ungdomarna på ett sådant sätt att de hade förändrat sig radikalt och att de hade ett viktigt uppdrag: ”ni har ju tagit ställning, ni vill ju använda er kraft positivt eller ni är förebilder för de yngre”. Det intressanta var att även ungdomarna talade om sig själva på detta vis. Identitetsbildningen följde av uppdraget som följde av verksamheten.

Man skulle kunna diskutera påståendet om ungdomarna som läromästare till de vuxna på flera olika sätt. Ett skulle kunna vara att försöka mäta kunskapsmängder i syfte att jämföra hur mycket kunskap som har förts mellan ungdomar och vuxna. Detta företag skulle vara besvärligt rent mättekniskt, för hur kan man gå till väga när man uppskattar och jämför olika typer av kunskap? Det skulle också vara missriktat då uttalandet sannolikt inte avsåg denna typ av jämförelse. Ett annat sätt är att diskutera olika former av lärande. Det går att tolka uttalandet så att de vuxna visserligen har lärt sig mycket av ungdomarna, men minst lika mycket just genom deras möte med ungdomarna. De har genom mötet fått en större kunskap om dagens ungdomar och en bättre insikt i ungdomsvärlden. Ett tredje sätt är att fundera på om det finns någon annan funktion för uttalandet än den rena kunskapsbildningen. Man skulle kunna betrakta uttalandets funktion som en del av en identitetsbildningsprocess. Det väsentliga budskapet blir då istället själva *presentationen* av ungdomarna och hur de beskrivs som en viss sorts ungdomar. Det handlar om att placera ungdomarna i en viss position genom tilltalet (Forkby, 2005; Harré & Langenhove, 1999). Genom ”positioneringen” tillskrevs ungdomarna egenskaper, handlingar, uppdrag och tillhörighet. På detta sätt erbjöds även ungdomarna sätt att tänka om sig själva, deras uppdrag och deras relation till vuxenvärlden. Det är detta tredje sätt som är mest intressant när man diskuterar ett social pedagogiskt arbete.

När jag observerat de anställda och ungdomarna under några möten kunde jag också se att det fanns två grundstrategier för de anställdas identitetspåverkan. Det vanligaste var som exemplen att ge ungdomarna *erbjudanden* om möjliga positiva identiteter med ett betydelsefullt uppdrag. Betydligt mindre framträdande, men inte helt frånvarande fanns dock en strategi som innebar att *utmana* ungdomarna i den identitet de gav uttryck för. Med erbjudanden avser jag förslag till ungdomarna om hur de skulle kunna förstå och berätta om sig själva, men också om att skapa konkreta möjligheter för ungdomarnas engagemang och aktiviteter. Med utmaningar avser jag att de anställda på olika sätt visar att de inte fullt ut accepterar vad ungdomarna gav uttryck för och visade att det finns andra sätt att bete sig på eller andra åsikter om olika saker.

Det centrala i tilltalet var att tydliggöra ungdomarnas förändringsprocess. Det var en form av berättelse över tid: förut var det på ett visst sätt för en person, då hände något som förändrade och nu är det så här. Alltså omsatt till Each One Teach One: tidigare höll ni på med massa brott och ställde till det, men nu har ni tagit avstånd från det här, nu när ni engagerar i Each One Teach One och vill använda er energi positivt. Kraften i en sådan påverkan ligger i att ungdomarna kan berätta om sig själva för sig själv och andra med

hjälp av stödjande, ofta välkända berättelser (Gergen, 1971; Shotter & Gergen, 1989). Genom sättet att berätta om sig själva över tid kan ungdomarna få stöd i att skapa ny förståelse och annan mening än tidigare. Oavsett vilka egenskaper de ”egentligen” hade och vad som var ”verkliga” anledningar till olika handlingar. Sättet att tala gav möjligheter till nya berättelser och omtolkningar. För Each One Teach One var detta ”omvändelsetema” helt centralt, alltså skiftet från att ha varit betraktad som bråkiga och illa ansedda till att de nu togs i anspråk och istället fick positiv betydelse för andra:

> Ungdom: Vad jag vet så ville dom ju hjälpa oss, utvinna något av oss. Vi hade ju bra egenskaper och de ville visa att vi kunde göra något, att vi ville göra något. Vi kände ju själva att vi inte hade synts, och att ingen trodde på oss. Det var så vi kände. Vi kände att vi inte hade något att göra, ingen ville veta av oss. Eller ja, de flesta av oss kände så.
>
> Torbjörn: Så det var en orsak till att ni som blev värvade in till Each One, Teach One, att de förstod att ni hade förutsättningar?
>
> Ungdom: Ja det var en pånyttfödelse. Vi blev helt mognare så.

En utmaning för denna form av påverkan är att få förändringen att bli stabil över tid och sammanhang. Med andra ord: hur får man ungdomarna att inte bara inta en ansvarsfull roll när de träffar de anställda, utan också i andra sammanhang och hålla fast vid den även över tid? Förändringsprocessen i Each One Teach One handlade om att skapa en ny identitet och en annan berättelse om sig själv: ”sådan var jag då, men sådan är jag inte längre”. Uppdraget var centralt för denna förändring. De var till för andra utöver sig själva, och antogs vilja spela en positiv roll. Med andra ord försökte man stimulera ungdomarnas altruism. Det finns mycket som är positivt med detta, men jag kommer längre fram i texten diskutera altruismens eventuella baksida som kan innebära förväntningar om särskilda privilegier och rättigheter.

Identitetsbildningens erbjudanden och utmaningar

Under ungdomstiden står identitetsbildningen i centrum som aldrig annars i livet. Enligt E H Eriksson (1977) är formandet av en egen identitet den viktigaste livsuppgift tonåringarna ställs inför. Detta formande kan ta vägen genom ett lustfyllt experimenterande av olika stilar och uttryck, men det är också frågan om en smärtsam process med osäkerhet och ovisshet om vad den nya identiteten har att erbjuda. Att ta farväl till barndomen (Kaplan, 1986) och orientera sig ut i nya sammanhang och hoppas på att bli mottagen i vuxensamhället kan därför ses som en form av livskris. Kamratgruppen är för många ungdomar det viktigaste sammanhanget att hantera vuxenvärldens och

samhällets krav i. Vännerna har därför stor betydelse för både värderingar och aktiviteter. Med tanke på kamratgruppens stora betydelse för ungdomarnas identitetsbildning är det helt naturligt att många förebyggande satsningar just utgår från gruppen, för om gruppen förändras i positiv riktning kan detta har stor betydelse för individerna och vice versa. Problemet är att negativa gruppbildningar som begår brott, experimenterar med droger och liknande kan kraftfullt reagera och neutralisera vuxenvärldens påtryckningar (Dishion m fl., 2006). Det mest effektiva sättet att påverka ungdomars identitet torde därför vara att intressera dem för andra (prosociala) sammanhang. Problemet är att sådana föresatser ofta är mycket svåra i praktiken, inte minst för att olika ungdomsgrupper utvecklat så olika stilar, intressen och preferenser att de helt enkelt har svårt att trivas i varandras sällskap.

Att arbeta med identitetsbildning innebär att försöka påverka de sätt som gör att deltagarna förstår sig själva och hur de uppfattas av andra. Det handlar vanligen både om att uppmärksamma yttre attribut som utseende, framträdande och inre som normer, värderingar, stämningsläge och kunskaper. En identitetsförändring handlar om att introducera skillnad och göra denna lockande. Det är bara genom att möta andra beteenden, normer och attityder som ens egna framstår som speciella och de andra som möjliga och kanske attraktiva. Identitet är alltså ett både relativt och relationellt begrepp. Identitetsbildning är en väsentlig del för att förstå Each One Teach One. Det ingår som en ständigt närvarande aspekt i samtliga aktiviteter och sammanhang. Med några exempel kommer jag nu att lyfta fram viktiga drag i den.

De viktigaste komponenterna i den identitetsbildningsprocess som låg till grund för Each One Teach One handlade om *egenskaper*, *handlingar*, *uppdrag* och *tillhörighet*. Den viktigaste *egenskapen* var ansvarstagande. I första hand handlade det om ett konkret ansvarstagande för yngre ungdomar/barn i området, i andra hand för lokalsamhället Tynnered och i tredje hand för samhället i stort. I och med idén om att ungdomarna skulle kunna bli ledare och förebilder för yngre är det naturligt att ansvarsfrågan blir central. Att bli tilldelad ansvar och ha förväntningar på sig att kunna leva upp till det innebär också en möjlighet att växa. Ungdomarna kan visa upp sig i en annan roll än de många gånger tidigare haft. I praktiken visade det sig att det var svårt för ungdomarna att ta ansvar för en yngre grupp. Den största svårigheten verkar dock ha varit att komma fram till vad det innebär i praktiken att leda yngre, vad man ska göra, tala om och hur man planerar en verksamhet. Andra egenskaper som betonades var lyhördhet inför andra och tålmodighet – att kunna vänta och inte förvänta sig att saker löses omedelbart. De *handlingar* som ungdomarna skulle utföra var i första hand kopplade till rollen som ansvarstagande. Det kunde handla om att de skulle finnas ute bland yngre

ungdomar i Tynnered och att medverka vid arrangemang. Det kunde också innebära att kärngruppen skulle acceptera demokratiska former inom gruppen, såsom att upprätta och respektera en talarlista för möten. Handlingarna och egenskaperna utgick från det särskilda *uppdrag* som ungdomarna tilldelats. Detta uppdrag handlade tillspetsat om att ”rädda Tynnered, då vuxenvärlden har förlorat kontrollen”. Uppdraget utgick alltså från en oro för att inte kunna åstadkomma ett gott samhälle med traditionella metoder, eller enbart genom vuxnas krafter. Ungdomarna uppfattades som mycket betydelsefulla genom den särskilda kunskap de uppfattades ha. ”Det är ni som vet hur det är i verkligheten”, som de anställda sa vid flera tillfällen. Det var alltså frågan om en unik kunskap som vuxna inte hade tillgång till, utan som de var tvungna att ”erövra” inifrån ungdomsvärlden. Sammanhanget var avgörande för denna identitet. De var inte enbart eller främst som individer de tilldelades en ansvarsfull roll, utan som en utvald grupp.

Förändringens uppoffringar och rättigheter

Varje sammanslutning av människor skapar sinsemellan regler och idéer om vilka man är tillsammans och hur relationerna i gruppen fungerar. Each One Teach One var alltså en verksamhet som syftade till formning av ansvarstagande ungdomar. Samtidigt var det en plats för urskiljning, mellan dåtid och nutid, mellan ett ”vi” och ”de andra” och för det acceptabla och illegitima. Denna urskiljningsprocess togs också upp vid flera tillfällen av ungdomarna själva när de berättade om sin förändring. Deras berättelser handlade dels om en positiv väg till ökat ansvarstagande och uppmärksamhet, men också om försakelser, offer och att tvingas ge upp tidigare vänner.

> Torbjörn: Någon sa att under de träffarna jag var med, att vi har fått offra kompisar för att vi är med i Each One Teach One?
>
> Ungdom: Ja vi har faktiskt fått offra många vänner. Många hoppade av från den här utbildningen och tyckte att det var dumt. ”Det här bara förstör våran vänskap, eftersom att vi skall behöva säga till våra kompisar att sluta med det och sluta med det, gå med här” och så vidare. Man offrar ju kompisar och vissa ville inte lita på oss till slut, för att de trodde att vi skulle tjalla på dem. De tänkte: ”vad har hänt med dem, har de blivit hjärntvättade eller?” Själva grejen var att bara få hjälpa dem. Men till slut insåg de flesta de att vi kunde sammansluta oss igen.

Hur ofta och av hur många av ungdomarna i kärngruppen som faktiskt blivit konfronterade med att de var potentiella ”tjallare” och svikare är svårt att säga, men det var i vilket fall en del av gruppens kollektiva berättelse om

vilka de var. På ett sätt beskrev de en härdningsprocess som innebar uppoffringar och lidande. Härav följer en avgörande utmaning för dessa former av verksamheter, menar jag. Nära kopplat till idén om offer och extra stort ansvarstagande ligger nämligen tanken om exklusivitet och att denna borde innebära särskilda rättigheter och ersättningar. Det är i och för sig rimligt och även viktigt att ungdomar får någon form av ersättning om de engagerar sig mer än vad man kan förvänta sig. Det kan ske genom läger eller andra aktiviteter. Det är samtidigt viktigt att hålla fast vid att den mest betydelsefulla ersättningen de får är den positiva uppmärksamheten. Grundidén för Each One Teach One:s arbete med kärngruppen var en tro på att ungdomarna ville bidra och att de därigenom utvecklades själva. Detta innebär att: ”vara till för sig själv genom att vara till för andra”. Att ta ett större ansvar för andra reser närmast per automatik frågor som: ska vi enbart vara till för andra? Vad får vi ut av detta? Hur mycket ska vi offra för samhället och borde vi inte kompenseras för detta arbete? Den satsning som skedde genom att extra personal hade anställts och att flera personer i sina ordinarie tjänster ägnade dem mycket tid kunde vara svårt att riktigt uppskatta. Att så stor del av satsningen i praktiken handlar om löner var inte alldeles lätt att acceptera.

> Torbjörn: Du uppfattar Tynnered Funkar som en stor satsning?
>
> Ungdom: Ja det är en stor satsning från Tynnered. Det är så Tynnered Funkar, att börja med att satsa två miljoner på projektet. Det är ju inga småpengar, och vi kände att vi inte har utnyttjat dem här pengarna på rätt sätt. Det var mest till löner till folk som arbetet med oss och vi känner att det gick inte så mycket på oss.

Ungdomarnas önskemål om aktiviteter och ”kompensation” var i och för sig inte konstiga eller orimliga. Det är heller inte svårt att förstå att det är lättare att se ett läger som något utöver de vanliga, än att anställda ägnar dem tid. Ungdomarnas önskemål är intressanta i och med att de reser frågan om hur långt man kan räkna med ungdomars altruism och vad det slags utpekande av ungdomarnas unika kunskaper och egenskaper kan innebära.

Trots uttalandet ovan menade dock ungdomarna att det var av stor betydelse att det fanns med vuxna anställda i projektet. Särskilt påpekade de att det också fanns ”höga” personer med, alltså sådana som har inflytande. Att en person med chefsbefattning avsatte en kväll i veckan för att träffa dem var betydelsefullt då det markerade gruppens betydelse och värde. Vad ”samhället” i form av kommun, stat och olika organisationer var och vad olika funktioner egentligen ansvarade för hade de mycket vaga uppfattningar om. Ledarna utgjorde på sätt och vis ett personifierat samhälle. Det var därmed inte bara representanter för fritid och polis som träffade dem, utan på ett

symboliskt plan makten och samhället som tog upp, gav sig tid och lyssnade till dem. Det var också ett viktigt moment under träffarna att ge ungdomarna en större förståelse för hur samhället fungerade, vart man vänder sig i olika frågor och hur saker och ting fungerar. ”Samhället” som de tidigare mer haft en vag uppfattning om, som något abstrakt och halvt fientligt system som låg utanför dem själva och långt bortom deras kontroll, framstod åtminstone som något klarare och närmare. Men då och då hade ungdomarna svårt för att riktigt få det att gå ihop: hur kunde deras ledare egentligen vara en del av samhället och samtidigt vara en del av gruppen och på deras sida? I så fall borde de väl i ännu högre grad driva deras frågor för att ”samhället” skulle ge dem olika resurser?

Jag kommer att fortsätta detta tema om ungdomarna och ”samhället” genom att fokusera på dialogen mellan ungdomar och vuxna. Min ingång har skisserats ovan: ungdomarna i Each One Teach One har tillerkänts en ansvarsfull och i viss mening unik roll eller närmast en ”mission”. De genomgick en viktig läroprocess, de fick uppträda i flera sammanhang i en ansvarsfull roll och fick positiv respons, och de kunde mer se på sig själv och presentera sig på annat sätt än tidigare. Rollen innebar att särskilda förväntningar skapades om ersättning, förväntningar som ledarna var tvingade till att hantera genom ett väl avvägt balanserande. Jag uppfattar det som en kritisk punkt för liknande satsningar att hantera sådana balansakter väl. Detta ställer stora krav på att skapa välfungerande dialoger.

Utvecklande dialoger

Hundeide (2006) talar om tre former av dialog för mänsklig utveckling och förändring: den emotionella, den meningsskapande och den gränssättande dialogen. Alla har stor relevans för Each One Teach One. Den emotionella dialogen skapar närhet, vänskap och ömsesidig tillit men tränar också empati och innefattar ”känslobaserad” kommunikation. Den meningsskapande och utvidgande dialogen vidgar förståelsen för sammanhang, omvärld men även för olika former av sakkunskap. Den reglerande och gränssättande dialogen upprättar ramverk för handlingar och olika regler som finns i samhället och mellan människor, även om de inte alltid är tydligt nedtecknade. Intressant är att Hundeide beskriver alla former som dialoger, växande och utveckling är alla former av socialitet och relation. Vi kommer nu att se ett exempel på hur dessa tre dialogformer varvas in i varandra under ett möte mellan anställda och ungdomar i Each One Teach One. Dialogen är ett exempel på hur de tre dialogformerna ofta måste balanseras mot varandra i ett socialpedagogiskt arbete, inte minst för att skapa utvecklande dialoger och läroprocesser.

När jag en kväll kom till skolan där gruppen skulle träffas hade jag redan hört att det fanns ett visst missnöje hos ungdomarna. En av ledarna hade signalerat detta när jag talade med honom på telefon timmarna innan. Ungdomarna vill nog diskutera ett disco, men visst är du välkommen, hade han sagt. Det fanns något i själva formuleringen. Något dröjande som förstärktes av det att han hade sagt ”men” innan han välkomnade mig. Vad stod det för?

De anställda stod utanför lokalen, på trappan och diskuterade. Ungdomarna var antagligen redan inne, slöt jag mig till. ”Det har redan förbrukats lika mycket som en fritidsgård gör av med på ett helt år”, hörde jag fritidschefen säga. De bestämde tid för att träffas och diskutera, han och en annan av Each One Teach One ledarna. Så kom en av ungdomarna ut och frågade om de inte skulle börja snart – de hade ju skyndat sig för att komma i tid och hade nu fått vänta, sa han.

När de väl hade hälsat på varandra och en av ledarna hade föreslagit vad de skulle tala om, kom diskussionen om ungdomarna skulle arrangera ett disko upp. En person, som var något äldre än ungdomarna i Each One Teach One, tog efter en stund till orda. Han sa att ungdomarna skött sig så bra vid tidigare arrangemang att han gärna såg att de ansvarade för att arrangera ett disko eller fest på en lokal fritidsgård. Vidare sa han att han fått lära sig hur man gick tillväga när man arrangerade diskon när han själv gick på fritidsgården. Han ville gärna föra vidare denna kunskap till ungdomarna i Each One Teach One. En av de lokala fritidsgårdarna skulle vara en lämplig lokal. Ungdomarna skulle affischera i samtliga fem skolor i närområdet. Tanken var att ungdomar från olika bostadsområden lär känna varandra. På så sätt minskas risken för konflikter, menade ungdomarna. De hade också redan diskuterat saken med fritidsledarna på den aktuella gården.

Det var så här långt inte lätt för mig att förstå om att det fanns ett problem med idén. Det borde kunna vara en rimlig och bra idé och inte ovanlig för en fritidsgård. En av ledarna svarade ungdomarna med att han visserligen förstod deras förfrågan, men att de haft tidigare negativa erfarenheter av stora arrangemang på en lokal fritidsgård. En gång blev det en kaotisk situation, ordningsvakterna hamnade i bråk och man tvingades att tillkalla polis. Då polisen anlände blev det än värre då ungdomarna började hoppa på polisbilen. Det är också problematiskt med att en för fritidsgården utomstående ungdomsgrupp arrangerar en fest på en lokal fritidsgård, menade han vidare. Stambesökarna känner sig utanför och berövade sin plats.

En av ungdomarna svarade med att han i sin tur förstod vad ledaren menade men att det inte behövde bli en så stor samling ungdomar och att det var viktigt att arrangera bra aktiviteter för ungdomar. Skulle ni kunna vara

på ”1200 kvadrat”[20], som har mer lämpade lokaler och en verksamhet som har bredare upptagningsområde, sade ledaren som ett motförslag. Ytterligare en av ledarna gick då in i diskussionen och tolkade ungdomarna och sa att de såg arrangemanget som en positiv satsning för området genom att folk från olika områden träffas. Flera ungdomar framhöll också det positiva för området och ungdomarna med att arrangera ett disko. Den förste ledaren förklarade åter sin ståndpunkt varvid en av de drivande ungdomarna i denna fråga sade att: ”han har bestämt sig, det är ingen idé att vi diskuterar mer, låt oss gå vidare”. Ledarens svar på detta är intressant i och med att det säger något om dialogens karaktär. Han sade nämligen att det trots allt är viktigt att diskutera frågan för att få dela synpunkter och få tillfälle att förklara sig, även om han inte kan gå med på just denna typ av arrangemang. Det kan också finnas andra arrangemang i framtiden, menade den andra av ledarna som deltog i dialogen.

Förhandlande dialoger

Dialogen är alltså en central del när man studerar vad som sker mellan människor, inte minst mellan samhälleliga funktionärer och medborgare (Habermas, 1995). När man ser till ett socialpedagogiskt arbete med ungdomar i utsatta situationer finns det olika ”samtalstraditioner”. Samtalet kan ses som ett redskap att få ungdomar att ändra sina värderingar och handlingar, det kan ses som ett sätt att utveckla ungdomars självinsikt och på sikt självförtroende, det kan syfta till att ungdomarna får sin röst hörd och uppleva ökad delaktighet. Ibland är det svårt att förena olika syftena för dialoger. Att markera gränser har en princip som skiljer sig från den utvidgande dialogen. Ibland är det också viktigt att hålla isär dem. Det är exempelvis inte självklart att dialoger som leder till ökad delaktighet per automatik innebär att ungdomar upphör med brottsliga aktiviteter. Det är heller inte sagt att ett ökat självförtroende innebär minskad brottslighet. Tvärtom kan ett ökat självförtroende innebära att en brottsbenägen ungdom blir stärkt i tron att han eller hon kommer att klara sig från upptäckt och därmed påskyndas en negativ utveckling. I den typ av verksamhet som Each One Teach One var, är det dock svårt att hålla isär dialogformerna i någon mer strikt bemärkelse. Dilemmat är hur man som ledare kan markera gränser för ungdomar som man samtidigt tillerkänner såväl stort ansvar och närmast unik kompetens. En ”traditionell” markering av gränser skulle kunna slå tillbaka mot själva grunden för verksamheten då ungdomarna kan känna sig lurade på sin roll.

Vad kan man då säga om denna dialog? Jag ser den som ett intressant

20 1200 kvadrat är beläget i Frölunda centrum och är en del av den så kallade ungdomssatsningen. Verksamheten vänder sig till ungdomar i något högre ålder än de lokala fritidsgårdarna.

exempel på en form av en balanserande dialog i vilken individuella *positioner*, institutionella *ramar* och *perspektivtagande* kopplas samman. En sammankoppling som kan leda till läroprocesser , inte minst eftersom alla tre av de dialogformer Hundeide talar om var viktiga. Den emotionella dialogen var själva grunden. Det fanns en ömsesidig tillit och respekt mellan deltagarna, en respekt som gjorde att man var villig att lyssna på varandra. Den meningsskapande och utvidgande handlade om att sätta frågan i ett sammanhang och visa på att det fanns andra intressen som deras önskemål kolliderade med. Det utvidgande handlade också om att visa på hur beslut kan fattas genom övervägande och reflektion. Den reglerande handlade här om att fritidschefen med utgångspunkt från sin funktion sa att de inte fick arrangera diskot enligt önskemålet.

För det första när det handlar om deltagarnas *positioner* var de vuxnas funktioner viktiga. De var representanter för ”samhället” som hade inflytande och förfogade över resurser. Ungdomarnas sätt att uttrycka detta var att de vuxna var ”höga gubbar”. De tillägnade därför deras uppfattningar stor betydelse. Det var också viktigt att dessa ville tala med och lyssna på dem. Den symboliska vikten av att chefen för fritidsförvaltningen och en centralt placerad polis deltog var stor. James, den särskilt anställde för projektet, tog en position som ett slags mentor i diskussionen. Han försökte hjälpa till med att lyfta fram ungdomarnas målsättning med arrangemanget.

För det andra kan man säga att de omgivande *ramarna* för gruppen indirekt berördes i förhandlingen. Hur långt kunde deras engagemang sträcka sig, vilka andra intressen konkurrerade man med och inte minst vad bestod andras intressen i? Det var inte fråga om en enkel gränssättning, som att markera att ungdomarna inte fick arrangera diskot, utan det var viktigt att förklaringen till varför ungdomarna inte gavs denna möjlighet nådde fram och att man ändå var beredd att diskutera frågan öppet.

För det tredje var *perspektivtagandet* en central del. Det var slående hur deltagarna, både anställda och ungdomar, ofta inledde med att återkoppla till den andra att ”jag förstår vad du/ni menar, men…”. Perspektivtagandet kan därför ses som en process som innehöll tre delar som man kan benämna ”positionsbestämning” (detta är min åsikt/önskan), ”förståelsegivning” (detta är orsaken till det) och ”relationskontroll” (jag förstår hur du/ni tänker).

Dialogen kan ses som en form av balanserande *förhandling*. Här möttes personer som hade delvis skilda intressen för att nå fram till en överenskommelse. De olika intressena var här att ungdomarna ville arrangera ett disko för yngre. Representanten för fritidsförvaltningen hade intresset att avstyra utformning av idén, men också att ge ungdomarna positiv återkoppling till själva idén. Risken var att ungdomarna skulle känna att de blev motarbetade

och därmed att deras engagemang skulle minska. Sättet som förhandlingen genomfördes på innebär en form av dialog vilken kan innebära läroprocesser. Det är alltså inte bara, och inte alltid främst, resultatet som man lär sig av, utan sättet resultatet uppnås. I förhandlingen deltog ungdomar och anställda från de positioner de intog, inom vissa ramar för samtalet och tog varandras perspektiv.

Man kan se att sådana dialoger innehåller en läroprocess på flera plan. På ett inflytandeplan innebär den att ungdomarna tilldelas värde. Det tydligaste beviset på inflytande var symboliken som gavs genom de funktioner i samhället de vuxna hade. Det handlar också om en träning i att se andras intressen och sätta sitt eget i relation till andras, vad man skulle kunna kalla empatiträning. Slutligen kan dialogen ses som en form av läroprocess som anger hur man kan hantera olika intressen.

Men, invänder säkert någon, ungdomarna fick ju inte som de ville. De borde väl ha fått arrangerat ett disko, de hade ju mycket vällovliga motiv till detta dessutom. Det är i och för sig inte sakfrågan jag vill fästa uppmärksamhet på, men den förtjänar ändå att sägas något om. Ibland får man uppfattningen att delaktighet är lika med att få igenom sina önskemål. Visst kan detta vara fallet, och ofta är det en viktig följd. Alldeles säkert behövs det också flera resurser för ungdomar. Men ofta är det sätt som skapas i vilka ungdomar och vuxna möts för att lyfta fram idéer och försöka komma vidare mot en ömsesidig lösning lika viktigt som beslutet och resultatet. Om ungdomarna skulle ha arrangerat ett disko på den lokala fritidsgården, skulle visserligen ungdomarna i kärngruppen ha fått ett ökat inflytande, men en annan grupp ”stamgästerna” skulle få sitt utrymme minskat. En viss grupps ökade inflytande kan ju innebära att en annan grupp i motsvarande grad får se sitt inflytande minskat. Eftersom det finns olika intressen att hantera är en god dialog en oumbärlig del i det socialpedagogiska arbetet. Inflytande handlar då också om en process mot ökad omvärldsförståelse och att träna sig i att kämpa för sina intressen.

Jag skulle vilja säga att de anställdas sätt att skapa dialoger innebar en respektfull social-pedagogik gentemot ungdomarna. En sådan respekt handlar dock inte om tillfredsställande av önskemål, utan om att erbjuda dialog och redovisa samt söka avvägningar mellan olika intressen. Den sociala pedagogiken innebär ett lärande innebär som strävar mot att bygga tillitsfulla relationer. Lärandet är därför i lika hög grad en social som kognitiv process. Den bärs av relationen. Den är också pedagogisk i att den utgår från att alla människor kan lära sig och att förändringsprocesser också kan ses som ett sätt att lära sig nya sätt att hantera sin tillvaro. Sätt som successivt ger ökade möjligheter till delaktighet och inflytande, men som också innebär att hantera frustration

och ibland även hårt arbete. Jag skall återkomma till detta sista, och varnar då för risken att ungdomar leds till att ta genvägar i sådana här projekt.

Den sociala gruppens gränser

Det som jag skrev tidigare, att identitetsbildningen bland annat handlar om att bli tillskriven en grupptillhörighet, ställdes på sin spets vid ett grupptillfälle. James hade dagen innan varit inblandad i att reda ut ett bråk i området. Han hade kommit att tala närmare med en av de inblandade ungdomarna, som jag här kallar Mika. Det visade sig att Mika själv tyckte att han alltmer fått en besvärlig roll bland sina kamrater och området. Han hade blivit ”kaxig” den senaste tiden, och ville ha hjälp med att sluta, sade han. Mika hade hört talas om Each One Teach One och ville gärna komma med i gruppen. James hade därför tagit med honom till gruppmötet för att höra med de andra ungdomarna. Gruppen satt då på sedvanligt sätt i soffor och stolar kring ett bord. Mika satte sig vid sidan av lite utanför kärngruppen. James inledde med att berätta om händelserna dagen innan och sa att Mika ville ingå i gruppen. Mika fick också själv förklara varför han ville bli medlem. Den diskussion som följde sa mycket om hur ungdomarna uppfattade Each One Teach One och övergripande om hur grupper hålls samman genom att gränser konstrueras till andra. Gränser skapas som både inneslutande och uteslutande.

Först ut att tala sedan James sagt att ordet är fritt var en av ungdomarna som sa att de faktiskt inte gillade Mika som person. Mika är alldeles för stökig och tyken, menade han. Flera andra hängde på denna beskrivning, och en av ungdomarna hade också viss koppling till bråket dagen innan, menade att det var Mika som orsakat sina problem. ”Det är vi som har kämpat, och som har förlorat vänner, ska man då bara komma med i den här gruppen, utan ansträngning”, var det flera som frågade. Mika fick också svara på ingående frågor om sitt beteende, och samtidigt lyssna till en rad kritiska omdömen om sin person. Att han orkar sitta kvar, tänkte jag. Efter ett tag började den ungdom som hade viss koppling till bråket argumentera för att Mika trots allt skulle ges en chans, men då inte som medlem i deras egen grupp, utan i en av ”undergrupperna”. En av de anställda menade att ungdomarna själva får bestämma om Mika ska få vara med och sa att de får rösta om det. Det visade sig att ingen av dem tyckte att han skulle släppas in i kärngruppen, men att han skulle få ett erbjudande att vara med i en undergrupp.

Denna händelse, när gruppen ställdes inför valet att acceptera en ny medlem kan ses som en provokation av den sociala gruppen. Den tydliggjorde vilka regler och centrala föreställningar om verksamheten (även om detta knappast var intentionen hos ledaren). Det första som slår en är det kraftfulla gränsar-

betet. Man kan inte bli medlem hur som helst. ”Vi som är första omgångens deltagare är speciella och har också erövrat särskild kunskap”. Det finns alltså en uttalad hierarki av ledare som går från kärngrupp till undergrupp. Medlemskap erövras genom en stegvis skolning, som en socialisationsprocess där man successivt tillerkänns ökad respekt och befogenhet. Att tillhöra den innersta kärnan är åtråvärt, och måste därför bevakas mot obehöriga. Ett sätt att göra det åtråvärt är just gränsbevakningen. Genom gränserna kontrolleras den ”den kollektiva identiteten” och därigenom legitimeras den respekt man åtnjuter. Skrivet på detta sätt kan det låta som märkligt eller problematiskt, vilket det inte är. Hierarkier kan man finna snart sagt var som människor umgås över i alla fall någon tid i sociala sammanhang. Det som man däremot kan diskutera är hur ett socialpedagogiskt arbete ska förhålla sig till sådana dessa processer och vad de gränser som uppstår innebär. Den karaktär som Each One Teach One i Tynnered hade, med kärngrupp och undergrupp, innebär också att man skapar och upprätthåller hierarkier bland ungdomar.

Hierarkins symboliska och funktionella värde

Hierarkier finns överallt i samhället. De upprätthålls genom gränser mellan olika grupper. De flesta, för att inte säga alla, organisationer innehåller någon form av hierarki. En sådan handlar om att reglera vilka personer som äger rätten att hantera vissa frågor och vilka beslut som bör fattas av vem. Det är därmed inte konstigt eller ovanligt att ungdomsarbete innebär att hierarkier upprättas. Ett tydligt exempel som många känner till är scoutrörelsen, som åtminstone tidigare byggde på ett stort mått av hierarkisering. Barnen graderades utifrån kunskaper och färdigheter, exempelvis vildmarkskunskap och knopslående. Detta symboliserades genom ett märke som man erövrade efter avlagt kunskaps- eller färdighetsprov. Poängen var att det skulle vara attraktivt eftersom det innebar status att avancera och nå nya nivåer av kunskaper och färdigheter. De mer erfarna kunde också få mer ansvar för olika frågor, för att exempelvis kunna bli ledare själva. Denna typ av socialisation har visst stöd av preventionsforskningen. I de fall ledarna är goda ledare och om det finns en tydlig väg som visar hur man kan avancera i kunskap och rättigheter/ansvar kan värdefulla resultat nås (Eccles & Templeton, 2002; Mahoney & Stattin, 2000).

En hierarki kan förstås i förhållande till dess funktionella och dess symboliska värde. Med dess funktionella värde menar jag den roll den spelar för att det sociala sammanhanget ska fortbestå. En hierarki innebär ju exempelvis att en gräns som skiljer ut vissa individer från andra och tilldelar olika positioner och grupper skilda värden och status. Ofta hänger position och status samman, men inte alltid. I en organisation kan ju chefen visserligen ha

en särskild kunskap som gör honom eller henne som särskilt lämplig för att leda och föra gruppen vidare. Denna position innebär också en viss status. Chefens ord kan i många sammanhang få en extra tyngd just genom att det är han eller hon som uttryckt dem. Samtidigt är det inte alltid så att chefen har den kompetens som erfordras, och/eller har lägre kompetens än de anställda, vilket innebär att en underställd kan åtnjuta högre status än sin chef.

Hierarkier av ovanstående slag har en koppling till en särskild kunskap eller förmåga. Man tilldelas status i förhållande till hur ens kompetens bedöms i förhållande till det som eftertraktas i ett visst socialt sammanhang. En scouts förmåga till att slå knopar kan alltså vara en väsentlig förmåga inom scoutrörelsen men nuförtiden kanske inte i så många andra (Westberg, 2007). Det kan till och med vara så att en hög status i ett sammanhang kan innebära lägre status i andra. Att vara en fullfjädrad scout är inte positivt i alla sammanhang, utan denne kan riskera gliringar från andra. Ofta kan dock en hög status i ett sammanhang ha positiva spridningseffekter. Att tillhöra första uppställningen i ett fotbollslag kan exempelvis ofta vara positivt för anseendet i många sammanhang.

Efter denna utvidgning om hierarkier i sociala sammanhang är det dags att föra resonemanget tillbaka till Each One Teach One. Gränsbevakningen som uppstod när en ungdom aspirerade på medlemskap gick ut på att säga att den inre kärnan har särskild kompetens, och att man måste ha sådan för att fullgöra sin uppgift. Det handlade alltså om att hierarkin skulle tillförsäkra att gruppen kunde fylla sin funktion. Om vilken ungdom som helst skulle kunna bli medlem i kärngruppen skulle man förlora kopplingen till de kompetenskrav som medlemskapet erfordrade. Det skulle i sin tur hota det symboliska värdet för gruppen, ett värde som byggdes upp för att det skulle vara attraktivt för ungdomar att bli medlem i verksamheten och villiga att ”socialiseras” genom vissa kompetenssteg.

Jag menar alltså att gränsbevakningsstrategier är naturliga sett i relation till hur verksamheten var uppbyggd. Genom att ungdomarna tilltalades och identifierades som särskilt kompetenta och eftersträvansvärda så följer naturligtvis frågorna om: särskilda i förhållande till vilka och eftersträvansvärda för vem? Det handlar alltid om att ett ”vi” och ett ”dom” skapas när man arbetar med denna typ av ungdomsarbete som går vägen via en ”förmedlargrupp”. Det är inte enkelt att besvara om det är bra att upprätta sådana hierarkier på det sätt som görs genom Each One Teach One i Tynnered, som då måste studeras över längre tid. Men jag vill ändå diskutera satsningens relevans och ideologi och vilka lärdomar man kan dra av satsningen. Efter detta reflekterar jag mer övergripande om denna form av verksamhet, både vilka intressanta komponenter den har och vilka faror som faktiskt också finns.

Lärdomar från Each One Teach One

Ett sätt att diskutera i vilken mån verksamheten och metodiken har fungerat och relatera ovanstående diskussioner om identitetsbildning, den sociala gruppens gränser och hierarkier, är att återvända till de förutsättningar som jag i kapitlets inledning menade krävdes för att verksamheten skulle fungera.

• Utvecklade ungdomarna i kärngruppen sådana kunskaper och färdigheter som gjorde dem lämpliga som ledare?

Ungdomarna i kärngruppen fick en utbildning till trygghetsvärdar som var bra. Det viktigaste med denna var mötet med ”representanterna från samhället” och dialogen. Det var emellertid enbart en av ungdomarna som verkligen kom igång med en egen grupp av yngre. Kärngruppen gjorde bra insatser på olika arrangemang. Jag bedömer att den struktur det innebar att kunna samarbeta med mer vana ledare varit viktigt för dem. De har då kunna ta en roll som de kunnat växa i. Denna process avslutades för kärngruppens vidkommande till sommaren 2006 då de anställda ledarna började arbeta med de yngre ungdomarna själva istället för med kärngruppen. En möjlighet för att ta tillvara kraften som byggts upp hos ungdomarna kunde ha varit att skapa samarbete med någon etablerad ungdomsverksamhet, i ideell eller offentlig regi. Vad har exempelvis hänt med den tidigare vanliga metoden att ungdomar som besökte fritidsgård successivt fick ett större ansvar för verksamheten? Denna metod förutsatte ett nära samspel mellan den vuxne ledaren, ungdomsledaren och den konkreta verksamheten. Med en sådan metod kan ungdomarna växa in i en roll i en lugnare takt, det finns ett nära och praktiskt samspel mellan vuxna handledare och ungdomar där de kan ge och ta synpunkter och kunskaper och ledarskapet underlättas genom att det finns en praktisk verksamhet att utgå från.

• Var ungdomarnas kunskaper och färdigheter stabila över tid och sammanhang?

Det är svårt att säga, men vid uppföljande kontakter med ungdomar och några av de anställda verkar satsningen ha inneburit en radikal livsomställning för några av dem, men inte för alla. En har dock kommit så långt att han söker in till polisutbildningen. I och med att det var få ungdomar som var aktiva i kärngruppen går det dock inte att generalisera.

• Utvecklades det former där ungdomarna fick ge uttryck för sin nya roll?

En satsning gjordes på att erbjuda vissa av ungdomarna sommarjobb och extraarbete. Detta verkar ha varit viktigt för att värderingar och nyorientering skulle bli mer förankrade hos de av ungdomarna som det började gå bra

för. En positiv spiral påbörjades vars första varv var Each One Teach One och dess andra var att komma in i mer etablerade (jobb)sammanhang. Att ungdomar hjälpt till och fått uppmärksamhet vid arrangemang i stadsdelen har också varit viktiga sätt för dem att få bekräftelse på sina kvaliteter. De återberättade exempelvis gärna hur äldre personer kommit fram till dem och berömt dem.

• Var stöd- och kontrollstrukturen kring ungdomarna tillräcklig?

Under en period fanns ett mycket aktivt uppsökande arbete i området. Detta innebar en ökad vuxennärvaro som gjorde att om ungdomarna i kärngruppen bar sig illa åt, fanns stora möjligheter att detta nådde de anställda. Målet för satsningen var att bygga upp en rörelse i området där många ungdomar var engagerade i olika grupper och aktiviteter. Så har det inte blivit. Ett alternativt sätt skulle ha varit att knyta tätare relationer till befintliga föreningar eller andra sammanhang, istället för att bygga upp ett nytt. Det kan vara attraktivt med en ny och ”egen” förening såsom denna eller en liknande som exempelvis Lugna gatan. Men varje förening måste underhållas och entusiasmen inledningsvis kan snabbt förloras, särskilt om det inte finns något ”naturligt” gemensamt intresse att samlas kring.

• Fanns fungerande vägar för nya ungdomar att socialiseras in i programmet?

Det fanns en plan för att nya deltagare skulle lockas med, och även ett intresse bland yngre under en viss period. Det var dock svårt att få det att fungera med att ungdomar i kärngruppen skulle attrahera och leda yngre. Detta väcker frågan att underskatta svårigheterna i att vara ledare. Det är svårt även för särskilt utbildade ungdomsledare, hur mycket svårare är det då inte för dem utan någon erfarenhet alls inom området? Jag menar att det generellt sett krävs anställda med en gedigen utbildning i arbete med ungdomar. Annars är det tryggare (om än tråkigare) att gå den traditionella vägen via hjälpledare som arbetar tillsammans med vuxna och som då får successivt ökat ansvar. När det handlar om arbete där ledaren till största delen använder sig själv som redskap tror jag att det krävs en mycket närvarande professionell kompetens, kanske särskilt när man använder sig av ungdomar som ledare.

Avslutande reflektioner

Det mest intressanta med metodiken är att den verkligen har gjort allvar av talesättet ”man blir som man blir bemött”. Alltså, det sätt som omgivningen reagerar på dig, kommer ha stor betydelse för din självuppfattning och iden-

titet. Överhuvudtaget står Each One Teach One för ett annat välbehövligt perspektiv där basen är ett positivt och främjande ungdomsarbete. Idén är ju väl beprövad inom många delar av föreningslivet, att äldre ungdomar får förtroendet att leda yngre. Allt för ofta utpekas utsatta ungdomar som kriminella och närmast förlorade. De får sällan chansen att visa sina goda resurser. Genom att utgå från de positiva resurserna bortser man visserligen inte från att de har begått kriminella handlingar, men skapar istället ett mycket mer gynnsamt sammanhang att hantera dem i. Den tydliga ramen som finns för arbetet är viktigt där syftet är att påverka värderingar och attityder som finns mellan ungdomarna och mellan ungdomar och samhälle. Ungdomsgruppen kan ha stor betydelse för om attitydförändringarna ska förankras och få stabilitet över tid. Det är även nödvändigt för att det individuella ska kunna bära frukt. Om inte miljön förändras kommer individerna att ha svårt att lyckas. De individuella förändringsprocesserna motverkas nämligen snabbt och effektivt om kamraterna alltjämt har kvar antisociala attityder. Alternativet är i så fall att placera ett mycket större antal ungdomar för institutionsvård med osäkra resultat och höga kostnader.

När man träffar ungdomarna i Each One Teach One utstrålar de självförtroende och engagemang. De berättar exempelvis med stolthet om att de blivit uppmärksammade för deras arbete. Vi arbetade bättre vid arrangemang än dem som var anställda, framhöll de.

Att skapa dialog mellan ungdomar och samhällsrepresentanter är viktigt för att hantera den ofta mycket problematiska situation vi ser i många av våra förorter. Här växer utanförskapet och misstron och det finns en grogrund för att alternativa kulturer som hyllar snabba klipp, tuffa attityder och gängmentalitet växer sig starkare. Traditionella metoder räcker ofta inte till. Vuxenvärlden har i flera avseenden förlorat kunskap om hur det ser ut i ungdomsvärlden. En väsentlig väg för ungdomsarbetet måste därför vara att fördjupa kunskap genom att skapa kanaler till dem som befinner sig i sådana miljöer. Ambitionen borde dels vara att fördjupa kunskapen, dels att upptäcka potentiella partner bland frivilliga. Därigenom skulle man på sikt kunna påverka de negativa sidorna i kulturen, så som brottslighet och droganvändning, inifrån.

Each One Teach One är en intressant kombination av traditionellt folkrörelse- och mobiliseringstänkande baserat på en insikt om kraften i modern ungdomskultur och gängkultur. Det är genom sådana modeller som man kan komma vidare till ett mer offensivt socialpedagogiskt arbete, ett arbete som också måste ta ett steg vidare och utöver traditionellt arbete på fritidsgård eller uppsökande fältarbete. Det finns också flera likheter mellan Each One Teach Ones idé med vad en del av forskningen har konstaterat är viktigt i effektiva

program, även om det också finns resultat som talar i annan riktning, särskilt varnas för att hålla samman och stärka negativa ungdomsgrupperingar. I en översikt över såväl promotiva som preventiva program lyfte Eccles och Templeton (2002) fram ett antal generella faktorer som verkar lovande, däribland poängterades ledarskapet. De summerade faktorerna i åtta punkter.

- Anpassat skydd och säkerhet av såväl fysisk och psykisk art
- Utvecklingsanpassad grad av struktur och vuxentillsyn – minskad grad av struktur med ökande ålder och mognad
- Starkt socialt stöd från vuxna och kamrater
- Inkluderande sociala nätverk och strukturer – offensivt och ibland uppsökande arbete för att få ungdomarna att komma till verksamheten
- Starka sociala normer för positivt beteende
- Utbildningserfarenheter som utformas så att sådana färdigheter tränas som är viktiga för att lyckas i ”ordinarie” sociala sammanhang som skola och arbete
- Stöd till att ungdomarna utvecklar en motivation för och kontroll över det egna livet
- Möjligheter att göra nytta och vara meningsfull för andra. Att få utöva ledarskap, bli tagen i anspråk och att vara behövd.

Lockande och förförande som idé – svår i praktiken

Each One Teach One bygger verkligen på en lockande idé, men det är inte bara en fördel utan faktiskt till stor del ett problem. Idén är så lockande att den kan bli förförisk. Tänk att ungdomar kan vända om och byta spår i livet, bara genom att de får en annan roll! Är det inte det vad alla ungdomsarbetare går och hoppas på? En förhoppning om den radikala omvändelsen som vi har skolats till att hoppas på. Som när Saulus frälstes till Paulus. Eller i modern version; när Paolo Roberto, ”Kungen av Kungsan”, tillsammans med Staffan Hildebrand reste runt i skolorna och talade om våldets konsekvenser: förut slagskämpe nu förebild, förut värsting nu ”häfting” (Forkby & Leissner, 1997). Dessa kulturella berättelser har en stor genomslagskraft i och med att de materialiserar en förhoppning om räddning av de barn och unga som riskerar att förloras. Det är naturligtvis inget fel i denna ambition, men man måste ändå syna dessa förhoppningar så att de inte blir till illusioner. Att de inte längre handlar om de faktiska ungdomar man arbetar med, utan om myter och projektioner av ungdomarna. Det finns all anledning att iaktta försiktighet och dämpa eventuell för snabb entusiasm som styrs av förhoppningar eller kortsiktiga resultat. En av de ansvariga för Tynnered Funkar kallade en sådan försiktighet för ”isblåse-strategin” för att kyla av

alltför snabb entusiasm: ”vi måste ha isblåsan på hela tiden, så mycket vet vi att saker kan snabbt förändras”. Samtidigt får inte isblåsan kyla så mycket att den fryser all verksamhet och gör den stel och oföränderlig.

När det gäller förebildsidén så är det dock avgörande skillnader till det traditionella föreningslivet. I föreningslivet finns en helt annan inramning av aktiviteterna som är ett stöd för ledaren. I Each One Teach One var ungdomarna lämnade relativt ensamma med de yngre. De hade förutom deras egen person lite att tillgå och erbjuda. Alla aktiviteter måste hittas på, till skillnad från exempelvis en fotbollsförening. I en sådan är det mer givet vad man kan göra tillsammans och vad man kan träna på. Det är därför inte konstigt att just fotbollsträningen var en del som verkar ha fungerat bäst även i Each One Teach One.

Det finns en paradox i detta att fotbollsträningen verkar ha varit mest bärkraftig när man velat skola unga ledare, men att man samtidigt inte valt att samarbeta med en befintlig förening som just innehåller sådana delar. Det fanns i och för sig ett visst samarbete inledningsvis, men av olika anledningar ville man hellre satsa på det egna laget. Det finns säkert flera förklaringar till detta. En kan vara att det egna laget var lättare att känna engagemang och samhörighet till. Ungdomarna fick vara med och skapa något av sig själva för sig själva. En annan kan ha varit att det faktiskt fanns resurser att tillgå inom projektet som gjorde föreningen överflödig. Ungdomarna fick mer och bättre innehåll i träningen och till en lägre kostnad än vad föreningarna kunde erbjuda. I detta fall kan det ha varit ett riktigt val, men frågan är vad man skulle kunna utveckla i samarbete med föreningslivet om man avsatte medel till detta som man satsat på Each One Teach One. Det skulle inte vara omöjligt, tänker jag, att etablera någon form av intressant partnerskap.

För ett sådant partnerskap måste man samtidigt vara medveten om att det traditionella föreningslivet tyvärr verkar avskräcka vissa ungdomar. En del av ungdomarna kanske vill och klarar av att organisera sina aktiviteter själva, medan andra däremot behöver mer stöd än vad föreningslivet kan erbjuda. Ytterligare några uppfattar sig sannolikt som inte tillräckligt uppmärksammade i en förening. Andra har kanske inte kännedom om vad som finns. En stor del av förklaringen är sannolikt också den utslagning i kombination med självvalda avhopp som sker under högstadium och gymnasium. Den som inte är tillräckligt duktig för att platsa har allt svårare att känna tillräcklig motivation inför träning. I många sporter kan man dessutom helt enkelt vara för gammal redan i tidiga tonåren om man inte börjat med aktiviteten i mycket unga år. Det är alltså inte så lätt att det går att hänvisa ungdomar till föreningar med enbart föreningsregistret i handen, utan det kan krävas ett mycket mer aktivt sammankopplande och samarbetande (Forkby, 2001).

I Each One Teach One verkade ungdomarnas självbild ha stärkts radikalt. Frågan är bara om de fick tillräckligt med tid att växa in i en ny roll. Man kunde få intrycket att ungdomarna förutsattes ha en närmast unik kompetens bara genom att de var ungdomar och i viss mån hade varit stökiga tidigare. På sätt och vis kan det betraktas som ett slags förvandlingsnummer: från och med nu är ni pånyttfödda! Man riskerar med liknande projekt som Each One Teach One att skapa genvägar för ungdomarna – helt plötsligt tillskrivas all kompetens, utan att successivt kämpa sig till den. För många kommer dessa genvägar att bli problematiska om man inte har den bredare kompetens som kan krävas exempelvis för att agera som ledare själv, särskilt om man inte har något organiserande projekt att bygga upp aktiviteterna kring (som exempelvis fotboll). Eftersom idén i viss mån har likheter med en gammal folkrörelsetanke kan det också vara skäl att väcka till liv den bildningstradition som man kunde finna i denna. Bildning är en annan form av läroprocess. Den tar tid, man får ofta lägga ner åtskilligt med kraft men den ger också djupgående resultat. Den utbildning som ungdomarna fick till trygghetsvärdar var en bra start, men det hade varit intressant om verksamheten hade kunna koppla ungdomarna vidare till andra liknande sammanhang.

Idén om att endast ungdomarna själva har kunskap om hur det är ”i verkligheten” är högst överdriven och riskerar att exotisera ungdomsvärlden genom att mytologisera den. Visst kan ungdomarna ha viktiga kunskapsbidrag, men den delas även med vuxna, och inte minst med professionella som dels har en större referensbas att hantera sina erfarenheter på, dels möter en mängd andra ungdomar i sitt arbete.

Man kan se en följd av den process ungdomarna i kärngruppen genomgått i det att de blev ganska krävande. I Each One Teach One hade de fyra vuxna som ägnade dem mycket tid och uppmärksamhet. Mot slutet av perioden fick de dessutom en egen fotbollstränare/fritidsledare. De fick också vara med och arrangera aktiviteter och åka på läger med mera. Problemet är att det inte riktigt räknades. Det finns ett problem i att ungdomarnas attityder inte utmanats i tillräckligt hög grad. Det fanns exempel som visats ovan på goda gränssättande dialoger men det skulle behövas många fler av dem. Ett problem är att ungdomarna å ena sidan hämtade näring i sina attityder från en underdog-position: ”Ingen satsar på oss, de andra får mycket resurser”, och å andra sidan från en form av kultur där hierarkier var väsentliga och där de själva var i toppen. Att då enbart tala till dem från en annan position än annars, är inte tillräckligt. Innehållet skiljer sig men inte formen. Om man inte försöker att ”realitetsanpassa” ungdomarna kan arbetet med att positionera dem som unika, ytterligare förstärka denna attityd. Det är högst rimligt att ungdomarna kompenseras och får uppskattning, men man måste

också se att samhället består av en massa ideellt arbete och vardagssolidariska handlingar, som inte ersätts direkt materiellt och dessutom att ungdomarnas viktigaste belöning kommer i form av en möjlighet till en ny start med en positiv identitet.

Det är i sammanhanget värt att reflektera något om idén att ungdomar som har varit ledare eller drivande i negativ bemärkelse ska omvändas till att bli positiva ledare. Min uppfattning är att denna idé går tillbaka till en förenklad bild av ledarskap som en personlig egenskap som kan användas i snart sagt vilket sammanhang som helst. Enligt denna idé behöver man inte vara särskilt kunnig inom ett speciellt område för att kunna leda det, utan det är ledandet i sig är kvalifikationen. Vissa personer framställs närmast som födda till ledare och kommer att ställa sig i första ledet oavsett sammanhang. En annan syn på ledarskap är att betona ledaren i sitt sammanhang (Tullberg, 2006). En god ledare måste enligt detta synsätt betraktas i relation till dem som denne ska leda, själva ledarskapet är en relation. En stor del av att vara ledare innebär då om att skapa goda relationer. En del av att upprätthålla sådana handlar om ömsesidig tillit. I vilken mån en ledare får tillit från dem han eller hon ska leda kan handla om det går att lita på det som ledaren säger och står för, om det finns substans bakom orden. En förändring i värderingar och attityder hos en ungdom som utmärkt sig själv i fråga om brottslighet bör därför vara genomgripande och solid. Det är också så att ledarskapet åtminstone i vissa fall står i relation till kompetens. Det ger ofta en trygghet och säkerhet att behärska något. En tjej som är kunnig i hästskötsel och ridning kan mycket väl få och ta en naturlig ledarroll i stallet, men kan känna sig helt vilse och ta en underordnad roll i andra sammanhang. Det är med andra ord inte säkert att ett ledarskap i negativ bemärkelse skulle innebära att man har tillräcklig kompetens i vad som krävs för ett positivt, om det exempelvis är antalet brott som har varit bidragande till ens negativa ledarskap tidigare.

Ett socialpedagogiskt arbete handlar om att ge ungdomarna förutsättningar till att analysera sin situation och att kunna välja hur de ska handla i den. Visst finns det orättvisor i samhället, på alla nivåer genom strukturell diskriminering, genom klassojämlikheter, genom olika villkor för könen med mera. Mycket av ojämlikheten verkar och upprätthålls dock på ett annat sätt än vad som är lätt åtkomlig med den resursfördelning som samhället reglerar. När det gäller tilldelning av resurser från samhällets sida var åtminstone kärngruppen i Each One Teach One tämligen gynnad. Om man ska rikta så stora resurser till vissa ungdomar bör man också bemöta underdog-positionen, för att skapa fördjupad förståelse. Genom den dialog som kan uppstå i bemötandet kan en djupare och mer fruktbar förståelse för hur ojämlikheter skapas och upprätthålls bildas. Då kan förhoppningsvis ungdomarna se på sig

själva i ett större sammanhang och se vilka strider som är verkligt väsentliga och bli motiverade till att kämpa. Och en sådan kan ge mycket bättre grund för handling. Det handlar, i Paolo Freires anda, om att kunna se hur orättvisor och underordning fortplantar sig och får fäste i människors medvetande och inskränker möjligheter till altruistiskt handlande (Freire, 1972).

Äpplet JobCenter – ett aktiveringsprogram

I detta kapitel ska vi stifta bekantskap med satsningen Äpplet JobCenter i Biskopsgården. Verksamheten är ett aktiveringsprogram som vänder sig till personer som får försörjningsstöd, och som av socialsekreterare bedöms vara i behov av extra stöd för att komma i sysselsättning. Jag avser med kapitlet att beskriva och diskutera denna form av satsning i relation till Ung och Trygg, då idéerna till den väcktes på Biskopsgårdens framtidsverkstad. När man ser till de idéer som formulerades på de första framtidsverkstäderna inom Ung och Trygg var satsningar inom arbetsmarknadsområdet vanliga. Det är därför angeläget att ge en bild av vad sådana satsningar kan innebära och dess relevans om man betraktar dem som en del av Ung och Trygg. Det är dock inte möjligt att genomföra någon mer omfattande utvärdering då detta skulle fordra en längre tid för studien och mer resurser. Utvärderingen av Ung och Trygg är ju också i högre grad fokuserad på andra frågor. Denna skrivning kan därför mer ses som ett reflekterande och deskriptivt bidrag.

Jag inleder med en ögonblicksbild från en diskussion jag hade med en av deltagarna. Det var samtal som detta som gav mig en idé till ett sätt att förstå verksamheten, men först något om verksamhetens mål och metoder. Därefter anger jag några huvudsakliga linjer i den forskning som bedrivits omkring dessa verksamheter. Därefter återgår jag till att presentera och diskutera Äpplet JobCenter.

> Egentligen skulle han inte alls behöva delta i Äpplet, sa han. Han bodde nämligen inneboende hos en släkting, hade inga större utgifter för mat och boende, och kläder – ja, det behövde han just inte så mycket av. Om det inte vore för att det var så svårt att få hjälp någon annanstans. Detta var också anledningen till att han överhuvudtaget hade ansökt om försörjningsstöd – man måste först bli ett problem för samhället innan man kan räkna med att någon bryr

sig, det var vad han hade lärt sig. Det var nu inte socialtjänsten han i första hand ville ha uppmärksamhet från, utan arbetsförmedlingen. Men där var det oerhört mycket svårare att komma fram. Brydde sig de som arbetade där verkligen inte om de arbetslösa, eller hur kom det sig att det fungerar enligt med en så opersonlig löpande bands princip, frågade han mer retoriskt.

Det var annat på Äpplet, fortsatte Amir. Här fick man hjälp med sådant man faktiskt hade nytta av. I och för sig en hjälp som i stor utsträckning kretsade kring att få grundläggande saker i ordning, som hur man skriver ett bra CV och personligt brev till en möjlig arbetsgivare, men i alla fall en hjälp och ett personligt bemötande. Om detta skulle leda till ett arbete var naturligtvis svårt att säga, men i vilket fall var det ett sådant första steg som man hade svårt att ta sig förbi om man alls skulle få en chans.

Studier om aktiveringsprogram

Det finns en omfattande forskning om arbetsmarknadsåtgärder i såväl Sverige som internationellt. Här berörs en del av de studier som särskilt studerat aktiveringsprogram. Olika kunskapsintressen innebär att dessa fokuserar på olika saker och vissa växlar också mellan olika perspektiv. En del närmar sig dem som ett som uttryck för en socialpolitisk förändring, andra studerar vad som faktiskt sker i verksamheterna och några har sett till vilken mån deltagandet kan påverka levnadsvillkor och arbete. De olika utgångspunkterna innebär också att delvis motsättningsfulla bilder uppstår. Är till exempel en verksamhet lovvärd om deltagarna uppfattar att de får stöd, fast att man samtidigt inte kan visa att den leder till lönearbete? Eller hur förenar man en idé om att utgå från och stärka de enskildas egna resurser när deltagandet i den är förenat med tvång och sanktioner?

Salonen och Ulmestig (2004) konstaterar i en nationell kartläggning att det fanns omkring 800 aktiveringsprogram i Sverige. De har en på det stora hela kritisk inställning till dessa satsningar. Dessa former är uttryck för en övervältring av statens ansvarstagande för arbetsmarknadspolitiken till lokala aktörer. I förlängningen riskerar denna övervältring leda till ett B-lag bland arbetslösa som blir föremål för en form av kontroll som känns igen från ett gammaldags fattigvårdssystem. I sådana system ges ett stort utrymme för godtyckliga bedömningar i synnerhet då lokala föreskrifter och rutiner skiljer sig åtskilligt mellan kommunerna. Är det rimligt att kommunerna då satsar så ansenliga summor inom detta område, särskilt då resultaten av ansträngningarna i stort sett är obesvarade, frågar de. Liknande ståndpunkt intar Giertz (2004), som i en avhandling studerat ett antal liknande program som fanns i Malmö under 1990-talets början. Det har skett en omvälvning av socialpoli-

tiken mot ökade inslag av aktivering och kontroll. Detta var en följd av den samhällsekonomiska krisen, som innebar att antalet socialbidragssökande ökade markant samtidigt som antalet arbetslösa steg. Aktiveringsprogrammen blir mer ett sätt att hantera problemen än att lösa dem, säger han i pressmeddelande om avhandlingen.

I en aktuell systematisk kunskapsöversikt (Smedslund m fl., 2006) som uteslutande baseras på studier från USA konstateras att aktiveringsprogram ”work programmes” hade en liten men robust effekt. Metaanalysen rörde studier av 46 program med totalt 412 tusen deltagare. Skillnaden i genomsnitt mellan de som fick arbete efter genomgånget aktiveringsprogram och jämförelsegruppen var emellertid liten (60,9 procent i aktiveringsgruppen mot 57,9 i jämförelsegruppen). Det är emellertid oerhört vanskligt att översätta ett sådant resultat till svenska förhållanden eftersom välfärdssystemen ser så olika ut.

Flera studier är dock kluvna i sin inställning. Thorén (2005) har studerat två verksamheter genom deltagande observationer: Jobbcentrum i Skärholmen och Källan i Osby. Även hon efterlyser effektstudier om verksamheterna och varnar för de kontrollsystem som byggs upp. Samtidigt säger hon att de trots allt kan vara värdefulla för deltagarna – allt beroende på ”vad den organisatoriska kapaciteten tillåter” (s. 22). Med detta avses såväl bemötande, olika former av resurser som reella möjligheter till att få en fastare anknytning till arbetsmarknaden.

Även Ekström (2005) har studerat Skärholmsmodellen och är kritisk till det hon sett. Hon menar att det fanns en uppenbar skillnad mellan retorik och verklighet. Verksamheten framställdes utåt lyfta fram deltagarnas egna resurser och arbeta lösningsfokuserat. I praktiken liknade den mer en förvaringsenhet för de grupper kommunen inte visste var man skulle göra av. Det var bristande resurser, bristande individuell anpassning och oreflekterad kontroll av fattiga människor. Praktikplatserna hade dock ett värde för deltagarna genom att de kunde innebära att band knöts närmare till arbetsmarknaden.

En ansats till att studera effekter att ett känt aktiveringsprogram har gjorts nyligen. Uppsalamodellen, som var en föregångare för många liknade aktiveringsprogram i Sverige, har studerats i Miltons avhandling (2006). Uppsalamodellen har utsatts för stark kritik för dess paternalistiska upplägg. I avhandlingen framkommer att deltagarna inte kom ut i arbete på ett bättre sätt i detta upplägg än en verksamhet som använde ”mjukare” metoder, tvärtom. Det var faktiskt fler av deltagarna i Uppsalamodellen som återkom som sökande av försörjningsstöd än i jämförelseverksamheten.

Flera satsningar inom ramen för Storstadssatsningen innehöll liknande arbetsmarknadssatsningar. I en av utvärderingarna (Kihlström & Simonson,

2004) konstaterar man att: ”Det är ingen överdrift att påstå att målsättningen från statens sida om att bryta segregationen var orealistisk” (s. 119). Samtidigt kunde man konstatera att det fanns exempel på verksamheter som trots högt ställda mål faktiskt lyckades med sina föresatser – man framhöll där Yrkessatsning i Angered. Långsiktighet och en förmåga att ta tillvara på tidigare erfarenheter av liknande arbete, tycktes vara en av framgångsfaktorerna.

Thorén, som skriver på en avhandling inom området, sammanfattade vid en presentation[21] forskningsläget. Hon menade att det finns vissa, om än inte stora positiva effekter för aktiveringsprogram. För att få positiva effekter bör de vara individbaserade och grundas i en noggrann utredning av behoven. Insatserna bör på samma sätt anpassas till den enskilde, alltså inte insatser av typen ”same size fits all”. Det bör finnas en flexibilitet för tjänstemännen att utforma insatserna på olika sätt. Detta ökar bland annat motivationen för tjänstemannen, även om det finns en risk att han/hon väljer att arbeta med dem som är lättast att arbeta med. Viktigt tycks nämligen vara detta att det finns ett engagemang och entusiasm hos personalen. Om de kan vara hoppfulla kan de få goda spridningseffekter att deltagarna också kan se en tydligare väg. Deltagarnas hopp och motivation är av stor betydelse. Slutligen verkar det också som att grundidén med många av aktiveringsprogrammen, att få kontakt med arbetsgivare och arbetsmarknaden är viktig, helst då sådana kontakter som konkret kan leda vidare.

I en avhandling, som är särskilt relevant för Ung och Trygg, studerar Nilsson (2005) om det finns något samband mellan föräldrarnas respektive ungdomars egen arbetslöshet, låg inkomst och kriminalitet samt hur barnen presterar i skolan. Ett motiv till att Äpplet JobCenter startades som en del av Ung och Trygg var tanken att arbetslösa föräldrar har svårt att vara en god förebild för sina barn. Inte minst ansågs detta gälla i familjer med invandrarbakgrund, där faderns traditionella auktoritet förlorades om han inte kom ut i arbete som familjeförsörjare. Nilsson konstaterar i avhandlingen att det inte gick att finna bevis för att högre ungdomsarbetslöshet innebär att typiska ungdomsbrott ökar. Det fanns vidare enbart ett svagt stöd för att låg inkomst innebär högre brottslighet. Däremot fanns det en otvetydig koppling mellan arbetslöshet och nivån på brottsligheten. I den tredje delstudien ställdes frågan om förälderns arbetslöshet påverkade barnens skolprestationer. Här gick resultaten i två riktningar. Om modern blev arbetslös påverkades barnens skolresultat positivt, såväl kort- som långsiktigt. Om däremot fadern förlorade sitt arbete påverkades skolresultatet negativt kortsiktigt, även om denna effekt försvann på längre sikt. Tolkningen var att mödrar som blev arbetslösa

21 Göteborg, 2007-11-15. Chefsutbildning. Evidensbaserad praktik inom individ och familjeomsorg. IMS

fick mer tid att ägna sig åt barnen och kunde använda denna på ett positivt sätt. För fäderna kan arbetslösheten dock ha inneburit en större chock som, åtminstone på kort sikt, påverkade barnen negativt.

Axelsson (2005) studerade ungdomars upplevelser av arbetslöshet fokuserat på bland annat attityder till arbete, livskvalitet och självkänsla. Man får inte dra alla över en kam, menar han. 35 procent av ungdomarna som blev arbetslösa tyckte visserligen att deras livskvalitet försämrades när de blev arbetslösa, men 41 procent uppgav oförändrad livskvalitet och 24 procent menade faktiskt att deras livskvalitet förbättrades. Han identifierade vidare fyra grupper av ungdomar: optimisterna som hade stora och positiva framtidsplaner, de obekymrade som inte lade så stor vikt vid arbetet, de kämpande som var aktiva men frustrerade av sina försök till att få jobb. Den sista gruppen ”de utsatta” karaktäriserades av lågt självförtroende och ekonomiska bekymmer. För denna grupp samspelade arbetslöshet med andra riskfaktorer och gjorde deras situation än mer bekymmersam.

I en översikt av brottsprevention redovisar Bushway and Reuter (2002) att de finns på teoretiska grunder starka skäl att anta att det finns en koppling mellan brottslighet och arbetslöshet, men samtidigt att det är komplexa samband. Det är därför ofta svårt att visa om en arbetsmarknadssatsning har brottspreventiva effekter. En högre sysselsättningsgrad i ett område kan innebära att de ekonomiska skälen till att begå brott kan minska, samtidigt kan personer som är hemma på dagarna minska kontrollen i området, varför tillfällena att begå brott ökar. Att en person får ett arbete kan öka känslan av lojalitet med samhället och minska risken att bli etiketterad som onyttig, men det kan också innebära ökade möjligheter att begå vissa typer av arbetsrelaterade brott. När de summerar amerikanska erfarenheter om arbetsmarknadssatsningar som även har ett brottspreventivt syfte så finns det gott stöd för att sådana ska inriktas på att:

1. Minska attraktiviteten för att begå brott
2. Ge behandling för drogrelaterade svårigheter
3. Erbjuda socialt och utbildningsrelaterat stöd för att hjälpa ”högriskindivider” att få ett arbete

Efter denna korta genomgång av forskningsläget med relevans för Äpplet JobCenter går jag nu in på presentationen av verksamheten.

Äpplet JobCenter – framväxt, mål och innehåll

Idén till arbetsmarknadssatsningen som senare blev Äpplet JobCenter föddes på den framtidsverkstad som arrangerades inom Ung och Trygg i Biskopsgården hösten 2004. En förteckning skapades med 178 förslag till åtgärdsområden för att skapa ett ”Biskopsgården där alla ungdomar känner delaktighet och framtidstro”. Denna toppades av punkterna ”arbete åt alla” och ”egen försörjning”[22]. I rapporten från framtidsverkstaden framkommer en stegvis koppling mellan arbetslöshet och brott. Sysselsättning, egen försörjning och arbete sågs som viktigt för bostadsområdets anseende, för integrationen av utsatta grupper i samhället och även för att minska stadsdelsförvaltningens utgifter för olika stöd och bidragssystem. När det handlar om ungdomar som riskerar att bli mer kriminella menade man att föräldrar med ett eget lönearbete bättre kan leda och utgöra förebilder för sina ungdomar. De visar därigenom att det finns en chans att bli delaktig i samhället.

I samband med framtidsverkstaden bildades en arbetsgrupp som skulle arbeta vidare i frågan. Stadsdelschefen var engagerad redan från start och såg satsningen som ett av de mest angelägna utvecklingsområdena. Planeringen övertogs därför av en grupp under ledning av honom själv. Stadsdelnämnden beslöt i enlighet med ett av gruppen utarbetat förslag att genomföra sysselsättningssatsningen ”S14”, inom vilken Äpplet var en del. För Äpplet knöts en styrgrupp och en arbetsgrupp.

Äpplet startade sommaren 2005, först med målgruppen studenter som sökte tillfälligt försörjningsstöd under sommaren. Denna målgrupp betraktades som en lämplig startgrupp i och med att deras behov var mer tillfälligt och att deras problematik antogs vara mer begränsad. Från och med hösten 2005 riktades verksamheten mot att ta emot arbetslösa personer med försörjningsstöd som remitterats av handläggande socialsekreterare.

Mål och innehåll

Målsättningen för denna typ av aktiveringsprogram är ofta ambitiös och vällovlig. På ett övergripande plan griper de in i såväl arbetsmarknadspolitik som socialpolitik. Det handlar å ena sidan om att minska arbetslösheten särskilt i vissa områden och å andra sidan att försöka resa värn mot en marginalisering av befolkningsgrupper och segregering av bostadsområden. På ett mer avgränsat plan ställs förhoppningar på att de ska kunna vara redskap för att minska kommunens kostnader för försörjningsstöd. För Äpplets del är begreppet sysselsättningsgaranti viktigt. Det handlar om att efter en tvåveckorsperiod

22 Se dokumentation av Framtidsverkstad Biskopsgården. Den går att rekvirera från Ung och Trygg i Göteborg eller stadsdelsförvaltningen Biskopsgården.

erbjuda boende i Biskopsgården någon form av sysselsättning. Denna sysselsättning ska, om den inte redan är i form av lönearbete, öka möjligheten till ett sådant. Syftet för Äpplet har definierats som att stärka ett innanförskap för grupper som riskerar att marginaliseras. Detta innebär bland annat att känna sig behövd och betyda något. Det innebär också om att bli delaktig i samhället, inte minst genom att ha en egen försörjning och komma från ett beroende av försörjningsstöd.

Deltagarna till Äpplet remitteras från socialsekreterare som handlägger försörjningsstöd. Det finns inga fastställda kriterier för vilka som väljs utan. Socialsekreterarna får, ibland i samråd med de anställda i Äpplet JobCenter, gör en individuell bedömning. Då verksamheten ska rikta sig till alla klienter som står utan sysselsättning och bedöms ha kapacitet att klara av att delta i verksamheten får man tänka sig att det blir en ganska inkluderande bedömning. Skäl till att en person inte kan delta kan vara sjukdom, missbruk eller liknande personliga svårigheter. Äpplet är upplagt i en intensivperiod om två veckor till vilken deltagarna tas in i grupper. Storleken på dessa varierar efter hur många som gång till annan har remitterats från socialsekreterarna.

Under intensivveckorna tilldelas deltagarna en så kallad coach som ska hjälpa till med sådant som hur man kan formulera sig i sitt CV till att kontakta eventuella arbetsplatser eller praktikplatser. Under dessa två veckor kommer deltagarna till verksamhetslokalen sex dagar. De övriga fyra dagarna arbetar coacherna med att rekrytera praktikplatser, kontakta arbetsgivare, göra arbetsplatsbesök där praktikanter placerats, skapa kontakter mellan arbetsgivare och deltagare i Äpplet med mera. Efter de två veckorna är tanken att deltagarna ska ha en egen plan för hur de ska komma i sysselsättning. I annat fall får ett förnyat beslut fattas om deltagarens möjligheter till att arbeta eller delta i verksamheten. Det senare kan handla om att det blivit uppenbart efter tiden i Äpplet att den enskildes inte har förutsättningar att kunna arbeta för tillfället. Intensivveckorna innehåller i huvudsak fyra moment:

- Information och undervisning
- Bedömning och vägledning
- Egenproduktion av presentationsmaterial
- Direkt och indirekt kontaktskapande

Information och undervisning sker främst i grupp. Någon av de anställda går igenom olika teman som relaterar till hur arbetsmarknaden fungerar och hur möjligheterna till att få ett arbete inom olika sektorer är. De mest fokuserade genomgångarna sker av hur man skriver sitt CV och personliga brev. Det finns ett färdigt undervisningsmaterial till stöd för genomgången.

Bedömning och vägledning avser personliga samtal mellan deltagare och coach. Till dessa samtal finns en blankett i vilken deltagarens personliga förhållanden, kompetens, intressen, drömmar och åtgärder nedtecknas.

Egenproduktion av presentationsmaterial går främst ut på att varje deltagare ska ha skrivit ett CV med sina meriter och utformat ett personligt brev.

Direkt och indirekt kontaktskapande med detta avses att etablera kontakter med arbetsgivare för löneanställningar och praktikplatser. Vissa av dessa sker direkt genom att en deltagare får kontakt med en viss arbetsgivare, andra sker indirekt genom att deltagarna söker på Internet eller i tidningar efter lediga arbeten.

För en hel del leder Äpplet Jobcenter till att de får en praktikplats. I augusti 2006 var 45 personer i praktik och ytterligare 120 hade någon gång haft praktikplats. Från verksamhetens sida understryker man praktikens betydelse. Man menar att en praktikplats kan ge goda referenser, erfarenheter och kunskaper. Den kan också stimulera ens motivation att söka sig vidare i livet. För vissa innebär det också en möjlighet till social träning. I förlängningen menar man att det ”ganska ofta” leder till jobb.

Resurser och lokaler

Under hösten 2005 var fem personer anställda i verksamheten[23]. En av dem som hade lång erfarenhet från andra sysselsättningssatsningar rekryterades externt och fick en samordnande funktion. En av de anställda rekryterades internt från förvaltningen och hade med sig lång erfarenhet från utbildningssektorn, bland annat i arbetsledande ställning. Två anställdes som coacher och rekryterades direkt från gruppen arbetslösa som anmälts som deltagare i Äpplet JobCenter. I några veckor hade dessa praktikplatser och försörjningsstöd, men detta omvandlades snart till tidsbegränsade månadsanställningar. Ytterligare en person fick möjlighet att praktisera i verksamheten och utökade sin arbetstid successivt under hösten.

Verksamheten var då jag gjorde mina observationer inhyst i samma byggnad som stadsdelförvaltningen huvudkontor och delade lokalerna med en caféverksamhet för ungdomar som har öppet kvällstid. Verksamheten har senare flyttat och är nu samlokaliserad med flera andra verksamheter för arbetsmarknadssatsningar. Jag beskriver här dock enbart de första lokalerna i och med att det kan ha viss relevans för hur jag diskuterar verksamheten.

---

23 Personalstyrkan utökades under senare delen av våren genom fyra så kallade plus-jobb. Detta innebar också en viss omfördelning av arbetsuppgifter genom att en av de ansvariga för verksamheten inte längre arbetar så mycket direkt med coachning. Verksamheten bytte också lokaler och flyttade samman med en del andra arbetsmarknadssatsningar på Hisingen.

Utrymmet är väl tilltaget för den gruppstorlek som Äpplet JobCenter arbetar med. Lokalerna är formade som ett stort ”L”. I basen finns ett större öppet utrymme med tiotalet runda bord, ett biljardbord och kök med möjlighet till enklare servering. Här sker genomgångar och samlingar. Bland annat fikar deltagarna gemensamt på förmiddagarna. Från basen på ”L:et” löper ett långsmalt korridorliknande utrymme som ger plats åt knappa femtontalet datorer. I detta rum arbetar deltagarna självständigt eller tillsammans med sin coach med att söka efter lediga platser på Internet, redigera sin CV eller personliga brev, söka efter adresser till eventuella praktikplatser och liknande aktiviteter.

Deltagarna

De anställda för själva viss verksamhetsstatistik. Från denna kan man utläsa att verksamheten den första terminen, perioden augusti till december 2005, hade 154 deltagare. Av dessa hade 22 fått lönearbete, 38 praktiserade och 34 återförts till socialtjänsten för nytt ställningstagande. Det var under denna period jag deltog i verksamheten. Uppföljningen och verksamhetsstatistiken har dock hållits uppdaterade kontinuerligt. I slutet av augusti 2007 hade antalet personer som deltagit i verksamheten ökat till 563. Av dessa hade 395 deltagit i gruppverksamheten och 168 personer fått enskild rådgivning. 372 var då i praktik eller hade tidigare praktiserat och 198 hade fått någon sorts löneanställning (45 personer hade senare slutat arbetet). En sammanställning gjordes augusti 2006 över vilka anställningsformer som deltagarna fått. Diagrammet visar att den största gruppen (41) av dem som fått löneanställning fått en visstidsanställning på heltid, därefter kommer de (30) som fått timanställning och sedan de (16) som fått en tillsvidareanställning på heltid.

Figur 16. Deltagare som fått löneanställning t.o.m. augusti 2006 fördelat på anställningsformer.

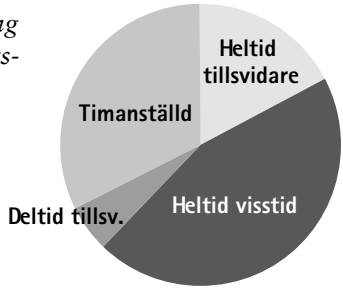

En grupp bestående av 370 personer hade fram till augusti 2007 avslutat deltagande i verksamheten. Resterande 193 var antingen aktuella, ”avvaktande” eller avförda. Den senare gruppen består av personer som av olika anledningar

inte längre är aktuella för Äpplet. De kan ha avsagt sig försörjningsstöd, fått jobb på annat sätt än genom verksamheten eller helt enkelt flyttat från stadsdelen. Gruppen avvaktande innefattar bland annat dem som har haft så stora personliga problem att arbete inte var möjligt för tillfället, att andra aktiviteter har fått företräde framför praktik et cetera. Nedanstående diagram visar anledningen till att 360 av dem som deltagit i verksamheten slutat. Den största gruppen gick till arbete i någon form, men gruppen som avslutades för att deltagaren blev föremål för annan åtgärd är i det närmaste lika stor. I motiven till liknande satsningar hörs ibland att de ska kunna minska fusk i bidragssystemet, exempelvis genom att personer som arbetar svart inte längre ansöker om försörjningsstöd. En mindre grupp har också avsagt sig försörjningsstöd och slutat i Äpplet JobCenter. Anledningen till att de avsagt sig saknas det emellertid uppgifter om.

Figur 17. Anledning till att deltagare slutat på Äpplet JobCenter.

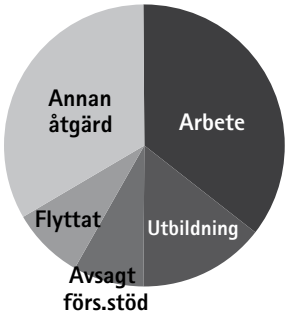

Det är naturligtvis svårt att uttala sig om resultatet för Äpplet JobCenter är bra eller mindre bra då jämförbar statistik saknas för liknande verksamheter. Man kan dock se en tendens till att deltagarna kan delas in i några huvudsakliga grupper. Äpplet JobCenter fungerar därigenom som ett slags screening som visar vilka av de remitterade som skulle kunna aktiveras i sysselsättning – uppskattningsvis omkring hälften när man ser till målgruppen. Ett annat mått på resultatet är kostnaden för försörjningsstöd. Man kan se en tendens till att den relativt sätt minskat mer i Biskopsgården än genomsnittet av de andra stadsdelarna under perioden våren 2006 till hösten 2006, men att andelen ökat något om man jämför maj 2006 och maj 2007 (10,2 till 10,8 procent)[24].

Deltagarenkät

De 27 grupper med totalt 395 deltagare som togs emot från september till augusti 2007 fyllde också i en enkät som arbetats fram inom ramen för Ung

24 Tjänsteutlåtande, dnr 0310/07. Göteborgs Stad, Biskopsgården.

och Trygg utvärderingen. Enkäten ligger till grund för denna analys. Den innehöll frågor om deras bakgrund, personliga förhållanden och erfarenheter av Äpplet. På grund av avhopp, frånvaro och andra faktorer saknas svar från 98 deltagare av de 395 möjliga. Således finns svar från 297 personer. Motsvarande frågor till dem som av olika anledningar ej besvarat enkäten har inte gjorts, då bedömningen gjordes att deras erfarenhet av verksamheten är alltför begränsad.

Den typiske deltagaren i Äpplet Jobcenter är en man (sex av tio), svensk medborgare (åtta av tio), i yngre medelåldern (medelålder 31 år) och med utländsk bakgrund (två tredjedelar). Knappt en fjärdedel har bakgrund i andra delar av Europa där många bland dem kom från balkanstaterna, knappt en femtedel kom från Afrika och något mindre andel kom från Mellanöstern (inklusive Irak och Iran).

När man ser till möjligheterna till att få ett arbete är den enskildes utbildningsbakgrund av stor betydelse. Äpplet JobCenter syftar som en av de åtgärder som kan förekomma till att höja kompetensen hos deltagare genom att underlätta att söka in på lämplig utbildning. I nedanstående diagram redovisas deltagarnas utbildningsnivå. Man kan se att det finns en stor spridning, från de som i princip inte har någon skolutbildning överhuvudtaget till dem med eftergymnasial bakgrund. Den största gruppen (knappt hälften) har utbildning upp till motsvarande gymnasienivå. Men inte mindre än två av tio har upp till sex år och en lika stor grupp har upp till svensk grundskolenivå (40 procent). En grupp där fyra av tio av deltagarna har grundskola eller lägre får betraktas som en relativt lågt utbildad grupp.

Figur 18. Utbildningsbakgrund för deltagarna i Äpplet JobCenter.

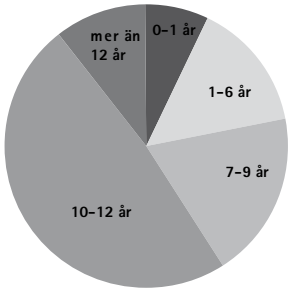

Ytterligare en väsentlig erfarenhet med betydelse för att få ett arbete är tidigare arbetslivserfarenhet. Det visar sig att den stora majoriteten har haft någon form av anställning med lön, men också att det ofta varit frågan om kortvariga sådana. Fyra av tio har dock haft arbete med lön omkring ett år eller mer. Den stora majoriteten uppger att det land de senaste arbetade i var Sverige.

Figur 19. Tidigare arbetslivserfarenhet för deltagarna i Äpplet JobCenter.

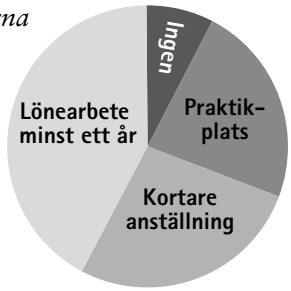

Att överhuvudtaget ha arbetslivserfarenhet är självfallet bra, en annan sak är hur den värderas. I viss utsträckning är denna en färskvara. Ju längre tid som förflutit från den tid då man arbetade, ju fler frågor kan ställas omkring tiden man gått arbetslös. Besvikelser från negativa svar på jobbansökningar kan lagras och bli till en besvärande barlast som gnager på självförtroendet och andras värderingar. En fjärdedel av gruppen har någon form av anställning för mindre tid än ett år tillbaka, för en något större grupp (29 procent) ligger den mellan ett och två år tillbaka i tiden och för resterande (44,9 procent) längre tillbaka än två år. Omkring nio av tio hade senaste erfarenhet från arbete från Sverige. I stor utsträckning får man tänka sig att Äpplet JobCenter får i uppgift att undersöka möjligheterna och aktivt arbeta för att återknyta kontakter som funnits en gång för tämligen lång tid tillbaka och då ofta varit frågan om en tämligen lös anknytning.

Personliga förhållanden

Som berördes ovan finns det en utbredd uppfattning om att ens livsinställning kan påverkas av att gå arbetslöshet. Känslor av utanförskap, mindervärde och psykosomatiska besvär kan uppkomma. Enkäten innehöll därför frågor om några av deltagarnas personliga förhållanden.

Det är svårt att dra några mer precisa slutsatser efter svaren i enkäten. I frågorna efter om hur ofta de känner sig fyllda av kraft och energi eller kraftlösa, om återkommande oro, om de besväras av nedstämdhet eller sömnsvårigheter kan man dock göra en grov indelning. Mellan hälften och sex av tio av deltagarna uppger att de inte besväras av något av detta. De känner sig i stort sätt alltid att de har kraft att genomföra saker, de besväras inte av oro eller sömnsvårigheter. Ännu färre uppger att de har besvär i form av magont. Överlag uppger deltagarna att de ser ljust på framtiden. Åtta av tio menar att de tror att de kommer vara mycket eller ganska nöjda med sin tillvara om ett år framöver.

Men, det finns å andra sidan de som återkommande besväras av något av dessa symptom. Till stor del är det psykosomatiska besvär som återkommer någon gång per vecka eller mer. Mellan en tredjedel och fyra av tio menar att de lika ofta känner sig kraftlösa som energifyllda, besväras av oro, nedstämdhet et cetera. Ett index skapades av efterfrågade psykosomatiska besvär[25]. För att bli klassificerad att ha besvär av denna karaktär så definierades att man skulle åtminstone i genomsnitt skulle ha besvär någon gång i veckan inom samtliga fyra efterfrågade aspekterna. Det visar sig då att en stor grupp lider av psykosomatiska symptom, faktiskt drygt fyra av tio av deltagarna (ännu fler, omkring hälften, av kvinnorna). Att en sådan stor grupp har återkommande svårigheter kan ses som ett uttryck för den besvärliga livssituation många uppfattar att de lever i och är något att uppmärksamma i arbetet; i vilken mån krävs exempelvis kompletterande stödinsatser för individen?

Tabell 3. Inställning till att börja på Äpplet JobCenter och tilltro till att få hjälp med arbete, totalt och fördelat på grupper med eller utan uppgivna psykosomatiska besvär.

			Psykosomatiska besvär	
		Totalt	Mer sällan	Oftare
Positiv/mkt positiv till att börja på ÄppletJobCenter	**	82,2	89	72
Tror att ÄppletJobCenter troligen/absolut kommer att hjälpa till att få lönearbete	**	68	81	61

Signifikansnivåer: p<0,001 ***, P<0,01 **, p<0,05

Tabellen redovisar att inställning till att börja i Äpplet JobCenter och tilltro till att få hjälp att få ett lönearbete dels totalt och dels fördelat på om de svarande uppgivit att de har psykosomatiska besvär, enligt ovanstående index. Man kan se att de psykosomatiska besvären samvarierar med inställningen till och tilltron till Äpplet JobCenter. Det finns faktiskt en signifikant skillnad mellan grupperna i det att de som endast i lägre grad eller inte alls har psykosomatiska svårigheter har en mer positiv inställning till verksamheten och framtidssyn vad gäller arbete. Resultatet är i och för sig som man kan förvänta sig, men stärker ändå uppfattningen att andra stödinsatser kan behövas. Den egna inställningen och tilltron har antagligen också någon betydelse för möjligheten att erhålla ett arbete. Man kan hämta stöd från preventionsforskningen där man vet att ett visst ”positivt självbedrägeri” är en betydelsefull skyddsfaktor.

25 Oro och nervositet, nedstämdhet, kraftlöshet, sömnsvårigheter och magont.

Deltagarnas inställning och upplevelser

Det finns överlag en positiv inställning bland deltagarna till Äpplet JobCenter. Det gäller såväl när det handlar om att börja i verksamheten som deras erfarenheter när de väl har deltagit. Fler än åtta av tio var ganska eller mycket positiva till att börja i verksamheten och knappt sju av tio trodde att de skulle kunna få stöd att få ett arbete i framtiden. Några visar viss tveksamhet till om det verkligen leder till ett lönearbete, och inte enbart till praktikanställningar. De kommentarer som lämnades går i positiv riktning, dels framhåller flera att det är bra att de får ”komma igång”, dels att Äpplet kan vara ett första steg på vägen till ett arbete.

> – Jag är positiv till Äpplet för jag har gått arbetslös länge och behöver komma igång.

> – Jag tar alla chanser jag kan för att komma igång med en typ av arbete.

I princip samtliga tycker att de blivit väl bemötta av de anställda och närmare nio av tio uppger att de är ganska eller mycket positiva efter att ha deltagit under den första tvåveckorsperioden. När man efterfrågar vad som är positivt med verksamheten lyfter många fram personalens engagemang och ofta även mer konkret hjälp med att skriva en CV.

> – De som jobbar på Äpplet bryr sig om sitt arbete och försöker hjälpa till på alla sätt.

> – Att få mer erfarenhet och kunskap samt skapa min CV.

Det fanns få kommenterar i enkäterna som avsåg sådant som de menade var dåligt i verksamheten. Någon menade att det fanns för lite att sysselsätta sig med när man var klar med en uppgift, en annan menade att det kändes som ett tvång att komma till verksamheten och ytterligare någon kommenterade att det var negativt att Äpplet stängde för lunch.

Diskussion

Syftet med detta kapitel var att förstå och beskriva Äpplet JobCenter genom att lyfta fram de aktiviteter som bedrivs och deltagarnas karaktär och upplevelser. I denna diskussion vill jag dels sätta den i ett sammanhang av liknande satsningar, dels resonera omkring dess relevans som en del av Ung och Trygg.

Kunskap om denna och liknande satsningar sprids vanligen på konferenser, genom medier och informationsmaterial. Det positiva med detta är att arbetsmetoder som fungerat i ett sammanhang kan inspirera andra. Problemet är att det ofta kan vara frågan om en tämligen tillrättalagd information där

satsningens positiva effekter lyfts fram och de negativa ofta lyser med sin frånvaro. När andra verksamheter ska efterlikna förebilden kan det inte sällan uppstå en rad svårigheter som borde kunna hanteras med en mer allsidig kunskapsspridning från början.

Vissa av satsningarna blir föremål för externa granskningar genom utvärderingar och liknande. Det är inte ovanligt att två disparata bilder skapas av en verksamhet. Det kan ha att göra med olika positioner och uppdrag. En utvärderare kan ha särskilt intresse på att fokusera på det som fungerar mindre väl, då det är dessa områden som bör utvecklas i första hand, medan man inifrån projektet är mån om bilden av verksamheten utåt. Man kan också ha fokus på olika frågeställningar. Internt i ett projekt är man ofta fokuserad på hur den egna verksamheten fungerar i sig och hur deltagarna uppfattar att komma dit. En extern granskare kan å sin sida möjligen vara mer intresserad av att titta på verksamheten satt i ett större sammanhang. Det handlar då inte sällan att väga olika ingångar mot varandra. Vem ska vara den som värderar en verksamhet? Hur bedömer man exempelvis om en verksamhet som fungerar väl enligt ”inre bedömare” (deltagare och nära samarbetspartner) är problematisk i ett större sammanhang? Det handlar alltså om olika perspektiv. Jag kommer att diskutera Äpplet JobCenter, utifrån det i och för sig begränsade empiriska underlaget, med hjälp av dessa två ingångar: det inre perspektivet och det som försöker sätta verksamheten i ett lite större sammanhang.

Om man sammanfattar den forskning som redovisats ovan kan man säga att flertalet forskare som diskuterar dem på en socialpolitisk nivå intar en kritisk attityd. Man menar att de är alltför spontant uppkomna, att de arbetar utan att känna till resultatet av åtgärderna och att de tenderar att lägga över ansvaret för samhälleliga strukturella problem på enskilda individer. När man ser till verksamheternas värde för de enskilda är man mer tudelad. Det finns en stor tveksamhet över inslag av mer kontroll och restriktiv inställning hos välfärdsinstitutionerna, flera menar att en sådana till och med motverkar syftet. Forskare kan samtidigt inte utesluta att aktiveringsprogrammen kan erbjuda enskilda nya möjligheter i form av kompetensutveckling genom utbildning och praktik, ökat självförtroende och så vidare kan vara positiva. Sådana satsningar är beroende dels av att de anställda har en positiv attityd till deltagarna, att det finns erforderliga resurser så att inte verksamheten blir till ett vuxendagis och att det finns ett uppbyggt kontaktnät med det omgivande samhället.

När man sätter Äpplet JobCenter i relation till dessa synpunkter kan man åtminstone peka ut några väsentliga drag i verksamheten och i samband med dessa ställa några frågor. Det som talar för satsningen är att det finns förhållandevis väl tilltagna resurser. Flera i personalen har lång erfarenhet av liknande

uppgifter och har en kunskap i hur man etablerar relationer med arbetsmarknadens parter i främst offentlig men också i viss mån i privat verksamhet. Samtidigt är det konkurrens om goda praktikplatser och det är inte många arbetsgivare som har tid över till någon mer omfattande inskolning. Den kritik som riktats mot liknande satsningar i fråga om gruppstorlek, tillgång till resurser i form av exempelvis datorer eller tid för personlig handledning (eller coaching) kan man inte se hos Äpplet JobCenter. Det är här frågan om en intensiv tvåveckorsperiod i mindre grupper till skillnad från en del andra besläktade verksamheter. I de senare blir deltagarna inskrivna i en långvarig dagverksamhet vilken i princip innebär skyldigheten att inställa sig vid viss tidpunkt i en viss lokal. Ansvarsfördelningen är i Äpplet JobCenter delvis omvänd, och i mycket högre grad buren av de anställda i verksamheten. Deltagarna får under tvåveckorsperioden arbeta med väsentliga uppgifter i det att de sammanställer ett CV, skriver ett personligt brev och stöds till att etablera kontakter med praktikplatser eller andra kontakter enligt en individuell planering. Att satsningen är prioriterad av förvaltningsledning har inneburit att resurser ställts till förfogande. Det handlar här inte minst om att samtliga förvaltningar har getts uppdraget att ge deltagarna i Äpplet JobCenter en möjlighet till praktik. De positiva delarna med verksamheterna kan sammanfattas i:

- Gruppstorlek
- Intensitet
- Resurstillgång (datorer mm)
- Personal – deltagarekvot
- Positiv attityd till deltagarna
- Väsentligt innehåll i intensivveckorna
- Snabb förmedling av praktikplatser

Vad man kan se av verksamhetsstatistiken och annat material är att en relativt stor grupp inte kommer ut i praktik, utbildning eller jämförbart. Det kan ha att göra med att den enskildes haft personliga svårigheter, att lämpliga utbildningar saknats eller det funnits för höga inträdeskrav för att få lämpliga praktikplatser. En del av Äpplet JobCenter kommer därför att fungera som ytterligare en sorteringsfunktion. I en mening kan man säga att de mest resurssvaga är de har svårast att komma vidare även i denna verksamhet, trots att det också skapats särskilda former för dem i störst svårigheter. Detta fenomen är känt i arbetsmarknadsforskning som ”creaming”, alltså att varje verksamhet utifrån sin målgrupp skiljer ut de som är mest färdiga för att kunna arbeta eller praktisera. Väl att märka är att de som i Äpplet JobCenter kan ses som resursstarka i andra sammanhang kan betraktas som

resurssvaga. Det framhålls, inte minst av de anställda, att de arbetar med en grupp som arbetsförmedlingen tenderar att sortera ut, eller kanske inte överhuvudtaget släpper in.

Sammantaget kan man säga att Biskopsgårdens stadsdelsförvaltning genom Äpplet JobCenter verkligen försöker använda sig av de resurser man har till förfogande – men räcker då det? I ett övergripande perspektiv måste man ändå se att satsningen i Biskopsgården, såväl de många andra, är beroende av krafter som man saknar möjlighet att påverka. Det handlar om ekonomiska konjunkturer, globala marknadsstrategier och även om befolkningsomflyttningar mellan länder och kontinenter. Hårddraget skulle man kunna säga att Volvos möjlighet att få avsättning för sin produktion, beslut om nyrekryteringar eller neddragningar villkorar och omskapar den omvärld som stadsdelsförvaltningen har att verka i. Med andra ord, man skapar inga nya arbeten i dessa typer av verksamheter – oaktat att man skulle kunna skapa arbeten inom de områden man rår över, det vill säga den egna verksamheten i förvaltningen. Möjligen kan man också tänka sig att en duktig praktikant genom sitt eget arbete gör sig själv så viktig att antalet anställda utökas. Men, eftersom man knappast skapar nya arbeten konkurrerar man, eller snarare försöker få deltagarna att konkurrera, om de arbetstillfällen som erbjuds. Detta innebär att det kan krävas avsevärd kompetenshöjning för att de ska bli attraktiva för en arbetsgivare om denna har ett antal att välja från. Få av dem som redan i utgångsläget hade den kompetens som efterfrågades skulle behöva gå vägen om ett aktiveringsprogram. Sett ur detta perspektiv kan man anta att de målsättningar som innebär att hantera arbetslösheten med lokala satsningar är svåra att uppfylla. Möjligen kan man tänka sig att det sker en omfördelning av arbetslösheten mellan personer och områden, vilket i sig inte förändrar den totala situationen i en stad av Göteborgs storlek.

Det finns samtidigt flera andra viktiga motiv för att göra satsningar inom detta område. Ett handlar om sociala aspekter för den enskilde. Att få komma ut i en arbetsgemenskap kan för många ge ökad känsla av egenvärde och delaktighet i samhället. För vissa kan det också innebära en viktig språkträning och ge upphov till välbehövliga kulturella möten. Ett annat motiv handlar om att hålla befolkningen/arbetskraften vid god hälsa, alltså att sträva efter att invånarna i ett område får möjlighet till utveckling av kompetens för att individuellt konkurrera om arbete, och att de som grupp finns att tillgå när arbetslösheten minskar och behovet av arbetskraft ökar. Befolkningsstrukturen i samhället kommer antagligen också att innebära ett stort behov av arbetskraft inom äldreomsorg i takt med en växande grupp äldre i samhället.

Den raka kopplingen mellan att föräldrar är arbetslösa och att ungdomar i ökad utsträckning skulle begå brott, som motiverar satsningen av Ung och

Trygg, är svår att testa genom forskning. Det kan säkert vara så i vissa fall att arbetslösheten kan slå så mot självkänslan att man har svårt att vara en förebild, omsorgsgivare och gränssättare. Det finns också stöd för det omvända att arbetslösheten kan ge ökad tid för barnen och familjen, i alla fall när det handlar om mödrars arbetslöshet. I vilket fall som helst kan man konstatera att det finns flera goda skäl för att göra satsningar för att minska arbetslösheten i ett område, men att minska ungdomsbrottsligheten genom arbetsmarknadssatsningar till föräldrar verkar inte vara det starkaste bland dem.

När man ser till satsningar på att minska arbetslösheten hos unga människor själva som en del i en brottspreventiv strategi, är det viktigt se satsningen i ett större sammanhang. Ett samhälle som säger till unga människor att det finns plats för dem torde öka känslan av framtidstro, skapa sociala band till samhället och vilja till reell delaktighet, och vice versa. En ökad sysselsättningsgrad för ungdomar i riskzon kan också ha individuella brottspreventiva effekter. Här verkar satsningar som kombinerar olika former av stöd lovvärda. När det gäller den aktuella deltagargruppen hösten 2005 fanns det visserligen ett antal yngre personer, men det rörde sig i huvudsak om en äldre grupp. Det är i och för sig inte konstigt med tanke på rekryteringsvägen via socialsekreterare.

Om man skulle benämna Äpplet JobCenters verksamhetslogik menar jag att man så här långt kan beteckna den som en form av identitetsframställning. Det handlar om att ge deltagarna träning i hur man bör presentera sig själva på ett sätt som arbetsmarknaden kräver. Identitetsframställningen handlar om att framställa en bild av sig själv som man kanske inte har kunnat se tydligt själv eller som man inte riktigt insett vara väsentligt, samt att lyfta bort det som riskerar att spoliera chanserna till att överhuvudtaget bli föremål för intresse. Det handlar alltså inte om någon mer grundläggande förändring, men möjligen att framställningen kan var ett steg mot en sådan, i de fall den exempelvis kan öppna för en utbildning eller liknande. Det är inte en oväsentlig del att kunna framställa sig själv för att fungera i ett sammanhang. Utan ett någorlunda väl formulerat personligt brev, en genomarbetad CV, eller ett någorlunda väl fungerande sätt på en anställningsintervju riskerar man att förlora många chanser. Samtidigt är det här frågan om att balansera väl. Ju fler kurser i hur man söker jobb och hur man beter sig på en anställningsintervju som ges, ju mer likriktade blir presentationerna. Så det handlar om att få deltagarna att erövra koden för att de själva ska kunna avvika från den på ett så intressant sätt att det väcker uppmärksamhet. Arbetsgivaren är i denna mening en närmast allsmäktig som programmet försöker få deltagarna att blidka med rätt formuleringar och attityder.

Den viktigaste funktionen för satsningen skulle jag vilja säga är att åter-

skapa hopp och framtidstro hos deltagarna. I en mening kan Äpplet JobCenter fungera som öppnare för en förhoppning, att samhället visar att man bryr sig om att även de som har små förutsättningar ska få en chans. Här gäller tilltrons och det respektfulla mötets principer. Sådana principer som ofta får ta en kamp mot tendenser till misstro och förknippade kontrollstrategier. Hittills ter det sig att Äpplet JobCenter klarar den balansen – även om man måste se verksamheten och dess förutsättningar att lyckas leva upp till sin målsättning i hur det större omgivande sammanhanget förändras.

Avslutningsvis har jag svårt att se att denna typ av satsning ligger inom ramen för Ung och Trygg, även om den kan vara motiverad från andra utgångspunkter. Det finns en risk för att Ung och Trygg blir för brett och därmed svårfokuserat. För att kunna rikta insatserna mer precist menar jag att målgruppen ungdomar i riskzonen bör vara en primär målgrupp. Detta förtar inte på något sätt vikten av insatser på samhällsnivå, men det gör det lättare att avgränsa Ung och Trygg. När man ser till framtidsverkstäderna som metodiken att ta fram utvecklingsplaner för stadsdelarna väcker det en fråga som tidigare diskuterats i utvärderingen. Under framtidsverkstäderna är det mötesdeltagarnas idéer som ska utgöra grunden för planeringen. Det är svårt avgöra vilka idéer som riktigt faller inom ramen för målsättningen för Ung och Trygg, i synnerhet då metodiken handlar om att ta fram och mobilisera kring det som deltagarna uppfattar som mest angeläget. Möjligen kan man vidareutveckla framtidsverkstäderna genom att idéerna och arbetsplanerna bearbetas ett steg till innan det konkreta arbetet sätt igång. Man kan då sortera vilka idéer som bäst utvecklas och stöds inom Ung och Trygg-samarbetet och vilka som bör få en annan organisering.

Del 3.
Tankemodell
för fortsatt utvecklingsarbete

Handlingskompetens för gängrelaterat ungdomsarbete

Jag tänkte nu diskutera och summera resultatet av utvärderingen av Ung och Trygg. Ambitionen är skissa på ett slags tankeram för hur ett offensivt arbete med gängrelaterat ungdomsarbete kan se ut och i vilken mån Ung och Trygg motsvarar detta. Med ”handlingskompetens” menar jag ett arbete som utgår från god *kunskap* om ungdomar, hur situationen i bostadsområdena ser ut och om hur olika interventioner och metoder fungerar. Det är vidare en kompetens som involverar och tillvaratar relevanta *aktörer* och som förmår att *organisera* arbetet på ett funktionellt sätt. I och med att omvärlden och uppväxtvillkoren i samhället hela tiden förändras måste också arbetet med utsatta ungdomar utvecklas. Begränsande rutiner och handlingsmönster måste utmanas och en del invanda tankemönster överges. Problemet är att vi rör vi oss i ett område med otillräcklig kunskap om vad som är riktiga insatser och förändringar. Det finns vare sig några svar som kan utlova säker utdelning eller någon neutral plattform från vilken man kan göra prognoser eller döma resultat eller synbara effekter av gjorda insatser. Därför bör utvecklingsarbetet ses som en kunskapssökande och reflekterande process som bygger på kontinuerlig analys och dialog.

Ibland är det svårt att se att det finns en sådan reflekterande process i utvecklingsarbete. Då blir ungdomsarbetet historielöst. Ibland både ”gasar” och ”bromsar” man samtidigt. Stora pengar kan läggas på olika projekt, medan ordinarie verksamhet kan få sina resurser neddragna. Den handlingskompetens som jag menar krävs för att minska gängrekryteringen handlar egentligen inte om något nytt enskilt projekt, utan om ett fördjupat arbete byggt på ett kvalificerat och kontinuerligt bedrivet ungdomsarbete. Det handlar om att organisera ett gemensamt arbete efter en arbetsprocess där kunskap och aktörer kopplas samman och sätts i relation till viktiga förändringar i omvärlden samt

tidigare erfarenheter av såväl lyckade och mindre lyckade insatser. Motorn i sammankopplingsarbetet är en reflektion byggd på analys och dialog.

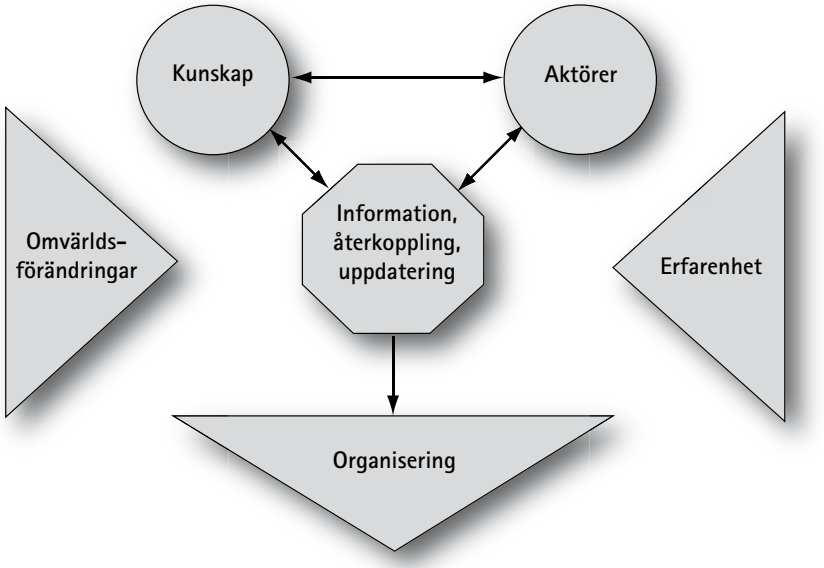

Figur 20. Tankeram för handlingskompetens för gängrelaterat ungdomsarbete.

Kontinuerligt ungdomsarbete

Att tvingas agera i en situation där grupper av ungdomar redan etablerat gängbildningar med kriminella inslag kräver stora resurser och samordnande insatser. Det är också att komma för sent. Det bästa är naturligtvis att agera innan sådana grupperingar överhuvudtaget etableras med hjälp av ett välutvecklat förebyggande arbete. När ungdomssituationen blivit problematisk handlar det därför om att ”komma för sent så tidigt som möjligt” (Svensson m fl., 1998). Möjligheten att överhuvudtaget komma in med insatser som man i någon mening kan kalla förebyggande är beroende av att det finns ett fungerande *signalsystem* i området. Ett sådant system innebär att en allsidig kunskap om området skapas och upprätthålls, att relevanta aktörer involveras och att strategier utvecklas för att ge goda krafter utrymme och stöd. I denna rapport har jag bland annat visat att en stor del av satsningen i Backa handlade om att bygga upp ett signalsystem genom närvarande poliser och fältarbetare. Även utvecklingen av SSP-grupperna som sker runt om i staden har delvis en sådan ambition.

När man ser till just Backa fanns det tidigare ett ganska väl uppbyggt förebyggande ungdomsarbete, med både uppsökande verksamhet och andra aktiviteter. På grund av snävare ekonomiska ramar såg man sig tvungen att skära ned på dessa resurser. Det är svårt att visa mer precist om det finns ett samband mellan nedskärningarna och den tilltagande negativa utvecklingen som skedde, men det är lika svårt att tro att det inte finns något. På motsvarande sätt som det inte går att leda i bevis att de utökade resurserna samspelar med att situationen i området åtminstone varit lugnare under sommaren och hösten 2007, men det är svårt att tro annat. Om man ser till behovet av signalsystem som snabbt kan slå larm när problem tilltar i ett område och som då kan initiera ett arbete kan denna typ av offensiva resurser spela en nyckelroll. Det bästa sättet att utveckla ett sådant signalsystem är sannolikt ett *kontinuerligt* bedrivet ungdomsarbete (Berg Kelly m fl., 1993). Ett kvalitativt sådant arbete borde kunna minska behovet av de extraordinära insatserna, eftersom organisationerna får en bättre möjlighet att förbereda sig. I bästa fall utvecklas ungdomsarbetet från en kunskap om den egna historien, och det blir aktuellt att analysera vad som fungerat tidigare, vad som förändrats och vad som skulle kunna passa in i en ny situation. Förhoppningsvis skulle man då kunna undvika att lockas av olika projektidéer som utlovar snabba och säkra lösningar. Att ifrågasätta det gamla och öppna sig för omvärldsförändringar innebär inte att göra sig av med sin historia utan att lära sig från och bygga vidare på den. För att ge olika satsningar en rimlig chans borde de vara frukten av ett mobiliseringsarbete som i sin tur går tillbaka till ett etablerat signalsystem och ett kontinuerligt ungdomsarbete med god kvalitet. När det kontinuerliga ungdomsarbetet förloras hamnar man lätt i ett läge med kontinuerlig förändring och inte en situation där förändringar sker från kontinuitet. I en sådan process kommer många att känna sig vilsna, åsidosatta och potentiella krafter går förlorade.

Ett kontinuerligt arbete som innefattar ett välfungerande signalsystem tar tid att etablera men kan gå snabbt att rasera. För att etablera det måste olika aktörer få en chans att komma i kontakt med varandra, lära känna varandras funktion, verksamheter och även ofta som personer.

Det handlar om att etablera ett kitt mellan organisationer och personer som tar tillvara det specifika, ser det gemensamma och handlar samordnat. Ibland ser man att sådana nära konstellationer av funktioner har stelnat och inte släpper in andras synpunkter. Det kan bildas närmast ogenomträngliga maktblock mellan organisationerna. Ett sätt att försöka motverka förstening kan vara att betona närhet till hur ungdomssituationen ser ut och förändras. Min uppfattning är att en sådan närhet ofta förutsätter direkt närvaro i ungdomsmiljöerna (Ander m fl., 2005; Erdal, 2006). Det är en närvaro som ska

skapa kunskap till signalsystemet och kan ligga till grund för mobilisering.

Nu går vi över till handlingskompetensens dimensioner av kunskap, aktörer och organisering. Jag tänker mig scenariot att ett utvecklingsarbete i ett område ska etableras och aktörerna formulerar därför ett antal hållpunkter för vad som borde undersökas för att vid behov förändras. Det är sådana situationer som Ung och Trygg-organisationen, inte minst dess kansli, ofta ställs inför. I och med att dimensionerna hänger samman och överlappar varandra är det svårt att göra helt klara distinktioner mellan dem, så för den som menar att en aspekt bättre hör till en annan dimension än den jag diskuterar den inom har säkert delvis rätt.

Kunskap

Kunskap är en produkt av arbete (Molander, 1996). Kunskap som fungerar för mobilisering kan därmed ses som resultatet av förnyat arbete för att bygga, renovera och även för att rasera hindrande verklighetsbilder. Kunskapen som krävs för ett gemensamt arbete måste ofta nyskapas från heterogena, fragmenterade och partiella bilder. Olika aktörer har helt enkelt skapat sig de verklighetsbilder de har användning för, och efter de erfarenheter som just han eller hon har. Den är heterogen därför att olika människor har skilda bakgrunder, tolkningsramar och befinner sig i sina specifika livsomständigheter. Den är fragmenterad då det i allmänhet saknas förutsättningar att skapa heltäckande bilder, särskilt om det handlar att även analysera samband och relationer mellan vad som är orsak och vad som är verkan. Den är slutligen partiell därför att denna sorts kunskap till stor del skapas för en specifik användning. Att kunskapen aldrig är helt delad kan självklart ses som ett problem om man tänker sig att helt gemensamma bilder och mål är en förutsättning för arbetet. Men de olika bilderna kan också vara en tillgång när man förmår att sätta dem i relation till varandra, och om man kan klara ut på vilka punkter man behöver en gemensam bild och när det är bra att bilderna skiljer sig (Civildepartementet. Plus-gruppen & Brännberg, 1995)

Var öppen inför olika verklighetsbilder. Inom kunskapsdimensionen handlar det framför allt om att undersöka de olika bilder av verkligheten som finns i en situation. Alla som kommer i kontakt med en händelse eller betraktar en utveckling skapar på något sätt en bild av den och försöker förstå den utifrån sina utgångspunkter och referensramar. I bästa fall kan olika bilder läggas sida vid sida för att komplettera varandra då de belyser delvis olika aspekter, i sämsta fall hamnar man i ett läge med konkurrerande bilder och i strider om vems representation som är den bästa eller riktiga. Det är lättare sagt än gjort att vara öppen inför olikheter. Men kunskap är också

en social produkt som skapas av olika grupper för olika situationer (Säljö, 2005). Grupper har tyvärr också en stark benägenhet att söka just den typ av kunskap som stärker den redan etablerade uppfattningen, som i sin tur går tillbaka på den sociala situationen man lever i. På samma sätt som konflikter uppstår mellan olika positioner och situationer kommer också olika sorts kunskap att stå i motsatsförhållande till varandra. Det är lätt att intentioner om ett gemensamt kunskapssökande övertas av förhandlingar och kamp om vem som har rätt, vem som har makten över en situation, vilka man vill hålla sig väl med och vilka allianser som bildas.

Undersök revirtänkande. Man säger i samverkanssammanhang ofta att man ska undvika revirtänkande och fokusera på ett gemensamt mål. Med tanke på kunskapens (heterogena, fragmenterade och partiella) karaktär som ovan diskuterats kan detta ofta vara en för hög ambitionsnivå. Ett mer rimligt mål kan vara att utgå från att revirtänkande alltid förekommer och att detta är en naturlig del av organiserat handlande, om än i högre eller lägre grad. Det handlar därför mer om att undersöka vilket revirtänkande som förekommer och i vilken mån det hindrar ett offensivt arbete. Man kommer då att finna att det som vissa kallar för andra aktörers negativa revirtänkande likaväl kan beskrivas som det egna positiva ansvaret för att hantera frågor på ett kompetent sätt. En föresats att undersöka revirtänkande borde också innebära att man får en fördjupad kunskap om olika parters perspektiv och verksamhet, vilket kan vara ett steg till mot en vidgad kulturkompetens.

Tillvarata närvarande kunskap. Med den första dimensionen av närvarande kunskap avser jag den vardagskunskap som finns i organisationerna och i civilsamhället. Det är den kunskap som är närvarande i folks tänkande och medvetande. Alltför ofta bortser man från denna och söker andra källor för att få del av hur verkligheten är, såsom den kan avläsas i statistik och dylikt. Den andra dimensionen av närvarande kunskap avser att den är frukten av ett direkt möte och deltagande i de miljöer som man diskuterar, i detta fall en kunskap som stammar från direkt närvaro och förtrogenhet med hur ungdomsmiljöerna ser ut, vilka relationer som finns och vilka gruppkonstellationer som formeras. Att tillvarata denna kunskap innebär dock mer än att vara öppen för olika verklighetsbilder. Det är en mer aktiv handling för att ta del av och i synnerhet att ställa i relation till annan kunskap. Ett oreflekterat tillvaratagande leder till snabba och ogenomtänkta handlingar som ofta färgas av det senaste mötet och de mest alarmerande situationerna. Det är denna form av oreflekterade tillvaratagande som medier ofta fylls av när de driver fram stämningar, eller som man också kan kan finna när projekt skapas. Tillvaratagandet måste därför innehålla analys och reflektion för att åstadkomma en sammanvägning av olika källor.

Skaffa och utgå från adekvat kunskap om metoder. Trots närvarande, analyserad och sammanvägd kunskap om området hjälper det dock föga om man inte vet vad man ska göra med kunskapen. Principen än så länge, eftersom kunskapsläget på detta område är långt ifrån tillräckligt, kan vara att man på ett rimligt sätt ska kunna försvara en vald intervention mot bakgrund av annan dokumenterad kunskap så att den åtminstone inte kan antas vara skadlig. Det räcker inte att genomföra en satsning för att den verkar rimlig eller låter bra. Inom området arbete med utsatta ungdomar finns det många idéer i omlopp som alla utlovar goda resultat eller verkar tilltalande på ett eller annat sätt. Många som själva har erfarenhet av liknande svårigheter vill själva bidra när de hanterat tidigare svårigheter, olika föreningar kan ha för avsikt att utveckla ett socialt ansvarstagande och så vidare. I värsta fall kan kunskapsbristen innebära att det man gör får motsatt effekt, i näst värsta att man inte gör någonting alls. Även om det finns en viktig kraft i utvecklingen av nya idéer till offensiva arbetssätt borde det finns någon grund utöver då att idén låter bra, rimlig, eller att projektmakaren är entusiastisk. Man borde också se till att ordna med en god uppföljning och välfungerande organisation kring utvecklingsarbetet.

Skaffa framåtsyftande kunskap. I ett väl utbyggt förebyggande arbete är det inte tillräckligt med kunskap om hur ungdomssituationen ser ut i dagsläget. Det handlar i bästa fall om att kunna ligga steget före och ta in information om vilka förändringar som sker, planeras för eller kan antas påverka ungdomssituationen i området framöver. Därefter kommer frågan om hur man planerar för att möta dessa förändringar.

Observandum

- Inom Ung och Trygg har polisen varit den främsta kunskapsproducenten när det handlar om ungdomar och gängsituationen. De underrättelserapporter som skrivits har skapat en dagordning för samtal mellan samarbetspartnerna vilket medfört dels en större samling kring det brottspreventiva arbetet, dels relativt kraftigt förstärkta insatser inom vissa områden.
- Min mening är att den polisiära kunskapsproduktionen bör kompletteras med en social. Här kan såväl socialsekreterare hos polisen som kansli och självklart de lokala aktörerna själva spela en roll. Den sociala kunskapsproduktionen bör ha en vidare fokus än brottslighet. Det kan handla om att lyfta fram hur uppväxtmiljöerna fungerar för ungdomar, om det finns tendenser till gängbildningar och skapa fördjupad förståelse till varför gängbildningar sker.
- Den kunskap som jag avser här handlar också om ett vidare perspektiv

än att enbart se till individen. Omkring enskilda individer produceras en mängd kunskap, inte minst i de sociala utredningarna. Lagstiftningskrav och tradition har inneburit att en stor del av socialtjänsten blivit individfokuserad. Samtidigt är gängbildningar ett socialt fenomen. Kunskap om hur bostadsområdena fungerar, vilken kultur som finns i kamratgrupperna är därför väsentlig för att arbeta offensivt mot gängets dragningskraft och hot. Det finns på samma sätt ett behov av att fördjupa en av de så kallade vägledande principerna för Ung och Trygg som säger att arbetet ska utgå från individens problem och förutsättningar. Det handlar om att se och arbeta med individen i sitt totala sociala sammanhang.

- Det behövs också kunskap som är möjlig att bygga förändringsstrategier på. Det är relativt lätt att konstatera allehanda problem och avvikelser kring en ungdom eller grupp av ungdomar. Det är också lätt att ropa på kraftfulla åtgärder med utgångspunkt från sådana problembeskrivningar. För att skapa positiva förändringsprocesser krävs också kunskap om de positiva resurserna som finns hos ungdomarna och i deras omgivning. De så kallade SAVRY-utredningarna[26] som polisen genomför i särskilda fall bygger på ett risk- och skyddstänkande och kan möjligen vara ett steg på vägen i att skapa en mer allsidig kunskapsöverföring från polis till socialtjänst. Det finns andra exempel inom Ung och Trygg-samarbetet på hur nära samarbete mellan polis och socialtjänst kan byggas upp. Jag tänker då i första hand på socialsekreterare hos poliserna och mellan fältgrupp och poliser med särskilt uppdrag att arbeta med ungdomssituationen i Backa. Dessa satsningar kan också vara på väg att skapa en gemensam och sammansatt bild av situationen bland ungdomarna och i området. Formerna för båda dessa försök håller på utvecklas, varför det ännu är för tidigt att uttala sig om resultaten.
- Kunskap är aldrig neutral utan präglas av det totala sammanhang av värderingar, perspektiv och funktion som de kunskapande har. Kunskapsstrider är därför helt naturliga. Det har förekommit sådana strider inom ramen för Ung och Trygg, vilket visats i denna rapport. Exemplet Backa visar att en bidragande åtgärd för att lösa sådana stridigheter var att ordna en slags ”hearing” där olika verklighetsbilder kunde komma fram utan att bli tillbakavisade. Kansliet kan på detta sätt medverka positivt till att olika verklighetsbilder kommer fram och möts i en kun-

26 SAVRY = Structured Assessment of Violence Risk in Youth. Detta är ett riskbedömningsinstrument som bygger på ett risk- och skyddsfaktorstänkande. Forskning har dock varnat för en övertro på att prognisticera med hjälp av sådana instrument eftersom man kan få ett stort antal ”falska positiva” det vill säga att en stor del av dem som av instrumentet antas få senare svårigheter inte kommer att visa sådana (Sundell & Egelund, 2001).

skapande dialog. Att ta en sådan neutral roll i en konflikt underlättas väsentligt om kansliet uppfattas stå relativt fri från stridande parter. Det finns därför en fara i om Ung och Trygg skulle uppfattas som dominerat av en viss organisations intressen.

Aktörer

När det handlar om vilka aktörer som behövs för att åstadkomma en god mobilisering för ett område kan man tänka i både organisation, funktion, person och kompetens. I vissa fall sammanfaller det att den organisation som har ansvar för området också har en person med bra kvalifikationer och kompetens i den funktion som är lämplig att involvera. I och med att organisationerna ofta är stora och griper över ett stort område kommer detta i många fall vara svårt att tillgodose. Här kan en mängd konflikter uppstå då traditionella idéer om organisering av aktörer kan behöva brytas. En av framtidsverkstädernas stora fördelar är att de kan samla de aktörer som kan tillföra en fråga något positivt, oavsett funktion och organisation, en nackdel är att de kan vara svåra att integrera förslagen från dem i ordinarie planeringsstruktur.

Organisera handlingsinriktade konstellationer. Det kan allmänt sätt vara svårt att finna organisationsprinciper som medger att skapa sådana konstellationer som verkligen består av ”rätt” aktörer, det vill säga att de har tillräcklig motivation, kunskap och mandat samt lämplig funktion. Den huvudsakliga organisationsprincipen för Ung och Trygg är funktionsbaserad. Det är såtillvida stadsdelschefer, chef för åklagarkammare, vd för förvaltningskoncernen Framtiden och motsvarande funktioner som ingår i den centrala styrgruppen medan funktioner på snäppet lägre nivå ingår i de lokala styrgrupperna (även om viss variation förekommer i de lokala grupperingarna). Ung och Trygg kansliets personal hämtar inriktningsbeslut från den centrala styrgruppen och ingår som representanter även i de lokala. Utöver dessa konstellationer förekommer det lokala samverkansgrupper av karaktären SSP-grupper, och ibland även arbetsgrupper i frågor som rör Ung och Trygg.

Kompetensen i ungdomsfrågor, brottslighet och prevention ser naturligtvis mycket olika ut bland ledamöterna i styrgrupperingarna. De är heller inte utvalda för sin sakkunskap inom området, utan för sin position i en organisation som är viktig för sakfrågan. I kraft av sina funktioner förväntas de ha en god överblick, kunna stå för väl grundade beslut och i synnerhet att ge mandat för Ung och Trygg-arbetet i sina respektive organisationer.

I en så stor organiseringsprocess som Ung och Trygg är det väsentligt att återkommande reflektera över om rätt konstellation av aktörer ingår i de

olika sammanhangen. Rent allmänt kan man konstatera att en stor del av Ung och Trygg kan karakteriseras som en organiseringssatsning. Styrgrupperna samlar mellan tolv och femton ledamöter per grupp och varje styrgrupp har möten ett par gånger per termin. Det är ett omfattande arbete rent praktiskt att kalla samman så många och det är samtidigt mycket resurskrävande då ledamöterna befinner sig högt upp i respektive organisationer. Utöver dessa möten kommer framtidsverkstäder, arbetsgrupperingar, temainriktade möten, föreläsningar och diverse andra sammankomster. Det är med andra ord befogat att ställa krav på att detta innebär ett effektivt organiserande. Så här långt kan jag konstatera att styrgruppsmötena i huvudsak kan karakteriseras som engagerade och meningsfyllda. Men det finns sett över tid en risk för att organiseringen inte uppfattas som tillräckligt effektiv bland de inblandade och därmed att engagemang minskar och närvaro sjunker. Man kan väga fördelarna med att skapa stabilitet genom att samma personer eller i alla fall funktioner representerar i en organisering mot att man organiserar sig i tillfällighetsstrukturer. Med sådana menar jag mer projektliknande konstellationer som kopplas samman för att hantera en viss fråga och som tillförsäkras erforderligt mandat. Det skulle vara intressant med en balanserad blandning mellan organisationsformerna, inte minst för att på det lokala planet få del av ”närvarande” kunskap.

Observandum

1. Ungdomssituationen har mycket olika allvarlighetsgrad i olika delar av Göteborg. Där problemen är mindre allvarliga kommer engagemanget i frågorna behöva bäras av möjligen mer andra och möjligen mer ”bräckliga” motiv (som personligt engagemang, solidaritet mellan stadsdelar och dylikt). Alternativt kommer Ung och Trygg att innebära olika saker i de olika stadsdelarna, exempelvis tidigt förebyggande i vissa stadsdelar och arbete med ungdomar i riskzon för gängkriminalitet i andra. Enligt min mening är fördelarna med fokuseringen på ungdom i riskzon och att uppdraget handlar om att minska nyrekrytering till kriminella nätverk/gäng överväger nackdelarna. Det ger en ökad tydlighet och ett mer rimligt arbetsområde.
2. Ungdomssituationen kommer också att variera i allvarlighetsgrad över tid. När det ser bättre ut kan andra frågor göra sig mer gällande och tränga undan fokuseringen på ungdomarna. Detta är en särskilt stor risk när organisationen kopplar samman funktioner som har ett brett och övergripande ansvar för en mängd olika områden. För att tillförsäkra kontinuitet och engagemang i ungdomsfrågorna menar jag att det är viktigt att Ung och Trygg även når ut till dem som mer direkt arbetar

med ungdomsfrågorna. Särskilt väsentligt är att Ung och Trygg är en angelägenhet för socialchefer, skolchefer och verksamheter som vänder sig till utsatta ungdomar.

3. På samma sätt som det är väsentligt att få verksamhetschefer för socialtjänst och skola att uppleva ett delägarskap av Ung och Trygg, är det viktigt att fortsätta med att Ung och Trygg uppfattas tydligt och som angeläget på basnivån. Det finns annars en risk för att Ung och Trygg uppfattas som en något diffust, centralt belägen enhet inne i staden och som främst är en angelägenhet för cheferna. Vad kan Ung och Trygg innebära för det konkreta arbetet ute bland ungdomarna, på socialkontoren, i skolorna och på polisstationerna? Att förankra Ung och Trygg ändå ut i organisationerna är emellertid ingen enkel uppgift med tanke på det stora antalet anställda och övriga berörda. Effektiva informationsvägar i form av nyhetsblad och hemsida är naturliga inslag, men de ansvariga för de samarbetande organisationerna måste också ta ett stort personligt ansvar i del lokala förankringsarbetet.
4. Trots den mängd av aktörer som på olika sätt ingår i Ung och Trygg finns det faktiskt viktiga organisationer/verksamheter som saknas. I och med att Ung och Trygg är ett slags nätverk för att utveckla kunskap, strategier i dialog mellan de som besitter kompetens och ansvar för området bör de organisationer som har sådan att tillföra finnas direkt närvarande i samarbetet. Saknas har gör exempelvis den relativt nybildade sociala resursförvaltningen som har ett samlat ansvar för brottspåföljdsåtgärder och besitter stor kompetens i socialt förändringsarbete. Man hade dessutom kunnat förvänta sig en tydligare koppling till Göteborgs centrala brottsförebyggande råd, Tryggare Mänskligare Göteborg. Nu har Ung och Trygg och Tryggare Mänskligare Göteborg utvecklat parallella strukturer. Möjligen kommer ytterligare en aktör på detta område att skapas, i form av ett kompetenscentrum för arbete mot kriminella gäng. Det är väsentligt att utveckla samarbetet mellan Ung och Trygg och dessa angränsande organisationer.

- Även andra aktörer som *frivilligsektorn* saknas trots dess betydelse för ett välfungerande lokalsamhället. Beroende på frågor kan även andra aktörer vara väsentliga såsom universitet och politiker och även enskilda betydelsefulla personer och inte minst näringslivet.

Organisering

Det finns en stor mängd aspekter att beakta när det handlar om att skapa välfungerande arbetsprocesser. Jag kommer att ta upp sådana aspekter som jag menar är extra kritiska.

Ta till vara engagemang, erfarenhet och nätverkskapital. Jag har varit närvarande vid ett stort antal tillfällen då Ung och Trygg samlat och diskuterat ungdomssituationen i det ena eller andra avseendet. Jag återkommer i denna summerande diskussion till Backa. Utvecklingen har varit starkt negativ i vissa delar av stadsdelen vad gäller formeringen av vissa slags ungdomsgrupper. När olika parter berättade om situationen under 2006 och en bit in på 2007 fick jag bilden av att samhället närmast förlorat kontrollen över utvecklingen. Jag var senare med på den hearing och efterföljande möten om stadsdelen och kunde lyssna till olika röster som i någon mening delade synen att radikala insatser borde göras. Sommaren 2007 skildrade Göteborgsposten (23/7) återigen situationen. Nu hade poliser tillsatts och börjat arbeta kontaktskapande och hade stor närvaro i området. Den tidigare svartmålningen av stadsdelen som präglade rapporteringen i tidningen tidigare under året var borta, nu hade situationen vänts snabbt och effektivt och samtliga verkade nöjda. Jag bestämde mig för att återigen besöka området och fick möjlighet att vandra omkring med den nytillsatta fältgruppen. Och visserligen var stämningen annorlunda mot när jag ett halvt år tidigare försökte etablera kontakt med några ungdomar i området. Men det är inte det viktiga här, utan det som slog mig var den stora mängd av kontakter som fanns mellan de boende och mellan boende och anställda och jag kände igen mig från så många andra gånger jag arbetat uppsökande i olika bostadsområden.

När man kommer nära ett område ser man ofta dessa mängder av sociala kontakter och relationer som finns mellan människor. I vilket fall om människorna har bott i området under så lång tid att de kunnat och velat knyta sociala kontakter till andra. Ibland är det som att det finns ett osynligt nät som leder från den ena personen till den andra. I dessa länkande trådar lever gemensamma minnen, igenkännande egenskaper och erfarenheter från tidigare möten. Relationer som mycket väl kan vara starka och viktiga för de boende, även om de inte är särdeles djupa eller intensiva (Granovetter, 1973). Vi kunde se dessa band, både intensiva och flyktiga, när vi gick runt i Backa; tråden mellan pojkarna på fotbollsplan och deras tidigare lärare, mellan den engagerade föreningsmänniskan som både kände ungdomarna genom sitt eget barn och genom sitt arbete. Jag fick också höra om de initiativ som tagits från ideellt håll för att vända utvecklingen långt innan tidningarna börjat skriva om området och jag fick höra om hur nedskärningarna drabbat och monterat

ned det tidigare kontinuerliga ungdomsarbetet. Vad skulle kunna ha sparats i form av ungdomskriminalitet, gängformationer, placeringar på ungdomshem, extra satsningar inom polis, fängelseplaceringar, mänskligt lidande och etablerande av negativa förebilder? Vad krävs det för att skapa allianser mellan offentliga och ideella krafter, helst före det blivit alltför kritiskt?

Gå från remisstänkande och reaktivt arbete till offensivt och kreativt sammankopplingsarbete. Denna punkt utvecklade jag tämligen ingående i rapporten om socialsekreterarna hos polisen (Forkby, 2007b). Att arbeta med kriminella och socialt tungt utsatta ungdomar innebär att många aktörer kommer att bli delaktiga i arbetet. Traditionellt fungerar många organisationer så att klienten, brukaren, eleven remitteras över till en annan enhet för att lösa en viss fråga eller helt enkelt lämnas över till en annan. Det är tyvärr ofta en otillräcklig och till synes passiv arbetsprocess. Istället behövs former för ett aktivt sammankopplande, där den ena inte släpper taget förrän den andra tagit vid – man kopplar samman. Det kan ske genom nätverksmöten, men det kan också ske i mer vardagliga kontakter. Med risk för upprepning ser jag detta sammankopplande som en del av det kontinuerliga nätverksarbetet.

Skapa återkommande punkter för analys, reflektion och sammanställning av området. Som ovan diskuterats krävs uppdaterad och reflekterad kunskap för arbetet. Det är lätt sagt än gjort att man ska stanna upp för att värdera och analysera – i vardagen, med en tung arbetsbelastning, är det svårare. Men i linje med vad Schön (Argyris & Schön, 1975) nämner som ett kännetecken för ett professionellt utövande krävs en reflektion såväl i, om och för handling. Denna reflektion görs i och för sig också under arbetet i organisationerna. En av målsättningarna för Ung och Trygg skulle därför kunna vara att bibringa denna reflektion i form av gemensamma diskussioner mellan olika parter och med olika former av undersökningar av hur ”verkligheten” ser ut i olika avseenden. Som en del av detta underlag borde vara en fortlöpande uppföljning, en etisk diskussion över olika satsningar och ett aktivt arbete med att återföra resultat och synpunkter till olika parter. Ett sätt som har använts vid några tillfällen av kansliet är att försöka spåra vissa ärenden där ungdomar spårat ur, tillbaka i tiden. Syftet är att lära sig om och ta ställning till om hur tidigare insatser skulle kunna göras, och inte att utpeka syndabockar. Metoden kan erbjuda ett konkret sätt att samlas i denna reflekterande diskussion.

Observandum

I den första rapporten användes metaforen ”katalysator” för att diskutera arbetsmodellen i Ung och Trygg. Katalysatorn verkade genom att sammanföra olika aktörer för att åstadkomma något nytt. Kansliet spelar ofta en viktig roll i att organisera och utveckla ungdomsarbetet. Med många och självständiga

samarbetspartners är kansliet i stort behov av partnernas förtroende för att kunna verka på bästa sätt. Förtroendet och i förlängningen legitimiteten har delvis att göra med vilken roll kansliet intar. Jag menar att man kan identifiera tre olika roller som kansliet tagit under arbetet. Jag benämner dessa för: revisorn, konsulten och facilitatorn. Min uppfattning är att en rätt balanserad avvägning och känsla för när de tre olika rollerna är lämpliga att utgå ifrån kommer ha stor betydelse för hur Ung och Tryggs legitimitet kommer att utvecklas.

1. Revisorn står utanför organisationer den ska arbeta med och utgår från ett kontrollperspektiv. Denne agerar självständigt och är styrd av uppdrag som kommer externt ifrån. Revisorn är inte neutral till organisationerna, utan skall granska hur organisationerna uppfyller sina uppdrag och ge förslag till förändringar. Eftersom revisorn får makt och mandat externt är rollen inte beroende av legitimitet från de involverade organisationerna. Det arbete där kansliet var närmast revisorsrollen var det som redovisas i denna rapport, där stadsdelarnas arbete med uppföljningsansvaret för ungdomar i gymnasieåldern kartlades. Som visats är revisorsrollen mycket svårhanterlig och riskerar att bryta ned legitimitet. Som också visades kan positionen möjligen medföra positiva effekter, som här att sakfrågan ändå blev behandlad och fick större uppmärksamhet. Det borde dock ha varit möjligt att uppnå dessa effekter med ett något annat upplägg av arbetet. Jag vill inte utesluta att kansliet någon gång måste kan agera i revisorsrollen för att uppmärksamma olika frågor, men det är en vansklig position som måste intas med stor försiktighet.
2. Konsulten står också utanför organisationerna men utgår vanligen från ett utvecklingsperspektiv. Rollen är styrd av ett särskilt uppdrag som ofta kommer från organisationen den ska arbeta med. Rollen är inte neutral till valda arbetsmodeller eller utvecklingsområden, utan har till uppgift att föreslå nya sätt att arbeta och organisera arbetet på. När kansliet ingår i olika arbetsgrupper eller när ICA-skolan utvecklades agerade man i en konsultroll. Även arbetet med att utveckla och informera om SSP-grupper, SAVRY-utredningar är exempel på ett konsultarbete men det finns fler. Kansliet hade då en relativt tydlig idé om vad som skulle behöva utvecklas och drev frågan gentemot olika aktörer. Fördelen med denna roll är att den kan möjliggöra satsningar som aktörerna själva inte har resurser för. Nackdelen är att det kräver en hel del av kansliets resurser att agera i denna roll då man kommer mycket nära verksamhetsansvaret.
3. Facilitatorn är däremot en del av organisationen men agerar liksom

konsulten från ett utvecklingsperspektiv. Här handlar det om att underlätta och stödja grupper/organisationer i dess uppgifter. En facilitator är neutral till de idéer som aktörerna väljer att arbeta med, men arbetar för att underlätta att sådana kommer fram och ska vid behov kunna medla och översätta mellan olika grupper. Exempel på arbete där kansliet agerat som facilitator är arrangerandet av den ”hearing” i Backa, som utgjorde en viktig del för att etablera ett samordnat arbete i stadsdelen. Rollen som facilitator menar jag är en grundposition för kansliet. Det finns flera processmetoder som passar väl in på denna roll, exempelvis framtidsverkstäderna. Den kan också vara förtroendeskapande i och med att den utgår från att ett gemensamt arbete bör etableras och att de egna utvecklingsidéerna är viktiga. Problemet med rollen är att den kan bli utslätad eller okritisk.

Situationsanpassad samverkan

Slutligen vill jag säga något om att samverkan måste anpassas till den aktuella situationen. Jag har tidigare varit inne på att olika kunskapssyn, organisationslogiker och perspektiv, innebär att samverkan ofta kan vara komplicerad i praktiken. Trots detta är det ofta nödvändigt att samverka. Samverkan kan innebära mycket olika saker, bland annat rörande hur nära olika aktörer arbetar tillsammans (Berggren, 1986; Thylefors m fl., 2005). Jag går inte in på olika definitioner här, men vill med en bild åskådliggöra att behovet av vilken form av samverkan som behövs varierar i förhållande till hur många man avser att engagera och graden av precision på problemområdet. Kerstin Sahlin-Andersson (1989) beskrev en sådan fasindelad samverkansprocess när Globen i Stockholm byggdes. Till att börja med handlade det om att överhuvudtaget kunna tänka tanken att bygga en så stor rund byggnad, sedan om att få olika aktörer intresserade av projektet, för att slutligen fatta beslut och bilda en fastare organisation. Först när byggnaden skulle uppföras blev det aktuellt att precisera mål, idéer och ansvarsområden.

För att en fråga ska locka till ett brett engagemang, måste den uppfattas som angelägen och begriplig av många. Om en satsning rör sig om längre processer över tid, kan det krävas att graden av precision av en idé förändras. En fråga som är helt diffus intresserar få eftersom de inte riktigt får grepp om dem. Det första arbetet handlar därför ofta om att definiera ett problem för att göra en fråga till en angelägenhet för flera, och i mobiliseringen till en fråga för många. Då måste frågan ha en viss grad av precision. Det måste kanske finnas en idé om vad som är problemet och något om målen. Mobiliseringsfasens mål kan vara att åstadkomma en allians mellan många olika aktörer som samlas till ett partnerskap i en fråga, som man gjort inom ramen för Ung och Trygg.

Alla kan dock inte medverka i alla frågor. Och problemet måste preciseras för att ett konkret samordnat handlande ska komma till stånd. Den ökade graden av precision stänger samtidigt ute en del aktörer. Exempelvis krävdes det en hel del precisionsarbete från att arbeta mot gängrekrytering till att utarbeta modeller för ungdomstjänst, som inledningsvis till delar gjordes inom ramen för Ung och Trygg. I rapporten Socialt arbete i polisens värld diskuterades bland annat varför det verkar som att tvärprofessionella grupper åtminstone verkar ha lättare att samverka än organisationer. Förklaringar kan vara att de arbetar nära tillsammans, lär känna varandra, de kan vara ömsesidigt beroende, de skapar en ”vi-grupp”. I nedanstående figur 21 finns ytterligare en som handlar om att de tvärprofessionella kan ha behov av att precisera sig mer tydligt vad de ska samverka kring, hur problemet ser ut och vilka idéer de har om vad de är till för. Denna samverkan innebär då en samtidig inkluderande som exkluderande process, den måste helt enkelt i olika faser öppna för och sedan stänga aktörer ute.

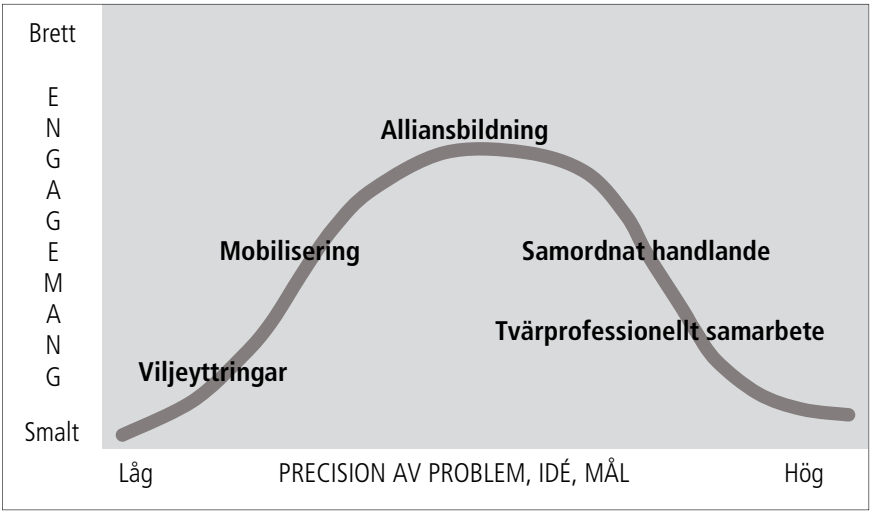

Figur 21. Situationsanpassad samverkan.

Förhoppningen med ovanstående bild, liksom de övriga delarna som presenterats i denna rapport är att de ska vara till hjälp i arbetet att utveckla stödet för unga som hamnar vid sidan av, och som riskerar att hamna utanför. Det är denna grupp som gängen kan vara attraktiva för.

Jag har under utvärderingen återkommit till att det finns ett behov av mer kunskap om hur arbetet bör läggas upp och vad olika insatser resulterar i. På ett plan vet vi dock vad som fungerar väl. De barn som får uppleva att de är efterlängtade och välkomna när de föds, de som får plats i en någorlunda

väl fungerande förskola och skoltid där de finns förväntningar på dem att de kan klara av saker och de som verkligen kan känna att det kommer att finnas plats för dem i samhället – få av dessa barn kommer att attraheras av de kriminella karriärvägarna. En sak till kan man säga med säkerhet. Det går att åstadkomma förändringar och *det är oftast alldeles för tidigt att säga att det är för sent*.

Referenser

SoU 2003:92. *Unga Utanför*.

Ander, B., Andersson, M., Jordevik, K. & Leisti, A. (2005). *Möten i mellanrummet : socialt förebyggande arbete med ungdomar.* Stockholm: Gothia.

Andersson, T. & Brottsförebyggande rådet. (2001). *Kriminell utveckling : tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser.* Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ) : Fritze distributör.

Andreassen, T. (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm: Gothia.

Argyris, C. & Schön, D. A. (1975). *Theory in practice : increasing professional effectiveness* (1. ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Asplund, J. (1987). *Det sociala livets elementära former.* Göteborg: Korpen.

Axelsson, L. (2005). *Youth - the future manpower. Studies on unemployment, quality of life and work attitudes*., Universitetssjukhuset, Malmö.

Barrios, L. (2005). *The Almighty King and Queen Nation and the Spirituality of Resistence: Agency, Social Cohesion, and Liberating Rituals of Street Organization.* I L. Kontos, D. Brotherton & L. Barrios (red.), Gangs and Society: Alternative Perspectives. (sid. 119 - 136). New York: Columbia University.

Bauman, Z. (2004). *Att tänka sociologiskt* (2., omarb. [och utvidgade] uppl. ed.). Göteborg: Korpen.

Becker, H. S. (1966). *Outsiders : studies in the sociology of deviance* (New ed.). New York: Free P.

Benard, B. (2004). *Resiliency : what we have learned.* San Francisco, CA: WestEd.

Berg Kelly, K., Alvén, B., Erdes, L., Erneholm, T., Johannisson, I. & Mattsson-Elofson, E. (1993). *Ungdomars hälsovanor och riskbeteenden.* Läkartidningen, 90(8), sid. 710-717.

Berggren, B. (1986). *Socialmedicinsk tidskrift*, 7-8.

Björk, M. (2006). *Ordningsmakten i stadens periferi. En studie av polisiära gänginsatser i Göteborg 2004 - 2005*. Eslöv: Symposion.

Blomberg, H., Kroll, C., Lundström, T. & Swärd, H. (red.). (2004). *Sociala problem och socialpolitik i massmedier.* Lund: Studentlitteratur.

Brendtro, L. K. & Larson, S. J. (2005). *The Resilience Revolution. Discovering Strengths in Challenging Kids*. Bloomington: Solution Tree.

Bruner, J. S. (2002). *Kulturens väv : utbildning i kulturpsykologisk belysning*. Göteborg: Daidalos.

Brunsson, N. (2002). *The Organization of Hypocracy. Talk, Decisions and Actions in Organizations*. London: Routhledge.

Brunsson, N., Forssell, A. & Winberg, H. (1990). *Reform som tradition : administrativa reformer i Statens järnvägar.* Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögsk. (EFI).

Brännberg, T. (1995). *Plus för unga : slutsatser från lokalt utvecklingsarbete*. Stockholm: Civildepartementet. Plus-gruppen.

Burns, B. J., Schoenwald, S. K., Burchard, J., Faw, L. & Santos, A. B. (2000). *Comprehensive Community-Based Interventions for Youth with Severe Emotional Disorders: Multisystemic Therapy and the Wraparound Process*. Journal of Child and Family Studies, 9(3), sid. 293-314.

Bushway, S. D. & Reuter, P. (2002). *Labour markets and crime risk factors*. I L. W. Sherman, D. P. Farrington, B. C. Welsh & D. L. MacKenzie (red.), Evidence-Based Crime Prevention (sid. 198 - 240). London: Routhledge.

Civildepartementet. Plus-gruppen & Brännberg, T. (1995). *Plus för unga : slutsatser från lokalt utvecklingsarbete.* Stockholm: Fritze.

Clarke, R. V. & Eck, J. E. (2005). *Bli en problemlösande brottsanalytiker i 55 steg*. Solna: Polishögskolan, Vidareutbildningen.

Curtis, R. (2005). *The Neglible Role of Gangs in Drug Distribution in New York in the 1990's*. I L. Kontos, D. Brotherton & L. Barrios (red.), Gangs and Society: Alternative Perspectives. New York: Columbia University.

Czarniawska, B. (1997). *Narrating the organization : dramas of institutional identity.* Chicago: Univ. of Chicago Press.

Dahlberg, C. & Forssell, A. (2006). *BBIC i praktiken: att knäcka koden*. Lund: Studentlitteratur.

Danermark, B., Ekström, M., Jacobsen, L. & Karlsson, J. C. (1997). *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.

Decker, S. H. & Weerman, F. M. (red.). (2005). *European Street Gangs and Troublesome Youth Groups*. OXford: AltaMira Press.

Dichiara, A. & Chabot, R. (2005). *Gangs and the Contemporary Urban Struggle: an Unappreciated Aspect of Gangs*. I L. Kontos, D. Brotherton & L. Barrios (red.), Gang and Society: Alternative perspectives. (sid. 77 - 94). New York: Columbia University.

Dishion, T. J., Dodge, K. A. & Lansford, J. E. (2006). *Finding and Recommendations. A Blueprint to Minimize Peer Influence on Youth Interventions and Programs*. I K. A. Dodge, T. J. Dishion & J. E. Lansford (red.), Deviant Peer Influences in Programs for Youth. New York: Guilford Publications.

Dodge, K. A., Dishion, T. J. & Lansford, J. E. (2006). *Deviant peer influences in programs for youth : problems and solutions*. New York: Guilford Press.

Eccles, J. S. & Templeton, J. (2002). *Extrracuurricular and Other After-School Activities för Youth*. Review of Research in Education, 26, sid. 113 - 180.

Eisner, M. (2001). *Modernizatoin, self-control and lethal violence. The long-term Dynamics of European Homicide Rates in Theoretical Perspective*. Brit.J.Criminol., 41(618-638).

Ekström, V. (2005). *Individens eget ansvar och samhällets stöd. En utvärdering av "Skärholmsmodellen" vid Jobbcentrum Sydväst* (No. 2005:10). Stockholm: FoU-enheten.

Endresen, I. & Olweus, D. (2005). *Participation in Power Sports and Antisocial Involvement in Preadolescent and Adolescent boys*. Journal of Child Psychology and Psychiatry(Maj).

Erdal, B. (red.). (2006). *Ute inne. Uppsøkande socialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal.

Erikson, E. H. (1977). *Ungdomens identitetskriser* (1. uppl., 3. tr. ed.). Stockholm: Natur och kultur.

Estrada, F. (1999a). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem : utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Stockholm: Univ.

Estrada, F. (1999b). *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem: utveckling, uppmärksamhet och reaktion*. Akad avh, Stockholms univ., Stockholm.

Flyghed, J. & Estrada, F. (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.

Forkby, T. (2001). *Visionen om professionen. Samverkan kring barn och ungdom i riskzon i Kungsbacka*. En utvärdering av B.U.S. (FoU-Rapport No. 7:2001). Göteborg: FoU i Väst/GR.

Forkby, T. (2005). *Ungdomsvård på hemmaplan. Idéerna, framväxten, praktiken*. Akad avh, Göteborgs universitet, Göteborg.

Forkby, T. (2006). *Socialt nätverksarbete. Alliansbildning, makt och retorik*. (FoU-Rapport). Göteborg: FoU i Väst/GR.

Forkby, T. (2007a). *I normaliseringens närhet. Etnografi och samtalsanalys i en specialskola*. I M. Börjesson & E. Palmblad (red.), Diskursanalys i praktiken (sid. 74 - 102). Stockholm: Liber.

Forkby, T. (2007b). *Socialt arbete i polisens värld. Samverkans villkor och organisering*. Göteborg: FoU i Väst/GR.

Forkby, T. & Larsen, T. (2005). *Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan. Utvärdering av Ung och Trygg i Göteborgs första fas*. (FoU-Rapport No. 9:2005). Göteborg: FoU i Väst/GR.

Forkby, T. & Leissner, T. (1997). *Ungdomar som droginformatörer: i praktik och teori*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete, Univ.

Freire, P. (1972). *Pedagogik för förtryckta* (8. uppl. ed.). Stockholm: Gummesson.

Fundén, C. (2001). *"Gola aldrig ner någon". Intervjuer med personer som i tonåren misstänkts för brott*. I J. Flyghed & F. Estrada (red.), Den svenska ungdomsbrottsligheten (sid. 222-259). Lund: Studentlitteratur.

Gatti, U., Angelini, F., Marengo, G., Melchiorre, N. & Sasso, M. (2005). *An Old-Fashioned Youth Gang in Genoa.* I S. H. Decker & F. M. Weerman (red.), European Street Gangs and Troublesome Youth Groups. (sid. 51 - 80). Oxford: Altamira Press.

Gergen, K. J. (1971). *The Concept of Self.* New York: Holt, Rinehart and Winston, inc.

Ghersetti, M. (2000). *Sensationella berättelser : en studie av nyheter från Angola 1987 och om prinsessan Diana 1997 i dagstidningar, radio och TV.* Akad avh., Göteborgs univ., Göteborg.

Giertz, A. (2004). *Making the poor work.* Akad avh, Lunds universitet, Lund.

Goffman, E. (1959/1990). *The presentation of self in everyday life.* London: Penguin books.

Granovetter, M. (1973). *The Strength of weak ties.* American Journal of Sociology, 78(6), sid. 1360-1380.

Grinnell, R. M. & Unrau, Y. A. (2005). *Social work research and evaluation : quantitative and qualitative approaches* edited by Richard M. Grinnell, Jr., Yvonne A. Unrau (7. ed.). New York ; Oxford: Oxford University Press.

Grundvall, S. (2005). *Vagabond MC : gemenskap, manlighet och marginalitet : en studie av en västsvensk bikerklubb.* Göteborg: Institutionen för socialt arbete Göteborgs universitet.

Habermas, J. (1995). *Diskurs, rätt och demokrati.* Göteborg: Daidalos.

Hagedorn, J. & Macon, P. (1988). *People and folks : gangs, crime, and the underclass in a rustbelt city.* Chicago: Lake View Press.

Harré, R. & Langenhove, L. v. (1999). *Introducing positioning theory.* I R. Harré & L. v. Langenhove (red.), Positioning theory (sid. 14 - 31). Oxford: Blackwell.

Hasenfeld, Y. (1983). *Human Service Organizations.* Englewoods Cliffss: Prentice Hall.

Hundeide, K. (2006). *Sociokulturella ramar för barns utveckling : barns livsvärldar.* Lund: Studentlitteratur.

Jefferson, T. & Hall, S. (1991). *Resistance through rituals : youth subcultures in post-war Britain* (8. impr. ed.). London: HarperCollinsAcademic.

Johansson, J. (2004). *Rekrytering till kriminella gäng.* Göteborg: KUT. Polismyndigheten i Västra Götaland.

Johansson, S., Löfström, M. & Ohlsson, Ö. (2000). *Projekt som förändringsstrategi. Analys av utvecklingsprojekt inom socialtjänsten.* Göteborg: SNS förlag.

Kaplan, L. J. (1986). *Farväl till barndomen : en bok om adolescensen.* Stockholm: Natur och kultur.

Kihlström, Å. & Simonson, B. (2004). *Samverkan för sysselsättning och egenförsörjning.* Göteborg: Göteborgs stad, stadskansliet.

Klein, M. W. (2001). *The Eurogang Paradox : Street gangs and Youth groups in the U.S. and Europe.* Dordrecht ; Boston: Kluwer Academic Publishers.

Knutsson, J. & Søvik, K.-E. (2005). *Problemorienterat polisarbete i teori och praktik.* Solna: Polishögskolan, Vidareutbildningen.

Lagerberg, D. & Sundelin, C. (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia.

Lappalainen, T. (1993). *Maffia*. Stockholm: Fischer.

Larsson, M. & Wierup, L. (2007). *Svensk maffia*: Norstedts.

Levitt, S. D. & Dubner, S. J. (2007). *Freakonomics : a rogue economist explores the hidden side of everything* (Rev. ed.). London: Penguin.

Lien, I.-L. (2005a). *Criminal Gangs and Their Connections: Metaphors, Definitions, and Structures*. I S. H. Decker & F. M. Weerman (red.), European Street Gangs and Troublesome Youth Groups (sid. 31 - 50). Oxford: AltaMira Press.

Lien, I.-L. (2005b). *The Role of Crime Acts in Constituting the Gang's Mentality*. I S. H. Decker & F. M. Weerman (red.), European Street Gangs and Troublesome Youth Groups (sid. 105 - 128). Oxford: AltaMira Press.

Lindgren, S.-Å. (2006). *Brottsutvecklingen i Göteborgsområdet 1975 - 2004 - en sammanvägning av register- och intervjuuppgifter*. Göteborg: Tryggare och mänskligare Göteborg.

Lipsky, M. (1980). *Street level bureaucracy - Dilemmas of the Individual in Public services*. New York: Sage.

Madsen, B. (2001). *Socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Mahoney, J. L. & Stattin, H. (2000). *Leisure Activities and Adolescent Behavior: The Role of Structure and Social Context*. Journal of Adolescence, 23(2), sid. 113 - 127.

March, J. G. & Olsen, J. P. (1976). *Ambiguity and choice in organizations*. Bergen: Universitetsförlaget.

Milton, P. (2006). *Arbete istället för bidrag? OM aktiveringskraven i socialtjänsten och effekterna för de arbetslösa bidragstagarna*. Akad avh, Uppsala universitet, Uppsala.

Molander, B. (1996). *Kunskap i handling* (2., omarb. uppl. ed.). Göteborg: Daidalos.

Nilsson, A. (2005). *Indirect effects of unempoyment and low earnings: Crime and children's school perfomance*. Stockholms universitet, Stockholm.

Pawson, R. & Tilley, N. (2000). *Realistic Evaluation*. London: Sage.

Powell, W. & DiMaggio, P. (1991). *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.

Sahlin-Andersson, K. (1989). *Oklarhetens strategi : organisering av projektsamarbete*. Lund: Studentlitteratur.

Salonen, T. & Ulmestig, R. (2004). *Det nedersta trappsteget. en studie av kommual aktivering*. Växjö: IVOSA, Växjö universitet.

Sarnecki, J. (1983). *Brottsliga ungdomsgäng*. Stockholm: Liber/Allmänna förl.

Sarnecki, J. (1986). *Delinquent networks*. Stockholm: National Council for Crime Prevention (Brottsförebyggande rådet) : Liber/Allmänna förl.

Sarnecki, J. & Pettersson, T. (2001). *Criminal networks in Stockholm*. Stockholm: Univ. Department of Criminology.

Saviano, R. (2007). *Gomorra*. Stockholm: Bromberg.

Scheff, T. J. (1997). *Emotions, the Social Bonds and Human Reality.* Cambridge: Cambridge University Press.

Scott, W. R. & Meyer, J. W. (1994). *Institutional Environments and Organizations.* London: Sage.

Shaftoe, H. (2002). *Crime prevention : facts, fallacies and the future.* Basingstoke: Palgrave.

Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R. & Sherif, C. (1961). *Intergroup conflict and cooperation: the Robbers Cave experiment.* Norman: University of Oklahoma Book Exchange.

Sherman, L. W. (2002). *Evidence-based crime prevention.* London: Routledge.

Shotter, J. & Gergen, K. J. (1989). *Texts of identity.* London: Sage.

Smedslund, G., HAgen, K. B., Steiro, A., Johme, T., Dalsbö, T. K. & Rud, M. G. (2006). *Work programmes for welfare recipients.* Köpenhamn: Nordic Campbell Collaboration.

Socialstyrelsen & Forkby, T. (2006). *Öppenvårdens former. En nationell kartläggning av öppna insatser i socialtjänstens barn- och ungdomsvård.* Stockholm: Socialstyrelsen.

Spergel, I. A. (1995). *The youth gang problem : a community approach.* New York: Oxford Univ. Press.

Stadsrevisionen. (2007). *Göteborgs Stads engagemang i Ung & Trygg.*

Sundell, K. & Egelund, T. (2001). *Barnavårdsutredningar - en kunskapsöversikt.* Stockholm: Gothia : Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS), Socialstyrelsen.

Sundell, K. & Forster, M. (2005). *En grund för att växa : forskning om att förebygga beteendeproblem hos barn.* Stockholm: Forsknings- och utvecklingsenheten Socialtjänstförvaltningen Stockholms stad.

Sundh, K. & Turunen, P. (1992). *Social mobilisering: om samhällsarbete i Sverige.* Stockholm: Publica : Allmänna förlaget.

Svensson, B., Svensson, J. & Tops, D. (1998). *Att komma för sent så tidigt som möjligt: om prevention, ungdomskultur och droger.* Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD).

Sykes, G. M. & Matza, D. (1957). *Techniques of Neutralization: A theory of Delinquency.* American Sociological Review, 22(6), sid. 664 - 670.

Säljö, R. (2005). *Lärande i praktiken : ett sociokulturellt perspektiv* (1. uppl. ed.). Stockholm: Norstedts akademiska förlag.

Thorén, K. H. (2005). *Kommunal aktiveringspolitik: en fallstudie av det praktiska arbetet med arbetslösa socialbidragstagare.* Uppsala: IFAU.

Thrasher, F. M. (1927/1963). *The gang : a study of 1.313 gangs in Chicago.* Chicago,.

Thylefors, I., Persson, O. & Hellström, D. (2005). *Team types, perceived efficiency and team climate in Swedish cross-professional teamwork.* Journal of Interprofessional Care, 19(2), sid. 102-114.

Trost, J. (1994). *Enkätboken.* Lund: Studentlitteratur.

Tullberg, M. (2006). *Med ljuset på : ledare och ledda inom äldreomsorgen* (1. uppl. ed.). Malmö: Liber.

Valdez, A. (2003). *Toward a Typology of Contemporary Mexican American Youth Gangs*. I L. Kontos, D. Brotherton & L. Barrios (red.), Gangs and Society. Alternative Perspectives. (sid. 12 - 40). New York: Columbia University.

Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Weerman, F. M. & Esbensen, F.-A. (2005). *A Cross-National Comparison of Youth Gangs: The United States and the Netherlands*. I S. H. Decker & F. M. Weerman (red.), European Street Gangs and Troublesome Youth Groups. Oxford: AltaMira Press.

Weitekamp, E. G. M., Reich, K. & Kerner, H.-J. (2005). *Young Male Russian of German Descent*. I S. H. Decker & F. M. Weerman (red.), European Street Gangs and Troublesome Youth Groups. (sid. 81 - 105). Oxford: Altamira Press.

Welsh, B. C. & Akemi, H. (2002). *Communities and crime prevention*. I L. W. Sherman, D. P. Farrington, B. C. Welsh & D. Layton MacKenzie (red.), Evidence-Based Crime Prevention (sid. 163-197). London: Routledge.

Venkatesh, S. (2003). *A Note on Social Theory and the American Street Gang*. I L. Kontos, D. Brotherton & L. Barrios (red.), Gangs and Society: Alternative Perspectives (sid. 3 - 11). New York: Columbia University.

Westberg, A. (2007). *Den upproriska skötsamheten : att vara ung och scout*. Akad avh, Stockholm University, Stockholm.

Wetherell, M., Taylor, S. & Yates, S. J. (2001). *Discourse as data : a guide for analysis*. London: Sage.

Whyte, W. F. (1993). *Street Corner Society : the Social Structure of an Italian Slum*. (4. ed.). Chicago: Univ. of Chicago Press.

Bilaga 1

Enkätstudiens genomförande

I denna bilaga redogörs för tillvägagångssätt och överväganden i samband med enkätstudiens genomförande höst och vinter 2006/2007. Appendixet inleds med en beskrivning av konstruktionen av frågeformuläret, överväganden i samband med enkätens utformning, urvalsgrupper, testgrupp, utskick av enkäten samt en bortfallsanalys. Syftet med enkätstudien har varit att få kunskap om hur Ung och Trygg samarbetet uppfattas av aktörer som är involverade i ungdomsarbete inom berörda stadsdelar i Göteborg. Därför har det varit centralt att ha ett brett perspektiv för att fånga respondenternas uppfattning och attityder om Ung och Trygg.

Konstruktion av frågeformuläret

Redan tidigt beslöts att prova en enkät som distribuerades och samlades in elektroniskt. Det bedömdes underlätta såväl besvarandet och hantering av inkommet material. Teknisk expertis har köpts in från IT-företag som har tidigare erfarenhet från liknande undersökningar (Alpha IT). Ett specialutformat program konstruerades för hantering av e-post adresser och utskick av påminnelser.

Frågorna i enkäten har delats upp i tre olika avsnitt: uppgifter om den som besvarar enkäten, frågor om Ung och Trygg och om ungdomssituationen i respondentens stadsdel. Frågorna har konstruerats och reviderats löpande i samråd mellan Torbjörn Forkby och Anna Johansson. Enkäten har också stämts av med kansliet för Ung och Trygg och har därefter korrigerats. Den har också distribuerats till den centrala styrgruppen för Ung och Trygg för synpunkter. Framtagandet av enkäten har således skett i flera led - där den granskats, diskuterats och reviderats i omgångar. Totalt innehåller enkäten 19 frågor uppdelat på tre områden.

Första avsnittet i enkäten berör uppgifter om den som skall bevara densamma. Frågorna handlar om vilken verksamhet som respondenten arbetade i. Vi ville också få reda på vilken funktion (chef, arbetsledare, operativ personal)

respondenten har, samt hur länge respondenten arbetat på sin arbetsplats, och vilken stadsdel hon/han arbetar i. Frågor har varit formulerade med fastställda svarsalternativ med möjlighet att skriva fria svar.

Det andra avsnittet i enkäten handlar om Ung och Trygg i Göteborg. En mycket central fråga för utvärderingen har varit huruvida respondenterna ser sitt eget arbete som en del av Ung och Trygg. Frågan har varit viktig därför att kansliet har påtalat att arbetet sker *i* verksamheter– snarare än att kansliet har en övergripande central funktion. Uppfattas Ung och Trygg som en frikopplad verksamhet eller en del av verksamheternas ordinarie arbete? När enkäten togs fram funderade vi därför hur vi skulle fånga detta i undersökningen. Resultatet blev två frågor. En fråga huruvida man ansåg sitt arbete som en del av Ung och Trygg. En fråga om hur ofta respondenten anser sig arbeta med frågor som är en del av Ung och Trygg.

I det andra avsnittet finns också frågor om vilka aktiviteter respondenten deltagit i som arrangerats av Ung och Trygg. Frågorna handlar också om uppfattningen till att Ung och Trygg utvidgats till att gälla samtliga stadsdelar. Här avsåg vi att fånga huruvida detta uppfattas som positivt eller negativt, men det fanns också möjlighet för respondenten att fritt kommentera frågan. Nästa frågeområde handlar om informationen om Ung och Trygg – hur respondenten tagit del i information om Ung och Trygg samt om informationen uppfattats som tillräcklig. I båda dessa frågor fanns möjlighet till att ge öppna svar. Efterföljande frågor fångar respondentens kännedom om syfte, det lokala arbetet i stadsdelen och kansliets arbete. Frågorna är graderade i femgradigskala (från i mycket hög grad till i mycket låg grad). Vi bad också respondenterna ta ställning i vilken utsträckning Ung och Trygg stämde överens med 11 stycken påståenden. När enkäten i ett senare skede testades av en grupp korrigerades påståendena något. Det berodde framförallt på att påståenden var vagt formulerade. Exempelvis diskuterade vi formuleringen ”att bidra till” som kan innebära att man endast i liten del anser att Ung och Trygg bidrar till att utveckla arbetet. Därför lade vi till ytterligare två påståenden – huruvida respondenten ansåg Ung och Trygg som *viktigt* för arbetet. Med förtydligandet var förhoppningen att tydligare kunna utläsa respondenternas attityder till Ung och Trygg.

Det tredje området i enkäten handlar om ungdomssituationen och ungdomsarbetet i den stadsdel som man arbetar i. Respondenten ombads att bedöma kvalitén på förebyggande arbete för ungdomar i den egna stadsdelen och kvalitén på arbetet med ungdomar i riskzon utifrån en femgradig skala (från mycket dålig till mycket bra). I frågan fanns också utrymme för respondenten att motivera sin bedömning, det vill säga skriva till ytterligare synpunkter. Därefter fanns en öppen fråga om vad respondenten ansåg som

mest problematiskt i den stadsdel som hon/han arbetar i. Näst sista frågan handlade om erfarenheter av samverkan med deltagande verksamheter (exempelvis förskola/skola, socialtjänst, åklagarmyndigheten och polis) i Ung och Trygg. Även här ombads respondenten att gradera sina erfarenheter i en femgradig skala (från mycket positiva till mycket negativa). Sista frågan var en öppen fråga där respondenten gavs möjlighet att lämna övriga kommentarer som har att göra med Ung och Trygg eller med det övergripande arbetet för ungdomar i stadsdelarna. En kontrollfunktion har lagts in i enkäten som visar om respondenten glömt eller avsiktligt inte svarat på någon av frågorna innan enkäten skickas i väg. Detta för att undvika att respondenten av misstag glömt någon av frågorna.

Urvalsgrupper

Urvalsgruppen för enkätundersökningen kan delas in i två olika grupper – en grupp med personer som direkt har haft kontakt med Ung och Trygg och en grupp som indirekt arbetar med frågor som berör Ung och Trygg. Valet av den första urvalsgruppen speglar en önskan om att fånga uppfattningar hos personer som deltagit i aktiviteter arrangerade av Ung och Trygg. Inledningsvis valde vi att begränsa urvalet till de fyra stadsdelar som fanns med när Ung och Trygg samarbetet startade hösten år 2004. De fyra stadsdelarna är Bergsjön, Biskopsgården, Lärjedalen och Gunnared. Något senare kom vi också att inkludera stadsdelarna Frölunda och Backa som kom med i samarbetet år 2006. Stadsdelarna Frölunda och Backa hade genomfört Framtidsverkstäder. Ungdomssituationen i dessa stadsdelar betraktades som likartad med de övriga fyra stadsdelarna. Sedan vi under hösten diskuterat med Ung och Tryggs kansli beslöts att även Lundby stadsdel skulle ingå i arbetet, eftersom de ansågs ha kommit långt i sitt arbete. Totalt har sju stadsdelar utgjort urvalsgrupp för enkätundersökningen. Dessa är Bergsjön, Lärjedalen, Gunnared, Biskopsgården, Frölunda, Backa och Lundby.

Med hjälp av personalen på Ung och Tryggs kansli fick vi fram deltagarlistor (med uppgifter om namn, yrke, stadsdel, adress och e-postadress) för aktiviteter arrangerade av Ung och Trygg. Exempel på sådana aktiviteter var Framtidverkstäder, uppföljning av Framtidsverkstäder, Tre ungdomar, Tidiga insatser/föräldrastöd, 24-timmars, Youthbuilding, Open space och olika grupperingar mellan socialchefer, skolchefer, poliser och representanter från Ung och Tryggs kansli. Till denna urvalsgrupp inkluderas också representanterna i styrgrupp Region Nordost, Region Centrum, Region Väster, Region Hisingen samt den övergripande styrgruppen. Målsättningen var att nå samtliga som deltagit i Ung och Trygg aktiviteter i de sju olika stadsdelarna.

Den andra urvalsgruppen består av personer som arbetar med frågor som berör ungdomar i riskzon. Att inkludera samtliga som arbetar med ungdomar, i de sju stadsdelarna, hade varit en näst intill omöjligt eftersom det är svårt att dra en tydlig gräns mellan olika professioners arbete. Det är därför svårt att avgöra huruvida personerna i fråga arbetar med ungdomar i riskzon. Vår lösning var istället att begränsa urvalet till ett antal grupperingar i verksamheterna som arbetar med frågorna. I urvalsgrupp ingår lokala brottsförebyggande råd: Sociala Rådet i Bergsjön, Lärjedalen, Gunnareds Brottsförebyggande råd för Trygghet och Hälsa, Brottsförebyggande Rådet i Väst (Frölunda) och Brottsförebyggande rådet i Lundby. Via e-post och telefonsamtal kontaktades kontaktpersoner för de lokala brottsförebyggande råden. Vi begärde att få tillgång till kontaktuppgifter (namn, yrke, stadsdel, adress och e-postadress) till deltagarna i de lokala råden. I studien saknas kontaktuppgifter till det brottsförebyggande rådet i Biskopsgården eftersom det har det varit svårt att få tag i uppgifterna. Stadsdelen Backa finns heller inte med i urvalsgruppen eftersom det saknats ett lokalt BRÅ i stadsdelen.

Utifrån kontakter med kansliet för Tryggare och Mänskligare Göteborg fick vi också rekommendationen att kontakta nätverk som arbetar med ungdomsfrågor i berörda stadsdelar. Vi fick tre förslag på representanter för nätverk som kontaktades. Ett av dessa nätverk var i Frölunda/Väster, men trots upprepade kontakter fick vi inte fram någon deltagarlista. Det innebar att nätverket fick uteslutas från urvalsgruppen. Ett nätverk vi fick kontaktuppgifter om var till representanter från fritidsgårdar i Gunnared och Lärjedalen, inklusive ungdomssatsningen Kulturatom. Detta nätverk inkluderade vi i urvalsgruppen. Genom kontakt med en enhetschef på Teen Dream/Ungdomssatsningen fick vi också kontaktuppgifter till Fritids och ungdomsarbetare i flera stadsdelar. Vi valde ut de fritid- och ungdomsarbetare som tillhörde Backa, Bergsjön, Frölunda, Gunnared, Lundby och Lärjedalen. Ytterligare en grupp som inkluderades i urvalet var Lundbys Ungdomsarbetare i Samverkan (LUS). Deltagarna i nätverken, fritid- och ungdomsarbetare tillsammans med de brottsförebyggande råden kom att utgöra den andra urvalsgruppen.

Kontinuerligt under insamlingen av kontaktuppgifterna upprättades en ”utskickslista” med adressuppgifter för de båda grupperna. Ungefär 290 adresser tillhör den första urvalsgruppen, som tagit del av aktiviteter anordnade av Ung och Trygg. Ungefär 90 personer tillhörde den andra urvalsgruppen som inkluderade nätverk och lokala brottsförebyggande råd. Totalt har ca 380 e-postadresser registrerats på utskickslistan. Utöver e-postlistan med ca 380 namn tillkommer ca 30 stycken. Det är poliser och andra personer som varit med i aktiviteter men som inte har lämnat sina e-postadresser. För dessa upprättades en separat adresslista, eftersom det inte var möjligt att skicka

ut webbenkäten till dem. Dessa fick istället enkäten skickad via post. Totalt innehöll urvalsgruppen strax över 400 personer.

Testgrupp

För att testa om enkätens omfattning var acceptabel beslöt vi att i förhand skicka ut den till en testgrupp om fem personer. Deltagarna i testgruppen valdes ut från den totala urvalsgruppen. Vi önskade att få en uppfattning av enkätens omfattning och få del av testgruppens synpunkter på frågorna. Utskicket gav oss också en uppfattning om hur vi praktiskt skulle gå till väga för att skicka ut webbenkäten och undvika eventuella tekniska fel vid utskicket. Personerna i testgruppen kontaktades per telefon för att ge sitt godkännande att deltagande. Därefter skickades enkäten till dem via e-post. Två dagar senare hade de fyllt i enkäten och skickat tillbaka den tillsammans med skriftliga synpunkter. Vi reviderade därefter enkäten något innan den slutgiltiga versionen skickades ut.

Utskick av enkäten

Innan utskicket av webbenkäten gick vi ut med information via e-post till samtliga personer i urvalsgruppen. Informationen innehöll uppgifter som studien och en upplysning om att de snart skulle få möjlighet att delta i en attitydundersökning om Ung och Trygg i Göteborg. Det första utskicket gick ut 13 november år 2006. Utskicket av informationen var också ett sätt att kontrollera att adresser på utskickslistan var korrekta, eftersom det fanns anledning att tro att en del adresserna var felaktiga. En del personer hade lämnat sin tjänst, adresserna var felstavade eller på något annat sätt felaktiga. I flera fall fick vi information att adresserna inte var korrekta och att utskicket inte kunde levereras till den angivna adressen. Felaktiga adresser sammanställdes och kontrollerades därefter per telefon med växeln i respektive stadsdel. I vissa fall hade personen slutat och fick då strykas från listan, i andra fall hade vi fått fel adressuppgifter och i möjligaste mån korrigerade vi dessa. Ett separat efterutskick gjordes till de korrigerade adresserna.

Det första utskicket av webbenkäten gjordes 2 januari år 2007 till ca 400 personer. Även i detta skede visades sig utskickslistan innehålla felaktiga adresser och den kontrollerades samt reviderades ytterligare en gång. En första påminnelse gick ut 12 januari till de respondenter besvarat det första utskicket. En andra påminnelse gick ut 22 januari. Som tidigare antytts har det varit svårt att nå vissa yrkesgrupper, däribland polisen via e-postadress. Istället för en webbenkät skickade en pappersversion av enkäten ut via post. I utskicket

inkluderades också personer vilka vi haft svårt att nå via e-postadress. Till de personer som inte svarat på pappersenkäten gick enbart en påminnelse ut den 23 januari. Enkätsvaren samlades in under en månads tid, januari.

Svarsfrekvens och bortfall

Efter utskicket av enkäten reducerades antalet personer som inkluderades i undersökningsgruppen på grund av att vi fick kännedom om att vissa slutat på sina tjänster, några uppfattade sig vara alltför långt ifrån ungdomsfrågorna för att kunna besvara enkäten och ytterligare andra som vi inte kunde nå på angiven mailadress och vi inte lyckats lokalisera dem på annat sätt. Totalt efter resningar skickades enkäten ut till 396 personer. Av dessa inkom 283 med svar. Detta innebär alltså en svarsfrekvens på drygt 70 procent (71,5) vilket får anses som mycket bra för denna sorts undersökningar.

I och med att svarsfrekvensen är så pass hög har bortfallsanalysen kunnat begränsas till att kontrollera för att skillnader mellan stadsdelar och funktioner. Av denna framkommer inget annat än naturliga variationer i svaren. Som lägst finns Frölunda där 46 procent av de enkäterna besvarats. De har dock inte kommit särskilt långt i Ung och Trygg arbetet när enkäten gjordes. Annars ligger svarsfrekvensen från 60 procent till drygt 80. Representationen från funktioner, yrken säger samma sak att svarsfrekvensen ligger på mellan 60 till 80 procent (om man undantar åklagarmyndigheten där de båda aktuella svarat).

Bilaga 2

Bilaga 2

Uppfattningar om Ung och Trygg i Göteborg

A. *Uppgifter om den som besvarar enkäten*

1. Vilken verksamhet arbetar du i?
   - ☐ Socialtjänst
   - ☐ Förskola/Skola
   - ☐ Polis
   - ☐ Åklagarmyndighet
   - ☐ Fritid
   - ☐ Bostadsförvaltning
   - ☐ Föreningsliv
   - ☐ Övrigt,nämligen: _____

2. Vilken funktion har du?
   - ☐ Chef eller arbetsledare
   - ☐ Anställd utan chefs- eller arbetsledande ansvar
   - ☐ Annan,nämligen: _____

3. Hur länge har du arbetat inom ditt aktuella verksamhetsområde?
   - ☐ Upp till 2 år
   - ☐ Mer än 2 år upp till 5 år
   - ☐ Mer än 5 år upp till 10 år
   - ☐ Mer än 10 år

4. Vilken stadsdel arbetar du i?
   - ☐ Gunnared
   - ☐ Biskopsgården
   - ☐ Lärjedalen
   - ☐ Bergsjön
   - ☐ Frölunda
   - ☐ Backa
   - ☐ Lundby
   - ☐ Flera av ovanstående, nämligen: _____
   - ☐ Annan, nämligen: _____

B. *Frågor om Ung och Trygg i Göteborg*

5. Uppfattar du att ditt arbete är en del av Ung och Trygg i Göteborg?
   - ☐ Ja, i mycket hög grad
   - ☐ Ja, i ganska hög grad
   - ☐ Varken i hög eller låg grad
   - ☐ Nej, i ganska låg grad
   - ☐ Nej, i mycket låg grad

6. Hur ofta arbetar du med frågor som du uppfattar som en del av Ung och Trygg i Göteborg?
   - ☐ Det inträffar i stort sätt dagligen
   - ☐ Det inträffar flera dagar i veckan
   - ☐ Det inträffar någon gång per vecka
   - ☐ Det inträffar någon gång per månad
   - ☐ Det inträffar mer sällan än någon gång per månad
   - ☐ Det inträffar aldrig

7. Vilka av följande aktiviteter eller sammanhang har du deltagit i inom Ung och Trygg i Göteborg?
   Flera alternativa är möjliga
   - ☐ Framtidsverkstad
   - ☐ Uppföljning av framtidsverkstad
   - ☐ Open space
   - ☐ Workshop
   - ☐ Seminarier/Tematräffar
   - ☐ Styrgruppsmöten
   - ☐ Regelbundna möten för ledningspersonal (ej styrgrupp)
   - ☐ Arbetsgrupp
   - ☐ Annan, nämligen: _____

8. Vad anser du om att Ung och Trygg i Göteborg har utvidgats till att gälla samtliga stadsdelar?
   - ☐ Positivt
   - ☐ Varken positivt eller negativt
   - ☐ Negativt

   Kommentera gärna ditt svar:

   _____

   _____

   _____

   _____

9. Hur nås du av information om Ung och Trygg i Göteborg?
Välj högst tre alternativ. Rangordna 1 som den främsta informationskanalen och därefter 2 och 3.

___ Chefer och arbetsledning
___ Kollegor
___ Ung och Tryggs nyhetsbrev/hemsida
___ Ung och Tryggs kansli/arbetsgrupp
___ Seminarier och andra sammankomster
___ Medier

Kommentera gärna ditt svar:

10. Är den information du får om Ung och Trygg i Göteborg tillräcklig?
☐ Ja
☐ Nej

Kommentera gärna ditt svar:

11. Känner du till vad Ung och Trygg i Göteborg syftar till?
☐ Ja, i mycket hög grad
☐ Ja, i ganska hög grad
☐ I varken hög eller låg grad
☐ Nej, i ganska låg grad
☐ Nej, i mycket låg grad

12. Känner du till det lokala arbetet som sker inom Ung och Trygg i Göteborg, i den stadsdel som du arbetar?
☐ Ja, i mycket hög grad
☐ Ja, i ganska hög grad
☐ I varken hög eller låg grad
☐ Nej, i ganska låg grad
☐ Nej, i mycket låg grad

13. Känner du till kansliets/arbetsgruppens arbete i Ung och Trygg i Göteborg?
☐ Ja, i mycket hög grad
☐ Ja, i ganska hög grad
☐ I varken hög eller låg grad
☐ Nej, i ganska låg grad
☐ Nej, i mycket låg grad

14. Vi ber dig här ta ställning till ett antal påståenden om betydelsen av Ung och Trygg i Göteborg. Markera din inställning med ett kryss för det alternativ som bäst stämmer överens med din uppfattning.

Påståenden *Jag anser att Ung och Trygg i Göteborg:*	Instämmer helt	Instämmer delvis	Varken instämmer eller tar avstånd	Tar delvis avstånd	Tar helt avstånd
bidrar till att utveckla det förebyggande arbetet med barn och ungdomar	☐	☐	☐	☐	☐
är *viktigt* för att utveckla det förebyggande arbetet med barn och ungdomar	☐	☐	☐	☐	☐
bidrar till att utveckla arbetet med ungdom i riskzon	☐	☐	☐	☐	☐
är *viktigt* för att utveckla arbetet med ungdom i riskzon	☐	☐	☐	☐	☐
bidrar till ökad förståelse för olika aktörers uppdrag	☐	☐	☐	☐	☐
underlättar ett gemensamt agerande i stadsdelarna	☐	☐	☐	☐	☐
innebär ökat samarbete mellan olika organisationer	☐	☐	☐	☐	☐
initierat nya arbetsmetoder	☐	☐	☐	☐	☐
bidrar till erfarenhetsutbyte	☐	☐	☐	☐	☐
är ett bra forum för informationsspridning	☐	☐	☐	☐	☐
innebär en ökad fokusering på ungdomsfrågor	☐	☐	☐	☐	☐

C. *Ungdomssituationen och ungdomsarbetet*

15. Hur bedömer du kvaliteten på det förebyggande arbetet med ungdomar i den stadsdel du arbetar?
☐ Mycket bra
☐ Ganska bra
☐ Varken bra eller dålig
☐ Ganska dålig
☐ Mycket dålig
☐ Vet ej

Motivera din bedömning!

_____

_____

_____

_____

16. Hur bedömer du kvaliteten på arbetet med ungdomar i riskzon i den stadsdel du arbetar?
☐ Mycket bra
☐ Ganska bra
☐ Varken bra eller dålig
☐ Ganska dålig
☐ Mycket dålig
☐ Vet ej

Motivera din bedömning!

17. Vad ser du som mest problematiskt i ungdomssituationen i den stadsdel du arbetar?

18. Vilka erfarenheter har du av samverkan med nedanstående verksamheter?

Kryssa inte för alternativ för den egna verksamheten	**Mycket positiva**	**Positiva**	**Varken positiva eller negativa**	**Negativa**	**Mycket negativa**
Socialtjänst	☐	☐	☐	☐	☐
Förskola/Skola	☐	☐	☐	☐	☐
Polis	☐	☐	☐	☐	☐
Åklagarmyndighet	☐	☐	☐	☐	☐
Fritid	☐	☐	☐	☐	☐
Bostadsförvaltning	☐	☐	☐	☐	☐
Föreningsliv	☐	☐	☐	☐	☐
Ung och Tryggs arbetsgrupp/kansli	☐	☐	☐	☐	☐

19. Övriga kommentarer, exempelvis om vad som skulle behövas för att utveckla Ung och Trygg i Göteborg ytterligare?

Tack för din hjälp!

Torbjörn Forkby
FoU i Väst/GR

Anna Johansson
FoU i Väst/Gr

Rapporter från FoU i Väst/GR

8:2007 Från kompetensutveckling till verksamhetsutveckling. Slutrapport i utvärderingen av Samlat GRepp *Theresa Larsen/Eva Sennemark*

7:2007 Framtidens hemtjänst. Om valfrihet/inflytande, förenklad biståndsbedömning och nya yrkesroller *Carina Löfström*

6:2007 Föräldrakraft. En studie om implementering av ett föräldrastödsprogram i Bergsjön, Linnéstaden, Mark och Orust *Inga-Lill Jakobsson*

5:2007 Serviceinsatser inom socialtjänsten. Perspektiv, inriktning och utsatta barns skydd *Torbjörn Forkby/Lena Larsson*

4:2007 Regional utveckling möter socialtjänst. Slutrapportering i utvärderingen av Urbal-projektet *Anna Johansson*

3:2007 Socialt arbete i polisens värld. Samverkans villkor och organisering *Torbjörn Forkby*

2:2007 Lotsning, hänvisning och råd – en telefonjour för äldre. Utvärdering av ÄldreLotsen *Rebecka Arman*

1:2007 Varför handledning? Handledning som professionellt projekt och organisatoriskt verktyg inom handikappomsorg och individ och familjeomsorg *Staffan Höjer/Elisabeth Beijer/Therese Wissö*

6:2006 Hemmalaget formeras. Ett exempel på framväxten av öppna insatser i social barnavård *Torbjörn Forkby*

5:2006 Krav eller möjlighet? Kommunanställdas erfarenheter av att medverka i kompetensanalysprojektet Samlat GRepp *Theresa Larsen/Eva Sennemark*

4:2006 Från EU-program till kommunal praktik. Erfarenheter av att driva samlingsprojekt med stöd från Svenska ESF-rådet *Theresa Larsen*

3:2006 Att bo eller inte bo. Om satsningen ”Bra boende” i stadsdelen Bergsjön i Göteborg och om strategier för att motverka hemlöshet *Catharina Thörn*

2:2006 Att bemästra missbruk hos ungdomar. Ungdomsteamet Mini Marias öppenvård för ungdomar och familjer *Annika Hallén Hemb/Pia Färdig*

1:2006 Att ta bort trösklarna till ett självständigt liv. Slutrapport från studien om nyttan och värdet av bostadsanpassningar *Lisbeth Lindahl/Rebecka Arman*

9:2005 Katalysatormodellen i brottspreventiv samverkan. Utvärdering av Ung och Trygg i Göteborgs första fas *Torbjörn Forkby/Theresa Larsen*

8:2005 Ledarskap och sjukfrånvaro. En jämförande studie av arbetsplatser med hög respektive låg sjukfrånvaro *Ingrid Tollgerdt-Andersson*

7:2005 In i hjärtat och upp i huvudet. Om betydelsen av FoU-stipendier vid FoU i Väst/GR *Elisabeth Beijer*

6:2005 En förändrad livsvärld. Äldres upplevelser av sin rehabiliteringssituation efter en sjukhusvistelse *Gill Asplin/Lisbeth Lindahl*

5:2005 Personligt Ombud. Erfarenheter från arbete med psykiskt funktionshindrade personer i Västra Götaland. En antologi om och av personliga ombud och deras uppdragsgivare/klienter *Red. Lars Rönnmark*

4:2005 Det möjligas konst. Om ekonomiskt bistånd, utredning och rehabilitering *Red. Peter Dellgran/Socialsekreterare från SDF Biskopsgården*

3:2005 Nyttan och värdet av bostadsanpassningar ur olika perspektiv, delrapport 1. En studie gjord i Göteborgs Stad om nyttan och värdet av bostadsanpassningar *Rebecka Arman/Lisbeth Lindahl*

2:2005 Hur lagar man ett hjärta? Berättelser om BUP-personalens arbete med brandungdomarna i Göteborg *Cajsa Malmström*

1:2005 Att samordna stöd. Om det långsiktiga arbetet i Göteborg efter branden 1998 *Ann-Sofie Magnusson*

5:2004 Kidnappad av verkligheten. Om vägar ut ur långvarigt ekonomiskt biståndsmottagande *Lennart Forsberg*

4:2004 Att få vara den jag är – trots allt. Om hälso- och sjukvård på ett äldreboende *Anette Hansson Klevner/Maria Karlsson*

3:2004 Multiversitetet. Förnyelse av högre utbildning i samverkan med kommuner och universitet *Claes Alexandersson*

2:2004 På väg mot en möjliggörandets praktik. Samverkan mellan barn och ungdom i riskzon i Kungsbacka. En slutrapport från utvärderingen av B.U.S. *Torbjörn Forkby*

1:2004 Behövs det böcker på äldreboendet? Bibliotekens medier – en resurs inom äldreomsorgen *Lena Frändberg*

6:2003 Vad styr patientens väg genom vården? *Reidun Johansson/Gun Pettersson*

5:2003 Bevilja och ta emot hjälp. Om biståndsbedömare och äldre i kommunal äldreomsorg *Monica Nordström/Anna Dunér*

4:2003 Samhörighet och plikt. Om anhörigvårdare med icke-svensk bakgrund *Eva Hildeblom*

3:2003 En vit julgran och gulliga tapeter på toaletten. Utvärdering av ungdomsteamets förebyggande arbete i Bergsjöskolan, slutrapport *Torbjörn Forkby*

2:2003 Att finna sin väg. Socialt arbete i mötet mellan frivilliga och offentliga organisationer *Red. Lars Rönnmark*

1:2003 Dilemman i biståndsbedömarnas yrkesutövning
Anna Dunér/Monica Nordström

7:2002 Det är vi och vi är tillsammans. Sju manliga anhörigvårdare berättar
Annika Strandberg

6:2002 Livet på en dagcentral. Om hälsofrämjande arbete och utveckling av stödjande miljöer för äldre *Lena Lindell*

5:2002 Kvinnligt möte – en kraft på väg ur missbruk. Om erfarenheter från en forsknings- och utvecklingscirkel om stöd till kvinnor med missbruk och deras familjer *Red. Karin Trulsson*

4:2002 Att ge vardagsstöd till människor med funktionshinder
Red. Tone Engen/Anette Klippe/Per Skoglund

3:2002 Upptäckten av det kvinnliga perspektivet. Om kvinnor och män i missbruksbehandling *Annika Hallén Hemb/Pia Olsson* (upplagan slut)

2:2002 Levande mötesplatser – om att skapa nätverk. Kollegiegranskning i tre projekt inriktade på folkhälsoarbete för äldre *Monica Nordström*

1:2002 Utvärderingsverkstäder – stöd för interna utvärderingar
Per-Åke Karlsson

7:2001 Visionen om professionen *Torbjörn Forkby*

6:2001 Från kulturkrock till minibyråkrati *Torbjörn Forkby*

5:2001 Vad vill anhörigvårdarna i Göteborg? *Ingela Kraft*

4:2001 Att möta det man möter. Erfarenheter från Stödcentrum efter brandkatastrofen i Göteborg *Red. Lars Rönnmark*

3:2001 Hembesök – ett arbetssätt i socialt omsorgsarbete
Monica Nordström/Anna Dunér

2:2001 Kvalitetsutveckling genom erfarenhetsutbyte *Leila Billqvist*

1:2001 På natten ringdes jag in. Att lära sig av det oförutsebara i krisgruppernas arbete efter branden på backaplan i oktober 1998
Tuija Nieminen Kristofersson

I stort sett dagligen skildrar medierna hur gäng gjort sig skyldiga till eller misstänks för brott. Gängen beskrivs som alltmer närvarande, hotfulla och inträngande i samhället. Uppfattningen om gängens mer påträngande existens har lett till en skärpt uppmärksamhet och ökad beredskap till motåtgärder från samhällets sida. En avgörande fråga har då handlat om hur man kan motverka så att ungdomar inte dras in i gängen som nya medlemmar.

Ung och Trygg i Göteborg är ett partnerskap med just denna uppgift, att minska nyrekrytering av ungdomar till organiserad brottslighet. Partnerskapet är en långsiktig och omfattande satsning som organiserar ett stort antal aktörer med ansvar för brottsförebyggande arbete i Göteborg. FoU i Väst/GR har följt satsningen under tre års tid. I denna slutrapport kan du läsa om vad Ung och Trygg ”egentligen” är och hur partnerskapet uppfattas av olika aktörer. Du kan också ta del av två förebyggande satsningar. I rapporten presenteras dessutom aktuell forskning om olika former av ungdomsgäng. I slutsatserna diskuteras Ung och Tryggs relevans varvid utvecklingsområden identifieras.

Torbjörn Forkby är forskare i socialt arbete och har mångårig erfarenhet från praktiskt socialt arbete.

FoU i Väst GR

FORSKNING OCH UTVECKLING INOM VÄLFÄRDSOMRÅDET

Besök Gårdavägen 2 • **Post** Box 5073, 402 22 Göteborg • **Tel** 031–335 50 00
Fax 031–335 51 17 • **e-post** fou@GRkom.se • www.GRkom.se/fouivast